

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 25.

Onsdagen den 19 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr **talmannen** yttrade: Nu anställas två omröstningar jämlikt § 65 riksdagsordningen. Rätteligen skulle det vara *tre* omröstningar, men en av de godkända voteringspropositionerna har till följd av ett förbiseende utelämnats på den tryckta förteckningen över omröstningarna, som utdelats till kammarens ledamöter. Efter samråd med andra kammarens talman får jag meddela, att den återstående omröstningen kommer att anställas vid början av morgondagens sammanträde.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 207 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 332 och II: 501, till *Rundradiosändare för kortväg i Hörby* för budgetåret 1946/47 under statens affärsverksfonder, telegrafverket, å riksstaten anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor och å allmän beredskapsstat uppföra ett anslag av 4 070 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 332 och II: 501, till *Rundradiosändare för kortväg i Hörby* å allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47 under statens affärsverksfonder, telegrafverket, uppfört ett anslag av 5 270 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 45.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 502, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 84 ja och 112 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 172 ja och 157 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

yrken. I viss utsträckning ha de olägenheter, som härigenom uppstått för jordbruket, kunnat minskas genom en ökad mekanisering av jordbruksdriften. De möjligheter, som föreligga i detta avseende, torde dock hittills i första hand ha kunnat tillgodogöras på de större och medelstora gårdarna. På de mindre jordbruken, där behovet främst gäller tillfällig arbetskraft under sommaren och hjälp i hemmen, har bristen på arbetskraft framför allt mest kompenseras med ökat arbete för jordbrukaren och hans familj. Enligt min mening torde den befolkningsrörelse från jordbruket, som för närvarande pågår, icke kunna bringas att upphöra eller att vända genom enbart arbetsmarknadspolitiska eller sociala åtgöranden. Denna företeelse torde ställa jordbruket inför omfattande organisatoriska problem, som jag icke här anser mig kunna gå in på.

Det är tydligt att den starka efterfrågan efter arbetskraft, som nu gör sig gällande från de flesta delar av näringslivet och som medfört en ökad rörlighet hos främst den yngre arbetskraften, är ägnad att ytterligare försvåra situationen i nu ifrågavarande avseende för jordbruket. Härtill torde också den tillfälliga, övernormala sysselsättningen i skogsbruket ha bidragit. På grund av dessa förhållanden synes icke beredskapens upphörande på det hela taget ha förbättrat tillgången på arbetskraft för jordbruket. Sannolikt kommer det nu rådande läget att bestå under en avsevärd tid framåt. De årskullar ungdom, som under det närmaste tiotalet år komma upp i de produktiva ålderna, äro relativt små, och bristen på arbetskraft kommer säkerligen därför icke att minskas, så länge sysselsättningen är god. Vad som i ett dylikt läge gör jordbrukets arbetskraftsproblem särskilt svårt att bemästra är det förhållandet, att dess efterfrågan på arbetskraft i stor utsträckning är säsongmässig. Under tider av god sysselsättning är det i synnerhet svårt att tillgodose behovet av säsongarbetskraft. För att ge en föreställning om storleken av jordbrukets behov i detta avseende vill jag nämna, att den offentliga arbetsförmedlingen under föregående år placerade i runt tal 51 000 personer i tillfälligt jordbruksarbete. Av dessa voro ca 11 000 i arbete under minst en månad. Till dessa siffror kommer det till numerären okända men säkerligen mycket betydande antal personer, som utan arbetsförmedlingens medverkan tog tillfälligt jordbruksarbete. Frågan är, om man normalt skall kunna räkna med att i tider med hög sysselsättningsnivå en reserv av sådan omfattning skall kunna stå till förfogande. Sannolikheten för att så icke torde kunna bli fallet måste bidra till att ytterligare aktualisera frågan, vad som i arbetskraftsbesparande syfte står att vinna genom en fortsatt mekanisering av jordbruksarbetet, liksom frågan om jordbruksdriftens organisation.

Jag är väl medveten om att de åtgärder på längre sikt, som i detta avseende kunna vidtagas, icke lösa de svårigheter, som nu göra sig gällande ute i jordbruksbygderna. Hur stor bristen på arbetskraft i jordbruket för tillfället är, låter sig endast ofullständigt avläsas i arbetsförmedlingsstatistiken. Denna redovisar endast den tillgång och efterfrågan, som giver sig tillkänna hos de lokala förmedlingsorganen. Under april månad ledigannäldes sålunda cirka 14 800 platser inom jordbruket. Av dessa kunde 4 800 besättas. Den på detta sätt redovisade bristen uppgick sålunda till 10 000. För maj månad voro siffrorna 17 900 ledigannälda platser, 8 800 besatta och bristen 9 100. Motsvarande bristsiffror för förra året voro för april 7 400 och för maj 7 300. Siffrorna visa sålunda, att bristen i år är större än i fjol.

Under hänvisning till vad som anförts kan jag svara ja på interpellantens första fråga, huruvida jag observerat den föreliggande bristen på arbetskraft inom jordbruket.

Interpellanten har ifrågasatt vissa åtgärder för att bereda jordbruket tillfällig arbetskraft under innevarande säsong. Vissa av dessa anordningar ha

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
redan vidtagits av arbetsmarknadsmyndigheterna. Jag skall nu i den ordning interpellanten behandlat de i interpellationen ifrågasatta åtgärderna redogöra för vad som redan blivit eller kan väntas bli åtgjort i av henne avsett syfte.

I fråga om möjligheterna att intressera *skolungdomen* för att under en längre eller kortare tid av sommarferierna deltaga i jordbruksarbetet kan jag meddela, att statens arbetsmarknadskommission i år liksom tidigare såväl direkt som genom länsarbetsnämnderna vidtagit åtgärder härför. Sålunda ha bland annat skolor och ungdomsorganisationer lämnat arbetsmarknadsmyndigheterna sin medverkan för att genom spridning av broschyrer och på annat sätt intressera de unga för denna fråga. I första hand har man då vänt sig till dem, som fyllt femton år och anses äga fysiska förutsättningar för de arbetsuppgifter, som här kunna komma i fråga. Det förefaller, som om intresset för detta slag av fericarbete skulle vara förhållandevis stort. I varje fall hoppas arbetsmarknadskommissionen att skolungdomens deltagande i jordbruksarbete skall bli lika stort i år som det var i fjol.

För att göra det möjligt för skolungdomen att även före skolårets slut på våren och efter dess början på hösten under en begränsad tid ägna sig åt jordbruksarbete har Kungl. Maj:t på framställning av arbetsmarknadskommissionen och i samråd med skolöverstyrelsen beslutat att ledighet från skolarbetet skall kunna medgivas sammanlagt högst två veckor under pågående termin. I slutet av maj voro ca 400 elever från läroverken i Stockholm sysselsatta på betfälten i södra Sverige. Dessutom hade de sydsvenska skolorna anmält ett flertal lägergrupper om vardera tio deltagare och i stor utsträckning beviljat enskild ledighet eller klassvis deltagit i arbetet på betfälten som regel av kort varaktighet. Sammanlagda antalet skolungdomar i jordbruksarbete, huvudsakligen på betfälten, utgjorde i slutet av maj 1946 ca 5 000 mot 1 250 motsvarande tid förra året.

Jag vill beträffande de åtgärder i övrigt, som vidtagits för att skaffa arbetskraft till betfälten, nämna följande. Genom en omfattande propaganda har arbetsmarknadskommissionen sökt hos allmänheten väcka intresse för att deltaga i betkampanjen. Resebidrag ha på vanligt sätt lämnats. Arbetsmarknadsorganen ha vidare låtit anordna bethushåll och barndaghem för denna arbetskraft. Resultatet av ansträngningarna att skaffa arbetskraft till betfälten får betecknas som gott. Intill den 6 juni 1946 hade genom arbetsförmedlingen ca 6 300 platser tillsatts, och det per den 11 juni redovisade arbetskraftsbehov, som icke kunnat tillgodoses, uppgick till endast 300—350 arbetare.

Arbetsmarknadskommissionen kommer även i år att anordna s. k. praktikläger inom jordbruk, skogsbruk och lantbruk, omfattande i regel en tid av två månader och avsedda i första hand för ungdom, som efter avslutade skolstudier har för avsikt att ägna sig åt dessa yrkesområden.

Genom press och radio har arbetsmarknadskommissionen dessutom vänt sig till semesterfirare och andra grupper, som under sin ledighet i sommar kunna tänkas ställa sin arbetskraft till jordbrukarnas förfogande.

Huruvida de *värnpliktiga* kunna beviljas ledighet utöver det ordinarie övningsuppehållet för deltagande i jordbruksarbete, är en fråga, som försvarsministern inom kort torde komma att besvara i anledning av en av herr Svensson i Ljungskile i andra kammaren framförd interpellation härom. Från arbetsmarknadskommissionens sida komma emellertid även i år åtgärder att vidtagas i syfte att intressera de värnpliktiga för att under det vanliga övningsuppehållet delta i jordbruksarbete. Härvid skall eftersträvas att detta uppehåll efter samråd mellan vederbörande truppförband och länsarbetsnämnder förläggas till den ur jordbrukets synpunkt lämpligaste tidpunkten.

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

Utan att direkt ifrågasätta införandet på nytt av arbetsförmedlingstvång för att därigenom på vissa områden kunna friställa arbetskraft, som skulle kunna nyttiggöras inom jordbruket, erinrar interpellanten om vad som i detta avseende förekommit beträffande bland annat byggnadsfacken och torvindustrien. Då interpellanten inte yrkar på en återgång till denna ordning, anser jag mig icke behöva närmare uppehålla mig vid denna fråga.

Vad angår av interpellanten föreslagen *begränsning av byggnads- och anläggningsverksamheten* under de mest arbetskrävande perioderna inom jordbruket, har Kungl. Maj:t och arbetsmarknadskommissionen med hänsyn till arbetsmarknadsläget vid beviljande av byggnadstillstånd anlagt mera restriktiva synpunkter för dessa perioder än för höst- och vintermånaderna. Beträffande vägbyggnadsarbeten ha tillstånden i allmänhet begränsats till sådana arbeten, vilka bedrivs enbart med vägförvaltningarnas fasta arbetarstam. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har erinrats om önskvärdheten av att vägunderhållsarbetena under jordbrukssäsongen begränsas så långt detta är möjligt.

Jag har inhämtat att arbetsmarknadskommissionen har för avsikt att vid behov i samråd med vederbörande fackorganisationer vädja till *industriföretag* att medgiva ledighet åt de anställda, vilka äro villiga att tillfälligt antaga jordbruksarbete. Detta tillvägagångssätt har för övrigt tidigare tillämpats. Kommissionen framhåller emellertid, att flertalet industrier, vilka själva ha stora arbetskraftssvårigheter, med hänsyn till sin egen produktion endast i mindre utsträckning torde kunna avstå arbetskraft till jordbrukets förmån.

Möjligheterna att genom *invandring* i någon väsentlig grad täcka vår brist på arbetskraft anför i interpellationen som en av de åtgärder, som kunna tänkas komma i fråga. Jag erinrar om vad statsministern principiellt yttrade härom i sitt svar på den av herr Domö i första kammaren framställda interpellationen om vårt allmänna försörjningsläge och den ekonomiska utvecklingen. Statsministern framhöll att »först sedan alla andra utvägar för att tillgodose näringslivets behov av arbetskraft blivit prövade återstår att undersöka i vilken omfattning en invandring av arbetskraft kan visa sig erforderlig och därtill möjlig att genomföra under betryggande former och med hänsyn tagen till alla berörda parters berättigade intressen». Jag vill ytterligare i detta sammanhang tillägga att möjligheterna att erhålla arbetskraft från andra länder torde vara tämligen små. Det återuppbyggnadsarbete, som förestår i de flesta europeiska länder, gör vederbörande myndigheter ytterst angelägna om att befolkningen i de arbetsföra åldrarna stannar kvar i landet.

I ett nyligen avgivet svar på interpellation av herr Dickson i andra kammaren har jag redogjort för de åtgärder som vidtagits för arbetskraftsutbytet med de nordiska grannländerna, främst Danmark. Jag framhöll därvid, att ett visst överskott av arbetskraft förefanns inom det danska näringslivet efter okkupationens upphörande men att detta överskott numera i huvudsak utjämnats och för jordbruket och vissa andra näringsområden förbytts i en betydande brist på arbetare. Någon möjlighet att i större omfattning täcka bristen på arbetskraft här hemma med danska arbetssökande fann jag därför icke föreligga.

Vad angår de *flyktingar*, som alltjämt vistas på förläggningar i landet, äger flertalet på grund av sjukdom eller andra orsaker icke fysiska förutsättningar att antaga jordbruksarbete. Arbetsmarknadskommissionen har emellertid i stor utsträckning kunnat utnyttja de ungdomar bland flyktingarna, som äro förlagda på skolinternat. Dessa ha tillfälligt stängts, och eleverna ha placerats på jordbruksläger. På så sätt har jordbruket tillförts ca 500 ungdomar med en lägsta ålder av sexton år.

Härmed anser jag mig ha besvarat interpellantens andra fråga.

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

Fru **Svenson**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret, vilket jag tyvärr måste beteckna såsom föga hoppfullt. Bristen på arbetskraft inom jordbruket och framför allt i lanthemmen är ju inte något nytt problem, men icke desto mindre synnerligen allvarligt. Det är därför i hög grad angeläget, att statsmakterna lägga ned den största omsorg på att finna en tillfredsställande eller åtminstone en dräglig lösning.

Bristen på arbetskraft inom jordbruket är, såsom statsrådet framhåller i sitt svar, ett problem dels på lång sikt och dels på kort sikt. Min interpellation avsåg närmast den senare frågan, att bringa lättnad i dagens situation, som faktiskt är den svåraste vi haft på många år. Jag vill endast i förbigående tillfoga ett par anmärkningar om de långsiktiga problemen när det gäller bristen på arbetskraft. Jag har så mycket mindre anledning att gå närmare in härpå, som den frågan kommer att diskuteras, när kammaren senare i dag behandlar första särskilda utskottets utlåtande nr 2.

Statsrådet framhåller i svaret som sin mening, att den befolkningsrörelse, som för närvarande pågår, icke torde kunna bringas att upphöra eller att vända genom enbart arbetsmarknadspolitiska eller sociala åtgöranden. Detta är på sätt och vis rätt försiktigt uttryckt, men jag vill i detta sammanhang betona nödvändigheten av att man från statsmakternas sida inte vidtager sådana åtgärder, att denna befolkningsrörelse — med ett vanligare ord kallad flykten från landsbygden — påskyndas. Det torde inte vara alldeles obekant, att man på vissa håll umgås med tanken att driva på denna utveckling.

Vad beträffar frågan om inom vilken grupp av jordbruk behovet av arbetskraft under sommarhalvåret är störst är jag inte riktigt ense med herr statsrådet. Det är riktigt, som herr statsrådet framhåller, att de större och medelstora gårdarna ha de bästa möjligheterna att tillgodogöra sig mekaniseringens fördelar och därmed ersätta den försvunna manuella arbetskraften. Det förhåller sig emellertid också på det sättet, att den tekniska rationaliseringen tillsammans med de stegrade lönerna faktiskt ökat behovet av tillfällig arbetskraft under sommarhalvåret. När man väl skaffat sig maskiner, har man icke längre råd att, även om det i övrigt skulle vara lämpligt och möjligt, i samma utsträckning som tidigare ha anställda hela året om. Så långt jag kan finna, är det på de gårdar, där man brukar ha ogifta arbetare i husbondens kost, såsom det tidigare hette, som man har de största svårigheterna att få arbetskraft. För de mindre gårdarna ha förhållandena på sätt och vis varit drägligare, trots att mekaniseringen där gått långsammare, genom att gårdens egen arbetskraft till ytterlighet utnyttjats. Man har i värsta fall kunnat klara sig genom att familjen själv, såsom framhållits i interpellationssvaret, fått öka sina arbetsinsatser, icke sällan över förmågan.

I detta sammanhang vill jag även starkt betona de svårigheter, som landsbygdens husmödrar ha att kämpa med. Jag tänker särskilt på de familjer, där småbarn finnas. Om de unga flickorna överhuvud taget äro obenägna att ta arbete i lanthemmen — och det bestyrkes av all erfarenhet — mångdubblas denna obenägenhet när det gäller barnfamiljer. Detta att skaffa hjälp till husmödrarna i familjer med små barn är ett viktigt spörsmål också för befolkningspolitiken. Jag vill särskilt trycka just på den punkten.

Det är nog riktigt, att behovet av säsongsmässig arbetskraft ökats inom jordbruket, och det sammanhänger som sagt med den ökade mekaniseringen och de höjda lönerna. Att mäta denna efterfrågan på säsongarbetskraft efter det antal personer, som genom arbetsförmedlingarna under förra året anvisades tillfälligt arbete, finner jag dock knappast lämpligt eller tillförlitligt. Det framhålles också av herr statsrådet, att endast en femtedel av dessa personer varit i arbete mer än en månad. De flesta lämna ju endast en mer eller mindre till-

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

fällig hjälp här och där. Även om denna insats i och för sig måste värderas och är tacknämlig, är det tydligt att jordbrukets säsong är längre än så. De i interpellationssvaret nämnda siffrorna ge, inte annat än jag kan se, en skev bild av behovet av säsongarbetskraft. Därför behöver icke heller en reserv av sådan omfattning, som nämndes i interpellationssvaret, finnas till, förutsatt att arbetskraften är i arbete under hela den tid säsongen varar. Därmed vill jag givetvis inte ha sagt, att inte behovet av säsongarbetskraft inom jordbruket kan komma att ökas.

Jag vill även tillfoga ett par anmärkningar angående tolkningen av de siffror beträffande antalet lediga platser enligt arbetsförmedlingsstatistiken, som omnämns i interpellationssvaret. Det förhåller sig utan tvivel så, att många jordbrukare tröttnat och inte ens bry sig om att efterhöra möjligheterna att få arbetskraft genom arbetsförmedlingarna. Säkerligen har det funnits ett betydande antal platser lediga utöver vad som redovisats i denna statistik. Man bör därför inte taga de publicerade siffrorna såsom ett absolut mått på arbetskraftsbehovet inom jordbruket. Statsrådet har heller inte gjort det i sitt interpellationssvar. Men saken förbises så ofta, att den förtjänar att ytterligare understrykas.

Vad sedan gäller åtgärder för att bereda jordbruket tillfällig arbetskraft under innevarande säsong, kan jag inte finna, att herr statsrådet framlagt några nya synpunkter utöver vad jag i min interpellation angivit. Det hade säkerligen inte skadat, om man inom socialdepartementet visat litet större fantasi och intresse i detta avseende. Jag vill än en gång framhålla, att jordbrukets folk tacksamt mottager den hjälp, som lämnas av skolungdom och semesterfirare. Propagandan för denna hjälpform bör ytterligare intensifieras både i radio och i tidningspressen. Men det är inte nog. Frågan om särskild ledighet för de värnpliktiga kommer ju att senare diskuteras i andra kammaren, varför det inte är anledning att nu närmare ingå på den. Jag vill dock framhålla att de värnpliktiga, som verkligen ha jordbruksarbete till yrke, enligt min mening böra ges en ordentlig ledighet hellre än att alla värnpliktiga ges en mindre lång ledighet. Jag vet, att man ur militär synpunkt anser ett sådant arrangemang olämpligt, men jag undrar ändå, om det inte ligger rätt mycket sunt förnuft i den tanken.

I fråga om begränsning av byggnads- och anläggningsverksamheten liksom vägbyggandet vill jag framhålla, att statsmakterna verkligen böra vidhålla sina föresatser att begränsa denna verksamhet under sommarmånaderna eller åtminstone hålla dem inom de utstakade gränserna. Jag ifrågasätter, om man inte under den tid, då jordbrukets behov av arbetskraft är som allra störst, borde vara något mera restriktiv.

Vad sedan gäller överföring av utländsk arbetskraft hit till landet, så är en sådan förknippad med många svårigheter. Jag kan instämma i vad statsministern för någon tid sedan yttrade i denna kammare, att man först sedan alla andra utvägar för att tillgodose näringslivets behov av arbetskraft prövats, bör undersöka i vilken omfattning en invandring av arbetskraft bör eller kan komma i fråga. Jag vill i detta sammanhang vad beträffar jordbruket fråga, om alla vägar att skaffa arbetskraft ha prövats. Det skulle vara intressant att veta vilken uppfattning man inom socialdepartementet har på den punkten. Om alla vägar icke prövats, skulle det faktiskt vara ännu intressantare att få besked om vilka vägar som återstå att beträda.

Herr statsrådet påpekar i samband härmed, att utsikterna att få arbetskraft utifrån för närvarande äro små med hänsyn till återuppbyggnadsarbetet ute i Europa. Nu förhåller det sig väl så, att materialbrist åtminstone i vissa länder lägger hinder i vägen för att fullt sysselsätta den arbetskraft, som finnes till-

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
gänslig. Utan att på något sätt vilja taga ställning i frågan skulle jag vilja efterhöra, om man inom de ansvariga myndigheterna närmare har undersökt möjligheterna att överföra en del flyktingar till Sverige. Där finnes i varje fall en arbetskraftsreserv, som i stort sett är utnyttjad ännu ett år efter krigets slut.

Jag vill också ifrågasätta, huruvida icke de svenska utlänningsmyndigheterna borde vara något mera generösa när det gäller att meddela visum för inresa i landet till utlänningar, som kunna och vilja taga jordbruksarbete. Enligt uppgifter lära myndigheterna vara överhopade med ansökningar om inresetillstånd. I nuvarande läge på arbetsmarknaden vore det kanske idé att tillämpa mindre restriktiva regler.

Såsom jag redan framhållit, var avsikten med min interpellation inte bara att taga upp frågan om bristen på manlig arbetskraft inom jordbruket. Jag ville i lika hög grad sätta frågan om behovet av kvinnlig arbetskraft till lanthemmen under debatt. Lanthusmödrarnas arbetsbörda är ytterst betungande — det kan jag försäkra. Vi äro för vår del glada åt det anslag, som riksdagen i år beviljat till semesterhemsverksamheten för husmödrarna. Denna verksamhet fyller ett stort behov, men den är ännu så länge otillräcklig. Ett problem, som det i detta sammanhang är svårt att lösa, gäller anskaffningen av ersättare för husmödrarna, när de resa bort på sin ledighet. Hemvårdarinnorna räcka inte långt. De äro ju inte flera än en på 1 200—1 300 personer i de allra bästa fall. De äro ju också i första hand till för att rycka in, när husmodern på grund av sjukdom eller liknande svårigheter blir ur stånd att sköta sitt hem. Om lanthusmödrarna skola kunna få ledighet någon gång då och då, måste en ersättarkår skapas, som kan rycka in i husmödrarnas ställe. Detta är, så vitt jag förstår, en social uppgift, som i hög grad berör de myndigheter, som syssla med sociala frågor. Framför allt bör staten ställa sig som ekonomisk garant och skapa hyggliga löner för den hjälpkår, som jag här har talat om. Hur denna kår skall rekryteras och organiseras, är frågor, som jag nu inte är beredd att svara på.

Jag vill till sist också framhålla, att staten inte nödvändigt behöver inrikta sina åtgärder för att lätta husmödrarnas arbetsbörda enbart på att ge dem möjlighet till semesterledighet och bortavaro från hemmet. I många fall skulle det, särskilt när det gäller yngre husmödrar, som kanske ännu inte blivit nedslitna, vara välgörande, om de kunde få hjälp tre veckor eller en månad under sommaren, den brådaste tiden. Det vore en angelägen uppgift för statsmakterna att medverka till att en sådan lättnad kunde beredas lanthusmödrarna.

Herr statsrådet **Sträng**: Herr talman! Interpellanten uttalade såsom ett rent allmänt omdöme om svaret, att det var föga förhoppningsfullt, och det kan medgivas, men när den kalla och realistiska verkligheten är som den är i fråga om arbetsmarknadssituationen, vore det inte riktigt gentemot kammaren och interpellanten att här ge ett hoppfullt svar, ett svar som fullt tillfredsställer önskingarna men som inte motsvarar verkligheten. Så länge jordbruksnäringen tenderar att bli en allt mer säsongbetonad näring, kan man inte komma ifrån, att dessa otillfredsställande företeelser med avseende på tillgången på arbetskraft inom jordbruket under tider med något så när hög och jämn sysselsättning komma att finnas kvar. Om vi räkna med att behålla en arbetarstam inom jordbruket, som skulle motsvara toppbelastningen, finge vi ett alldeles omöjligt och onormalt förhållande under de tider av året, när det inte är säsong på detta område. Jag kan ju såsom ett exempel nämna, att inom svenska lantarbetarförbundet under föregående vinterhalvår, i varje fall under de fem vintermånaderna, redovisats ett medeltal arbetslösa, som varierat mellan 3 000 och 4 000.

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

Hittills ha under år 1946 från lantarbetarnas erkända arbetslöshetskassa utbetalats över 300 000 kronor i arbetslöshetshjälp. Bakom detta förhållande ligger, att det är lantarbetare och lantarbetarkvinnor, som anmält sig på arbetsförmedlingarna, men inte kunnat beredas arbete inom jordbruket och följaktligen efter företeende av sina stämplade kort från detta statens offentliga organ erhållit sitt arbetslöshetsunderstöd. Jag är dock villig erkänna, att detta var under de första månaderna av år 1946 och självfallet inte under april, maj och innevarande månad. Jag har endast velat anföra detta för att därmed belysa jordbrukets mycket starkt markerade säsongkaraktär.

Vilka åtgärder som böra vidtagas för att möta denna tillfälliga belastning är ju, efter vad jag kan förstå, redovisat i interpellationssvaret. Några åtgärder därutöver stå faktiskt inte till buds.

Interpellanten säger, att man inom socialdepartementet och underförstått inom regeringen borde ha kunnat mobilisera litet mera fantasi, när det gällt att lösa dessa problem. Jag har till detta ingen annan kommentar att göra än att det står fru Svenson och överhuvud taget vem som helst fritt att här ge uttryck för sin fantasi. Det är uppenbart, att regeringen beaktar alla möjligheter, som kunna yppa sig, när det gäller att finna en lösning på dessa svårigheter.

Jag är den förste att erkänna, att läget är bekymmersamt, men jag kan ändå inte utraklåta att säga, att man nog i den allmänna diskussionen haft en viss benägenhet att föra resonemanget om bristen på arbetskraft på landsbygden något onyanserat, om jag så får uttrycka mig. Den gångna betkampanjen, t. ex., vilken ju under sommarsäsongen omfattar en arbetsperiod på sex veckor, ställer anspråk på ett arbetarantal av mellan 40 000 och 45 000. Detta väldiga arbetskraftsbehov har kunnat klaras så när som på 300 à 350 arbetare. Den 11 juni var således bristen på arbetskraft vad betodlingen beträffar endast 0,8 procent. Såsom i interpellationssvaret anförts, är det de små jordbruken, bondejordbruken, som sitta besvärligast till. Jag är inte säker på att jag hörde rätt, men jag fattade interpellantens svar så, att man inte utan vidare vill skriva under på denna distinktion, utan betraktar arbetskraftsbristen inom jordbruket såsom generellt genomgående för praktiskt taget alla storleksgrupper.

Jag har informerat mig hos arbetsrådet, d. v. s. tillsynsmyndigheten för lantarbetstidslagen, i vilken utsträckning man behövt anlita övertid under fjolåret och hittills under innevarande år för att möta det behov av extraarbete som uppstått. Det blev ett ganska överraskande svar. I södra och mellersta Sverige äro mellan 8 000 och 9 000 arbetsplatser kollektivavtalsbundna, och lantarbetstidslagen gäller följaktligen antingen direkt eller via kollektivavtalet, som ju innehåller lagens bestämmelser. Enligt uppgifter från arbetsrådet hade under fjolåret endast beviljats 15 dispenser, omfattande sammanlagt 40 arbetare, för att tillgodose den extra övertid, utöver vad lagen tillåter, som arbetsrådet har möjlighet att medgiva. Motsvarande siffror för industrien voro helt annorlunda. Där har man haft att medge tillstånd till extra övertid genom dispens i inte mindre än 1 715 fall på ett totalt arbetarantal av 9 330. Hittills i år hade emellertid till arbetsrådet inkommit endast två ansökningar, omfattande 7 arbetare, om tillstånd att få ta ut extra övertid för att klara det arbetskraftsproblem som uppstått. Jag medger dock, att dessa senare siffror ha ett mera akademiskt intresse, eftersom ju årsarbetstiden inte behöver tas ut regelbundet på alla årets 52 veckor, utan kan koncentreras till första halvåret, om så är erforderligt. Jag har velat framhålla dessa fakta för att diskussionen i denna fråga skall bli dubbelbelyst och litet mera nyanserad än den i allmänhet varit tidigare.

Att läget är bekymmersamt och att det är brist på arbetskraft inom jordbru-

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
ket, har ju verifierats av arbetsförmedlingsrapporterna, men jag tror att det är oriktigt, om man betraktar läget på just detta område såsom ett alldeles speciellt fall på den svenska arbetsmarknaden. Det är ju känt för alla, att vi ha en brist på arbetskraft inom verkstadsindustrien på tiotusentals arbetare, att inom järnbruksindustrien föreligger ett behov av bortåt 10 000 arbetare och att inom textilindustrien situationen är ungefär densamma. I detta läge får man göra det bästa möjliga av situationen, och regeringen har sökt animera till en frivillig uppslutning just under de säsonger, då jordbruket har ett extra starkt behov av arbetskraft. Någoting därutöver är man inte beredd att göra i dagens läge. Vi få i dagens situation med dess starka konkurrens om arbetskraft också ta hänsyn till det allmänna behov av arbetskraft som föreligger för näringslivet.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det meddelande, som statsrådet Sträng nu lämnat kammaren, är för jordbrukets del föga uppmuntrande. Det ger vid handen, att vi ha att räkna med en konstant brist på arbetskraft inom jordbruket under en lång tid framåt. Sugningen från landsbygden, såväl när det gäller från småbrukarhemmen som arbetarhemmen, kommer att fortgå. Landsbygden kommer att avfolkas, och man vidtar endast palliativa åtgärder för att avhjälpa den brist på arbetskraft, som för närvarande råder. Denna är dock enligt statsrådets uttalande ganska betydande. Visserligen har det under vintern funnits en del arbetslösa personer inom jordbruksnäringen, men under sommarhalvåret, sedan betskötseln kommit i gång och skörden skall bärgas, ha vi alltfört att räkna med brist på arbetskraft.

Det skulle vara önskvärt med en något mera fast arbetarstam inom jordbruket, så att man slapp att tillgodose behovet med tillfällig arbetshjälp eller till och med, såsom sättes i fråga, genom import av arbetskraft. Konkurrensen om arbetskraft är mycket stor, men det läge, som för närvarande råder, äro i någon mån också statsmakterna själva ansvariga för. Jordbruket kan icke på samma sätt som exportindustrien, vilken just nu har obegränsade möjligheter, konkurrera om arbetskraften, men för samhällets del torde det under nu rådande situation vara mest angeläget att tillgodose livsmedelsförsörjningen. Det är önskvärt att vi i år få skörden väl bärgad och att vi få den bärgad i rätt tid. Statsministern upplyste för ett par veckor sedan i sitt svar på herr Domös interpellation om att skörden i år inte fick bli försenad ens ett par veckor, om vi skulle kunna tillgodose vår brödförsörjning. När livsmedelsläget är så ansträngt, är det nödvändigt, att man från statsmakternas sida vidtar de åtgärder som äro möjliga för att tillgodose livsmedelsbehovet.

Visserligen kunna vi säga, att det är angeläget, att vi även hålla exportindustrien uppe och att vi hjälpa andra folk, som äro i behov av arbetsprestationer, ty det är ju det det i huvudsak är fråga om. Jag vill dock ännu en gång betona angelägenheten av att vår livsmedelsförsörjning inte kommer i efterhand.

Vi träffa här det ena handelsavtalet efter det andra — under utarbetande föreligger ju för närvarande ett handelsavtal med Ryssland, som kommer att medföra betydande export och omfattande krediter — och staten vidtar stora investeringar. Såsom exempel på en dylik investering kan nämnas det planerade järnbruket i Norrland. Vad betyder inte allt detta i fråga om arbetskraft och kapital? Det är givet att det under sådana förhållanden måste uppstå en stark konkurrens om arbetskraft och att en avvägning måste ske. Vi kunna ju för närvarande inte räkna med någon större import av livsmedel. Vi veta inte, hur brödsädesimporten till nästa år kommer att gestalta sig. Oljekraftfodertillgången kommer att avsevärt minskas, varför vi få räkna med att smör- och mjölkproduktionen kan krympa något. På samma sätt blir det antagligen med

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
äggförsörjningen efter den minskade kraftfodertilldelning, som hönsägarna nu erhålla.

Jag anser dessa förhållanden så pass viktiga, att de motivera, att vid avvägningen de olika intressena emellan livsmedelsproduktionen inte eftersättes, utan att den får det rum den förtjänar, och att jordbruksnäringen erhåller en sådan ekonomisk ställning att arbetskraften kan hållas kvar vid jordbruket.

Det kunde vara åtskilligt att säga beträffande frågan om vilka åtgärder statsrådet Sträng ansåg böra vidtagas för att tillfälligt avhjälpa det uppkomna arbetskraftsbehovet, exempelvis när det gäller att i höst skörda betorna — gallringen är väl nu avslutad — och att utföra annat arbete som förekommer. När man hörde de siffror, som statsrådet Sträng nämnde, kan man emellertid inte förstå, att vi här ha att göra med ett arbetskraftsbehov, som man skulle kunna nöja sig med att täcka blott för stunden med tillfällig arbetskraft. Visserligen har jordbruket blivit mera säsongbetonat än förr, men så mycken kännedom har jag ändå om jordbruket, att jag vet, att det är bäst med en inte alltför stor rörlighet med avseende på arbetarstammen på detta område. Det är bäst för jordbrukarna och inte minst för jordbruksarbetarna. Det bör vara en angelägenhet att tillgodose detta på bästa möjliga sätt.

Arbetet inom hemmen och behovet där av kvinnlig arbetskraft har ju tillräckligt belysts av interpellanten, varför jag inte skall beröra den sidan av saken.

Herr Wahlund: Herr talman! Regeringen har här klandrats för att visa bristande fantasi, men jag tycker att den åtminstone på en punkt har varit utpräglad fantasibetonad, nämligen då det gällt att hänvisa till rationalisering såsom en hjälp för jordbruket i dess nödläge.

Jag kommer här in på de långsiktiga synpunkterna på jordbrukets arbetskraftsproblem. Det är alldeles riktigt, som statsrådet Sträng säger, att man bör skilja på den kortsiktiga och den långsiktiga sidan av spørsmålet. De båda tidigare talarna från bondeförbundet i denna debatt ha uppehållit sig vid situationen för dagen; jag skall tala om framtidssituationen. Men också härvidlag kan jag hämta material ur det interpellationssvar, som statsrådet Sträng nyss har avgivit. Av statsrådets svar framgick ju, att rationaliseringen, trots allt som därvidlag göres inom det svenska jordbruket, inte hunnit hålla takt med avfolkningen, utan att, såsom statsrådet Sträng också betygat, stor arbetskraftsbrist uppstått.

Situationen är i dag den, att det inte är rationaliseringen som styr arbetskraftsbehovet inom det svenska jordbruket utan det är arbetskraftsbehovet som styr rationaliseringen. Och sådan har situationen alltid varit. Det ser man på alla hithörande statistiska data. Tag t. ex. siffrorna beträffande jordbrukets maskininköp! Det visar sig, att de icke variera efter jordbrukets konjunkturer, utan efter stadsnäringarnas och framför allt industriens konjunkturer. När industrien har goda tider och alltså vill expandera, suger den till sig arbetskraft från landsbygden, och jordbruket tvingas att maskinisera. Så är det, om man ser saken tidsmässigt. Ser man den lokalt, framkommer samma bild. Det visar sig, att maskinfrekvensen inom det svenska jordbruket i allmänhet är störst inom de delar av landet, där avfolkningen gått längst. Vi se t. ex., hur maskinfrekvensen inom jordbruket här uppe i mälardistrikten är anmärkningsvärt stor. Man skulle annars inte vänta sig det, eftersom mälardistrikten knappast lämpa sig särskilt väl för maskinisering, till följd av att terrängen är kupe-rad och också på grund av andra omständigheter. Men genom närheten till Stockholm har landsbygdsbefolkningen inom kringliggande distrikt i hög grad tunnats ut, och den starka avfolkningen har tvingat jordbruket att anpassa sig genom maskinisering och andra arbetskraftsbevarande åtgärder.

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

Det är alltså inte så — jag upprepar det sammanfattningsvis, herr talman — att rationaliseringen styr arbetskraftsbehovet, utan det är arbetskraftstillgången som styr rationaliseringen. Då stadsnäringarna behöva folk, finns det alltid massor av unga människor på landsbygden, som vilja ge sig i väg till stadsbygden och som göra det. Därigenom uppstår arbetskraftsbrist på landsbygden, och jordbruket tvingas att anpassa sig genom att ersätta människor med maskiner och på annat sätt. Och hur kommer framtiden att te sig? Jo, med all säkerhet på liknande sätt. Vi veta, att dagens arbetskraftssvårigheter i framtiden komma att accentueras.

I dag föreligger arbetskraftsbrist på snart sagt alla områden. På dagens föredragningslista står frågan om folkskolläro-utbildningen. I fråga om folkskollärare råder stark brist på arbetskraft, det är ju välbekant — jag skall gärna medge, att den sammanhänger också med andra omständigheter än de rent befolkningsmässiga. Vi veta också, hur svårt det är att få sjuksköterskor till våra sjukhus. Förhållandena härvidlag kunna i en framtid väntas bli ytterst svårartade, även ifall vår nuvarande sjukhusstandard bibehålles. Även vid sådant förhållande kan man räkna med att år 1955 var 25:e svenska flicka måste bli sjuksköterska, om behovet skall kunna fyllas. Vi kunna gå vidare från område till område och exemplifiera. Statsrådet Sträng nämnde, hurusom det redan nu rådde arbetskraftsbrist inom den svenska industrien; inom verkstadsindustrien behövdes 10 000 människor, inom textilindustrien var det likadant o. s. v., o. s. v. Ja, vi ha nu kommit till den kritiska situation, som vi sifferkarlar förutsade för 10. 15 år sedan, fastän då ingen ville riktigt tro på oss, och vi kunna fortfarande säkert kalkylera framtiden i detta fall.

Inom industrikretsar ser man nu mycket mörkt på situationen. Jag påminner om att Industriens utredningsinstitut under detta år har gjort en undersökning, där man ansåg sig böra dra den slutsatsen, att om produktionsutvecklingen skall kunna fortsätta som under mellankrigstiden — och det önskar den svenska industrien — måste vi organisera en import av arbetskraft, och man talar om en behövlig inflyttning av ett eller annat hundratusental människor. På arbetarhåll är man mera återhållsam vid bedömandet av den eventuella framtida inflyttningen; vi hörde det av statsrådet Strängs svar nyss; vi ha hört statsministern ge uttryck för samma synpunkter: vi skola inte ha någon inflyttning, om det inte blir alldeles nödvändigt, och jag vill här helt instämma. Jag påminner om vad landsorganisationens ordförande yttrade för några månader sedan. Han sade ungefär så här: »Vi vilja inte ha inflyttning, om denna inflyttning skulle göra Sveriges arbetare arbetslösa, men vi vilja å andra sidan att produktionsmaskineriet skall vara i gång. Detta är nödvändigt, om vi, såsom vi önska, skola höja levnadsstandarden för de bredare lagren av vårt folk. Detta är nödvändigt, om vi skola kunna ha råd med att genomföra de socialpolitiska åtgärder, som nu planeras. Går det icke att åstadkomma en produktion, som möjliggör detta, ja», säger landsorganisationens chef, »då få vi i värsta fall taga till en inflyttning.»

Man är mycket mera återhållsam då det gäller frågan varifrån inflyttningen skall ske, och det är nog alldeles rätt, som statsrådet Sträng antydde, att det finns just intet land, som vi nu skulle kunna få en inflyttning ifrån. Jag hörde för några månader sedan från flera håll rekommenderas en inflyttning från Finland. Man menade, att Finland trots kriget har haft en relativt gynnsam befolkningsutveckling och har bättre arbetskraftssituation än vi. Där skulle vi således ha en arbetskraftsreserv att ta till. Jag blev, herr talman, ärligt sagt upprörd, då jag hörde detta tal. Här ha vi svenskar »sparat» genom att tidigare minska barnantalet. Nu kommer det surt efter. Och nu skulle, när vi kommit i ett nödläge, det fattiga, det krigsskadade Finland hjälpa oss! Det skall ta

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

kostnaderna för barnens uppfostran, till dess att dessa barn äro färdiga att börja arbeta, men då skola vi gratis övertaga den arbetskraft, som Finland så väl själv behöver för återuppbyggnaden! För övrigt vill jag säga, att det inte finns så mycket arbetskraft att få från Finland, och inte från Danmark och Norge heller. De båda sistnämnda grannländernas befolkningsutveckling har varit likartad med vår. I nuvarande situation finns således, det är alldeles riktigt, inte mycken arbetskraft att ta utifrån. Vi få försöka se till, hur vi skola kunna klara oss själva.

Vad jag sagt är, tycker jag, i alla fall ett memento. Här har industrien, här ha stadsnäringarna svårt att få arbetskraft, och de bedöma framtiden mycket mörkt, men stadsnäringarna ha ju alltid väl kunnat hävda sig i konkurrensen gentemot jordbruket. Hurudan skall då situationen för jordbruket bli längre fram? Ja, det är just det, som vi äro djupt bekymrade för, och här måste det kraftiga åtgärder till.

Det finns åtgärder av flera slag. Vi ha de socialpolitiska åtgärderna, och på det området är det möjligt att statsrådet Sträng och jag kunna mötas. Vi vilja genomföra de genomgripande socialpolitiska omfördelningsåtgärderna, men vi betona alldeles särskilt från vårt håll, att vi vilja att dessa åtgärder likvärdigt skola komma landsbygden till godo. På så sätt kunna vi höja levnadsstandarden för dess bredare lager.

Det finns ytterligare en kategori av åtgärder, och de äro de jordbrukspolitiska: Vi måste se till, att betalningen för arbetet inom jordbruket blir någorlunda likvärdigt betalningen inom stadsnäringarna. Innan vi komma dit, kommer flykten från landsbygden att fortsätta. Det gör ungefär detsamma, hur den höjda betalningen möjliggöres dels för lantarbetarna och dels för dem, som arbeta på egen jord. Det kan ske i form av ökade produktpriser, i form av produktionsstöd eller på annat sätt. Det väsentliga är här, att vi åvägbringa ekonomisk jämställdhet mellan jordbruksnäringen och stadsnäringarna. Komma vi dit, kommer den nuvarande flyktingströmmen att avstanna och ersättas med ett naturligt, ömsesidigt folkutbyte mellan landsbygd och stad.

Detta tror jag, herr talman, är det väsentliga i denna fråga.

Herr von Heland: Herr talman! Interpellanten anförde, att svaret inte var mycket förhoppningsfullt, och emot detta reagerade statsrådet Sträng, som sade, att han ansåg, att han hade redogjort för den kalla och realistiska verkligheten beträffande arbetskraftssituationen. Statsrådet Sträng efterlyste också — när han inte själv kunde komma med något botemedel — om någon annan kunde göra det. Ja, skall man komma med ett botemedel, måste man naturligtvis först kunna klargöra sjukdomen, och det är därvidlag som man enligt min mening på socialdemokratiskt håll alltid cirkulerar runt kärnpunkten och inte vill sätta fingret på den ömma punkten. Det hela är väl, herr statsråd, beroende på hur man fördelar hela svenska folkets gemensamma nationalinkomst, hur man alltså fördelar denna vår gemensamma kaka.

För närvarande finns det ju inte något bondeförbundsinslag i regeringen, och vi tycka, att den styckning av kakan, som göres av regeringen, sker på ett ganska egendomligt sätt och att, herr statsråd, det förhållandet, att kakan styckas på ett för dem, som arbeta inom jordbruket, oförmånligt sätt, är orsaken till dagens läge. Orsaken är alltså den närings- och lönepolitik, som den nuvarande regeringen bedriver. Under den tid, då bondeförbundet kunde påverka socialdemokraterna, lyckades vi från ett mycket dåligt utgångsläge vid kakdelningen åtminstone år efter år få en något förmånligare fördelning, men alltjämt ha vi en felaktig sådan fördelning.

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

Jag har tidigare här i år framfört mycket stark kritik bland annat emot den handelspolitik, som föres. Jag ser därför nu till min glädje, att handelsministern tycks möta opposition även inom regeringen, nämligen från finansministern. Även detta tyder på att det måste vara något fel med en sådan handelspolitik som den som för närvarande bedrives, då staten under en tid, när det råder stor brist på råvaror och arbetskraft, satsar pengar till köparna, för att vi skola bli av med sådana varor, som vi själva behöva och som vi sakna tillräcklig arbetskraft för att producera för vårt eget behov. Jag hoppas, att finansministern, som ju är en mycket stark man i regeringen, skall kunna ta befälet över handelsministern.

Det måste vara fel att på sätt som nu sker pumpa in köpkraft i den enorma högkonjunktur, som för närvarande är rådande. Detta måste driva oss mot en fortsatt inflation, och jag håller med herr statsrådet om att vi inte kunna bedöma svårigheten för jordbruket att få arbetskraft isolerad, utan att vi också måste konstatera att förhållandet är liknande även inom andra näringsgrenar. Men detta är just, herr statsråd, beroende på den politik, som regeringen bedriver, som jag vid flera tillfällen har kritiserat och som nu äntligen också finansministern har insett måste leda till fortsatt inflation samt fortsatt brist på arbetskraft och på varor.

Jag vill alltså, herr statsråd, konstatera, att denna fråga är en löne- och inkomstfråga. Om vi, herr statsråd, kunde ge en lön av 2:50 à 3 kronor i timmen åt landsbygdens arbetskraft, är jag övertygad om att flykten från landsbygden mycket snabbt skulle stoppas och att vi skulle få en flykt ifrån stadsnäringarna till jordbruket i stället.

Statsrådet Sträng var mycket sträng mot mig, då jag under remissdebatten spelade upp jordbrukets önskemål på mina strängar. Vid det tillfället vände sig herr statsrådet till fel person. Nu är det däremot tillfälle för honom och mig att återigen få resonera om denna sak.

Vem var det som hindrade ett bättre löneläge åt dem, som arbetade inom jordbruket? Jo, det var den socialdemokratiska regeringen. Vi fingo visserligen på grund av jordbrukskalkylerna och jordbruksregleringen till stånd en inkomsttäckning för en löneökning som totalt den 1 september i år blir 14 öre, men, herr statsråd, även om detta innebär 14 öres förhöjning i lönen åt jordbrukets arbetskraft, kommer denna ju inte upp till högre timpenning än 1:37, och år 1945 var ju medellönen för industriarbetare 1:90 och för husbyggnadsarbetare 2:50 i timmen. Man måste väl förstå, att den lediga arbetskraften inom svenska folket suges dit, där de bästa lönerna erbjudas. Och när det dessutom är brist på arbetskraft, måste naturligtvis de näringar bli lidande, som erbjuda de sämsta inkomsterna.

Herr statsrådet ville skylla på att det var fråga om ett så säsongbetonat arbete. Jag vågar påstå att det till stor del är statsmakternas fel att jordbruket har blivit så säsongbetonat. Inom jordbruket förekommer givetvis alltid en viss säsongbetoning i fråga om t. ex. betskötsel och skogsskötsel, men därvidlag skulle ju man kunna tänka sig ett utbyte av arbetskraft. Därigenom att jordbruket överhuvud taget fått ett så dåligt inkomstläge, har det inte råd att sysselsätta arbetskraft under hela året, utan tvingas att skaffa sådan endast under den tid, då det för skörderesultatet är absolut nödvändigt att anskaffa arbetskraft. Herr statsrådet vet för övrigt lika väl som jag, att jordbruket har outtömliga behov av arbetskraft, så att nog skulle vi där kunna sysselsätta arbetskraft hela året om, ifall blott inkomsterna räckte till därför.

Jag tycker att det vore riktigare, om man från socialdemokratiskt håll erkände, att man vill ha denna fortsatta avfolkning av landsbygden. Detta har ju också uttalats av statsråd och statssekreterare i den offentliga debatten.

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

Men jag ber få säga, att vad vi äro bekymrade för är att rationaliseringen inte hinner genomföras i samma takt som avfolkningen.

Jag skall inte, herr talman, i denna debatt sysselsätta mig mera med dessa frågor. Jag har endast med hänsyn till herr statsrådets anförande velat påpeka, var orsaken ligger, och orsakerna har jag klarlagt. Eftersom finansministern just nu kom in i kammaren, ber jag ännu en gång att få säga, att jag hoppas, att finansministern inom regeringen kan leda handelspolitiken på ett annat sätt än som för närvarande sker, så att vi slippa att få ett ännu prekärare läge, såväl då det gäller varubrist och arbetskraftsbrist som då det gäller faran för en fortsatt inflation.

Herr statsrådet **Sträng**: Herr talman! Det är väl knappast riktigt, att denna interpellationsdebatt skall utmynna i en allmän storpolitisk debatt om handelspolitiken, om finanspolitiken, om inflationsfaran och om den ekonomiska politiken och prispolitiken överhuvud taget. Vi ha ju möjligheter att på en något lämpligare punkt i arbetsordningen debattera alla dessa frågor. Jag skall därför inte taga upp den kastade handsken. Jag föreställer mig, att kammaren närmast är beredd att få diskutera dessa frågor, när de komma på dagordningen. Jag vill bara med några ord kommentera dels herr von Heland och dels kammarens förste vice talman.

Det är ju herr von Helands uppfattning, att skall man finna botemedlet mot den i dag rådande arbetskraftsbristen på landsbygden, bör man först kartlägga eller diagnostisera sjukdomen och därefter bestämma botemedlet. Detta göres av herr von Heland på det relativt enkla sättet, att han säger att vi skola ha en annan omfördelning av kakan.

Det råder väl ingen tvekan om att under det senaste decenniet, då vi ha haft tillfredsställelsen att kunna räkna med en ständigt större och större kaka, har man också haft tillfredsställelsen att konstatera en utjämning i avseende å inkomsterna mellan å ena sidan jordbrukets folk och å andra sidan tätorternas och industriens folk. Jag kan såsom exempel på denna utveckling anföra, att om lantarbetarlönernas förhållande till industriarbetarlönerna år 1936 kunde anges med siffran 58 i förhållande till 100, kan det i dag anges med siffran 78 i förhållande till 100. Under denna tioårsperiod har således en mycket markerad utjämning ägt rum, och den har ägt rum på sådant sätt, att den icke inneburit störningar i det allmänna ekonomiska livet. Det råder väl ingen tvekan om att skall man i dagens aktuella läge för att avhjälpa bristen på arbetskraft börja till jordbruket flytta över den del av kakan, som nu går till folk, som inte hör hemma i jordbruket, så är jag rädd för att man, åtminstone om man ser jordbrukets möjligheter på längre sikt, kommer till det läget, att man slår undan underlaget för vad som skall vara det svenska jordbrukets stora avsättningsmarknad, nämligen de breda lagren inom det svenska folket. Man måste väl ha en något mer optimistisk syn på detta, och man får väl i fortsättningen se problemet på längre sikt. Går utvecklingen, herr von Heland, i samma takt som under de senaste tio åren, borde vi rimligtvis år 1956 vara uppe i den fulla likställigheten. Våga vi vara så optimistiska och utvecklingen även fortsätter på detta sätt, kunna vi vara utomordentligt tillfredsställda, både herr von Heland från sina utgångspunkter och jag från mina, i den mån jag då ännu har kontakt med jordbruket och dess löneanställda arbetare. Vi få väl hoppas på att den där kakan så småningom blir större och större och att i samband med denna utveckling fördelningen blir riktigare och riktigare.

Jag har litet svårt att förstå, att fru Gärda Svenson i sin interpellation hade räknat med att få ett svar, som inte skulle ha utgjort något svar på hennes fråga, utan ha inneburit deklaration från regeringens sida, att den hade

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
varit beredd på en allmän prisförhöjning inom jordbruket. Jag trodde, att fru Svenson begärt att få svar på frågan vad som kan göras rent arbetsmarknadspolitiskt, och det svaret har jag också försökt lämna.

Allra sist vill jag säga, att jag har litet svårt att förstå logiken i herr von Helands resonemang, då han med åberopande av handelspolitiken framhåller riskerna för den inflation, som han säger sig se hota i dag, men samtidigt, och praktiskt taget i samma andedrag, anklagar regeringen för att den för några månader sedan var så restriktiv i avseende på prissättningen för jordbruksprodukterna, när den frågan klarerades. Man kan inte gärna tala om båda dessa saker på samma gång, om man skall göra anspråk på att vara konsekvent.

I avseende på kammarens förste vice talmans anförande vill jag bara säga, att visst är läget allvarsamt och bekymmersamt — det är jag angelägen att understryka. Brödförsörjningen är självfallet i dagens läge utomordentligt ansträngd. Den lilla ljuspunkten i detta är emellertid, att produktionen av brödsannmälen ju har sin förankring i de större egendomarna, där man har löneanställt folk, och där är, vågar jag hävda, bristen på arbetskraft inte lika accentuerad. Jag lämnade i mitt förra anförande siffror på den relativt blygsamma användningen av övertid inom jordbruket. Därvidlag har man ju en säkerhetsmarginal, om det hela skulle köra ihop sig litet längre fram i augusti månad. Övertidsarbete kostar emellertid självfallet pengar, men det var väl inte på den punkten som det, i varje fall inte från herr förste vice talmannens sida, anfördes några dagsaktuella bekymmer, utan det var närmast i fråga om arbetskraftsproblemet i och för sig.

Jag har av de hållna anförandena inte kunnat få annat intryck, än att man deklarerat sitt missnöje med att regeringen inte har kunnat göra någonting. Herr von Heland uttalade här vissa konkreta önskemål i fråga om förändringar i inkomstfördelningen. Herr von Heland är väl beredd att ge mig rätt i att denna fråga i dagens läge inte är aktuell med hänsyn till den uppgörelse, som träffats mellan regeringen och jordbrukarnas organisationer och som gäller till den 1 september 1947. Men när jag härvid även kunde höra den undertonen, att man inte var tillfredsställd med regeringens svar, är det självfallet, att jag måste fråga mig: vad siktar man till, och vad vill man i stället? Vill man, att regeringen skall gå hårdare fram, att regeringen skall börja med något slags samhällelig planhushållning med den tillgängliga arbetskraften? Vill man att tjänstepliktslagen skall sättas i kraft, eller vad är det man vill, när man inte är tillfredsställd med dessa frivilliga åtgärder, som spänna över hela registret, från skolungdomens deltagande i jordbruksarbete under ferier och extra ledighet under terminen, från samhällelig propaganda för att få folk ifrån Norrland att arbeta på betfälten, från försök att stimulera och animera semesterfirare att arbeta i jordbruket till att medgiva viss ledighet för de värnpliktiga i detta syfte, förutom hela denna skala av andra åtgärder, som har redovisats i interpellationssvaret?

Jag tycker, att om man från deras sida, som uttalat sitt missnöje med svaret, icke är beredd att säga, att vi måste börja med samhällelig planhushållning och med tvångskommendering av den tillgängliga arbetskraften, så bjuder i ärlighetens intresse konsekvensen och logiken att man håller med om att vad som kan göras i dagens läge faktiskt är anfört i detta svar på interpellationen.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag begärde ordet då jag hörde statsrådet Strängs redogörelse för de åtgärder, han vidtagit för att råda bot på bristen på arbetskraft vid betfälten. Det låter för dem av kammarens ledamöter, som

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
icke känna till dessa förhållanden, väldigt bra, då han säger, att han kunnat konstatera, att det bara var en brist i fråga om arbetskraft på 0,8 procent. De, som känna till förhållandena på detta område, äro av helt annan mening, d. v. s. de veta, att man inte har lyckats anskaffa arbetskraft i den utsträckning, som statsrådet Sträng vill påstå.

Om man i dessa dagar färdas genom de skånska bygderna, konstaterar man, att mycket stora sockerbetsarealer icke blivit skötta i rätt tid, vilket till hösten kommer att resultera i dålig skörd. Men vad som därvid icke kommer fram och som inte heller kan komma fram i interpellationssvaret är, hur många av jordbrukets andra arbeten som blivit försummade under dessa dagar och hur många av betodlarna och deras familjemedlemmar, som ha blivit överansträngda i sina försök att rädda vad som räddas kan.

Det är klart, att om man har sått betor, så vill man se till, att de bli riktigt skötta. Men det finns många exempel på att familjer fått arbeta ute på betfälten under ända upp till 16 timmar om dagen. Det är ingen svårighet att få bevis för vad jag nu sagt.

Statsrådet Sträng ville också konstatera, att det var en överdrift att här i allmänhet tala om brist på arbetskraft inom jordbruket, och han trodde sig finna bevis därför i det förhållandet, att det i år hos arbetsrådet hade gjorts ansökningar om att få anlita övertidsarbete, utöver den i lagen medgivna övertiden, endast för sju arbetare, såvitt jag fattade honom rätt. Det går emellertid inte att så att säga normalt ordna detta arbete efter övertidsberäkning. Övertid behöver förekomma vid det brådskande vårbruket och vid skörden, man spar övertidsarbetet till dessa arbeten och jag tror också att det innan årets slut kommer att visa sig bli flera ansökningar om rätt att få arbeta på övertid. Mången jordbrukare drar sig också för att ansöka därom; jordbrukarna äro rädda för att skriva och begära sådant och därför låta de det gå som det går, till skada för många andra arbeten.

Jag tror mig med detta ha klarlagt, att det visst inte ser ljust ut för sockerbetsodlingen, och har jag lyckats därmed, inför kammarens ledamöter, så anser jag mig ha gjort min skyldighet.

Herr Domö: Herr talman! Jag är ense med statsrådet Sträng om att denna fråga är så vidlyftig och har så många aspekter, att det är svårt att reda ut den i detta resonemang om åtgärder på ett visst område och för en viss tid, men förhållandena äro sådana, att man icke kan undgå att se jordbrukets arbetskraftbrist i det stora sammanhanget. Vi återkomma väl antagligen till saken senare i dag, men jag vill redan nu framhålla, hur den rådande rörligheten hos arbetskraften just nu utövar sitt särskilda tryck på jordbruket. Då efterfrågan på arbetskraft inom olika näringsgrenar är så stor som för närvarande, är det naturligt att folk söker sig till de mera lönsamma områdena, och på det sättet uppstår en rörlighet, som nästan kan kallas en vandring av arbetskraften. Jag skulle tro, att om man kunde överblicka läget för dagen skulle man finna, att det antal arbetare som just nu i väntan på annat arbete eller under förflyttning till annat arbete icke sysselsättes i produktionen, är mycket stort. Det är alltså en mycket stor och mycket väsentlig del av problemet. Jag har emellertid begärt ordet för att peka på ett par frågor av mindre omfattning.

Det har gjorts mycket stora förbättringar beträffande arbetsförmedlingens verksamhet. Man har försökt att genom lokala kontor och dylikt ute i bygderna hjälpa till att reda upp förhållandena, men enligt min mening skulle det gå att komma fram till ytterligare förbättringar i det fallet. Jordbrukare och

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.) arbetare, som ute på landet bo långt borta från arbetsförmedlingskontor, sätta sig ogärna i förbindelse med ett sådant. Då skall de nämligen beställa ett rikssamtal eller göra en resa, och alltjämt kvarstår den gamla bristen på uppskattning av arbetsförmedlingskontoren. Allt detta gör att en lokal kraft, som kunde medverka till förmedling av arbetstillfällen och arbetskraft, skulle kunna göra oerhört mycket. Det behöver inte vara en man som sitter på ett kontor och har mottagningstider; det skulle vara en slags kurator, som vid sidan av sin syssla i övrigt hade till uppgift att som biträde åt arbetsförmedlingskontoren syssla med detta. Han skulle kunna inom ett inte allt för stort område upprätthålla en så intim kontakt både med arbetare och arbetsgivare, att han visste, var det behövdes arbetare och hur den tillgängliga arbetskraften skulle disponeras.

Jag tror att det är en mycket stor brist att man inte har tillgång åtminstone på vissa håll till en sådan kurator. Jag har haft samtal med arbetsmarknads-kommissionens förre ordförande i denna fråga. Han sade, att det hade gjorts mycket på detta område och skulle kunna göras mer. Men just i detta läge tror jag att arbetsförmedlingsverksamheten trots alla förtjänster är väl mycket byråkratiserad. Den är icke utbyggd så som den borde vara med lämpliga lokala krafter, och jag tillåter mig här fästa regeringens uppmärksamhet på saken. Jag kanske får det svaret, att jag är ute i ogjort väder. Jag har emellertid på grund av min kännedom om lokala förhållanden den bestämda uppfattningen, att det icke kan göras nog mycket för att få den intima kontakt mellan arbetsförmedlingens lokalorganisation å ena sidan och arbetsgivare och arbetstagare å den andra, som särskilt i nuvarande tid så väl behövs.

Sedan vill jag beröra en annan fråga. När vägunderhållet övergick till staten, så upphörde i viss grad den smidighet som förut hade kännetecknat arbetsmarknaden på detta område. Förut var det ganska vanligt, att man i så stor utsträckning som möjligt minskade arbetena på vägarna just under de brådaste tiderna, vid skörden och dylikt. Ett statligt organ, som skall svara för att arbetet sker till lägsta pris och på det mest rationella sätt, vill nog inte gärna vara med om att väghållningsorganisationen skall vara ordnad så att vägarbetena blir säsongbetonade för att särskilt tillgodose jordbrukets arbetskraft vid särskilt brådskande tider — t. ex. vid skörd och betupptagning, genom att minska eller rätt hastigt öka ut arbetena med väghållningen. Men olägenheterna av organisationens nuvarande osmidighet äro rätt påtagliga, och även om väganläggningsarbetena icke för närvarande äro av så stor omfattning, har dock den mera konstanta arbetarstyrka som hålles vid vägarna rätt stor betydelse, när det gäller jordbrukets behov av arbetskraft. Jag förstår väl att man även på arbetarhåll är obenägen för en sådan elastisk organisation och att, som sagt, vederbörande ämbetsverk självt kan vara det, men nationalekonomiskt sett spelar det stor roll, om den verksamhet som staten har i form av väganläggningar eller andra statliga anläggningsarbeten handhas så, att man vid lämpliga tillfällen kan utnyttja den arbetskraft, som kan bli ledig, på andra arbetsområden. Det bör ligga i statens intresse att söka ordna det så.

Jag vågar därför rikta den uppmaningen till regeringen att vid den vidare utformningen av väghållningsorganen beakta dessa frågor. De komma att få en mycket stor betydelse under de kommande åren. Kan man åstadkomma en elastisk väganläggningsorganisation, så kan detta i mycket hög grad förbättra arbetskraftsförhållandena på jordbrukets område. Statsrådet Sträng ansåg ju, att svårigheterna att få arbetskraft till jordbruket bli bestående, och tyvärr måste jag dela denna hans uppfattning. Det är från denna synpunkt, som jag har vågat påpeka vikten av att via väghållningsorganisationen och

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

kommunikationsorganisationen i något vidare utsträckning se till, att man hjälper till att fylla luckorna vid säsongsvårigheter inom jordbruket.

Jag kan i detta sammanhang inte låta bli att påpeka att trots de svåra förhållandena inom jordbruket, hyser man där en viss misstro mot de statliga organ som handha arbetsanskaffningen. Vare sig man anser denna misstro berättigad eller oberättigad, skulle man sticka huvudet i busken, om man inte talade om att den dock finns. Jordbrukarna anse ofta helt enkelt att det inte tjänar någonting till att vända sig till arbetsförmedlingsorganen, därför att det inte finns några lediga arbetare. Det är synd att säga att de ha det särskilt roligt: De så sina betor eller andra rotfrukter — och så få de plöja upp dem! Jag har inom mitt eget område sett, hur omöjligt det är att nu få arbetare att sköta rotfrukter. Det hjälper inte att betala bra. De, som förut varit med och skött dessa och liknande arbeten, vilja inte längre göra det, och de behöva det inte. De ha tillräckliga inkomster ändå.

Detta är inte någon anklagelse på något sätt, bara ett kallt konstaterande av att så där ter det sig ute på landsbygden. Att det är statistiskt bevisat, att det inte utnyttjats någon övertid, det är, herr statsråd, knappast något bevis för att man inte skulle vilja ha övertid uttagen. Det är helt enkelt så, att man icke vill spänna bågen så högt, att man begär övertid. Jordbruksarbete är ett ansträngande arbete, och det går lätt att få ett mindre tungt. Vi, som äro jordbrukare, veta litet var, hur ytterst angelägna vi få vara att inte skärpa fordringarna vare sig i det ena eller andra avseendet, när det gäller lantarbetarna. Jag riktar ingen anmärkning mot dem, men jag konstaterar att det allmänna arbetsläget i landet är sådant, att man icke utan vidare kan säga: »Nu skola vi ta ut den och den övertiden», ty resultatet blir lätt för vederbörande arbetsgivare ganska beklagligt.

Herr von Heland: Herr talman! Herr statsrådet Sträng gjorde mig den frågan, om jag möjligtvis ansåg att det var aktuellt med en ny uppgörelse inom jordbruket. Nej, tyvärr är det inte aktuellt. Jag vill endast konstatera att jordbruket på grund av regeringens motsträvighet är försatt i ett tvångsläge, och jag önskar också påpeka, att om man ger en bättre inkomst åt inom andra näringar sysselsatta, så kommer klyftan att ytterligare vidgas. Vad jag då främst tänker på är de framställningar, som ideligen göras från landsorganisationen, där man kräver att få tillbaka reallönen, ty om man nu vid en bestämd storlek av kakan, d. v. s. av nationalinkomsten, har låtit jordbrukets folk få en något större bit, är det ju alldeles givet, att om de till landsorganisationen anslutna arbetarna komma att få tillbaka lika stora kakbitar som tidigare, kommer detta att ånyo drabba jordbrukets folk, då dessa härigenom komma att få mindre.

Nu är jag, såsom jag påpekade, fullt överens med herr statsrådet om att det viktigaste är att öka nationalinkomsten för att på så sätt få en höjning av standarden i dess helhet, men herr statsrådet ansåg, att jag inte kunde ha resonerat rätt, när jag å ena sidan ville kritisera handelspolitiken och å andra sidan hade önskat att regeringen varit mera tillmötesgående vid uppgörelsen med jordbruket, ty det skulle ha haft samma verkan i fråga om köpkraften och inflationen. Nej, herr talman, det tycker jag det inte har. Jag vill i det sammanhanget återigen åberopa finansministern, då tydligen finansministern har fått samma uppfattning som jag här förfäktat gentemot handelsministern, att om man vill stoppa den nuvarande riskabla utvecklingen, får man ändra på handelspolitiken; i annat fall pumpar man ideligen in ny köpkraft och ökar inflationen. Det var inte mitt önskemål, herr statsråd, att man skulle ge jordbrukarna, låt oss säga, tre öre högre mjölkpris och därigenom nå samma verkan

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
ur inflationssynpunkt, utan vårt önskemål var ju att få en omfördelning av nationalinkomsten, så att detta skulle ha betytt en minskad köpkraft för dem, som fått betala merpriset på tre öre. Jag har ju förstått, att det är därför som socialdemokraterna så frenetiskt motarbetat sådana önskemål, ty det måste givetvis gå ut över dem, som skola betala det högre priset. Någon inflationsstegrande verkan hade det däremot inte fått, om det hade gått så som jag önskade.

Sedan måste jag också ge statsrådet rätt i att mellan 1920 och 1930 fick jordbrukets arbetskraft en relativt större förbättring av sin inkomst än andra samhällsgrupper, och jag kan nämna ett annat sifferexempel. Inkomstökningen per individ mellan 1929 och 1939 var för jordbrukets folk 50 procent och endast 20 procent för industriens och övriga näringars arbetskraft. I det fallet har alltså statsrådet Sträng fullständigt rätt, att jordbrukets folk när nationalinkomsten ökades, fick den största förbättringen, men jag påpekade i mitt första anförande, herr statsråd, att det var därför, att man då tog hänsyn till bondeförbundets önskemål. Om jag skulle draga konklusionen av detta resonemang, så är det att jordbrukets folk fick den förbättringen, när bondeförbundet var med i regeringen och påverkade socialdemokraterna, men nu, när så inte är fallet, är man motsträvig från socialdemokraternas sida. Alltså måste vi ju, herr talman, hoppas på att socialdemokraterna lida en mycket svår förlust vid årets val och helst naturligtvis även vid andrakammarvalet, så att de förlora majoriteten och bli mera resonliga i sådana här frågor.

Herr statsrådet **Sträng**: I anledning av herr von Helands sista uttalande vill jag bara säga, att för lantarbetare och jordbrukare i deras egenskap av arbetare på sina egna gårdar har arbetsinkomsten från 1939 till dags dato undergått en real ökning på ungefär 20 procent. Av denna reala ökning har något mer än hälften kommit på de sista åren, då socialdemokratien själv har svarat för regeringsarbetet här i landet.

Herr **Olsson, Karl Johan**: Herr talman! Jag skall inte bidra till att utveckla den mera storpolitiska debatt som herr von Heland sökt framprovocera, men jag har ansett mig böra säga några ord, därför att jag har haft en del att göra med det problem som berörts i interpellationssvaret och i debatten.

Herr Löfvander var inte riktigt tillfredsställd med den del av statsrådet Strängs svar som berörde frågan om anskaffande av arbetskraft till betfälten. Jag vill då understryka att det svaret, såvitt jag kunde finna, byggde på de rapporter som lämnats ifrån länsarbetsnämnderna, och skulle det vara någon oriktighet i svaret, så skulle detta alltså återfalla på de lokala organen. Nu vet jag emellertid, att det i stort sett förhåller sig så som statsrådet Sträng uppgivit. Att det skulle bli svårare att klara frågan om arbetskraft till betorna i år än motsvarande tid förra året, voro vi alla från början fullt på det klara med. Under fjolåret kunde man nämligen mobilisera ett icke ringa antal strejkande metallarbetare, och man hade också ett betydande antal flyktingar att tillgå till detta arbete, men i år hade man icke dessa reserver, utan nödgades med andra metoder skaffa fram den erforderliga arbetskraften. Det har bedrivits en förmedlingsverksamhet och en propagandaverksamhet från både kommissionens och de lokala arbetsförmedlingsorganens sida, som jag tror skulle verka ganska imponerande på dem, som hade varit i tillfälle att följa den, och jag tror också att jag vågar säga, att resultatet blivit betydligt bättre än vi någonsin föreställt oss, när vi började denna kampanj. Det må vara riktigt, att det på enstaka gårdar och områden kan förhålla sig på det sättet, att man icke har kunnat få tillräckligt med arbetare och att man till och med

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

fått lov att plöja upp betorna. Det är ju inte så lätt att fördela den arbetskraft, som finns eller som kan anskaffas t. ex. från Norrland, fullständigt jämnt och rättvist på alla gårdar och alla trakter i landet som odla betor, utan man får nöja sig med, om man på det hela taget har lyckats tillgodose de anspråk som blivit framställda.

I vissa fall är det måhända på det sättet, att det icke har varit fel på förmedlingen, utan andra orsaker som ha gjort att man fått för litet arbetskraft. Jag vet att det funnits gårdar där man har fått arbetskraft men denna arbetskraft har dragit sig tillbaka, därför att bostadsförhållandena ha varit fullständigt oeffterrätteliga. Jag diskuterar inte orsaken till detta; jag bara konstaterar, att det har förekommit fall, där man har ställt arbetskraft till förfogande, men denna arbetskraft omedelbart har givit sig i väg, när den har fått se, under vilka förhållanden den skulle arbeta. Det är självklart att hos denna mängd av arbetsgivare, som det här är fråga om, arbetsförhållandena icke överallt ha kunnat vara tillfredsställande. Ett faktum är i alla händelser både att arbetskraft lämnat gårdar, som de blivit hänvisade till, och att vi fått återbud på arbetskraft, som vi velat ställa till förfogande för vissa trakter.

Jag kommer efter detta osökt in på den fråga, som herr Domö berörde i sitt anförande, nämligen om effektiviseringen av arbetsförmedlingsinstitutionen. Herr Domö konstaterade, att det bland jordbrukarna förekommer en viss misstro emot den offentliga arbetsförmedlingen. Man menar att det inte tjänar mycket till att anlita den, då den inte kan anvisa den arbetskraft som man är i behov av, och det är alldeles riktigt. Det är inte bara bland jordbrukarna, som en sådan misstro eller pessimism finns. Jag har gjort bekantskap med samma stämningar både bland industriens män och bland andra företagargrupper här i landet. De ha menat att i nuvarande situation tjänar det praktiskt taget ingenting till att anlita arbetsförmedlingen, ty man kan ändå inte få sitt behov av arbetskraft fyllt genom dess medverkan. Det må vara, som herr Domö sade, ett gemensamt intresse för oss att försöka komma till rätta med den oberättigade misstro som otvivelaktigt finnes. Arbetsförmedlingsorganen kunna icke skapa någon arbetskraft, där ingen sådan finns att tillgå. De få nöja sig med att försöka locka fram de arbetskraftsreserver, som finnas, och söka fördela dem, så gott det går med de instrument som de förfoga över.

Vad beträffar den fråga som herr Domö särskilt tryckte på, nämligen frågan om en särskild förstärkning av den del av arbetsförmedlingsorganisationen, som sysslar med arbetskraftsanskaffning till jordbruket, vill jag i likhet med arbetsmarknadskommissionens nuvarande ordförande landshövding Thomson understryka, att arbetsmarknadskommissionen hyser mycket stort intresse för den saken, och vi ha många gånger diskuterat vad som är att göra. Vi ha också gjort en hel del, även om det kanske inte märkts så mycket på alla håll och kanter. Vi ha numera på varje länsarbetsnämnd tillsatt särskilda personer, som ha att syssla med arbetskraftsanskaffningen för jordbruket, och dessa personer sitta inte bara på kontoret och ta emot telefonsamtal, utan de göra också sina resor och hålla sina konferenser med lantbrukarna och med arbetarnas representanter. De försöka överhuvud taget aktivisera verksamheten. Men vi anställa också i mycket stor utsträckning ute i bygderna arbetsförmedlingsombud, som inte leva på arbetsförmedlingen — om man nu anser att det är något fel — utan som ha en annan daglig gärning men kunna ägna en del tid åt arbetskraftsanskningsfrågorna. De försöka sålunda, utan att ha några kontor, att göra vad som är möjligt för att anskaffa arbetskraft, och jag tror, jag till och med vet, att en hel del av dessa arbetsförmedlingsombud, som finnas ute i jordbruksbygderna, ha lagt ned ett intresserat och icke alltid betydelseöst arbete för att skaffa fram arbetskraft åt jordbrukarna, men

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
Jag medger visst, att så stor som bristen varit och fortfarande är på arbetskraft, har det inte varit möjligt att åstadkomma det som jordbrukarna helt naturligt önskat. I den mån det kan visa sig behövt att utöka den delen av arbetsförmedlingens verksamhet, äro vi beredda att övervaka den, och då hoppas vi självfallet att få ett verksamt stöd från en del kretsar, som tidigare ansett att arbetsförmedlingens verksamhet har svällt ut alldeles för mycket och kostar alldeles för mycket. Det är faktiskt på det sättet, att om man i dessa tider skall få fram arbetskraft, får man lägga ned mycket arbete och stora kostnader, och jag är inte övertygad om att vi alltid fått röna tacksamhet för den verksamhet som vi bedrivit på detta område.

Beträffande de stora principerna vill jag understryka vad statsrådet Sträng redan sagt, att det råder en markerad brist på arbetskraft praktiskt taget inom hela det svenska näringslivet, och det förekommer knappast någon vecka, då inte arbetsmarknadskommissionen uppvaktas från företagare inom olika näringsgrenar, som klaga sin nöd och diskutera olika åtgärder för att råda bot på bristen, eventuellt genom införsel av arbetskraft från utlandet. Statsrådet Sträng har således otvivelaktigt rätt i att detta problem ingalunda endast berör jordbruket. Jag tror också att jag kan understryka vad han sade i sitt anförande, att såvitt man kan bedöma efter de iakttagelser man gjort och med det material man har till sitt förfogande, kommer denna brist på arbetskraft att bli ganska långvarig. Detta gör ju att man här måste diskutera och planera på längre sikt än man skulle göra, om man endast toge hänsyn till den rent akuta bristsituationen inom jordbruket. Jag vill inte bestrida att i den fruktansvärda konkurrens om arbetskraften, som för närvarande råder, jordbruket i många hänseenden har blivit handikappat, men jag är inte övertygad om att detta bara beror på lönerna. Jag håller före, att även om herr von Helands anspråk skulle bli tillgodosedda upp till hundra procent, skulle jordbruket ändå ha svårigheter att skaffa sig arbetskraft och större svårigheter än en hel del andra verksamhetsgrenar här i landet. Det är åtskilligt annat än lönerna som påverkar människornas vandringslust. Jag är heller inte övertygad om att det skulle bli, som herr von Helend påstår, att bara det bleve en viss prisnivå för jordbruksprodukterna och en viss inkomstnivå för dem, som arbeta inom jordbruket, skulle säsongkaraktären hos jordbruksarbetet försvinna. Jag tror, att detta är en missuppfattning. Det kan måhända lokalt förhålla sig så, men inom det svenska jordbruket i stort sett skulle arbetet ändå otvivelaktigt i betydande utsträckning bli ett säsongarbete, och det är just när det gäller säsongarbete, som det i vissa lägen kan vara särskilt svårt att klara arbetskraftsfrågan. Det ha vi ju erfårit senast denna vår.

Om det nu förhåller sig på det sättet, att här råder en allmän brist på arbetskraft inom alla näringsgrenar: industrien, jordbruket, skogsbruket o. s. v., kan man naturligtvis komma in på den tanken, om det inte skulle vara lämpligt eller kanske rent av nödvändigt att staten reglerade arbetskraftens användning genom att åstadkomma en fördelning av arbetskraften, bestämma, hur många som finge arbeta på olika platser och lägga hinder i vägen för flyttning av arbetskraft från det ena området till det andra. Det är självklart att man kan komma in på sådana funderingar, men jag tror att den, som närmare tänker sig in i problemet, finner att det skulle vara ett synnerligen farligt, jag frestas nästan att säga hopplöst företag att försöka binda arbetskraften och hindra dess rörlighet. Jag är medveten om att rörligheten är för stor i nuvarande läge. Det är den alltid, när det är högkonjunktur eller tider, då det råder s. k. full sysselsättning. Men jag tror, att man får försöka komma till rätta med den saken på annat sätt än genom att in-

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)

föra någon tvångsreglering. I den mån herr von Heland med sitt anförande syftade till sådana stränga åtgärder som ingripande från statsmakternas sida, måste jag anmäla en reservation. — Nu ser jag, att herr von Heland skakar på huvudet. Det betyder väl, att han delar min uppfattning, att vi inte kunna experimentera med någonting sådant i nuvarande läge. Men om herr von Heland ger mig rätt i detta, har ju herr von Heland också gett statsrådet Sträng rätt i det huvudsakliga i vad han anförde i sitt interpellationssvar, ty han anförde just, att vi inte ha sådana medel till vårt förfogande, att vi kunna fördela arbetskraften på ett rättvist sätt. Detta är vad jag till sist anser mig kunna slå fast som en behållning av denna debatt.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag skall inte heller blanda mig så mycket i den stora debatt, som försiggått här ett par timmar. Jag förstår mycket väl behovet av att på detta sätt få uttrycka sitt missnöje med de rådande förhållandena och sina bekymmer inför de svårigheter, som föreligga, men jag tror, att man måste konstatera, att man på grund av omständigheternas egen makt inte heller förmår åstadkomma någonting annat än att ge uttryck för dessa bekymmer och detta missnöje och framföra sina önskemål. Jag skall således inte på något sätt bidra till att förlänga den stora debatten, men jag förmådde att begära ordet med anledning av herr Domös påpekanden om den eventuella arbetskraftsreserv, som skulle kunna finnas vid vägförvaltningens arbeten. Jag har mycket färskna intryck från förhållandena inom vägunderhållet i ett län. Jag är övertygad om att dessa erfarenheter ha sin motsvarighet även i andra län, och jag vet av äldre tiders erfarenhet, att vad jag kommer att säga inte bara gäller en tillfällig företeelse utan avser något, som sträcker sig rätt långt tillbaka, lika långt som det överhuvud taget på grund av olika omständigheter har rätt knapphet på tillgänglig arbetskraft i landet. Dessa erfarenheter ge vid handen, att man har så svårt att fylla behovet av arbetskraft vid det ordinarie vägunderhållet, att man känner sig rätt bekymrad över de ökade anspråk, som ställas inför den växande biltrafiken, och att man skulle bli ännu mera bekymrad, om några särskilt ogynnsamma omständigheter skulle inträffa. Någon arbetskraft till anläggningsarbeten förekommer överhuvud taget inte alls. I den mån några arbetare syssla med annat än vägunderhåll, sker det endast vid rena förbättringsarbeten eller avslutningsarbeten på företag, som äro mycket gamla. I det län, som jag närmast syftar på — det gäller för resten Södermanland, där jag härom dagen hade tillfälle att ta litet reda på vägförvaltningens arbete och arbetet ute i distriktet — har man i de olika vägmästdistrikten för närvarande en arbetsstyrka, som rör sig omkring 20 man — mellan 17 och 25 man eller något sådant — till förfogande för vägunderhållet. Det har visat sig så gott som alldeles omöjligt att även för nödvändiga arbeten öka denna arbetsstyrka.

Jag vill minnas, att herr statsrådet i sitt interpellationssvar erinrade om att från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har utgått en anmodan till vägförvaltningarna att ta hänsyn till det behov av arbetskraft, som jordbruket för närvarande har. Jag är övertygad om att vägförvaltningarna komma att ställa sig den uppmaningen till efterriktelse, men jag tror, att det faktiska läget för vägförvaltningarna är sådant, att det inte finns någon arbetskraft att avstå, åtminstone inte i någon större utsträckning.

Jag har velat säga detta, för att inte kammaren eventuellt skulle få den föreställningen, att vägförvaltningarna äro en arbetsgren, där man för närvarande är så välbeställd i fråga om tillgången på arbetskraft, att man gott skulle kunna avstå en hel del till andra, mera betryckta arbetsområden. Det

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
förhåller sig inte på det sättet, utan vägväsendet delar de svårigheter, som det svenska näringslivet i allmänhet har att tillgodose behovet av arbetskraft.

Medan jag ändå har ordet, herr talman, skall jag be att med bara ett par ord få fästa uppmärksamheten på ett problem, som kanske inte direkt hör samman med frågan om jordbrukets behov av arbetskraft men som jag tror i mycket stor utsträckning berör näringslivet i allmänhet och särskilt de tillfälliga störningar, som kunna inträffa i fråga om tillgången på arbetskraft. Jag och säkert många med mig ha gjort den erfarenheten, att det mycket livliga utställningsbyggande, som försiggår på olika orter i landet denna sommar och som visst tenderar att få ungefär lika stor utsträckning nästa sommar, har verkat mycket irriterande på de kring utställningsstäderna belägna verkstäderna och även på jordbruket och näringslivet i allmänhet däromkring, som se sina möjligheter att fungera något så när normalt starkt minskade. Sugningen från det kringliggande näringslivet till utställningsbyggandet har varit utomordentligt stor, inte minst på grund av det forcerade arbete och den i samband därmed forcerade avlöning, som ges vid utställningarna. Jag skulle vilja sätta i fråga, om inte regeringen vid den kommande prövningen av arbetstillstånd för utställningsbyggnader i landet borde ta hänsyn till dessa omständigheter och nogga överväga, huruvida det inte i nuvarande läge finns angelägnare saker att låta arbetskraften syssla med än att bygga utställningar.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Domö**, som yttrade: Herr talman! Jag tror, att herr Elon Andersson inte riktigt uppfattade, vad jag sade, när jag vände mig till statsrådet angående vägförvaltningens arbetsförhållanden. Jag är alldeles ense med herr Elon Andersson om att just nu är det inte något överflöd på arbetskraft att ta, men med anknytning till statsrådet Strängs påpekande, att det kommer att bli långvariga svårigheter inom jordbruket, tillät jag mig säga att man bör försöka tillse, att man får konstruktionen på vägförvaltningsorganisationen sådan, att där kan bli en elasticitet, som ibland kan vara av största värde, när det gäller att tillgodose jordbrukets säsongbehov av arbetskraft.

Herr **Wahlund**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra en komplettering av mitt tidigare anförande. Det har i diskussionen sagts en del om möjligheten att åstadkomma en spärr för flykten från jordbruket till stadsnäringarna. Jag vill här deklarerat, att vi från vårt håll inte vilja vara med om något slags arbetsförmedlingstvång eller några andra slags tvångsåtgärder för att hindra ungdomen att gå över från jordbruket till stadsnäringarna. Vi vilja, att de ungas yrkesval skall vara fritt, och vi veta, att om man skulle införa något slags »flyttningsstopp», skulle det vara den bästa metoden att konservera den låga levnadsstandarden hos jordbruksnäringens utövare.

Det finns historiska belägg på den saken. Samma problem, som vi diskuterat här i dag, diskuterades i det gamla Rom för 2 000 år sedan, och det är intressant att konstatera, att när vetenskap och annat gå framåt, står politiken på samma nivå och brottas med samma problem årtusendena igenom. På den tiden talades det också om arbetsförmedlingstvång och flyttnings spärr, och man genomförde ett direkt förbud för flyttning från landsbygden till städerna. Resultatet blev, att jordbruksbefolkningen sjönk ned till någonting, som liknade en slavklass.

Vi vilja naturligt nog, att de unga fritt skola söka sig till de yrken, som bäst löna sig för dem. Det är alldeles självklart. Man har sagt — med rätt eller orätt — att murarna i städerna skulle ha det särskilt bra, och man har sagt,

Ang. bristen på arbetskraft inom jordbruket och hemmen. (Forts.)
att de skulle ha en tendens att försöka sätta in sina egna söner som lärlingar inom sitt eget lukrativa yrke. Om detta skulle vara riktigt, förstår jag murarna väl. Man vill naturligt nog, att ens egna barn skola få det bra. Men jag förstår inte dem på jordbrukarhåll, som, såsom det ibland händer, vilja försöka tvångsmässigt behålla barnen kvar vid det mindre lönsamma jordbruksarbetet. Vi vilja inte ens klandra de unga, som ge sig i väg till städerna. Vi kunna hedra dem, som stanna kvar på landsbygden och hjälpa till med arbetet för att höja landsbygden. Men vi klandra inte dem, som ge sig i väg, låt oss i stället skapa om landsbygden, så att den blir konkurrenskraftig med stadsbygden om arbetskraften. Man bör på landsbygden skapa en arbetets lönsamhet, en arbetsmiljö och — det är inte minst viktigt — en fritidsmiljö, som är sådan, att ungdomen verkligen *vill* stanna kvar.

Häri instämde herr *Nilsson, Bror.*

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 492, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, över motion angående förslag om statens övertagande av Svenska sockerfabriksaktiebolaget och dess verksamhet samt motion om ökat statligt inflytande inom sockerindustrien.

Herr **förste vice talmannen**: Jag hemställer, att första kammaren, som den 15 innevarande månad bifallit sitt andra tillfälliga utskotts i dess utlåtande nr 11 gjorda hemställan, vilken överensstämmer med andra kammarens enligt det nyss upplästa protokollsutdraget fattade beslut, måtte finna delgivningen av andra kammarens beslut ej föranleda vidare yttrande.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1946/47 till fängvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för anordnande av skolmåltider jämte en i ämnet väckt motion;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalinvestering i värnpliktslånefonden för budgetåret 1946/47;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående markbyte med Hälsingborgs stad;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för mästerlotsen P. O. Kolberg och lotsen F. H. Pettersson från viss ersättningskyldighet till kronan;

nr 344, i anledning av väckt motion om utredning angående utbyggnad av kommunikationsnätet i norra Värmland; samt

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1946/47 till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården jämte i ämnet väckta motioner.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningskatten.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 april 1946 dagtecknad proposition, nr 222, vilken hänvisats till särskilt utskott, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, anhållit om riksdagens yttrande angående den i nämnda protokoll behandlade frågan om avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten.

På sätt statsrådsprotokollet utvisade hade föredragande departementschefen lämnat en redogörelse för resultaten av den s. k. budgetdelegationens överväganden och i anslutning därtill gjort vissa uttalanden rörande bland annat nationalinkomstens och statsinkomsternas utveckling under de närmast förestående budgetåren, möjligheterna till utgiftsminskningar å vissa huvudtitlar, finansieringen av det sociala reformprogrammet samt den statliga skattepolitiken. Departementschefen hade slutligen förordat en avveckling av den allmänna omsättningsskatten från och med den 1 januari 1948. I samband härmed hade departementschefen uttalat, att förslag om upphävande av 1940 års förordning i ämnet syntes bära föreläggas 1947 års riksdag, sedan de med upphävet, sammanhängande detaljfrågorna underkastats ytterligare beredning. Vid den fortsatta beredningen borde bland annat beaktas spörsmålen om man borde bibehålla en särskild beskattning av varor, som nu vore underkastade skärpt omsättningsskatt, och vilka former en dylik beskattning i sådant fall skulle erhålla.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av propositionen väckta motioner, som jämväl hänvisats till utskottet, nämligen

inom första kammaren:

nr 333, av herr *Domö* m. fl.,

nr 334, av herr *Andersson, Elon*, ävensom

inom andra kammaren:

nr 497, av herr *Persson* i Landafors m. fl.,

nr 511, av herr *Ohlin*, samt

nr 512, av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl.

Utskottet hade vidare till behandling förehäft en inom andra kammaren av herr *Jansson* i Örebro m. fl. väckt motion (nr 338) om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten.

I de likalydande motionerna I: 333 av herr *Domö* m. fl. och II: 512 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte, med beaktande av i desamma framförda synpunkter och förslag, dels uttala sig för omsättningsskattens borttagande, dels ock, för främjande av en gynnsam ekonomisk utveckling i vårt land, förorda en successiv allmän sänkning av den direkta beskattningen.

De likalydande motionerna I: 334 av herr *Andersson, Elon*, och II: 511 av herr *Ohlin* utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att allmän omsättningsskatt icke skulle uttagas efter den 31 december 1946.

I motionen II: 338 av herr *Jansson* i Örebro m. fl. hade yrkats, att riksdagen skulle besluta avskaffa den allmänna omsättningsskatten samt hos Kungl. Maj:t hemställa om sådana direktiv till statens priskontrollnämnd, att verkningarna av skattens slopande genom priskontrollnämndens åtgöranden komme konsumenterna helt till godo.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Motionen II: 497 av herr *Persson* i Landafors m. fl. hänvisade till motionen II: 338 samt utmynnade i förslag att riksdagen skulle besluta att från och med den 1 januari 1947 upphöra med uttagandet av allmänna omsättningsskatten samt att 1940 års förordning om allmänna omsättningsskatten skulle upphävas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

A. att riksdagen måtte under återopande av vad utskottet förut i utlåtandet anfört till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående den allmänna omsättningsskattens avveckling från och med den 1 juli 1947, vilket förslag jämväl borde avhandla frågan huruvida särskild beskattning av varor, som nu vore underkastade skärpt omsättningsskatt, skulle bibehållas;

B. att de i förevarande utlåtande omförmälda av utskottet behandlade motionerna I: 333, I: 334, II: 338, II: 497, II: 511 och II: 512, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Löfvander*, *Näsgård*, *Pettersson* i Dahl och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottets uttalande bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade;

2) av herrar *Domö*, *Ivar Anderson*, *Nordenson*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hagberg* i Malmö, vilka ansett, att utskottets utlåtande hade bort erhålla den lydelse, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen måtte under återopande av vad utskottet i det av reservanterna förordade utlåtandet anfört till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående den allmänna omsättningsskattens avskaffande vid den tidpunkt, som på grund av föreliggande omständigheter vore lämplig, dock senast vid utgången av 1947,

B. att riksdagen måtte uttala sig för en successiv allmän sänkning av den direkta beskattningen för främjande av en gynnsam ekonomisk utveckling i vårt land,

C. att de i förevarande utlåtande omförmälda, av utskottet behandlade motionerna, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. och B. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) av herrar *Holmbäck* och *Ohlin*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den avfattning berörda reservation visade, slutande med en hemställan,

A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 334 och II: 511 måtte under återopande av vad utskottet i det av reservanterna förordade utlåtande anfört till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående den allmänna omsättningsskattens avveckling från och med den 1 januari 1947, vilket förslag — — bibehållas;

B. att — — — motionerna I: 333, II: 338, II: 497 och II: 512, i den mån — — — åtgärd.

Herr **Strand**: Herr talman! Till Kungl. Maj:ts proposition nr 222, som behandlas i nu föreliggande utskottsutlåtande och vari hemställas om riksdagens yttrande angående omsättningsskattens avveckling, har också knutits en finansiell översikt rörande den troliga inkomstutvecklingen under de närmaste åren och, med stöd därav, det utrymme som kan finnas för ytterligare utgifter. Såväl utskottets majoritet som samtliga reservanter uttala sin tillfredsställelse över att en sådan finansplan har förelagts riksdagen, som därigenom givits

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
tillfälle att diskutera förutsättningarna för genomförande av de aktuella reformförslagen och samtidigt den framtida skattepolitiken.

Avvecklingen av omsättningsskatten har inte föranlett någon större meningskiljaktighet inom utskottet, eftersom samliga ledamöter ha varit eniga om att denna skatt tillkommit under omständigheter, som motivera att den avskaffas så snart förhållandena det medgiva. Rörande tidpunkten för avvecklingen har emellertid enighet icke kunnat vinnas, men till denna sak ber jag att få återkomma litet längre fram.

Av de omfattande reservationer, som knutits till utskottets utlåtande, framgår att finansplanen, som nu skall behandlas i samband med omsättningsskattens avveckling, har blivit huvudfrågan och omsättningsskatten endast en detalj i denna. Det är kanske också det naturliga. Frågan om den framtida ekonomiska utvecklingen är icke endast en stor och betydelsefull ekonomisk angelägenhet utan också en fråga av stor politisk räckvidd, ty den innefattar ju inte bara frågan om vilka inkomster vi kunna räkna med i fortsättningen utan också hur dessa skola användas och disponeras i folkhushållet.

Departementschefen har i sin proposition accepterat det gynnsammaste av de alternativ rörande den framtida inkomstutvecklingen, som uppställts av professor Lundberg i hans prognos. Den finns fogad till propositionen som särskild bilaga. Utskottet har för sin del funnit, att dessa antaganden äro välgrundade, och har icke heller någon erinran att göra mot att de läggas till grund för framtidsprognosen. Icke heller reservanterna vilja göra gällande annat än att det finns goda skäl för denna ståndpunkt. I motionerna I: 333 och II: 512 vågar man till och med räkna med en ännu något gynnsammare utveckling. I motionerna I: 334 och II: 511 räknar man med att omläggningen av skatteuppbörden till skatt vid källan skall på grund av förskjutningen fram i tiden av de inkomster, på vilka skatterna beräknas medföra ett ännu bättre resultat av själva skatteuppbörden än man räknat med i propositionen. Utskottet håller heller icke för otroligt, att dessa antaganden kunna komma att besannas, men har ändå hållit det för säkrast att följa den något försiktigare beräkningen.

I fråga om den antagna inkomstutvecklingen kan man sålunda säga, att det är samma tråd, som håller ihop propositionen, utskottets utlåtande och reservanternas särmeningar och att det följaktligen blir samma alternativ, som vi skola hålla i, när vi gå att diskutera, hur de framtida väntade inkomsterna skola användas.

Den sammanställning över förslagen till utgiftsökningar inom de olika departementen, som återfinnes i propositionen, ger vid handen, att i början av 1950-talet skulle utgiftsökningarna uppgå till sammanlagt något över 1 500 miljoner kronor. Det är uppenbart, säger departementschefen, att endast en mindre del av denna utgiftsstegring skulle kunna få rum inom en balanserad budget med nuvarande inkomster och utgifter oförändrade.

Ramen för nya utgifter bestämes emellertid inte bara av de inkomstökningar, som antas inträda, utan också av de besparingar på utgifterna, som man vågar räkna med, säger departementschefen vidare. Han nämner möjliga besparingar på försvarshuvudtiteln och säger vidare, att man i samband med införande av barnbidrag kan borttaga livsmedelsrabatterna. Man kan också, säger han, låta kostnaderna för jordbruksregleringen slå igenom i ökade produktpriser. Utskottet har ansett sig även i denna del kunna godta departementschefens rekommendationer i fråga om tänkbara besparingar på utgiftssidan. Reservanterna uttrycka sig något mera svävande, framför allt i fråga om möjligheter till besparingar på försvarshuvudtiteln. Herr

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Domö och hans medreservanter vilja överhuvud taget inte räkna med någon större utgiftsminskning på denna huvudtitel, i varje fall inte i nuvarande läge.

Krigskonjunkturskatten kommer enligt redan tidigare fattat beslut att avvecklas, och omsättningsskatten föreslås av utskottet skola upphöra från och med den 1 juli 1947.

I propositionen framhåller departementschefen nödvändigheten av en skattelättnad också när det gäller inkomstskatten i de inkomstlägen, där den måste anses mest tryckande. För att ge en kännbar lättnad härutinnan erfordras ett belopp av minst 100 miljoner kronor. Tillsammans med krigskonjunkturskattens och omsättningsskattens avveckling skulle detta medföra en minskning av statsinkomsterna på inmot 600 miljoner kronor. En så kraftig minskning av inkomstsidan kan enligt departementschefens mening icke övervägas. Sänkningen av inkomstskatten och bortfallet av krigskonjunkturskatten böra därför motvägas genom ökade tillskott inom den direkta beskattningens ram. Riksdagen har tidigare pekat på höjda bidrag från förmögenheter både i arvsskattens och i den särskilda förmögenhetsskattens form. Likaså bör en höjning av skatteprocenten för bolagen kunna övervägas. Utskottet delar denna uppfattning.

I reservationen av herr Domö m. fl. påyrkas en längre gående skattesänkning, berörande samtliga skattedragare, och att denna sänkning genomföres utan kompensation genom höjning av andra skatter. Även reservanterna herrar Holmbäck och Ohlin förorda en längre gående skattesänkning, när det gäller de direkta skatterna, än vad departementschefen har ställt i utsikt, och de avvisa också för sin del tanken på en höjning av beskattningen av arv, förmögenhet och bolagsinkomster, i varje fall i detta sammanhang.

Utskottet avvisar inte tanken på att all den skattelättnad, som kan rymmas inom den framtida inkomstutvecklingen, också genomföres, men om det skisserade reformprogrammet skall genomföras med prioritetsrätt före ytterligare skattelättnader utöver vad departementschefen angivit, kan någon sådan ytterligare skattelättnad icke utlovas. Ej heller är det enligt utskottets mening möjligt att avstå från höjning av skatterna på arv, förmögenheter och bolagsvinster. Reservanterna herrar Holmbäck och Ohlin ge icke riktigt klart besked på denna punkt. I förlitande på en gynnsammare inkomstutveckling förorda de större skattelättnader än som äro angivna i propositionen och vilja heller inte, i varje fall inte nu, diskutera tanken på en höjning av vissa andra skatter. Men om nu dessa gynnsamma inkomstantaganden slå fel, bör det i varje fall vara klart, hur det då skall bli med reformprogrammet, om det är det, som skall läggas på is, eller om man har någon annan lösning på det ekonomiska problem, som då uppkommer. Jag anser för min del, att det vore av värde, om man fick den frågan besvarad i denna debatt.

Reservanterna herr Domö m. fl. hissa klarare flagg i detta avseende: reformprogrammet bör skjutas på framtiden, i den mån det icke kan realiseras jämsides med de av dem föreslagna skattelättnaderna. En sådan politik kan utskottet icke förorda. Såväl barnbidragen som sjukförsäkringen och de av befolkningsutredningen förordade bostadsbidragen äro frågor av sådan aktualitet, att de inte gärna kunna vänta längre på sin lösning än intill dess utformat förslag kan föreläggas riksdagen.

I fråga om budgetens balansering gör departementschefen uttalanden, som icke kunna tolkas annat än som en utfästelse att under en bestående högkonjunktur skall budgetbalans eftersträvas. Att vissa indirekta räntabla utgifter för att höja folkhälsa och folkbildning, främja rationalisering av en näringsgren, påskynda vetenskaplig forskning etc. läggas utanför balansen tager icke

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

bort detta intryck. Utskottet har för sin del godtagit dessa synpunkter såsom tillräckligt preciserade för den framtida budgetpolitiken. Reservanterna herr Domö m. fl. anmäla avvikande mening och anse, att utskottet bort uttala, att det icke kan biträda, vad departementschefen anfört i denna fråga, samt rekommendera försiktighet, så att riksdagen icke binder sig för så stora nya bestående utgifter, att en smidig anpassning efter en försenad inkomstutveckling svårigen kan ske utan fortsatt underbalansering av budgeten med vad detta skulle innebära av ökade risker för ytterligare försämring av penningvärdet. Av detta framgår tydligt, att det är reformprogrammet, som skall vara kautschukposten i de framtida statsfinanserna, om högerreservanternas mening bifalles av riksdagen.

Reservanterna herrar Löfvander, Näsgård m. fl. sysselsätta sig mera utförligt med departementschefens uttalande i propositionen angående arbetskraftsproblemet och nödvändigheten av att landets produktiva tillgångar effektivt utnyttjas. I viss utsträckning kommer naturligtvis denna reservation och vad som har sagts i propositionen att tangera vad som tidigare i dag har diskuterats, eftersom det i främsta rummet gäller arbetskraftsproblemet för jordbruket. Departementschefen har sagt, att på grund av befolkningsutvecklingen måste det härvid i göriligaste mån tillses, att de reserver av arbetskraft, som kunna vara till finnas, insättas i produktionen på så sätt, att de alltid komma att effektivt utnyttjas, och han uttalar också en förmodan om att det på landsbygden skulle förefinnas icke fullt utnyttjad arbetskraft. Utskottet understryker betydelsen av utlandet om nödvändigheten av att effektivt utnyttja arbetskraften och av att man har uppmärksamheten riktad på det förhållandet, att det möjligen kan finnas icke fullt sysselsatt arbetskraft på något håll, men utskottet säger även i sitt utlåtande, att det är nödvändigt att man härvid håller ögonen på att jordbrukets särskilda förhållanden bli beaktade. Reservanterna läsa för sin del ut något ytterligare i departementschefens uttalande — förmodligen mellan raderna. De misstänka, att där finns en tanke på att genom ökad rationalisering och sammanläggning framför allt av de mindre jordbruken försöka få fram arbetskraft för näringslivets behov, särskilt då exportindustrin. Mot en sådan tankegång vilja reservanterna uttala en varning.

Till detta vill jag för egen del endast ha sagt, att visserligen öppnar propositionens uppläggning vida vyer för uttalanden av skilda slag, men jag har för min del ändå inte fattat utskottets uppgift vara att ingående behandla vårt framtida arbetskraftsproblem, långt mindre vad som lämpligen bör vidtas för jordbrukets framtida trevnad och trivsel. Dessa uttalanden i samband med våra arbetskraftsproblem ha enligt min mening kommit till mera såsom en garnering till själva finansplanen. Är det någon, som vill svälja vad som har uttalats i utskottets utlåtande, samtidigt med att vi fatta beslut om finansplanen, och någon annan, som anser att man i detta sammanhang inte bör fästa sig vid dessa uttalanden, tror jag, att båda ha gjort ungefär samma insats för problemets lösning. Frågorna finnas kvar och komma helt säkert icke att bindas i sin framtida behandling genom de uttalanden, som eventuellt kunna göras i detta sammanhang. Det är också därför, som utskottet icke ägnat något större utrymme i sitt betänkande åt dem utan inskränkt sig till vad man skulle kunna kalla mera självklara konstateranden.

Slutligen vill jag upprepa vad jag sade i början av mitt anförande, nämligen att utskottets ledamöter äro fullkomligt eniga i fråga om omsättningsskattens avskaffande, men skiljaktiga i fråga om tidpunkten. I propositionen föreslås, att omsättningsskatten skall avvecklas från och med den 1 januari 1948. Onekligen tala också starka skäl för att bibehålla omsättningsskatten intill denna tidpunkt. De nu framlagda beräkningarna över inkomster och

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

utgifter för budgetåret 1946/47 visa en försämring mot tidigare gjorda antaganden, och det vore önskvärt att kunna möta det därefter följande budgetåret med dess nya utgifter för folkpensionsreformen och, som vi hoppas, för barnbidragen med så stark finansiell ställning som möjligt. Å andra sidan synes prisutvecklingen peka i sådan riktning, att den allmänna prissänkning, som kan väntas vid omsättningsskattens borttagande, kan få stor betydelse som utjämningsfaktor. Utskottet förordar därför, att avvecklingen sker redan den 1 juli 1947. Skulle förhållandena utvecklas på ett sådant sätt, att det kan finnas angeläget att avvecklingen sker ännu tidigare, bör enligt utskottets mening frågan därom upptagas till prövning.

Reservanterna herrar Domö m. fl. föreslå omsättningsskattens avskaffande vid den tidpunkt, som på grund av föreliggande omständigheter är lämplig, dock senast vid utgången av år 1947, alltså i stort sett i överensstämmelse med vad som föreslagits i propositionen.

Herrarna Holmbäck och Ohlin föreslå, att omsättningsskatten avvecklas från och med den 1 januari 1947, och äro därvid medvetna om att ett budgetunderskott för året 1946/47 kan uppkomma. Detta underskott betecknas emellertid i reservationen som »bokföringsmässigt», en beteckning som grundar sig på omläggningen av uppborädsförfarandet. Genom denna omläggning inflyta nämligen i skatter 300 å 400 miljoner kronor mindre än normalt under första halvåret 1947. Huruvida resonemanget är riktigt rent tekniskt skall jag inte uttala mig om, men att underskottet får en reell innebörd är jag övertygad om. Vad som inbetalas för litet under övergångsmånaderna kommer nämligen icke att inflyta senare. Det är möjligt och kanske också försvarligt att bagatellisera detta underskott med hänsyn till att det är av engångsnatur, men med tanke på det ansträngda läget under de närmast därefter kommande åren har utskottet icke ansett sig kunna förorda den av reservanterna anvisade vägen, nämligen att slopa omsättningsskatten redan från och med följande årsskifte.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till första särskilda utskottets hemställan i dess utlåtande nr 2.

Herr **Domö**: Herr talman! Det fanns en tid, när man var ganska otålig över att regeringen inte lade fram någon finansplan. Regeringen lovade att genomföra en rad vittgående projekt. Det var reformer av olika slag, som skulle kosta mycket pengar, och överhuvud taget ville man inte tala så mycket om var dessa pengar skulle tas. Man gjorde gällande, att man först fick lov att bilda sig ett begrepp om vilka utgifter man skulle få och att man sedan på skattevägen skulle ordna så, att man fick in de pengar som behövdes.

Ännu vid remissdebatten i år framförde oppositionen mycket mycket starka klagomål över att regeringen inte hade låtit statsverkspropositionen åtföljas av någon finansplan. Sent omsider har denna nu kommit och blivit utskottsbehandlad. Det är ju självfallet bättre att den kommer sent än att den icke kommer alls, men nog är det en alldeles galen ordning, och jag skulle tro, att inte minst regeringen och majoritetspartiet finna det ganska obehagligt att finansplanen inte ger möjlighet till täckning av alla de förslag man har utlovat. I den mån man i finansplanen ställer medel till förfogande, sker det på ett sätt, som man knappast skulle ha velat tillämpa, om man hade planerat noggrant från början.

Såsom väntat måste det råda delade meningar om regeringens finansplan, och dessa delade meningar ha ju kommit till uttryck i utskottsutlåtandet. Högerns invändningar mot finansplanen sökte vi föra fram i en motion. Hu-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
vudinvändningarna voro i stort sett, att man, för att få plats för alla de utgifter, för vilka man — såsom jag redan har sagt — har bundit sig alldeles för tidigt, måste tillgripa underbalansering, eftersom inkomsterna inte voro tillräckliga. En underbalansering framstår för den meningsriktning jag företräder såsom en ytterst vansklighets sak, i synnerhet i en så utpräglad högkonjunktur som den nuvarande.

Vidare förutsätter finansplanen, att vissa utgifter, för vilka man inte har täckning, skola vara bundna, en bundenhet som från vår synpunkt inte kan vara annat än olämplig. Något, som vi på det allra skarpaste rikta oss emot, är att man — för att få pengar till en del visserligen angelägna, men dock i någon mån uppskjutbara reformer — utan vidare tar pengar från försvaret. Man låter försvaret bli budgetregulator, och det i en tid, när det minst av allt är lämpligt att binda sig för en på förhand fixerad minskning av försvarsutgifterna. Att i ett land som vårt och framför allt i ett läge som det nuvarande överhuvud taget sätta upp mot varandra reformer och försvar finna vi oriktigt. Vi mena, att detta sätt att få ökade inkomster för att inte bara täcka en del utgifter utan också motväga en del skattesänkningar är felaktigt.

I stort sett präglas högerns förslag och regeringens av väsentliga olikheter i fråga om synen på den ekonomiska politiken överhuvud taget. När det gäller reformpolitiken kunna vi visserligen se olika på frågorna från våra respektive utgångspunkter, men så vitt jag förstår äro dessa skiljaktigheter inte av någon större betydelse. De gälla i regel tiden och sättet för reformernas genomförande. Men vi äro fullt överens om att många stora och viktiga sociala reformer skola genomföras under de närmaste åren.

När det sedan gäller, hur man skall skaffa pengar och på vilket sätt man överhuvud taget skall organisera det ekonomiska livet i landet — själva produktionsinriktningen, produktionsordningen o. d. — är det emellertid uppenbart, att det föreligger väsentligt olika uppfattningar mellan majoritetspartiet och i varje fall den meningsriktning jag representerar. Det är dock givet, att om oppositionen nu kritiserar regeringens finansplan, har den också skyldighet att söka framlägga sin syn på saken och sina riktlinjer. Högern har försökt göra detta i den motion, som jag nämnde. I denna ha vi — liksom finansministern — följt de inkomstberäkningar, som ha kommit fram genom bearbetning av föreliggande uppgifter. Vi ha bl. a. använt riksräkenskapsverkets och konjunkturpolitiska institutets prognoser. Därvidlag ha vi kommit till en något högre inkomstsiffra än finansministern, beroende på att vi använt en annan metod än han för att beräkna inkomstflödet under de närmaste åren. Vi bygga emellertid i stort sett på samma gynnsamma alternativ för produktionsutvecklingen. I vilken mån den ena eller den andra parten har rätt får utvecklingen visa. I varje fall äro inte olikheterna särskilt stora.

Men då det gäller själva sättet för finansieringen i form av uttagningen av skatter, skilja sig — som jag nyss sade — uppfattningarna väsentligt åt. Vi framhålla, att det är nödvändigt att få till stånd en lindring av beskattningen. När det gäller sådan lindring råder det ju enighet mellan regeringen och alla partier om att omsättningsskatten skall bort, och som herr Strand yttrade föreligger det på den punkten inte några andra motsättningar än något delade meningar om tidpunkten för omsättningsskattens avskaffande.

Herr Strand nämnde, att det inom utskottet inte hade varit så mycket resonemang om omsättningsskattens avskaffande, eftersom denna fråga ansågs vara av underordnad betydelse i utskottets arbete. Men desto mera hade man diskuterat den ekonomiska planeringen, som inte bara är viktig ur ekonomisk synpunkt, utan också har politisk betydelse — ungefär så föllo hans ord. Den har naturligtvis en mycket stor politisk betydelse, och jag tillåter mig fråga: är

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
detta riktigt? Skall ett lands ekonomi domineras av politiska synpunkter mera än av ekonomiska?

Regeringens ekonomiska politik har sedan långa tider gått ut på att genom generös användning av skatteinkomster o. d. i viss riktning göra vårt lands ekonomi i hög grad politisk. Det borde enligt min mening inte vara på det sättet. Ett lands ekonomi borde ligga utanför den politiska stridslinjen i högre grad än vad som har kommit att bli fallet. Men så som det nu förhåller sig är jag ense med herr Strand om att just handläggandet av denna fråga är av den allra största politiska betydelse. Vi anse det oriktigt att lägga upp inkomst- och utgiftsplanerna på det sättet, att utgifterna i en högkonjunktur inte täckas av inkomsterna. Vi rikta oss mycket bestämt emot den underbalanseringspolitik, som finansministern har bundit sig för. Vi anse den vara olycklig, framför allt därför att den i nuvarande läge kommer att medföra en påfrestning på vårt penningvärde, som inverkar menligt på de ekonomiska förhållandena här i landet. Just värden om penningvärdet är för närvarande, såvitt jag förstår, en av de allra främsta uppgifterna för en svensk finansminister. Jag tror, att finansministern också själv inser, att det är så, men det hindrar inte, att jag för min del vill göra gällande, att det i hög grad är finansministerns egna åtgöranden, som ha fört oss i det läge som vi nu befinna oss i. Lönenivån har undan för undan gått uppåt, och det i sin tur har pressat prisnivån. Det nuvarande prisstoppet håller på att sprängas, och allt detta hotar att föra till en utveckling av den art, som jag nyss talade om.

Det är ett förhållande, som jag i samband med detta särskilt vill fästa uppmärksamheten på. Vi ha nu överfull sysselsättning med brist på arbetskraft. Vi ha ont om varor — det är svårt att få så mycket varor som svarar mot penningtillgången. Detta läge blir naturligtvis ännu mer påfrestande på grund av att vi i stor utsträckning åtagit oss export mot krediter. Det var självfallet nödvändigt i samband med slutet av kriget, att vi med våra resurser bidrogo att rätta till vad som var dåligt och vrångt ute i världen, och därvid var det också nödvändigt att lämna vissa krediter. Men frågan är nu, om inte vi, då vi nu bättre än förut kunna se hur pass dåliga importmöjligheterna te sig på den internationella varumarknaden, måste erkänna, att vår kreditpolitik, som tär hårt på våra tillgångar, kan gå för långt. Vi ha kommit in på en ganska riskabel utveckling. Jag förstår fullt väl finansministerns uttalande, att han från sina utgångspunkter tycker att vi ibland exportera för mycket. Handelsministern talar däremot om att man skall befrämja exporten. Hur är nu förhållandet mellan herrarna? Är det finansministerns uttalanden eller handelsministerns, som äro giltiga? Såvitt jag förstår är det av stor vikt att söka komma fram till ett större varuutbyte med våra handelspartner ute i världen. Vi skola försöka få en så fri handel som möjligt. Men när det gäller frågan, i vilken omfattning vi skola kunna exportera mot lämnande av kredit utan att få tillräckliga varumängder i stället, undrar jag om vi inte ha kommit i ett läge, där man får börja överväga, om man inte måste anlägga en något restriktivare syn på saken. Jag ifrågasätter, om man inte får ställa strängare krav på fullgörandet av de utländska prestationer, som äro en förutsättning för våra kreditavtal. Jag tror man kan förena en sådan restriktivitet och sådana krav att få varor med ett hänsynstagande till våra skyldigheter både att internationellt hjälpa till och att fullgöra avtalen på sätt som man har avsett.

Finansministern säger själv, att man i högkonjunkturtider inte bör underbalansera. Men är då detta hans yttrande riktigt förenligt med vad som har kommit fram i finanspropositionen? Finansministern har tvingats till en viss

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
underbalansering för att få pengar till de reformer som äro utlovade. Men det märks, att han känner sig vara ute på osäker mark, när han talar om att man inte skall underbalansera annat än i undantagsfall och bara enligt vissa strängt uppdragna, enkla och praktiskt tillämpliga regler. Han har nämligen inte kunnat närmare precisera dessa — som han kallar det — enkla regler, efter vilka en sådan tillfällig underbalansering skall kunna ske. Här råder alltså betänklighet.

När det gäller den skattelättnad, som finansministern ställer i utsikt, gör han på det sättet, att han lättar skatten för en grupp, men i stället ökar den för en annan. Vi kunna inte anse det vara rätta sättet. Här har under kriget utlovats, att de skattebördor, som pålagts undan för undan, skola lättas. De äro tillfälliga, har man sagt, och därför menar jag att man måste sträva efter en allmän generell skattelättnad. Men det är inte enbart för att löftena skola uppfyllas. Man måste också söka få ett rimligt skattetryck för att kunna skapa en sådan ekonomisk situation i landet, som man måste ha för att överhuvud taget kunna få möjlighet till och lägga säker grund för önskvärda sociala reformer. Vi förmena därför från högerhåll, att det är nödvändigt att sänka skatterna. Förutsättningen för våra ekonomiska beräkningar är god produktion och stark vilja hos näringslivet att söka åstadkomma det bästa. För att skapa denna förutsättning måste enligt vår mening dels näringslivet ges trygghet mot förkvävande statsingripanden och dels skatterna vara sådana, att de inte hämma produktionen. Därför ha vi för vår del motsatt oss vissa skatteskärpningar, som föreslås i finansplanen. Vi ha uttalat oss emot skärpning av arvs- och förmögenhetsskatterna och mot skärpning av bolagsbeskattningen. Vi äro tydligen den enda grupp som går på den linjen. Utskottsmajoriteten sväljer villigt och snällt vad finansministern har föreslagit med undantag av att utskottet gör ett litet restriktivt uttalande om att normala kostnader för arbetsmarknadens reglering böra läggas inom balanseringsramen, och understryker, att man vid underbalanseringen bör iaktta en viss försiktighet. Bondeförbundsreservationen godtar, såvitt jag förstår, lika snällt och villigt finansministerns uttalanden i finansplanen om skatteförändringarna. I reservationen säges det bara, att förmögenhets- och arvsskatterna inte få drivas till sådan höjd, att sparviljan och därmed kapitalbildningen försvaras eller sättes ur spel. Men man har inte satt någon gräns eller angivit vad uttalandet innebär. Jag måste alltså tolka bondeförbundsreservationen så, att den helt och fullt godkänner finansministerns förslag i olika hänseenden, med undantag av att den med rätta går skarpt emot finansministerns uttalande om möjligheten att mobilisera arbetskraft från jordbruket. För närvarande kan ju ingenting förefalla så barockt som påståendet att det skulle finnas arbetskraftsreserver på landsbygden. Finansministern svarar naturligtvis, att han har tänkt på framtiden, men det hindrar inte att vi på landsbygden tycka mycket illa om att denna tanke har framförts på detta sätt.

Folkpartiets reservation svävar — tillåt mig att säga det — som vanligt på målet när det gäller vad partiet vill i dessa frågor. Folkpartimotionen står, så vitt jag begriper, inte i den relation som man kunde önska till folkpartiets reservation till utskottets utlåtande. Man talar i motionen, om jag minns rätt, om att vår arvsbeskattning är relativt låg, varigenom man ju indirekt säger, att man kan tänka sig en höjning av densamma. I reservationen ger man emellertid uttryck för den uppfattningen, att skatten på de mindre förmögenheterna tvärtom bör sänkas. Jag har svårt att förstå denna dubbelhet i resonemanget, liksom jag överhuvudtaget har svårt att fatta de principer, på vilka man bygger olika påståenden i folkpartiets motion, liksom utskottets ärade ordförande skulle jag

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
med allra största intresse vilja höra närmare utvecklas de skäl, varpå folkpartiet grundar sin reservation.

Högern har för sin del försökt att göra upp ett alternativ till finansplanen. Vi ha kritiserat finansministerns beräkningar och försökt att lägga fram klara siffror över hur inkomster och utgifter enligt vår mening komma att te sig. I folkpartiets motion rör man sig blott med påståenden och vill inte framlägga några siffror. Man har förut från folkpartiets sida en gång sagt, att man önskar en noggrant uppgjord tioårsplan. Nu däremot säger man, att man inte före år 1947 kan ta någon ställning till frågan om utvecklingen av olika poster i statsfinanserna. I stället för att prestera klara linjer över hur folkpartiet ser läget och vill ha det ordnat i framtiden kommer man blott med önskningar och påståenden som borde klarare belysas än vad som har skett.

Jag skall, herr talman, inte bli långrandig men vill säga ytterligare några ord om bolagsbeskattningen. Finansministern framhåller i propositionen såsom en förutsättning för en gynnsam utveckling, att goda allmänna betingelser råda för företagsamheten och vinstutvecklingen. Samtidigt är han dock beredd att höja bolagsbeskattningen, och även utskottet har anslutit sig till denna tanke. För närvarande utgör bolagens sammanlagda vinstsumma enligt taxeringarna nära 1 000 miljoner kronor. Av detta belopp betala de, om kommunalskatten antages utgå med 10 procent, 400 miljoner kronor i skatt. Om de behålla likaledes 10 procent, eller 100 miljoner kronor, kvar i företagen för dessas utbyggnad, kunna de utdela till aktieägarna 480 miljoner kronor. Denna summa, som ju blir beskattningsbar inkomst hos aktieägarna, kan antagas giva staten och kommunerna ytterligare 200 miljoner kronor, varefter för aktieägarnas eget privata bruk skulle återstå 280 miljoner kronor. Om finansministern räknar med att höja bolagsskatten, så att den ger honom ytterligare 80 miljoner kronor — en siffra som nämnts i pressen — måste han höja bolagsskatten väsentligt mer än med åtta procent på grund av minskningen av aktieägarnas statsskatt. Vid oförändrad bruttovinst på 1 000 miljoner kronor måste han i själva verket höja bolagsskatten med minst 12 procent, såvitt jag förstår. Bolagen skulle i så fall få betala 540 miljoner kronor i skatt till stat och kommun. Om de alltjämt skulle vilja bygga ut sin verksamhet för 100 miljoner kronor, måste utdelningen till aktieägarna sänkas från 480 miljoner kronor till 360 miljoner kronor. Är det detta som finansministern menar med goda vinstutsikter för företagsamheten? Min slutsats här är bestämd av antagandet om oförändrad bolagsvinst på 1 000 miljoner kronor brutto. Skola bolagen kunna bevara sina utdelningar, kan jag inte förstå annat än att de måste söka vältra över skatten på konsumenterna genom höjda varupriser. Måste skattehöjningen då inte komma i strid med de penningpolitiska strävandena att bevara penningvärdet? Kommer det inte i så fall att bli en annan form av omsättningsskatt?

Vi ha i det läge, vari vi nu befinna oss, mycket goda utsikter att via en stark produktion och företagsamhet överhuvud taget i landet uppnå en framtida god ekonomisk ställning, förbättrad levnadsstandard och ökade möjligheter att genomföra de sociala reformerna. I det läget för man från regeringens sida fram principer i fråga om vår ekonomi och vårt skattesystem som, så vitt jag förstår, i hög grad äventyra den utveckling, som vi inte bara kunna hoppas på utan som vi även kunna förvänta skall inträda, om inga återhållande krafter sätts i gång genom sådana förslag som numera ofta komma från regeringen. Denna ovisshet för näringslivet utgör en svår hämmning, som kan bli till stort hinder för den kommande utvecklingen. Jag kan, herr finansminister, inte undanhålla den reflexionen, att den ekonomiska politik, som regeringen för närvarande för, i viss mån är ett bevis på obeslutsamhet, men kanhända också ett medvetet fullföljande av den socialistiska ekonomiska politik som alltid har för-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
fäktats av finansministern. Denna politik är i nuvarande tider så betänklig, att jag måste uttala en bestämd varning mot att fortsätta densamma. Pressen på vårt penningvärde är så stark, att det mot densamma måste företagas åtgärder av sådan art, som kräva både en bestämdare hållning från regeringens sida i åtskilliga avseenden och ett samlande av alla krafter kring en gemensam politik som bygger mer på neutral grund än den ekonomiska politik som regeringen för fram.

Jag slutar med att förklara, att vi från vår sida äro beredda till all den medverkan som kan påfordras, därest regeringen för en politik som ger möjlighet att i stort sett på den hittillsvarande produktionsordningens grund bygga samhället vidare. Framföres det emellertid undan för undan förslag som skapa modlöshet och osäkerhet, kommer det att bli mycket svårt att få till stånd en motvikt mot ett ogynnsamt händelseförlopp beträffande vårt penningvärde och våra ekonomiska förhållanden, som vi nu så väl behöva.

Jag tillåter mig, herr talman, att med dessa ord yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andersson, Elon: Det ligger i sakens natur, herr andre vice talman, att en prognos om våra finansiella framtidsutsikter, som sträcker sig över så många osäkra år framåt, måste bli mycket oviss. Det är lika givet att en på dessa prognoser uppbyggd ekonomisk framtidsplan också måste förete en hel del ovissa och osäkra drag. Det förefaller mig, som om det under sådana förhållanden vore ganska fruktlöst att diskutera storleken av de framdeles till förfogande stående medlen så noggrant att man fäster sig vid om det finns tio miljoner mer eller mindre till förfogande. Här rör det sig överhuvud taget om så stora och osäkra tal, att diskussionen borde kunna föras efter något större linjer än ett noggrant och ängsligt penetrerande av huruvida den eller den miljonen är den absolut rätta eller mest antagliga.

Så vitt jag förstår, har den ekonomiska plan, som finansministern har framlagt och som har varit föremål för särskilda utskottets behandling, som sin huvudsakligaste och mest betydande uppgift att visa, huruvida det finns möjligheter att inom en antaglig ram få plats för stora reformförslag, som kräva betydande utgifter. Huvudsaken har varit att ge en allmän föreställning om huruvida detta är möjligt och icke att noggrant avväga precis hur många miljoner som vid den eller den tidpunkten stå till förfogande för dessa ändamål.

Jag uttalar gärna min tillfredsställelse med att de statsfinansiella beräkningar, som ha gjorts, ha givit till resultat, att det har visat sig möjligt att utan överansträngning av våra ekonomiska resurser genomföra ett socialt reformarbete av mycket betydande mått. Det har varit möjligt att — såsom riksdagen förmodligen senare i dag kommer att besluta — genomföra en betydande förbättring av våra folkpensioner. Det har även visat sig möjligt att inom den ekonomiska ramen inom en snar framtid också lösa frågan om allmänna barnbidrag. Man åstadkommer därigenom en välbehövlig hjälp åt de gamla och en lika välbehövlig hjälp åt de barnfamiljer som tidigare på grund av skatteavdragsbestämmelserna icke ha kunnat utnyttja den hjälp, som samhället har avsett att ge åt barnfamiljerna. Det är redan nu klart, att våra ekonomiska möjligheter tillåta genomförandet av ett socialt reformarbete av dessa mått. Det har den ekonomiska plan, som här förelagts, bevisat till full evidens.

Hur det sedan kommer att förhålla sig med de ekonomiska möjligheterna till fortsatt utbyggande av det sociala reformarbetet är måhända för närvarande mer oklart. Det betyder ingalunda, att det råder oklarhet beträffande önskvärdheten av den fortsatta sociala upprustningen. Det är högeligen önskvärt, att planerna på en demokratisering och utbyggnad av vårt undervisningsväsen

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.) kunna förverkligas. Det är också nödvändigt, att det sociala reformarbetet kan fortsättas. Det blir emellertid nödvändigt att ta ställning till dessa frågor efter prövning av den statsfinansiella utvecklingen och övriga förutsättningar för ett sådant reformarbete genomförande. Jag kan för min del odelat ansluta mig till de uttalanden, som finansministern gör i propositionen, när han påpekar, att det »har inte synts nödvändigt att redan nu söka ta ståndpunkt till de frågor om avvägning mellan olika framtida önskemål, som därvid kunna uppkomma.» Detta så mycket mindre som man vid en senare tidpunkt, när de statsfinansiella möjligheterna till en sådan fortsatt social upprustning kunna föreligga, kan säkrare bedöma, hur stort område vi ha till förfogande och vilka fortsatta reformkrav som då först böra komma i fråga.

I stort sett har jag ingen anledning att resa någon kritik mot grunderna för de beräkningar som återfinnas i propositionen. Jag tror, att det är riktigt, när finansministern grundar sina antaganden på det som här kallas det mest gynnsamma alternativet. Jag tror också, att hans uttalanden beträffande de besparingsmöjligheter på olika områden, som kunna föreligga, äro i stort sett riktiga och att man således vid det fortsatta bedömandet av dessa angelägenheter vågar utgå från ungefär samma förutsättningar som dem som finansministern här gjort till sina. Det finns emellertid i finansministerns beräkningar, liksom i det utlåtande som särskilda utskottet har avgivit, ett par punkter som ur mina synpunkter kunna förtjäna ett närmare övervägande.

I propositionen räknar finansministern med möjligheten att åstadkomma en sänkning av den direkta beskattningen med ett belopp som fixeras till ungefär 100 miljoner kronor. Han anser det emellertid nödvändigt, att detta belopp skall återföras genom en höjning av andra skatter. I och för sig betraktar jag det såsom ett framsteg, måhända beroende på den diskussion som har förts under de senaste månaderna, att finansministern har visat sig i så stor utsträckning som här skett beakta nödvändigheten att åstadkomma en lindring av skattebördan. Det lider inte längre något som helst tvivel om att majoriteten av de svenska medborgarna önskar att en skattelättnad skall betraktas såsom en lika viktig angelägenhet som åstadkommandet av sociala reformer. Det betyder ju icke att man önskar en bordläggning av den sociala upprustningen så länge att man först lyckas bringa ned beskattningen till förkrigsnivå, men man vill inte heller köpa en alltför forcerad upprustning genom att behålla det nuvarande skattetrycket. Att finansministern har beaktat önskvärdheten, och jag kan gärna säga nödvändigheten, att samtidigt med att man förbereder en social upprustning också åstadkomma en lättnad i skattebördan betraktar jag, som sagt, som ett framsteg. Jag kan för min egen del inte värja mig för det intrycket, att detta framsteg har sin grund i den diskussion som har förts. Jag föreställer mig, att om så skulle vara fallet, behöver detta i och för sig inte minska bärkraften i de skäl som ha föranlett finansministern till detta ställningstagande. Jag tror att man i dag kan konstatera att alla partier äro ense om att en sänkning av inkomstbeskattningen bör ske. Jag vågar även antaga, att man är eller kan bli ganska ense också om storleksordningen för skattesänkningen, även om skilda åsikter skulle föreligga i fråga om sättet för dess åstadkommande. Den viktigaste skillnaden i ståndpunktstagandet härvidlag kommer väl att bli, om det skall bli fråga om en *verklig* skattesänkning eller om åtgärden skall inskränka sig till en viss *omfördelning* av skattebördan. Finansministern, och även särskilda utskottet, har redan nu gjort bestämda uttalanden i den riktningen, att inkomstskattesänkningen icke kan ske med mindre än att en höjning av beskattningen sker på andra områden. Det är således mindre fråga om en verklig skattelindring än en *omfördelning* av den skattebördan som för närvarande finns. Den skall således bibehållas ungefär i

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
sin nuvarande sammanlagda storlek, men bärandet av skattebördan skall ske efter något andra grunder än hittills. Jag kan inte tolka ett uttalande i särskilda utskottets utlåtande på annat sätt än att man förmenar, att även om det i framtiden för genomförandet av de sociala reformerna inom den antagna ramen inte skulle visa sig nödvändigt att företaga en höjning av de skatteformer, som nu ifrågasättas till förhöjning, så skulle en dylik skattehöjning ske i alla fall, eftersom pengarna då eventuellt skulle kunna användas till annat ändamål.

När det gäller denna omfördelning av skattebördan, hänvisar man ifrån finansministerns och utskottets sida främst till möjligheten att höja bolagsbeskattningen, den särskilda förmögenhetsbeskattningen och arvsbeskattningen. Jag konstaterar liksom den föregående ärade talaren, att man ifrån bondeförbundets sida inte tycks ha så mycket att invända mot möjligheten att höja bolagsbeskattningen och att man principiellt inte heller motsätter sig en höjning av förmögenhetsbeskattningen, ehuru man där tillråder en viss försiktighet med hänsyn till de speciella intressen som bondeförbundet kan beräknas ha. Därutöver konstaterar man ju på det hållet också, att man anser det skäligt att återvinna något av det som faller bort genom en sänkning av inkomstskatten för de lägre inkomsttagarna genom att höja inkomstbeskattningen för de större inkomsttagarna.

För min personliga del, och jag tolkar i det fallet mitt partis mening, har jag icke ansett det nödvändigt att för dagen ta ställning till frågan om ofrånkomligheten av skattehöjning eller hur en sådan i så fall skall ske. Jag har den uppfattningen, att man ännu har tid att överväga den saken och att man också bör underkasta den frågan mycket noggranna överväganden, innan definitiv ställning tages.

I fråga om bolagsbeskattningen vill jag bara påpeka, att en höjning av densamma kan tänkas komma att verka oförmånligt på prisbildningen och produktionsmöjligheterna. Man bör därför i varje fall, innan man bestämmer sig för en höjning av bolagsbeskattningen, noga pröva de olägenheter, som en dylik höjning kan medföra, och väga dem mot den eventuella nödvändigheten att därigenom förstärka statens finanser. Beträffande förmögenhetsbeskattningen gäller ju ungefär detsamma. Man får inte lämna ur sikte den omständigheten att alltför starka ingrepp kunna verka oförmånligt på sparviljan och kapitalbildningen. Man bör därför också i detta fall noga överväga, huruvida det verkligen är nödvändigt att företaga en dylik skattehöjning. Det kan redan med nu utgående förmögenhetsbeskattning vara ganska bekymmersamt för små förmögenhetsägare, som för sitt uppehälle inte ha annat att lita till än den relativt låga avkastningen av sina små sparade belopp. För dessa befolkningslager förefaller det mig nödvändigare att överväga möjligheten av en sänkning av förmögenhetsbeskattningen i stället för en höjning av densamma. Jag vill gärna tro, att man även i det avseendet skall kunna uppnå något som närmar sig enighet mellan de olika partierna.

För folkpartiets del ligger det således så till beträffande frågan om den direkta beskattningen, att vi äro starkt intresserade av att medverka till en sänkning av inkomstbeskattningen som i första hand kommer de mindre bemdlade till godo men som sträcker sig så långt upp över skalan, att man kan tala om en faktisk skattesänkning för de allra flesta av samhällets medborgare. Däremot hålla vi tills vidare öppen frågan, huruvida denna skattesänkning måste täckas genom tillskott av de medel som man kan vinna genom en höjning av andra beskattningsformer. Det kan enligt vårt förmenande hända, att den ekonomiska utvecklingen förlöper så gynnsamt eller ger anledning till så gynnsamma antaganden, att en inkomstskattesänkning kan ske utan kompensation från andra skatteformer. I så fall är det icke nödvändigt att företaga en

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

skattehöjning. Skulle denna gynnsamma ekonomiska utveckling icke inträda — därom vågar jag för min del icke uttala någon mening — faller det av sig självt, att man får upptaga till övervägande en höjning av andra skatteformer och då pröva, vilka av dessa ifrågavarande skatter, bolagsbeskattningen eller förmögenhetsbeskattningen, som böra drabbas av höjningen och på vad sätt och i vilken utsträckning denna bör ske.

Utskottets värderade ordförande ville ha ett klart besked, hur det enligt folkpartiets mening skulle gå, om den gynnsamma ekonomiska utveckling, som man tills vidare räknar med som en möjlighet, inte skulle inträda. Han ville veta, om det var vår mening, att reformprogrammet då skulle läggas på is eller om skatterna skulle höjas. Jag vill då erinra om att planerna beträffande den takt i vilken reformerna skola genomföras även i nuvarande läge ha måst åtskilligt omläggas med hänsyn till de statsfinansiella svårigheterna. Även för regeringen har det visat sig nödvändigt att uppskjuta genomförandet av stora reformer, om vilkas omedelbara behövlighet man tidigare har uttalat ganska bestämda uppfattningar. Det beror sannolikt på den omständigheten, som jag tidigare har erinrat om, att man inom regeringen har blivit övertygad om nödvändigheten att jämsides med det sociala reformprogrammets uppläggning även diskutera en sänkning av skatterna. Det faktum att en sådan omläggning av de ursprungliga planerna har måst ske och att man på detta sätt av statsfinansiella skäl har varit nödsakad att skjuta några av de sociala reformerna något i framtiden, kan inte föranleda mig att beskylla regeringen för bristande reformvilja. Lika litet borde ett dylikt övervägande från folkpartiets sida ge anledning till en beskyllning mot detta parti av dylik innebörd. Jag föreställer mig, att en liknande situation kan inträffa även i framtiden, och det skulle vara oklokt att under sådana omständigheter avge några försäkringar som utesluta en prövning efter de tvingande ekonomiska omständigheter som då kunna föreligga. Enligt min personliga mening — och jag skulle mycket oriktigt tolka traditionen inom det liberala partiet, vars arvtagare folkpartiet är, om detta inte även är partiets mening — skall det sociala reformarbetet fullföljas med all den kraft som det är möjligt. Men det måste ske med beaktande av de faktorer som i det aktuella läget äro avgörande. Lika litet som man nu kan genomföra sociala reformer utan hänsyn till de ekonomiska möjligheterna — däri inbegripet önskvärheten av en skattesänkning — kan man göra det i ett annat läge. Lika litet som önskan om en skattesänkning nu har förhindrat genomförandet av så betydelsefulla reformer som folkpensionering och barnbidragen, får i framtiden önskan om en skattesänkning tillmätas en sådan prioritet, att den förhindrar fullföljandet av det sociala reformarbetet. Jag tror att man också i framtiden måste pröva frågan om sociala reformer jämsides med frågan om beskattningens höjd. Jag föreställer mig att, med det intresse som folkpartiet har för det sociala reformarbetets fullföljande med all den kraft som de ekonomiska omständigheterna ger möjlighet till, strävandena härtill i framtiden liksom nu skola vinna folkpartiets fulla stöd. De är således icke fråga om att lägga reformprogrammet på is för att i fortsättningen i stället för första hand genomföra en skattesänkning utöver vad som med hänsyn till det sociala reformarbetets fortsatta nödvändighet kan vara önskvärt. Det är i stället fråga om att med bibehållande av den sociala reformlinjen även i fortsättningen pröva möjligheterna för dess genomförande med hänsyn till det ekonomiska läge som då föreligger.

Herr Domö var också rätt intresserad av folkpartiets ställning. Han hade älskvärheten att beskylla partiet för att intaga en mycket oklar ställning beträffande både, såvitt jag förstod det, det sociala reformprogrammet och de ekonomiska möjligheterna. Jag hade inte tänkt att det i denna debatt

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningskatten. (Forts.) skulle vara nödvändigt att upptaga någon polemik mellan herr Domö och mig, men om nu herr Domös beskyllning mot folkpartiet för oklarhet i vissa avseenden skulle bottna i någon föreställning om att den linje, som herr Domö och hans partivänner företräda, besitter någon kristallisk klarhet, skulle jag vilja bestrida detta.

Hur förhåller det sig egentligen med klarheten i den framtidslinje, som herr Domö själv förfäktar? Hur förhåller det sig med herr Domös och högers intresse t. ex. för de fortsatta sociala reformerna? I den ekonomiska plan, som herr Domö presenterat och som jag för min del inte vill på något sätt underkänna, rör man sig med ett mera optimistiskt antagande än det, som finansministern har vågat göra. Jag skulle gärna se, att det slår in. Jag skulle bara vilja påpeka, att det kanske ibland kan vara ofördelaktigt att stapla upp den ena optimistiska beräkningen på den andra. Men om den saken skola vi inte tvista, eftersom jag själv lider av en ganska obotlig optimism i fråga om den ekonomiska utvecklingen.

I denna linje inrymmer ett skattesänkingsprogram av mycket betydande dimensioner. Man rör sig vidare med betydligt mindre besparingar i fråga om försvarsutgifterna, än vad finansministern gör, och dem, till vilka folkpartiet har lämnat sin anslutning. Man kräver en betydligt snävare budgetbalansering och en hel del sådana saker, som göra, att samtidigt som de ekonomiska möjligheterna ha ökat i en viss grad, har den ekonomiska belastningen ökat i ännu högre grad.

Det är emellertid speciellt en sak som jag i detta sammanhang skulle vilja beröra, och den gäller frågan om barnbidragen.

I herr Domös ekonomiska resonemang finnes ingen plats för en lösning av frågan om barnbidragen enligt den linje, som propositionen upptager. Herr Domö tycker, att de förslag, som hittills ha framkommit, äro ofullständiga och i vissa avseenden oriktiga, och vill gärna ha en bättre lösning. Han föreslår därför en provisorisk lösning, som skulle betyda en besparing på ca 130 å 140 miljoner eller någonting dylikt.

Jag har emellertid fäst mig vid den omständigheten att den provisoriska lösning, som herr Domö talar för i sin motion, endast skulle sträcka sig över budgetåret 1948/49. Det betonas vidare uttryckligen, att denna linje endast skall vara ett provisorium. Men om det verkligen är på det sättet, att man vill ha ett förbättrat barnbidragssystem, vilket möjligtvis kan bli något billigare men som i varje fall kommer att kosta avsevärt mer än dessa 55 miljoner, vad finns det då för utrymme för detta barnbidragssystem i den *slutgiltiga* ekonomiska kalkyl, som herr Domö har presenterat? Jag har svårt att se, att det finns något utrymme för detta.

Det förhåller sig, såvitt jag förstår, likadant med de övriga sociala reformfrågor, som stå på dagordningen. De avfärdas med ett allmänt uttalande om att det någon gång på 1950-talet bör kunna finnas tillräckligt utrymme i budgeten för en fortsatt social upprustning. Men hur förhåller det sig även därvidlag med de klara linjerna? Vart vill man komma? Hur mycket utrymme har man kvar, och vilket intresse har man för en fortsättning av detta sociala reformarbete?

Skall man överhuvud taget här beskylla varandra för bristande klarhet i en fråga, där det på så många områden är omöjligt att skapa klarhet av ett sådant slag, som man kan ta i händerna och se igenom, är det ju rimligt att man också för sin egen del på alla punkter presenterar den klarhet, som man begär att andra skola skapa. Jag har bara tagit en punkt såsom exempel; jag tror att det skulle kunna finnas flera att framdraga.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Jag skall inte vidare fördjupa mig i en polemisk diskussion om dylika saker, utan skall återvända till det huvudtema som jag tänkt säga några ord om i fortsättningen.

Jag skulle då vilja påpeka, att såväl i fråga om möjligheterna till en skattesänkning som i fråga om möjligheterna till en fortsatt reformpolitik är den nödvändiga förutsättningen en lycklig utveckling av vårt näringsliv. Vårt näringsliv måste få arbeta under sådana förhållanden, att det kan utveckla hela sin expansionsförmåga och skapa den bredare ekonomiska grundval, som stöder både den enskilde medborgarens och samhällets ekonomiska bärkraft. Jag tror att det är på sin plats att man understryker detta och inte lämnar någon i ovisshet om den enda väg, på vilken man menar att den ekonomiska upprustningen är möjlig.

Det gäller också att beakta nödvändigheten av att förhindra en sådan försämring av vårt penningvärde, att de sociala reformerna och de ekonomiska framstegen förlora en betydande del av sitt reella innehåll. Utan ringaste tvivel komma vi i framtiden här att utsättas för en mycket stor påfrestning, och jag vill gärna uttala den förhoppningen, att finansministern skall lyckas stå dessa hårda påfrestningar emot.

Jag tror också i likhet med den föregående ärade talaren, att det kan finnas skäl att i detta sammanhang överväga den handelspolitiska situationen och bedöma den med hänsyn till våra möjligheter att motverka en hotande inflation.

Jag skall till slut, herr förste vice talman, säga ett par ord om omsättningsskattens avskaffande. Jag uttalar min tillfredsställelse med att det särskilda utskottet vid sitt övervägande av denna fråga har kommit till den uppfattning, att så starka sakliga skäl tala för omsättningsskattens snara upphävande, att man har ansett sig kunna föreslå tidpunkten därför till senast den 1 juli 1947 och ställa i utsikt möjligheten att företaga en avveckling även tidigare.

Jag skulle för min del icke ha ansett det helt onaturligt, om man på denna punkt hade kunnat uppnå någon enighet. Då så emellertid icke har skett, skulle jag vilja påpeka, att när folkpartiet står kvar på sin linje att föreslå skattens avvecklande redan från den 1 januari 1947, så sker detta huvudsakligast med beaktande av samma synpunkt, som återfinnes i utskottets utlåtande å s. 23. Utskottet konstaterar, att en avveckling av omsättningsskatten skulle komma att medföra en prissänkning, och denna prissänkning tillmåter utskottet mycket stor vikt. »Enligt utskottets mening», står det där, »innebär sålunda i nuvarande labila prissituation en prissänkning så stora fördelar, att det synes motiverat att taga de statsfinansiella konsekvenserna av ett slopande av omsättningsskatten vid en något tidigare tidpunkt.»

Jag tror att det är så önskvärt och så angeläget att kunna åstadkomma en prissänkning, som motverkar den fara, den överhängande fara för indexökning, som nu föreligger, att omsättningsskattens slopande bör sättas in något tidigare än till och med vid den tidpunkt, för vilken utskottet har stannat. Någon ekonomisk omöjlighet att företaga denna operation vid den tidpunkt, som folkpartiet föreslår — årsskiftet 1946/47 — föreligger enligt partiets mening icke — jag skall i det hänseendet inte trötta kammaren med ett uppräknande av alla de argument, som återfinnas i partiets reservation. Jag tror att det resonemang, som där föres, är bärande och att det visar, att även om det bokföringsmässigt sett skulle kunna föreligga vissa svårigheter att få nästa års budget balanserad genom omsättningsskattens borttagande från och med årsskiftet, finns det i varje fall inte några reella ekonomiska svårigheter, som tala emot ett sådant arrangemang. Att bara för att tillgodose de formella önskemålen underlåta att företaga en åtgärd, som i andra avseenden kan få kanske

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
ganska betydande ekonomiska konsekvenser för det allmänna, förefaller mig vara att driva de formella önskemålen något för långt.

Jag är således övertygad om att ett bifall till folkpartiets reservation om omsättningsskattens upphävande den 1 januari 1947 kan ske utan att det allvarligt rubbar de reella grunderna för balanseringen av nästa års budget, och att fördelarna med ett sådant arrangemang kanske även ur det allmännas synpunkt skulle visa sig så stora, att en sådan åtgärd bör allvarligt övervägas. Att man därmed skulle tillmötesgå ett mycket starkt önskemål hos de svenska medborgarna i gemen, därom behöver jag säkerligen inte övertyga kammarens ledamöter, och även den omständigheten bör ju i detta sammanhang tillmätas en viss betydelse.

Jag skall, herr talman, därför sluta med att hemställa om bifall till den reservation, som till utskottets utlåtande är avgiven av herrar Holmbäck och Ohlin.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Då jag tar till orda i denna debatt, vill jag först i likhet med herr Domö understryka, att det är en närmast överraskande grad av enighet, som har uppnåtts i fråga om vissa av förutsättningarna för vår finanspolitik och vår utgiftspolitik under den närmaste tiden. Det är en enighet, som är så mycket mer överraskande, som jag snarast hade väntat, att denna prognos för det svenska näringslivets utveckling, för nationalinkomstens utveckling och därmed också för statsinkomsternas utveckling skulle från oppositionens sida ha betraktats såsom allt för optimistisk. Nu har det gått därhän, att denna, från början som ganska optimistisk ansedda prognos över den möjliga utvecklingen av våra nationella resurser och vår nationalinkomst av herr Elon Andersson kan betecknas såsom till full evidens bevisande att vi ha råd till utgifter inom denna ram. Ja, jag har blivit bönhörd över hövan, och inte bara på denna punkt, utan så långt ifrån att kritiken skulle ha riktat sig emot att finansplanen var alltför optimistisk, så ha, med undantag för bondeförbundet, som uttalar ett varningens ord, både högern och folkpartiet ansträngt sig nästan över förmågan att räkna upp statsinkomsterna ett gott stycke över vad jag har vågat mig på. Att detta har berott på intresse att finna utrymme för sociala utgifter, försvarsutgifter och skattesänkningar, är alldeles riktigt, och det får var och en erkänna. Jag skall bara tillfoga den erinringen, att vi inte få större inkomster i framtiden därför att vi räkna fram dem på papperet. Detta är en av de punkter, om vilka vår diskussion här i dag måste röra sig.

Men innan jag går in på detta, skall jag säga ett par ord om bakgrunden, nämligen hela den ekonomiska utvecklingen. Det är klart att olika åsikter föreligga om på vad sätt denna gynnsamma ekonomiska utveckling skall främjas. Jag tror inte, att det, trots vad som har sagts här, är någon av de avgörande tvistepunkterna i dag, om vi räkna med ett i något större utsträckning statsdirigerat näringsliv eller icke.

Det är bara på en punkt jag skall be att få göra en rättelse, som jag hoppas kommer i den följande debatten att närmare belysas, och det är när det i propositionen talas om att för att denna gynnsamma utveckling skall bli möjlig, så måste man räkna med att vissa näringsgrenar skola kunna draga till sig tillräckligt mycket arbetskraft. Herr Domö tolkade detta, och jag har hört att det förut i dag har tolkats på samma sätt, såsom en föreställning att man skulle ytterligare blotta jordbruket på arbetskraft. Nej, det är inte annat än ett uttryck för samma uppfattning, som visar sig i hela nationalinkomstberäkningen och som, såvitt jag förstår, åtminstone från högern och folkpartiet tidigare inte har kritiserats, nämligen att man för en sådan utveckling, som skulle vara jämförbar med vad som skedde under 1930-talet, också förutsätter, att det skall

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

finnas tillräckligt med folk i de näringar, som skola expandera. När man i propositionen har talat om arbetskraften på landsbygden, är det så långt ifrån att detta har varit ett uttryck för någon tanke på att göra läget svårare för jordbruket, att jag tvärtom kan säga, att utgångspunkten är den, att vi förutsätta, att den sugning från jordbruket eller låt mig säga från landsbygden till industrisamhällen, som tidigare har försiggått, också kommer att försiggå i fortsättningen, om ingenting göres. Och vad vi tänka att man skulle kunna göra, är att med medvetna åtgärder, alltså en planmässig hushållning, föra ut industriföretag till landsbygden för att befolkningen där skulle kunna stanna kvar i sina hemorter och inte sugas in till de stora industrisamhällena. Det skulle alltså på så sätt finnas större möjligheter att på olika vägar tillgodose jordbrukets behov vid, låt mig säga, sådana tillfällen, då jordbrukets behov av arbetskraft blir särskilt stort. Det är bara denna rättelse, som jag skulle vilja göra.

I övrigt skall jag här inte gå in på frågan om förutsättningarna, annat än på den punkt som ändå kommer upp i ett senare sammanhang, nämligen i fråga om bolagen och deras beskattning.

Hade det varit en diskussion, som förts vid en annan tid, då man hade kunnat upprepa de gamla argumenten om att man behöfve låta vinsterna stanna kvar i bolagen för att det skall finnas utrymme för utvidgning och investeringsverksamhet, så hade dessa argument kommit i ett lämpligare sammanhang. I nuvarande ögonblick — eller under den närmaste tiden — när det gäller att hindra en inflationsartad utveckling, blir kanske den första och viktigaste åtgärden att lägga en hämsko på företagens och icke minst bolagens utomordentliga investeringslust och investeringsförmåga, och detta är därför icke ett lämpligt tillfälle att föra fram talet om de skadliga verkningar, som en höjd bolagsbeskattning skulle kunna medföra.

Men i övrigt rör sig, såvitt jag förstår, diskussionen närmast om frågan, vilket utrymme vi ha för sociala utgifter, för försvarsutgifter, för utgifter på undervisningsväsendets område och för skattesänkningar. Regeringen har vid sina beräkningar valt en optimistisk förutsättning rörande nationalinkomstens utveckling, men den har inte, när den valt denna optimistiska förutsättning rörande nationalinkomstens utveckling, vågat ovanpå denna lägga ytterligare ett optimistiskt antagande om att på denna starkt stigande nationalinkomst också skulle följa en, låt mig säga, oproportionerligt stark stigning av statsinkomsterna. Båda antagandena äro, som var och en förstår, antaganden och ingenting annat. Man har där att röra sig inom en marginal. Man kan räkna mer optimistiskt eller mindre optimistiskt i fråga om nationalinkomsten, men man har dock en marginal att röra sig inom. Ovanpå de olika antagandena om nationalinkomstens utveckling kan man sedan räkna med olika möjligheter i fråga om statsinkomsternas utveckling, och därvidlag kan man också göra mer eller mindre optimistiska antaganden. Vi ha då ansett det vara bättre att, sedan vi gjort det optimistiska antagandet rörande nationalinkomstens utveckling, välja en mera försiktig beräkning av statsinkomsternas utveckling ur denna nationalinkomst.

Det är på den punkten som högern redan i sin motion har valt en annan linje, och folkpartiet har stillatigande följt högern. Högern har i siffror räknat ut, skulle jag vilja säga, vilket utrymme som finns, och jag har här en liten beräkning, som kanske kan vara av intresse. Därav framgår, hur mycket större statsinkomster man på högerhåll räknar med under följande år. Under budgetåret 1947/48 har man räknat med 190 miljoner kronor, under budgetåret 1948/49 har man räknat med 160 miljoner kronor, under budgetåret 1949/50 har man räknat med 200 miljoner kronor, under budgetåret 1950/51 har man räknat med 145 miljoner kronor, och under budgetåret 1951/52 har man räknat med 150 miljoner kronor mera. Högern har tydligen gjort detta för att

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningskatten. (Forts.)
man känt behov av att, när man, vilket jag strax kommer till, beräknar de kommande statsutgifterna till en viss höjd och dessutom skattesänkningar till en viss höjd, kunna säga: »Detta rymmes inom dessa statsinkomster.»

Folkpartiet har undvikit att göra en sådan beräkning. Jag ger herr Elon Andersson rätt i hans invändning, att det inte lönar sig att sitta och räkna med några miljoner. Det är klart att då det gäller att beräkna om ökningen i statsinkomsterna skall bli 600 miljoner eller 800 miljoner kronor — att då sitta och räkna på någon miljon eller något total miljoner är säkerligen bortkastad möda! Men man måste ändå göra beräkningarna så att säga i den storleksordning, som det här är tal om, och det är, såvitt jag förstår, vad folkpartiet icke har gjort. Folkpartiet har icke ansett det vara nödvändigt att göra något antagande om försvarsutgifterna efter budgetåret 1948/49, fastän frågan om finansieringen av utgifterna efter budgetåret 1948/49 alldeles avgjort beror på vilka utgifter man skall räkna med för försvaret. Folkpartiet har, kan man säga, på dessa punkter inte yttrat sig utan helt enkelt sagt, att det väntar till 1947/48 för att ta ståndpunkt till dessa saker. Ja, jag förstår mycket väl, att man från politisk synpunkt kan finna det angenämt att uppskjuta obehagliga avgöranden över valet och alltså inte redan nu behöva tala om, vilka utgifter man kommer att göra och vilka inkomster man behöver. Men jag får lov att säga, att sedan man först har talat om en folkpartiets finansplan, som skall omfatta 10 år, som sedan begränsades i några uttalanden till att omfatta 8 år och därefter gick ned till att omfatta 6 år, och man nu av reservationen kan finna, att partiet faktiskt nöjer sig med att tala om vad man kan göra under de närmaste två åren, är väl detta kanske att förkorta den där finansplanen litet för mycket. Men om dessa antaganden rörande de framtida inkomsterna kan man naturligtvis som sagt ha delade meningar.

Jag har inte blivit övertygad om att regeringens försiktiga beräkning är alltför försiktig, och jag vill verkligen uttala min tillfredsställelse med att man från bondeförbundshåll även har uttalat den varningen, att det ju kan tänkas att t. o. m. regeringens prognos håller sig i överkant. Nå, vad har nu detta för betydelse? Jo, det har den betydelsen, att när jag går att bedöma, vilka utgifter man kan ha råd till, så blir denna olikhet i beräkningen av en ganska avgörande betydelse.

Herr Domö tog upp frågan om den underbalanserade budgeten, och han uttalade sig bestämt för att man under en högkonjunktur inte bör underbalansera budgeten. Nej, det har jag i princip också anslutit mig till, men jag har sagt, att om en underbalansering håller sig inom ett mycket begränsat omfång och man kan hålla den där utan att riskera att vare sig regering eller riksdag överskrider gränsen, så tror jag inte att den bör avböjas i ett läge, då man på alla håll är så intresserad av att göra vissa utgifter och att sänka skatterna.

Jag kommer nu tillbaka till vad jag yttrade om enigheten. Enigheten sträcker sig nämligen så långt, att man i grund och botten är ense om summan av de utgifter, som man vill göra, och kanske praktiskt taget också om summan av de skattesänkningar, man vill göra. Men det är alldeles tydligt, att om det skulle visa sig inte vara möjligt att göra dessa, som man anser, mycket nödvändiga utgifter och företa denna nödvändiga skattesänkning utan att underbalansera budgeten, tror jag att en viss underbalansering kan försvaras. Men jag skulle till herr Domö vilja säga, att även den underbalansering, som regeringen har föreslagit, är onödig, om jag vågade ansluta mig till herr Domös beräkning av statsinkomsterna. Om jag får räkna med mellan 150 och 200 miljoner kronors högre statsinkomster än jag har vågat göra, skulle även det som nu underbalanseras kunna föras in i en balanserad budget.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Men däremot talar inte herr Domö om och det har inte heller från högerhåll någonsin sagts, vad man tänker göra med de 100 miljoner kronor på undervisningsväsendets och den vetenskapliga forskningens område, som i regeringspropositionen ligga utanför balansen. Man tar inte in dem i sina utgiftsberäkningar, och man vägrar att underbalansera budgeten. Jag kan inte se annat än att dessa utgifter, som såvitt jag förstår äro minst lika nödvändiga som en rad andra, inte komma med i högerns finansieringsplan. Det skulle vara i hög grad av intresse att få höra, vad högern tänker göra med dessa 100 miljoner kronor, varmed regeringen tänker underbalansera budgeten för att åstadkomma vissa utgifter på åttonde huvudtiteln. Skall man inte räkna in dem? Skall man helt enkelt säga nej till dessa utgifter?

Jag skall inte trötta kammaren med många siffror. Den, som har sysslat med dessa budgetförslag för de följande åren, vet hur lätt man blir förvirrad av siffror om man försöker hålla för många i huvudet på en gång. Jag skall därför nöja mig med några mycket enkla fakta och bortse från småsaker; det är inte anledning att räkna med fem eller tio miljoner kronor mer eller mindre. Det finns endast några få huvudposter som äro avgörande.

Regeringen har räknat med en minskning av försvarsutgifterna under de första två åren med 100 miljoner kronor och därefter med 250 miljoner kronor. Högern har genomgående räknat med en besparing i detta hänseende med 30 miljoner kronor. Det betyder sålunda att högern behöver ha utrymme för försvarsutgifter, som under de båda första åren äro 70 miljoner kronor högre och under de följande åren 220 miljoner kronor högre än vad regeringen har tänkt sig. Lägg märke till detta! Först skola 70 och sedan 220 miljoner kronor pressas in inom samma inkomstram, som dessutom skall möjliggöra de sociala utgifterna och en skattesänkning, som högern säger skall bli mycket större än någon annan kan göra.

Om jag tar med de 100 miljoner kronor till undervisning och vetenskaplig forskning, som ha försvunnit ur högerns kalkyl, och därtill lägger de 220 miljoner kronorna, så har högern 320 miljoner kronor mer i utgifter än regeringen. Vad har man att sätta däremot? Man har såvitt jag förstår en besparing på barnbidragen av 145 miljoner kronor. Om jag till summan 320 miljoner kronor vidare lägger den skattesänkning på 150 miljoner kronor, som högern räknar med och som icke skall kompenseras genom något uttag från något annat håll, får jag 470 miljoner kronor. Från detta skall jag draga besparingen på 145 miljoner eller låt mig för enkelhetens skull säga 150 miljoner kronor på barnbidragen. Då är jag tillbaka vid underskottet på 320 miljoner kronor. Om jag antar att man räknar med 160 miljoner kronor i högre inkomster än vad regeringen tänker sig, så täcker man i alla fall endast hälften av underskottet. Den andra hälften kan man inte komma från.

Jag kan inte förstå någonting annat, om man på detta sätt går genom planen för det ena året efter det andra och därvid räknar med de utgifter till undervisning och forskning, som jag här tidigare har talat om, än att högern inte kommer att erhålla en verkligt balanserad budget förrän om ganska många år.

Hur är det med folkpartiet? Det säger, att vi ha råd till precis lika mycket som regeringen anser. Vi ha råd till 400 miljoner kronor till folkpensioner och 200 miljoner kronor till barnbidrag — fastän man inte säger ut detta beträffande barnbidragen, utgår man väl därifrån. Folkpartiet har alltså praktiskt taget inte räknat annorlunda än regeringen på dessa punkter. Det enda man har sagt är att man räknar med samma sänkning av försvarsutgifterna som regeringen för åren 1947/48 och 1948/49, d. v. s. de 100 miljoner kronorna. Men budgetåret 1949/50 och därefter vill man inte yttra sig om. Jag förutsätter att man räknar med att sänkningen då inte skall bli större än 100 miljoner

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
kronor. Såsom jag har beräknat i finansplanen komma vi att för budgetåret 1948/49 ha ett underskott på 235 miljoner kronor. Folkpartiet har inte gjort någon invändning emot att lägga vissa utgifter utanför den balanserade budgetens ram och behöver alltså inte räkna med att täcka dessa belopp, men i stort sett kan inte folkpartiet komma från de 235 miljoner kronor i underbalansering, som regeringen beräknar för budgetåret 1948/49, såvida man inte räknar med en ökad inkomst. Men till dessa 235 miljoner kronor skola sedan läggas minst 150 miljoner kronor i skattesänkning, som reservationen talar om. Man har visserligen sagt, att skattesänkningen skall uppgå till högre belopp än 150 miljoner kronor, men låt oss räkna med endast 150 miljoner kronor. Då få vi ett underskott på 385 miljoner kronor under budgetåret 1948/49. För följande år, då man från folkpartiets sida räknar med att folkpensionerna och barnbidragen skola fortsätta att utgå, ser räkningen ut på följande sätt, om man inte räknar med någon sänkning av försvarsutgifterna. I regeringens kalkyl väger det jämnt — det finns visserligen ett överskott på 10 miljoner kronor, men det spelar ingen roll — men regeringen har sänkt försvarsutgifterna med 150 miljoner kronor utöver sänkningen för budgetåret 1948/49. Vill inte folkpartiet acceptera denna sänkning måste det skaffa ytterligare 150 miljoner kronor, och eftersom folkpartiet inte vill räkna med ersättning för skattesänkningen på 150 miljoner kronor, måste folkpartiet skaffa 300 miljoner kronor, eller rättare sagt räkna med en underbalansering år 1949/50 med 300 miljoner kronor. Jag förvånar mig inte över att folkpartiet slutat räkningen vid budgetåret 1948/49.

Vi äro så framme vid frågan om regeringens eget förslag. Vi ha ansett att vi måste söka hålla oss »på den säkra sidan». Jag drar mig nästan för att använda de orden. Det är en så oväntad situation att sedan man gjort antaganden, som man anser anstränga vår finansiella förmåga, och jag skulle vilja säga också vår optimism, så långt vi kunna finna försvarligt, plötsligt finna att man måste försvara sig mot angrepp från annat håll genom att säga, att man försökt hålla sig på den säkra sidan! Men i vilket fall som helst ha vi för att vara säkra på att kunna genomföra vårt reformprogram ansett nödvändigt att skaffa ökade inkomster på vissa punkter, om vi samtidigt skola kunna trygga skattesänkningen. Lägg märke till att jag talar bara om det som kommer att beslutas i dag och senare i år. Om det äro folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokraterna eniga, medan högern går en egen väg i fråga om barnbidragen.

Jag vet inte om det var herr Elon Andersson eller herr Domö som frågade: Vad tror man skattedragarna skola säga, när man talar om för dem, att det inte är fråga om en skattesänkning utan endast om en omfördelning av beskattningen? Ja, tror verkligen någon att de tre miljoner inkomstskattedragarna, eller de som i realiteten få sänkning av skatten, komma att säga: »Inte ha vi fått någon sänkning; man tar ju igen det av bolag och förmögenhetsägare!» Jag skulle till och med tro att om man väljer bondeförbundarnas linje, enligt vilken man avser att kompensera skattesänkningen för de lägre inkomsttagarna genom att ta ut ökad skatt av de högre inkomsttagarna, så skulle lika litet alla de som få skattesänkning säga, att det inte var någon riktig skattesänkning, eftersom man tar igen det av andra. Nej, så solidariska äro säkerligen inte de svenska skattebetalarna!

Man kan då fråga sig: vad är den egentliga motiveringen för att man höjer skatten för förmögenhetsägare? Räcker det med den motiveringen, som säger, att man skall trygga en skattesänkning på låt mig säga 150 miljoner kronor? Jag vill erinra om att propositionen uttryckte sig mycket försiktigt. Man sade inte att vi skola få en sänkning av skatten på omkring 100 miljoner kronor, utan man sade att en skattesänkning inte kan understiga 100 miljoner kronor,

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
om den skall bli märkbar. Sedan jag nu under många månader varit med om att räkna på skalor till sådana skatter, som skulle tagas ut, får jag bekänna, att jag har blivit ytterligare stärkt i den uppfattningen, att även en skattesänkning med 150 miljoner kronor ger ganska blygsamma sänkingsbelopp för den stora massan av medborgare. Det är klart, att där skatten är låg och där statskatten praktiskt taget kan försvinna genom skattereformen, blir det en avsevärd skattesänkning även om beloppet är jämförelsevis litet, men högre upp i inkomstklasserna kommer denna skattesänkning säkerligen inte att uppfattas såsom något överväldigande.

Vad kan då motiveringen ha varit, förutom att man skulle göra skattesänkningen tryggad? Jo, motiveringen är helt enkelt den, att under kriget har det skett en förskjutning i skattetrycket emellan inkomsttagare å ena sidan och förmögenhetsägare å den andra, som det inte kan vara riktigt att ha kvar i fördelningen. Var och en vet ju, hur denna nya fördelning av skattebördan har uppkommit. Det skedde redan på hösten 1939, och skillnaden blev större under de följande åren, då vi utformade och höjde värnskatten. Man sade då att det är klart, att värnskatten förmåligast gäller inkomsttagarna och att det vore skäligt att se efter om inte också förmögenhetsägare borde bära sin del av bördorna. Men man sade vidare, att det är svårt att bedöma den saken — jag upprepar vad jag sagt från denna plats flera gånger förut — och därför skola vi uppskjuta uttagandet av de bidrag, som skola lämnas av förmögenhetsägare, till en senare tidpunkt. Det sades också, att bidragen sannolikt skulle utgå i form av en engångsskatt. Den engångsskatten har inte kommit. Den relativa skattelättnad för förmögenhetsägare, som har inträtt, kan siffermässigt belysas på sådant sätt, att jag tror att alla inkomsttagare, som få se det och kunna fatta siffror, komma att erkänna, att det är riktigt med en omfördelning av beskattningen alldeles oberoende av om man kan göra någon samlad skattesänkning i fråga om den direkta inkomstbeskattningen. Det är riktigt att säga, att inkomsttagarna ha fått betala så mycket skatt, att det är skäligt att lätta på deras börda genom att låta förmögenhetsägare bära något mera. Det är riktigt att högre skatt även skall tagas ut av bolag. Därigenom möjliggöres ytterligare skattesänkning.

Om vi inte följa herr Domö och plocka in det som underbalanseras inom balanseringsramen, utan säga som folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokraterna, att vi inte draga oss för att ta en viss underbalansering, och alltså följa regeringen och dess allmänna uppläggning, men det sedermera visar sig att högerpartiet och folkpartiet få rätt i sin mera optimistiska beräkning av statsinkomsterna, så blir följden bara den — det är den enda praktiska slutsats som jag vill draga — att ytterligare 150 miljoner kronor stå till förfogande för skattesänkning. Herr Domö kunde inte förstå vad som sagts i utskottsutlåtandet på den punkten. Det förefaller mig vara ganska klart vad där säges. Om de optimistiska beräkningarna äro riktiga, ha vi helt enkelt till vårt förfogande så många hundra miljoner kronor mer som högern och folkpartiet ha räknat med, och det bör rimligtvis åtminstone till en väsentlig del användas till att ytterligare sänka skatten för inkomsttagarna, d. v. s. i allra främsta rummet löntagarna. Jag tror det svaret är tillräckligt klart.

Jag vill alltså säga att vi ha att välja mellan två alternativ. Det kan hända att regeringen får rätt i sin mera försiktiga beräkning. Då kommer det inte att finnas utrymme för både de sociala utgifter, som beslutats eller beslutas, och en sådan skattesänkning, som nu alla önska. Skattesänkningen måste då på ett eller annat sätt kompenseras. Man kan säkerligen inte upphäva besluten om de sociala utgifterna. Om däremot opponenterna, om jag får kalla högern och folkpartiet så, få rätt, bli ytterligare låt mig säga 150 miljoner kronor till-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
gängliga för både skattesänkning och en del sociala utgifter och annat som vi dittills fått avstå från. Det förefaller, som om man i det läget ändå får erkänna, att den av regeringen valda linjen är den som är mest förenlig med den förtänksamhet, som väl måste präglade en finansieringsplan och en utgiftsplan av det slag som vi här ha framför oss.

Jag skall inte uppehålla tiden med att ytterligare gå in på frågan om de förutsättningar, som ligga bakom dessa antaganden, både de mera och de mindre optimistiska. Jag skall endast, med anledning av att herr Domö återigen förde på tal inflationsfaran, med tacksamhet understryka, att herr Domö denna gång var litet mera måttfull än man tidigare har varit. Herr Domö talade inte bara om det fruktansvärda hotet från lönestegringarna, utan han hade absorberat en del av vad vi tidigare ha sagt om risken även från utrikes-handeln. Nu skedde det visserligen i samband med krediterna, men det är samma sak. Men när herr Domö försökte spela ut mig mot handelsministern, liksom han tidigare har försökt spela ut mig mot socialministern, så kanske jag får lov att erkänna, att utlandskrediterna tillhöra finansdepartementet och att alltså ansvaret för deras storlek och utformning kommer att vila inte minst på mig.

I övrigt talade herr Domö om att inflationen hotar från den underbalanserade budgeten. Det är klart, att en underbalansering av tillräcklig storleksordning kan ha en sådan effekt. Det förnekar jag inte alls. Men jag förnekar, att den hittills haft den effekten. Och jag vågar säga, att den lönepolitik, varemot herr Domö nu på nytt riktade en attack — den olycka, som jag skulle ha släppt ut över landet på grund av mina uttalanden i lönefrågan — skulle jag för min del tro snarast har varit ett återhållande element bland de krafter, som tendera att pressa upp vår prisnivå. Jag hoppas att vi så småningom skola kunna åstadkomma ett försök till klargörande av vilka dessa krafter äro. Men vilken vikt man än vill tillskriva löntagarnas innehav av en något större penningmängd och den inverkan det från efterfrågesidan kan ha på priserna, är det inte därifrån som de första och största farorna hota. De komma i stället, utom från de höga utlandspriserna och de höga exportpriserna, i främsta rummet från den oerhörda investeringsverksamhet, som vi för närvarande ha. Och denna investeringsverksamhet grundar sig på de stora inkomster, som företagen ha haft. Om vi — vilket säkerligen hade varit omöjligt — från 1942 till nu hade kunnat hålla lönerna på den öppna arbetsmarknaden vid vad de voro 1942, då lönestoppet kom, är jag ganska övertygad om att vi inte hade fått någon prissänkning, vilket ju då hade varit ett alternativ. Vi hade endast fått en våldsam anhopning av orimliga vinster hos företagen, vilket hade gjort deras intresse att investera ännu större än för närvarande. Jag är alldeles övertygad om att det i en sådan situation är önskvärdt, att inkomsterna för löntagarna stiga, varigenom abnormt stora vinster och till följd därav abnorma investeringskrav hos företagen kunna undvikas. Jag tror således att herr Domö har orätt även på den punkten. Men det är en sak som vi kanske inte behöva diskutera här. Vi komma kanske tillbaka till den på olika punkter.

Till sist vill jag understryka en sak, som inte blott gäller dem som tillhöra oppositionen utan överhuvud taget gäller hela riksdagen. Trots den stimulans till optimism, som både högerns och folkpartiets beräkningar kunna innebära, är jag fortfarande av samma uppfattning som då propositionen lades fram, nämligen att med dess förslag till utgifter och skattesänkningar ha vi pressat våra finansiella möjligheter så långt som det är försvarligt att pressa dem. Jag är övertygad om att ifall riksdagen av olika anledningar skulle finna sig föranlåten att säga, att vi måste besluta även andra stora utgifter på den balanserade budgeten, utgifter som kunna gå löst på 50, 100 eller 150 miljoner

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
kronor, så kan detta inte ske, såvida man inte antingen vill inskränka på de sociala och andra utgifter, som vi ha tänkt oss, eller också begränsa skattesänkningen. Jag säger inte detta på grund av det utfall, den gemensamma voteringen i dag fick om en från vissa synpunkter mycket obetydlig fråga. Men skulle voteringen vara ett symptom på att man inom riksdagen anser, att sedan denna optimistiska beräkning av nationalinkomsten och statsinkomsterna har blivit gjord behöva vi inte ålägga oss några begränsningar, tror jag riksdagen kommit in på orätta vägar. Så länge jag står på denna plats, kommer jag att i både stora och små frågor erinra om att vi kommit till gränsen av vad vi i detta ögonblick kunna anse försvarligt.

Herr Näsgråd: Herr talman! Efter den stora exposé, som finansministern nyss har gjort, måste jag be att få ta kammarens tid i anspråk några minuter för mera jordbundna detaljer.

Först vill jag till herr Domö, som påstår att vi bondeförbundsreservanter bara snällt och villigt ha följt finansministern, säga att detta inte är alldeles riktigt. Det har för resten finansministern själv nyss intygat. Men det är riktigt så till vida, att vi inte ha gjort några egna vidlyftiga framtidsberäkningar beträffande inkomster och utgifter för statsverket. Vi äro ganska glada över att vi inte ha gjort det, sedan vi ha sett hur litet glädje högern har haft av sin motion i den frågan.

Vi ha i vår reservation i stort sett icke ansett oss böra ingå på något bedömande av propositionens finansiella framtidsberäkningar, och jag tror knappt att det leder till någon fruktbar diskussion att nu fortsätta tvisten om optimism eller pessimism i fråga om den framtida inkomstutvecklingen. Endast verkligheten kan här fälla utslaget. En viss försiktighet ha vi velat tillråda, och det tror jag kan vara på sin plats. Den uppfattningen delas av stora medborgargrupper, som icke utan oro fråga sig, hur framtiden skall komma att te sig, om statsutgifterna skola fortsätta att stiga med en hastighet, som varit och är kännetecknande för det innevarande tidsskedet.

I det sammanhanget skulle jag vilja komma med några lekmannafunderingar om nationalinkomsten. Finansministern framhåller, att någon skarp gräns icke kan dragas mellan ofullständigt sysselsatta, mindre effektivt och mera effektivt sysselsatta och att nationalinkomstens stegring, som nu diskuteras, äger rum inte minst genom förskjutningar till näringsgrenar, där arbetskraften frambringar mera än förut. Svårigheterna vid en mätning av arbetskraftens olika effektivitet och värdet hos de produkter, som sedan summeras i en nationalinkomst, förnekas icke i propositionen, men slutsatsen blir i propositionen att det i praktiken synes finnas tillräckligt stort utrymme för ett planmässigt arbete i syfte att påskynda förskjutningarna till mera givande och även bättre betalda arbeten. Man måste draga den slutsatsen, att denna planerade överflyttning i huvudsak väntas äga rum från jordbruket till industrien, men här ha vi nyss från statsrådet hört, att vi inte skola tolka hans resonemang på denna och vissa följande punkter på det sättet, att det är regeringens mening att påskynda den utvecklingen. Det var mycket bra att få veta det.

Jag har naturligtvis inga invändningar att göra mot resonemanget, att ett verkligt tillskott till nationalinkomsten vinnes genom arbetskrafts förflyttning till områden där den frambringar mera än förut. Emellertid undrar jag, om en dylik produktionsökning alltid blir fallet när arbetskraft flyttas från ett sämre betalt till ett bättre betalt område. Enbart den omständigheten, att

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningskatten. (Forts.)
ett område har möjlighet att betala högre löner än ett annat, är icke ett tillräckligt kriterium på att arbetskraften får bättre användning på det förra området än på det senare. Så frihandelsbiten är väl för övrigt ingen i detta planhushållningens tidevarv, att han vid närmare eftertanke tror detta. Jag skulle gissa, att exempelvis en snöskottare i Stockholm ofta har bättre betalt än en skogsarbetare — åtminstone var det så före bränslekrisen — men inte kan man därför påstå, att snöskottaren utför ett effektivare arbete och ökar nationalinkomsten mera än skogsarbetaren.

Finansministern säger i propositionen — jag vill förutskicka, att detta citat efter vad vi nyss hört icke skall förstås direkt så som det lyder — följande: »Trots intrycket av full sysselsättning torde reserver av arbetskraft förefinnas, framför allt på landsbygden, som på grund av bristande rörlighet dragas undan en effektiv produktion. Det är inte lätt och kanske inte alltid önskvärt att leda dessa reserver över till gamla tätorter. Det blir en uppgift att i stället föra ut företagen till landsbygden, att dit förlägga anstalter för yrkesutbildning och att där skapa nya tätorter med ett rikare differentierat ekonomiskt liv.» Det är ett gammalt önskemål från vårt håll, att man skulle från statens sida vidta åtgärder för att underlätta särskilt småindustriens och hantverkets utveckling på landsbygden. En spridning av industriell och hantverksmässig produktion till landsbygden i stället för den nuvarande markerade koncentrationen till större städer och tätorter skulle ekonomiskt och kulturellt vara välgörande. Välfärdsanordningar, som landsbygden nu av kostnadsskäl måste undvara, skulle då kunna genomföras, icke minst på sjukvårdens olika områden; skolväsendet skulle kunna utbyggas på ett mera tillfredsställande sätt o. s. v.

Jag måste säga, att när jag läste finansministerns uttalande på denna punkt i propositionen så kunde jag inte tolka detsamma på annat sätt än som ett varsel om en ännu grundligare dränering av jordbruket på arbetskraft, men efter hans anförande i dag kan den saken möjligen bli föremål för diskussion mellan regeringspartiet och den riktning jag företräder. Utskottets uttalande — om man nu skall fästa stor vikt vid det på denna punkt; dess ärade ordförande sade någonting om att man kunde bry sig om det eller inte, det spelade ingen roll — är en aning mera tillfredsställande, då det i detta heter: »Vad särskilt arbetskraften beträffar måste uppmärksamhet ägnas åt frågan, i vilken utsträckning ofullständig sysselsättning kan föreligga inom vissa områden och i vad mån detta hänger samman med olika näringsgrenars växlande behov av arbetskraft. En rationell samordning av intressena torde i detta hänseende kunna uppnås, varvid jordbrukets särskilda förhållanden självklart böra vinnas beaktande.» Jag tycker, att med en smula praktisk planhushållning borde frågan om samordnandet av de olika arbetskraftsproblemen icke vara olöslig. Om utskottet t. ex. direkt hade sagt »olika näringsgrenars säsongmässigt växlande behov av arbetskraft», så skulle jag ha varit mera övertygad än nu om att utskottet är inne på rätt väg.

Det borde ju inte vara omöjligt att få till stånd en liknande kompletterande växelverkan mellan jordbruket och industrien och hantverket som den, som av ålder ägt rum mellan jordbruket och skogsbruket. Härigenom skulle man vinna många fördelar. Industriproduktionen finge sålunda tillgång till den arbetskraft den behöver, utan att jordbruket avfolkades, och jordbruksbefolkningens ekonomiska standard skulle då kunna höjas avsevärt och landsbygdens avfolkning hejdas.

Eftersom jag ser att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är närvarande i kammaren vill jag passa på att rikta en vädjan till regeringen att till grundlig undersökning ta upp detta mycket viktiga problem om utök-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
ning av utkomstmöjligheterna på landsbygden och vid jordbruket genom industriell och hantverksmässig produktion av sådant slag, att de nyskapade arbetstillfällena kunna komplettera de försörjningsmöjligheter som nu finnas. Om jag inte minns fel föreligger ett första försök på området i ett betänkande av sociala jordutredningen, som avgavs 1935 och trycktes 1936. Detta är emellertid tydligen ett område, som behöver penetreras mycket grundligt, och just nu är det synnerligen aktuellt.

Beträffande omsättningsskatten konstaterar jag med tillfredsställelse, att utskottet föreslagit dess avskaffande från den 1 juli 1947, alltså ett halvt år tidigare än vad som förutsattes i propositionen. Vårt parti har varit en ständig opponent mot denna skatt. Senast vid förra årets riksdag väcktes från vår sida en motion om utredning och förslag »avseende den allmänna omsättningsskattens snara avskaffande och ersättande med på annat sätt utformade beskattningsåtgärder, som med enklare förfaringssätt och mindre invecklade kontrollåtgärder förena större hänsyn till försörjningsböroda och skattekraft». Bevillningsutskottet ville då inte vara med om den begärda utredningen men förutsatte, att Kungl. Maj:t, så snart det statsfinansiella läget och övriga omständigheter gjorde det möjligt, skulle vidtaga erforderliga åtgärder för avvecklande av den allmänna omsättningsskatten.

Nu har alltså Kungl. Maj:t funnit tidpunkten för avveckling av omsättningsskatten vara inne den 1 januari 1948. I en motion från folkpartiet har yrkats, att avvecklingen skulle ske redan ett år tidigare. Jag skulle gärna ha anslutit mig till denna motion, om jag överhuvud taget ansett det möjligt att vidhålla yrkandet annat än som en ren demonstration. Inom utskottet framlades icke några övertygande skäl härför, och inte heller finner man några sådana skäl anförda i herrar Holmbäcks och Ohlins reservation. Man måste ju säga sig, att då omsättningsskatten för budgetåret 1946/47 beräknats tillföra statskassan ett belopp av 360 miljoner kronor, måste det vara en betänkelig sak att i riksdagens elfte timme klippa bort hälften av denna summa. Även om reservanterna använt stor möda för att göra troligt, att inkomstminskningen skulle bli betydligt mindre än hälften av de 360 miljonerna, har jag för min del inte vågat tro på så sangviniska beräkningar. Vad reservanterna anført om att underskottet i budgeten endast skulle vara att betrakta som »bokföringsmässigt» verkar direkt skrämmande i dessa tider, när alla dock böra vara på sin vakt mot en befarad inflation. Hur gärna jag än skulle ha sett, att omsättningsskatten kunde ha avskaffats ännu tidigare än vad utskottet föreslagit, har jag alltså inte ansett det försvarligt att gå längre än utskottet på denna punkt.

I fråga om beskattningen ha vi i vår reservation betonat, att förmögenhets- och arvsskatterna, vilka i propositionen angivits skola skärpas, icke få bli av sådan storleksordning, att sparviljan och därmed kapitalbildningen försvåras eller sättes ur spel. Jag vill här också erinra om den betydande skillnaden mellan förmögenheter av olika slag. Den s. k. behållna förmögenheten vid ett jordbruk — skillnaden mellan tillgångar och skulder — kan t. ex. vara rent formell och behöver sålunda icke representera något verkligt tillskott till skattekraften. Det finns också småsparare, som lämnat förvärvslivet, vilka skulle kunna drabbas hårt av en skärpt förmögenhetsbeskattning.

All anledning finns att vara försiktig i denna fråga, särskilt om meningen är att samtidigt mera väsentligt minska inkomstbeskattningen även för ganska stora inkomster. Utskottet har icke angivit, hur högt upp på inkomstskalan man skall gå med den skattelindring, vars nödvändighet vi för övrigt alla äro ense om, men i folkpartireservationen nämner man uttryckligen årsinkomster ända upp till 15 000 å 20 000 kronor. Jag måste säga, att om vi skulle

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
få skattelindring för inkomster upp till 15 000 à 20 000 kronor om året, men skatteskärpning för förmögenheter från — som det talats om — 20 000 kronor, då äro vi inne på fel väg.

I propositionen omnämnes möjligheten av att bibehålla en särskild beskattning av varor, som nu äro underkastade skärpt omsättningsskatt; frågan skall bli föremål för fortsatta överväganden, och utskottet har i sitt skrivelseförslag till Kungl. Maj:t understrukit önskvärdheten härav. Det gäller lyxvaror — persiska mattor, vissa slag av skodon, guld- och silverarbeten o. s. v. — och för dessa utgår nu omsättningsskatten med 20 procent i stället för eljest med 5 procent. På detta område borde det finnas möjlighet att få in inte så litet pengar till statskassan; köparna av dessa lyxvaror ha säkert god råd att betala, och här kan en kraftig skärpning genomföras utan att skada av något slag åstadkommes. Jag tror inte ens att köparna av lyxvarorna komma att beklaga sig, bara man kan finna en form för skattens uttagande, som inte är alltför omständlig och besvärlig. Jag hoppas, att finansdepartementet inte släpper frågan om lyxskatten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med de ändringar i motiveringen, som innefattas i den av herr Löfvander m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Linderot: Herr talman! De allmänna synpunkter, som vårt parti företräder i frågan om hur statsmakterna böra leda vår ekonomiska politik, hade jag tillfälle att i väsentliga drag framföra vid en debatt om vår penningpolitik bara för någon vecka sedan. Jag skall därför glädja kammaren med att meddela, att jag i denna debatt avstår från att hålla valtal och att jag har begärt ordet endast i anledning av den motion, som vi ha väckt rörande omsättningsskatten. Vi ha föreslagit, att omsättningsskatten skall upphöra den 1 januari 1947, och vi ha ju härvidlag stött oss på att vi under hela den tid, som omsättningsskatten har uttagits, ha yrkat på denna beskattnings avskaffande. Jag behöver alltså inte heller här ge några längre motiveringar för vår ståndpunkt, eftersom vi ha företrätt den under alla de gångna krigsåren.

Till vår uppfattning angående tidpunkten för omsättningsskattens avskaffande ha ett par reservanter inom utskottet anslutit sig, nämligen herrar Holmbäck och Ohlin. Ehuru jag inte skall gå in på den allmänna diskussionen här om de ekonomiska problemen, kan jag emellertid icke yrka bifall till denna reservation, sådan den är utformad i fråga om motiveringen. Jag meddelar alltså bara, att jag vänder mig mot åtskilligt i det resonemang som reservanterna föra, och jag ansluter mig endast till yrkandet i denna reservation. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till klämman i den av herrar Holmbäck och Ohlin avgivna reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag har såsom ledamot av det särskilda utskottet medverkat till det uttalande, som majoriteten inom utskottet står för, och som motiv för detta uttalande vill jag i stort sett hänvisa till det anförande, som här hölls av utskottets ärade ordförande, herr Strand. Men utöver vad han anförde har jag anledning att på några punkter lägga till en del saker för att betona sådant, som jag mycket gärna vill ha fram i denna debatt.

I detta utskottsutlåtande beröres ju bland annat frågan om borttagande av livsmedelsrabatterna, och herr Strand har också berört den i debatten. Jag vill då slå fast, att tillvaron av dessa livsmedelsrabatter har varit oerhört välgörande för de djupa folklagren, alltså för små inkomsttagare och för arbetare överhuvud taget. Nu skola dessa livsmedelsrabatter så småningom tas bort, men utskottsmajoritetens uttalande på den punkten skiljer sig i någon mån

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

från högerens ståndpunkt i frågan, och jag är angelägen att betona, att utskottsmajoriteten här går in för en mjukare utformning och behandling av hela detta spörsmål. Jag har nu den uppfattningen, att även om åtskilliga fördelar nu komma fattigt folk till del genom folkpensionering, invalidersättning, sjukbidrag, änkepension o. s. v., så kan det tänkas, att det kommer att finnas en del personer i samhällets allra lägsta ekonomiska skikt, som — om denna livsmedelsrabatt undantagslöst tas bort — icke *omedelbart* komma att få någon ersättning härför. Det är en hel del personer som äro oroliga häröver — jag har sålunda ofta haft samtal med riksdagsledamöter, som ha haft farhågor för denna sak — och därför vill jag för min del betona, att även om man principiellt går in för att ta bort livsmedelsrabatterna så bör det finnas möjligheter till undantag, när det gäller att skydda vissa samhällslagers intressen, genom att livsmedelsrabatterna kunna få stå kvar i någon utsträckning.

När det gäller ställningstagandet till den frågan, så har ju utskottet formulerat en motivering, som innebär den möjligheten, att livsmedelsrabatterna skola kunna bibehållas i *vissa fall*, under det att högerens reservation blankt säger ifrån: livsmedelsrabatterna skola bort undantagslöst. Redan, den saken anser jag motivera, att man går in för *utskottets* förslag på denna punkt.

Det är även några andra saker, som jag gärna skulle vilja beröra i detta sammanhang. Herr Elon Andersson har här förklarat, att den deklaration, som göres i de *frisinnades* reservation, innebär en ungefär lika långt gående reformvilja på det sociala området som den som uttryckes genom den socialdemokratiska majoritetens uttalande i frågan. Jag vågar bestrida detta, trots herr Elon Anderssons kommentarer till den frisinnade reservationen, ty i denna står det dock, att — sedan man har genomfört folkpensioneringsreformen och möjligen ytterligare någon reform — så kommer det frisinnade partiet att anse sig oförhindrat att intaga vilken ståndpunkt som helst till blivande sociala reformförslag. När man som jag i fyrtio riksdagar har ägnat en mycket stor del av sin tid åt frågan att föra fram den sociala lagstiftningen, så måste man verkligen inför en sådan deklaration som den, vilken finnes i den frisinnade reservationen, bli ledsn och nedslagen. Såvitt jag kan förstå, har man i den frisinnade reservationen sagt ungefär som Orsa kompani: vi lova ingenting bestämt. Den socialdemokratiska majoritetens uttalande, när det gäller att föra fram den sociala lagstiftningen på olika områden, är skriven på ett helt annat och mera positivt sätt än vad som är fallet med den frisinnade reservationen, och jag måste alltså från den utgångspunkten säga, att på denna punkt måste jag som gammal socialpolitiker utan vidare betänkande förena mig med utskottsmajoritetens uttalande och taga avstånd från den frisinnade reservationen.

Det har ju uppkommit en strid här rörande den frågan, huruvida de sänkningar av skatten, som skola medges, böra följas av nya skattebördor på de mera välsituerade. Högeren har ju sagt, att den icke vill vara med om något sådant. Jag har emellertid vuxit upp i en åskådningsmiljö, där man gör gällande att skatten icke blott är ett instrument, varmed medborgarna bidraga till täckandet av kostnaderna för den statliga verksamheten, utan även skall vara ett medel för att *justera inkomstställningen för medborgarna inom samhället*. Då jag har denna åskådning, så anser jag att man bör ansluta sig till utskottsmajoritetens förslag på denna punkt, vilket går ut på att man, samtidigt med att man minskar skatterna för de lägre inkomsttagarna, under alla förhållanden måste lägga större skattebördor på de större inkomsttagarna. Jag hade en gång i mina unga dagar en diskussion med en borgerlig politiker — han var frisinnad, hette Wikström och satt i andra kammaren — varvid jag deklarerade denna min uppfattning om vad skatten skall användas till, och han dekla-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
 rerade precis samma uppfattning som jag. Det skulle vara intressant att veta, om de frisinnade även nu ha denna åskådning — högern har den naturligtvis inte, det förstår jag innerligen väl.

När det gäller denna fråga om skattebördornas fördelning på olika folk-lager, är det särskilt en omständighet, som berör mig och som ytterligare bi-drar till att jag på denna punkt måste anmäla mig som anhängare av ut-skottsmajoritetens förslag — och jag har försökt framhålla denna sak i ut-skottet. Det är ju så, att skattens tyngd på medborgarna inte bara härrör från *statsskatten* utan även från *kommunalskatten*, och för medborgarna i en hel del kommuner innebär betalandet av kommunalskatten en mycket drygare på-frestning än betalandet av statsskatten. Samtidigt förhåller det sig så — där-om har jag nog en bestämd uppfattning — att de mera välsituerade medbor-garna i landet i stor utsträckning bo i mindre skattetyngda kommuner, under det att personer tillhörande de lägre samhällslagren med små inkomster i stor utsträckning bo i de mest skattetyngda kommunerna. På sätt och vis ha där-igenom de mera välsituerade beretts en favör, och för den skull menar jag, att — även om de större inkomsttagarna komma att betungas med vissa skatte-ökningar på det sätt, som utskottet har tänkt sig — så innebär detta ingen orimlig belastning på dem — särskilt icke på dem, som bo i de skattelättaste kommunerna. Detta är en synpunkt som inte har kommit till synes i utlåtan-det, men som jag anser att man har anledning föra fram i ett sammanhang som detta.

Sedan skulle jag vilja säga ytterligare några ord, nämligen om omsättnings-skattens borttagande. Därvidlag vill jag först uttrycka den förhoppningen, att det, när nu omsättningsskatten borttas, skall åstadkommas en sådan kontroll, att den nedsättning av priserna, som bör följa med skattens borttagande, också blir verklighet. Detta spörsmål har man snuddat vid i utskottsutlåtandet, ehuru endast mycket litet. Jag anser dock att detta är en mycket väsentlig punkt, ty om borttagandet av omsättningsskatten endast leder till det resultatet, att mellanhanden stoppar en så mycket större del av betalningen i sin egen ficka, då är det sannerligen icke mycket vunnet med borttagandet av omsättnings-skatten. Den stora massan av folket är naturligtvis intresserad av omsättnings-skattens borttagande just från *den* utgångspunkten, att det rent matematiskt skall ge resultat i form av nedsatta priser på förnödenhetsvaror.

Ja, detta var några saker, som jag ville ha fram i det här sammanhanget. Jag betraktar dem bara som ett blygsamt försök att på några punkter kom-plettera utskottsmajoritetens utlåtande, och jag vill alltså med användande av detta som motivering sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Linderot: Herr talman! Om jag förstod herr Hage rätt, så utgick han ifrån att alla anhängare av omsättningsskattens borttagande principiellt voro för livsmedelsrabatternas slopande. För vår del är förutsättningen för motionen icke detta, vilket jag bara här har velat anmäla.

Så vill jag också samtidigt förtydliga det yrkande som jag nyss gjorde. Jag yrkar bifall till den hemställan, som herrar Holmbäck och Ohlin göra i sin reservation, med ändring av de tre första raderna under punkten A på sidan 33 i utskottsutlåtandet, så att hemställan kommer att lyda: »att riksdagen måtte till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående den allmänna omsätt-ningskattens avveckling fr. o. m. den 1 januari 1947, vilket förslag — — — skall bibehållas.»

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den här debatten har ju, som rimligt är, kommit att i hög grad bli en penningpolitisk diskussion, och jag

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.) skulle vilja tillägga ett par synpunkter, som ha sammanhang med denna inriktning av debatten.

Herr Domö var inne på frågan om försvarskostnaderna. Han tyckte att det är en felaktighet i finansministerns förslag, att man har gjort försvaret till en budgetregulator. Man tar helt enkelt, sade han, ifrån försvaret och lägger det på andra ting, och det ansåg han vara oriktigt.

Jag tror dock att man kan säga, att man på de flesta håll är enig om att en reducering av försvarskostnaderna kan vara motiverad i synnerhet i den nuvarande penningpolitiska och ekonomiska situationen. Jag har talat med många militärer, officerare och andra, som ha den uppfattningen, och jag tror att den sprider sig även till det civila området. Jag erinrar om den stora försvarsdiskussionen år 1936. Vi kivades då om huruvida försvaret skulle kosta 149 miljoner kronor, som de utslagsgivande mellanpartierna önskade, eller 130 miljoner kronor, som regeringen stannat för den gången, eller någonting på 170 miljoner kronor, som högern vid det tillfället ville bjuda. Nu ha vi kommit upp till inte långt ifrån 1 miljard. Det var ju förklarligt att man under kriget skruvade upp kostnaderna, men det är väl ingen tvekan om att vi den gången kommo för högt. Vi kunna kanske också säga att det var oriktigt, att vi den gången låste oss fast vid en definitiv försvarsplan. Det hade varit lyckligare om vi stannat vid ett provisorium för att sedan kunna reglera förhållandena utifrån det läge som för närvarande råder.

Jag vill här fästa uppmärksamheten på förhållandena i Schweiz, som ju haft en situation ungefär lika den vi haft. Inget land har under kriget offrat så mycket på sina försvarsanstalter som Schweiz, men ingen stat har heller så radikalt skrivit ned försvarskostnaderna som Schweiz. Man har skrivit ned dem våldsamt utan några som helst doktrinära komplex. Schweiz har till exempel redan övergått till endast 4 månaders värnplikt, vilket ju i förhållande till den starka beredskap man hållit under kriget innebär en ofantlig nedskärning. Vi få se denna sak förståndigt och realistiskt. Vi få inte bita oss fast i de komplex, som vi redos och regerades av under kriget. Vi få lägga ned så mycket vi ha råd till och nationen orkar med på ett försvar, som vi ändå kunna betrakta såsom tillfredsställande. Det är ju en gammal lära, som drivits från vårt håll, att de stora rustningarna kunna bli en fiende till den verkliga försvarskraften, och den gäller alltså fastän vi ofta rönt mothugg från andra håll på denna punkt.

Herr Domö var litet dunkel, när han ondgjorde sig över att regeringens ekonomiska politik var politisk. Han sade att ett lands ekonomi helst borde hållas utanför politiken. Jag frågar: på vilket sätt skall en stats ekonomi hållas utanför politiken så länge det finns delade meningar om hur de ekonomiska förhållandena skola ordnas? Det skulle väl endast kunna ske genom att riksdagen blint anammar de förslag som landets regering kommer med. Här har ju högern exempelvis uppträtt mot regeringens förslag beträffande ordnande av de ekonomiska förhållandena, och då får det väl sägas vara herr Domös parti, som har gjort politik av de ekonomiska frågorna, och inte regeringen, som ju haft utgångsbudet. Men herr Domö beskyller finansministern för att ha gjort politik av dessa frågor. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att herr Domö betraktar det som politik, när någon kommer med förslag som avvika från hans egna, under det att det är samling och motsatsen till politik när man anammar herr Domös åsikter. Detta är ju en originell ståndpunkt, men jag tror inte herr Domö själv, när han sätter sig ned och tänker över sammanhangen, vidhåller den samma.

På tal om den underbalansering av budgeten, som finansministern enligt herr Domö givit sig in på, har ju finansministern själv förklarat hur det ligger till.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Om jag skulle uppfatta finansministerns förslag på det sättet, att han principiellt går på den linjen att budgeten *skall* underbalanseras, vill jag deklarerat att jag skulle uppträda mot hans förslag. Jag tror emellertid inte att finansministern åsyftat någonting dylikt i högre grad än herr Domö i sin motion. Man får se detta på lång sikt. Det finns en tendens till svängning upp i de högsta höjden och ned i de lägsta djup. En ekonomisk politik på lång sikt bör ju inriktas på att utjämna dessa svängningar, och en underbalanserad budget kan i vissa situationer vara ett medel för att åstadkomma denna utjämning. Men att principen på lång sikt måste vara att inkomster och utgifter skola balansera varandra ha vi väl inte några delade meningar om.

Herr Domö vände sig, i likhet med vad herr von Heland gjorde i en föregående debatt, mot den stora export vi för närvarande ha och framför allt mot de krediter varmed denna export finansieras. I själva verket ha vi inte så förfärligt stor export. Vi ha för närvarande en mycket mindre export än vi hade 1939. Det är därför en missuppfattning när man påstår att exporten i sig själv fått sådana dimensioner, att den framkallar faran för inflation.

Jag erkänner dock att läget är i viss mån paradoxalt. Dessa krediter strida givetvis i många avseenden mot våra egna intressen, men å andra sidan får man väl säga att det finns intressen som tala för detta system, bland annat det förhållandet att man av vårt land väntar att vi, eftersom vi befinna oss i en bättre situation än de flesta andra länder, vilka varit med i kriget, skola vara en hjälpreda åt dem. Vidare ingå väl dessa krediter i våra strävanden att bygga upp det svenska näringslivet inte bara för dagen, utan även för framtiden. Det gäller för oss att bevaka våra marknader, stärka dem och skaffa nya för den kommande tiden. Det är riktigt att man håller igen, men ibland får man också lov att göra det som är paradoxalt.

Det kan ju synes egendomligt att vårt land, såsom nu meddelats, skulle på fem år bevilja Sovjetunionen en kredit på 1 miljard kronor, då ju Sovjetunionen förfogar över långt större tillgångar både i fråga om naturrikedomar och arbetskraft än vårt land. Men det kan å andra sidan inte förnekas att stora både politiska och andra, även ekonomiska faktorer äro förenade med att ett avtal träffas, och om detta avtal inte kan träffas på andra villkor än genom dessa krediter, får detta vara ett medel som man underkastar sig även om det med hänsyn till sina ekonomiska verkningar inte kan försvaras.

Det läge som för närvarande råder i landet är ju ett mysterium. Vi ha brist på varor, och vi ha brist på arbetskraft, trots att såsom jag nyss påpekade vår export inte nått så himlastormande proportioner. Den är ju till och med mindre än omedelbart före kriget. Det hela måste, såsom finansministern påpekade, bottna i att det pågår en ofantlig investering inom vårt näringsliv, som inte har med dagens krav och önsknings att göra, utan som pekar på en längre bort liggande framtid. Våra industrier bygga för framtiden, och i och för sig är det naturligtvis inget ont i det. Det är på det sättet vi skola få de stora inkomster, som även högern bygger på i sina kalkyler för finansieringen av statens utgifter och inkomster. Men det är inte säkert att alla dessa pengar som läggas ned i fabriker, maskiner och sådant verkligen komma till användning i framtiden. Mycket tyder på att åtskilligt av denna utbyggnad av industrien är spekulationer, som inte komma att infrias, att den inriktar sig på marknader som vi inte kunna vinna, under alla förhållanden inte behålla.

När utlänningarna komma och vilja köpa av svenska producenter och försäljare få de ju oftast det beskedet, att leverans kan ske först inom ett, två, tre eller flera år. Överhuvud taget ropar hela världen på att vi skola sälja åt dem. I många fall kunna vi inte sälja, i andra fall måste vi förbehålla oss mycket långa leveranstider. Det är klart att man med sådant inte bygger några

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

nya marknader. Det är antagligt att dessa länder, som skulle kunna uppträda som köpare i dag, bygga upp egna industrier eller vända sig till andra exportörer, som ha varor att sälja omedelbart. Det är kanske inte så många, men de finnas dock. Om våra fabrikanter på grundval av alla dessa efterfrågningar från hela världen bygga upp en industriell rustning är det därför inte säkert, att de bli i tillfälle att använda denna rustning för behärskande av nya marknader i en framtid. Det leder till den slutsatsen att en betydligt strängare kontroll över denna investeringsverksamhet bör tillrådas.

Det är emellertid inte bara på det industriella området som det pågår investeringar, som måste betecknas såsom betänkliga. Det gäller också i hög grad investeringar, som göras av kommuner och landsting. Så gott som alla landsting hålla för närvarande på att bygga lasarett och sjukstugor, och de som inte bygga i dag göra upp planer för att bygga i morgon. I mitt eget landsting börja vi just i dagarna verkställa en fördubbling av lasarettet i Karlskoga, men hela länet ropar på att vi därutöver måste ha ett nytt lasarett i södra Närke, till vilket förslag skall framläggas i höst. Samtidigt meddelar direktionen vid centrallasarettet i Örebro, att man där måste slå igen hela avdelningar för att personalen skall få sin sommarsemester. Detta är inte något separat förhållande i Örebro län. Det råder samma förhållande överallt. Det är brist på sköterskor, det är brist på arbetskraft överhuvud taget, och man kan inte tillfredsställande ordna sjukvården. Ändå skall man bygga nya lasarett. Jag skulle för min del vilja tillråda att man även på detta område går fram med strängare hand och inte bygger en massa lasarett, som vi sedan inte kunna skaffa personal till för att hålla i gång. Överhuvud taget behövs det en strängare insyn och översyn över investeringsverksamheten. Det har ju redan påpekats i föregående debatter, men jag anser mig böra upprepa det.

Herr Domö menade att det var en socialistisk politik, som finansministern här slagit in på, och han ansåg att tiden inte var lämplig för att komma med någon socialism. I och för sig betraktar jag det inte såsom något nedsättande omdöme om den politik, som regeringen och det parti jag här representerar, betecknas såsom socialistisk. Men jag måste fråga herr Domö, varför han anser att tiden just nu inte är inne för en socialistisk politik. Jag undrar om inte just i de tider som för närvarande råda en betydande portion socialism kan motiveras och rekommenderas. När högern är i sina positiva tag — när den kommer med egna förslag — befinns det ju ofta att den tillråder en långt driven planhushållning. Både herr Domö och herr Nordenson ha flera gånger under denna riksdag kritiserat regeringen och framför allt finansministern för att inte lönerna hållas nere. Det stora felet med regeringens politik skulle vara, att den låter lönerna stiga i höjden. Högern har rekommenderat andra metoder och andra tag. Men en sådan politik måste ju förutsätta att staten skaffar sig förfoganderätt över de stora företagen och rätt att bestämma lönerna. För närvarande har ju inte regeringen en sådan möjlighet och inte riksdagen heller. Jag kan inte tolka denna kritik från högerns sida såsom någonting annat än ett förord för ytterligare planhushållning i stället för mindre.

Överhuvud slits herr Domö mellan olika komplex. Högern vill vara med i svängen, och därför har den accepterat en hel del av de stora sociala reformer, som regeringen haft på sitt program. Å andra sidan måste högern markera en skillnad från regeringen, och den kritik som på grundval av denna skillnad utövas mot regeringens politik blir på det sättet ofta en kritik av de ståndpunkter, som högern själv av omständigheterna tvungits att acceptera. Man märkte ju tydligt denna motsättning i herr Domös anförande alldeles nyss.

Folkpartiets ståndpunkt är, såsom jag tror finansministern påpekade, ännu dunklare. Folkpartiet har ju accepterat ännu mera än högern — det har accep-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
terat nästan allt — men när det gäller medlen svävar — det kunde alla som hörde herr Elon Anderssons anförande konstatera — folkpartiet på målet. Folkpartiet vill höja utgifterna och sänka inkomsterna. Det håller alla vägar öppna, men talar inte om vart det bär. Man kan ju säga att regeringens politik också innebär, att man höjer utgifterna och sänker inkomsterna, men å andra sidan har ju regeringen genom sina förslag gått fram till gränsen av det möjliga i detta fall. Bortom den gränsen finns ingenting. Men det är just i detta tomrum som folkpartiet strövar — det vittna både folkpartiets reservation i dag och herr Elon Anderssons anförande om.

Folkpartiet drar, såsom finansministern sade, ned gardinen för framtiden, vilket jag för min del inte kan tolka på annat sätt än att folkpartiets ståndpunkt är en ren valståndpunkt, en ståndpunkt inriktad uteslutande på höstens val för att man skall ha någonting att stå på utan att behöva klargöra vad som kommer att hända efter dessa val. Det är ju framför allt fallet i fråga om omsättningsskatten.

Herr Elon Andersson sade på tal om denna omsättningsskatt, att folkpartiet ju helst hade sett att vi kunnat bli eniga i denna fråga. Om jag är riktigt underrättad har folkpartiet varit erbjudet en enighetsståndpunkt inom utskottet. Den ståndpunkt, som nu kommit till uttryck i utskottets utlåtande, är ju tänkt såsom en kompromiss med folkpartiet, men folkpartiet avböjde denna kompromisslösning av frågan och därmed den enighet, som skulle ha uteslutit en debatt i dag. Jag kan inte se annat än att motiveringen härför var att folkpartiet ville ha en egen ståndpunkt i denna fråga. Dess hållning var ett politiskt trick.

Det är givetvis inte så stor sak, om man dröjer ett halvt år mer eller mindre med att avskaffa omsättningsskatten. Det skulle ju inte uppstå någon större katastrof, om vi bestämma oss för att slopa omsättningsskatten redan den 1 januari 1947 — inte någon annan katastrof än att budgeten blivit underbalanserad. Herr Domö hade ju gråtit några tårar ytterligare, men nationen hade inte gått under.

Om herr Ohlin och herr Elon Andersson hade suttit i regeringen är jag övertygad om att de ingalunda skulle ha upphävt omsättningsskatten den 1 januari 1947. De skulle ha dröjt så länge som möjligt med att avskaffa denna inkomstkälla. Jag kan inte förstå att det finns någon anledning till att de skulle behöva uppträda på annat sätt när de befinna sig i oppositionsställning. Den enda motiveringen härför måste vara den jag nyss nämnde, nämligen att herr Elon Anderssons parti behövt en politisk skalp att visa upp i valrörelsen. Denna taktik erinrar om den som herr Linderots parti så gärna använder: »Tål du det så tål du det.» Om socialdemokraterna komma med ett förslag, lägga kommunisterna på en smula, eller dra ifrån en smula, vilket som passar sig bäst. Vi ha ju ofta för vår del liksom även folkpartiet kritiserat den sortens valpolitik, men jag kan inte se annat än att folkpartiet i denna fråga har tillägnat sig de kommunistiska metoderna och till och med överträffat dem.

I övrigt konstaterar jag, herr talman, i likhet med finansministern, att det inte är så mycket kvar av den skiljaktighet i ståndpunkterna gentemot oss, som högern och folkpartiet intagit i denna fråga. Tidigare, när bullret kring dessa ting började, fick man veta hur äventyrlig den socialdemokratiska politiken var för landet, hur regeringen körde det hela i diket genom sin politik, som inte såg på utgifterna eller inte frågade efter varifrån pengarna skulle tas när det gällde att skapa nya utgifter. Både högern och folkpartiet äro nu inne på samma linje. De ha fallit till föga för den politik de i går kritiserade och betecknade som äventyrlig för nationen. I en väsentlig

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
punkt har folkpartiet till och med övertrumfat denna politik. Men det är ju en tillfredsställelse att konstatera, att vi i denna svåra fråga, som vi trodde skulle bli en verklig stöttesten, kunnat ena oss så pass som vi gjort.

I känslan av denna tillfredsställelse ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nordenson: Herr talman! Finansministern gav här uttryck åt sin förvåning över att han mötts av en så utomordentlig optimism från oppositionspartiernas sida. Han hade ställt in sig på att oppositionen skulle gå i den pessimistiska riktningen.

Jag vill då erinra om, vilket också finansministern framhöll, att det här gällt att bedöma två problem. Det ena har avsett frågan om nationalinkomstens utveckling, det andra frågan om vilka statsinkomster man kunde vänta på basis av olika utfall av nationalinkomsten.

Det förra problemet har diskuterats ingående i budgetberedningen. Vi stodo från början i den situationen, att det huvudsakligen förelåg ett optimistiskt förslag, men från flera håll påyrkades att vi borde söka få fram även ett annat alternativt med hänsyn till den mindre gynnsamma utveckling, som eventuellt kunde tänkas ute i världen efter kriget. Ett sådant alternativ framlades också.

Det ena alternativet innebär en ökning av nationalinkomsten för tiden från 1939 till 1951 med 26 procent medan det andra alternativet stannat vid 15 procent. Jag vill understryka att högern vid upprepade tillfällen framhållit, att vi måste räkna med båda dessa alternativ såsom kanske i viss mån lika sannolika. Detta kommer också till uttryck i högerns motion, i vilken betonas att man endast vid det gynnsammare alternativet får den inkomstutveckling och den behållning i budgeten, som propositionen räknar med, nämligen för 1951/52 160 miljoner kronor, under det att det mindre gynnsamma alternativet ger ett underskott på omkring 450 miljoner kronor. Det har därför från vårt håll starkt framhållits, att man måste hålla blicken öppen åt båda hållen och räkna med båda möjligheterna, detta framför allt därför att de förhållanden som bestämma utvecklingen av nationalinkomsten i så hög grad falla utanför vår makt-sfär. Vi kunna inte bestämma över dem, utan de bero på utvecklingen i världen.

När vi komma över till frågan om beräkningen av statsinkomsterna är förhållandet något annorlunda. Därvidlag ha vi en erfarenhet, som vi kunna bygga på med en viss sannolikhet vid beräkningen för framtiden. Det har högern gjort. Vi ha funnit att statsinkomsterna under 30-talet stigit ganska väsentligt beroende på den förskjutning i inkomstfördelningen som ägt rum, och vi ha beräknat att detta med sannolikhet skulle komma att fortgå. Det är grunden till att vi ansett oss våga räkna med möjligheten av ett gynnsammare resultat under dessa år än till och med propositionen gjort.

Det är således på två skilda områden, som vi här ha att söka bedöma utvecklingen. Högern har i det ena fallet givit uttryck för sitt mera försiktiga betraktelsesätt och har i det andra ett visst statistiskt stöd för sina beräkningar.

Men vad jag sedan särskilt skulle vilja understryka är, att den ovisshet, som vi ha att räkna med, också kommit till uttryck i bedömningen av våra möjligheter att bestrida alla utgifter och samtidigt sänka skatterna. I högerns motion ha vi gått in på den linjen, att vi nöja oss med att tills vidare genomföra folkpensioneringen och borttaga omsättningsskatten, men för övrigt ha vi inte bundit oss utan tvärt om, till skillnad från vad som föreslagits av övriga partier, förordat uppskov med lösningen av frågan om barnbidragen — vi ha där endast förordat ett mindre anslag — och i övrigt lämnat åt framtiden att avgöra, vilka åtgärder som skola vidtagas såväl i fråga om sociala reformer som

Ang. utvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
skattesänkningar. Vad man har uttalat är, att om en stegring av skatteintäkterna äger rum i enlighet med den mera optimistiska linjen, så vill man genomföra skattesänkningar efter en viss utstakad linje.

Jag skall sedan beröra skattefrågan på några punkter med anledning av vad som här har förekommit. Finansministern har föreslagit en minskning av den direkta beskattningen främst för de mindre inkomsttagarna, men har samtidigt förordat, att denna minskning skulle kompenseras på annat sätt inom ramen av den direkta beskattningen. Det skulle här röra sig om ungefär 100 miljoner kronor. Man har under diskussionen antytt, att inkomster under 10 000 kronor eller däromkring skulle komma i åtnjutande av en sänkning, medan någon sådan däremot inte skulle komma i fråga för inkomster över denna gräns. I den mån man har inkomst av förmögenhet, skulle man sålunda ha att vänta en stegring i skattebördan. Vidare skulle också arvsskatt och bolagsskatt stegas.

Man kan inte värja sig för att den motivering, som finansministern i detta hänseende givit, är utomordentligt svag. Han säger ingenting annat än att sänkningen för vissa inkomsttagare »bör motvägas av» höjningar på andra håll inom den direkta beskattningen, och beträffande bolagsbeskattningen säger han, att en höjning »synes kunna övervägas». Jag kan inte underlåta att ställa detta i motsats till den behandling dessa skattefrågor fingo under kriget, när de stora skattehöjningarna ägde rum. Då underkastades dessa frågor en ytterst ingående prövning. Vi hade en hel serie av olika skatteskalor och jämförde, hur skatten enligt olika alternativ skulle komma att drabba i olika inkomstlägen. Man gjorde sig då en utomordentlig möda att komma fram till en så skäligen avvägning som möjligt. Och hela tiden framhölls ju, att detta var en utomordentligt hög beskattning, som borde försvinna så snart de exceptionella förhållanden, som betingade den, hade upphört. När vi hade fastställt skatteskalorna för den direkta beskattningen och funno, att vi behövde ytterligare medel, tillgreps omsättningsskatten, oaktat denna betraktades såsom en ur många synpunkter föga tilltalande skatteform. Och detta skedde just därför att man inte ville pålägga ytterligare direkta skatter.

Nu säger finansministern, att kapitalet i det sammanhanget inte blev föremål för någon särdeles hård beskattning, utan att det då hade talats om att kapitalet sedermera skulle lämna sitt bidrag. Jag vill dock erinra om att de inkomster, som härflyta från kapital, nog måste anses ha drabbats av en synnerligen hård beskattning, särskilt i de högre lägena, även om någon engångsskatt inte kommit till stånd. Jag kan nämna, att marginalskatten i många fall har kommit upp till både 100 procent och därutöver. Jag vill också erinra om att det har gått så pass långt, att finansministern själv har funnit, att just denna beskattning av inkomsterna från kapital blivit för hög. Detta kom till uttryck i den maximering av statsskatterna till 80 procent, som beslutades år 1942 eller 1943. Detta är enligt min mening ett ganska slående bevis på att de skatteskalor, som vi då fastställde, i hög grad kommo att belasta just kapitalet. Om alltså någon engångsskatt inte har uttagits, har dock kapitalet starkt drabbats av en hård successiv beskattning år från år.

I detta läge måste man säga sig, att det är skäligt att en skattelättnad — när den blir möjlig på grund av att de exceptionella förhållanden upphört, vilka varit rådande under kriget och som ledde till att vi införde en beskattning, som vi då ansågo vara maximal — bör komma alla till godo. Det måste kännas såsom ett utslag av obillighet och orättvisa att man nu utan någon egentlig motivering vill pålägga vissa inkomsttagare en ännu större skattebördan än den, som ansågs motiverad under krigstiden.

Under debatten ute i landet har det sagts, att det endast är 100 000 skatte- dragare som skulle drabbas av ökad skatt, under det att 2 900 000 skatte-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

dragare skulle få lindring. Detta talesätt är ju så demagogiskt, att man tvekar att upptaga det till verklig granskning. Vi få väl ändå ena oss om att principen för den statliga beskattningen bör vara, att skatterna skola avvägas med hänsyn till vad vi anse vara billigt och skäligt, ej blott till antalet som drabbas därav och även avvägas — något som inte får glömmas — med hänsyn till vilka verkningar skattetrycket har i andra avseenden än enbart för den individ, som drabbas därav.

Därmed kommer jag in på frågan om bolagsbeskattningen, som jag också skall be att i någon mån få beröra. Därvidlag har föreslagits, att man skall taga en skärpning i övervägande. Bolagsskatten är för närvarande i runt tal 42 procent, och skall man genom en skärpning av denna skatt få in några avsevärda belopp, befarar jag att höjningen av procentsatsen kommer att leda till en bolagsbeskattning av inemot 50 procent. Detta är, måste man säga, en utomordentligt hög beskattning, i synnerhet om man betänker, att vi år 1938 diskuterade, huruvida grundskatten skulle vara 8 eller 10 procent.

Nu säges det, att näringslivet visat sig mycket väl tåla denna skärpta beskattning, och det är riktigt att en del av näringslivet haft ganska starkt flödande inkomster och kunnat göra goda vinster trots den höga beskattningen. Detta är en följd av den stora varubrist, som har rått och som gjort, att många fabriker kunnat arbeta med osedvanligt hög sysselsättningsgrad. Och envar vet ju, vad en hög produktionssiffra betyder för vinstbildningen. Men man skall inte tänka sig, att det har varit samma förhållanden överallt. Det finns också företag, som blivit ganska hårt drabbade och för vilka beskattningen följaktligen varit betungande. Jag tror inte heller att man bör underskatta de merkostnader, som företagen haft och som för de mera normalt arbetande bland dem varit ytterst kännbara — jag tänker både på de starkt ökade bränslekostnaderna och det stegrade lönekontot.

Jag vill här inom parentes rätta ett påstående, som herr andre vice talmannen gjorde. Han sade att jag hade förebrått finansministern för att han inte hållit tillbaka lönerna. Vad jag har förebrått finansministern är, att han enligt min mening givit ett klart incitament till lönestegringar och satt i gång rullningen på löneområdet, och det är en något annan sak.

Jag vill sålunda göra gällande att de vinster, som här gjorts, inte ha varit av så utomordentligt stor omfattning som finansministern antytt. Och även om så i vissa fall har varit förhållandet, måste vi då vi bedöma skattetrycket inte bara räkna med de gynnsammaste förhållandena, utan vi måste även räkna med att mera ogynnsamma tider kunna inträda. Jag skall strax återkomma till detta.

Man har här också antytt, att dessa stora vinster skulle ha bidragit till att pressa fram industriens investeringsönsknings. Finansministern talade om dem med något som närmast liknade skräck i rösten. Jag vill då erinra om att de möjligheter till en omfattande investering, som företagen nu ha, ingalunda i övervägande grad bottna i stora krigsvinster. De bero i stället på en omfattande konsolideringspolitik, som bedrivits under en lång tid före kriget och som gjort, att våra större företag varit i utomordentligt hög grad konsoliderade. Vi skola också komma ihåg, att man under senare år drivit en mycket stark propaganda för att företagen skulle ställa in sig på och vara redo för en investering för att bli i stånd att förverkliga den höga och jämna sysselsättningsprogram. Man har liksom eggat och manat företagsamheten att stå beredd att göra vad den här kunde.

Det är sålunda enligt min mening inte kristidens förhållanden som skapat investeringsmöjligheterna, utan de ha funnits förut. Och vad som nu hänt är, att en rad av omständigheter kommit att utlösa denna latent möjlighet till

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningskatten. (Forts.)
investering, som har tagit sig uttryck i de ansökningar om byggnadstillstånd m. m., som i stora mängder strömma in till myndigheterna och som givetvis måste vålla en hel del bekymmer.

Bland alla de omständigheter, som givit anledning till detta, kan jag nämna exempelvis den, att en hel del reparations- och ombyggnadskrav, som under kriget måst eftersättas, nu ha gjort sig gällande med ökad styrka. En annan faktor är rationaliseringsbehovet. Tidigare i dag har här talats om sambandet mellan bristen på arbetskraft och rationaliseringen. Jag tror att det är riktigt, att ett mycket starkt kausalsammanhang råder härvidlag. När det är brist på arbetskraft, tvingas företagen till rationalisering i stor omfattning. Men då få vi inte glömma, att rationaliseringen kräver mycket stora investeringar i form av bättre byggnader, maskiner o. s. v. Under förkrigstiden genomfördes en mycket omfattande rationalisering, som ledde till avsevärda besparingar men som många gånger säkerligen kunde sättas in på fält, där det var möjligt att rationalisera och åstadkomma relativt stora förbättringar med små medel. När man nu inför den stora bristen på arbetskraft tvingas gå ett steg längre, äro förhållandena mycket besvärligare. Ett nytt steg på rationaliseringens väg fordrar nämligen ännu mycket mera fulländade apparater och en ännu mera ökad automatisering etc. Detta innebär i sin tur högst betydande investeringskrav och krav på ett väsentligt större kapital än som under de föregående årtiondena erfordrades för den tidens rationalisering. Det är en fullt naturlig sak att genomförandet av den nu erforderliga rationaliseringen för att avhjälpa bristen på arbetskraft måste komma att kräva mycket betydande kapitalinsatser.

Ett tredje moment, som här har spelat in, är naturligtvis produktionsapparatens bortfall i stora delar av Europa. Många länder kunna i dag ingalunda producera de varor, med vilka de tidigare bidrogo till världshushållet. I detta läge öppna sig helt nya möjligheter för svensk företagsamhet att göra sig gällande, och de möjligheterna vill man utnyttja så fort som möjligt. Detta gör, att man i snabb takt vill skapa nya produktionsmedel, som kunna möjliggöra den sålunda önskvärda produktionen.

Jag vill också understryka, att vi under de sista årtiondena i vårt land bedrivit en omfattande teknisk forskning på många områden i syfte att utarbeta egna nya eller förbättrade produktionsmetoder. Inte minst gäller detta de områden, där vi inom landet ha en råvara, som vi hittills inte manufakturert i tillräcklig utsträckning. Detta arbete befinner sig nu på det stadiet, att resultaten börja föreligga färdiga på olika områden, och det gäller då att exploatera dem. Men detta medför omedelbart nya krav på anläggningar och maskiner och åstadkommer ett investeringsbehov, som tar sig uttryck i en ytterligare ökning av de många ansökningar, som nu inströmma till myndigheterna.

Jag tror alltså inte att man får betrakta den nuvarande situationen på investeringsmarknaden enbart som ett utslag av att våra bolag plötsligt ha kunnat göra några enorma vinster. Man kan därför enligt min mening inte heller av dessa investeringsönsknningar dra den slutsatsen, att nu fåla bolagen en ännu högre beskattning. Om vi komma tillbaka till mera normala förhållanden, måste vi säga oss, att redan den nuvarande beskattningen innebär en mycket allvarlig belastning. Det måste ju vara ytterst betungande att i en kalkyl behöva räkna med att betala 50 procent av sin vinst i skatt, innan kapitalet kan lämna någon avkastning. Kalkylen måste påverkas av detta, och företagsamheten bör ju vara tillräckligt lönande för att överhuvud taget kunna locka till sig kapital.

Men vad blir då följden? Ja, jag kan inte se annat än att det blir nödvändigt

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

för företagen att anpassa sin prissättning till detta läge. De måste med andra ord sätta priserna något högre, så att däri inrymmes inte bara den vinst, som de anse sig nödvändigtvis behöva, utan också det lika stora belopp, som skulle åtgå till skatten. Prissättningen måste i sista hand ovillkorligen påverkas av skattepolitiken. En skärpt bolagsbeskattning kommer med andra ord att inverka fördyrande på priserna. Under mera normala förhållanden kommer i själva verket den mycket höga bolagsbeskattningen att verka som en indirekt skatt, som en art av omsättningsskatt.

Beträffande skatten vill jag till sist framhålla, att det allra mest bekymmersamma kanske är den ovisshet om skatteläget, vari näringslivet hålles. Detta att man inte vet, vilken skatt som en gång kommer att uttagas på den verksamhet man planerar, gör det hart när omöjligt att få fram tillräckligt fasta kalkyler. Det är dock en ganska stor skillnad, om man skall räkna med en beskattning av 40 procent eller en beskattning av 50 procent. Detta är ingalunda en alldeles oviktig faktor i kalkylen, och ovissheten och osäkerheten på denna punkt måste verka hämmande. Det kan inte förnekas att just den politik, som nu tenderar att växa fram — att man bedömer skattesatserna på grund av hur man anser att en tillfällig konjunktur har utfallit — måste ge företagaren en känsla av att han har blivit skattepolitikens strykpojke. Det kan inte i längden vara lyckligt för den ekonomiska utvecklingen att tillämpa regeln »tål du det, så tål du det». När vi nu ha kommit i det läget, att de exceptionella förhållanden bortfallit, vilka motiverat den nuvarande beskattningen, så är det enligt min mening en minimifordran att man åtminstone får besked om att beskattningen under gynnsammare tider i varje fall inte skall vara högre än den var under de verkligt svåra krigsförhållandena med de enorma utgifter vi då hade.

Till sist vill jag, herr talman, med några ord beröra frågan om underbalansering. Det är ett problem, vars svårigheter jag tror att vi nog alla inse. Från alla håll medges, att det naturligtvis är svårt att under en högkonjunktur under alla omständigheter helt undvika underbalansering. Men vad som här synes mig vara avgörande är den svårighet som ligger i att avgöra, i vilka fall en underbalansering skall anses tillåten. Finansministern har understrukt vikten av att få fram enkla regler för bedömningen. Detta har han i propositionen upprepat tre gånger, dock utan att själv kunna ange någon sådan regel. I utskottsbetänkandet framhåller man också nödvändigheten av en sådan regel, men stannar vid att säga, att man anser sig kunna acceptera underbalansering i sådana fall som ha omnämnts i propositionen. Nu äro de exempel, som där stå omnämnda, ganska vittfamnande. Där talas om åtgärder för att höja folkhälsan och folkbildningen, för att främja rationalisering på olika områden och för vetenskaplig forskning. Tar man med en så omfattande rad av uppgifter på programmet, framstår det enligt min mening såsom ännu angelägnare att få fram en dylik regel. När så därtill kommer att man säger, att avgörandet skall träffas vid varje särskild budgetreglering med hänsyn till då rådande konjunkturläge och angelägenhetsgraden, så kan jag inte se annat än att det är ofrånkomligt att man anger vilka hållpunkter man vill ha för underbalanseringen. Hela det resonemang, som här föres, ropar, skulle jag vilja säga, efter den omtalade regeln, de fasta grundlinjerna.

Jag vill därvidlag påpeka, att man nog kan särskilja olika arter av utgifter. Finansministern talar exempelvis om skogsplantering och i vad mån det är berättigat att ta med den i ett sådant fall. Utan att taga ställning till huruvida denna uppgift bör kunna komma i fråga till underbalansering vill jag säga, att det ligger relativt nära till hands att taga med en sådan sak i händelse av underbalansering, på den grunden att det där är möjligt att i någon mån

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

beräkna den räntabilitet på lång sikt, som kan framkomma. Där finns det åtminstone något material att bygga på för en kalkyl över vad en investering av detta slag i en långt avlägsen framtid kan ge, medan däremot utgifter för, som det heter, folkhälsa och folkbildning — de må vara aldrig så behjärtansvärda i och för sig — knappast kunna på något vis kalkyleras. Deras räntabilitet är ett fullständigt frågetecken. Inför dessa svårigheter förefaller det mig riktigtast, att man intar en strängt restriktiv hållning och håller en mycket stram linje. Det ligger en fara i att släppa fram förslag av mera obestämd beskaffenhet och säga, att frågorna få lösas från fall till fall. Tillämpa vi inte bestämda regler, segla vi enligt min mening för ganska lösa boliner.

Jag har därmed, herr talman, anfört några av de synpunkter, som diskussionen här har givit anledning till, och jag ber att få yrka bifall till den av herr Domö m. fl. avgivna reservationen.

Herr Bergvall: Herr talman! Under den gångna debatten har från finansministerns sida, från herr Åkerbergs sida och kanske också från något annat håll riktats åtskillig kritik mot folkpartiet och den mening, som herr Elon Andersson — vilken hittills i debatten företrätt folkpartiet — givit uttryck åt. Då jag vet, att han på nytt har begärt ordet, skall jag inte besvara mig med att taga upp alla dessa olika argument — det skulle leda till ett dubbelarbete — utan jag skall begränsa mig till att knyta en del reflexioner till några enligt min mening särskilt ur principiell synpunkt intressanta spörsmål.

Det är naturligtvis med mycket stor tillfredsställelse som vi på folkparti-håll ha hälsat finansministerns försök att åstadkomma en finansplan för åtskilliga år framåt. Vi göra det med så mycket större tillfredsställelse som det ju, såvida inte mitt minne sviker mig, var från folkparti-håll som kravet på en sådan finansplan först framställdes. Jag har emellertid en känsla av att finansministern under arbetet på denna finansplan i någon mån blivit fångad av sitt eget arbete. Han förde hela sitt resonemang på det sättet att han, för övrigt i eleganta och spirituella vändningar som man gärna lyssnade till, karakteriserade alla avsteg från de i propositionen framlagda beräkningsmetoderna på ett sådant sätt, att de fingo en anstrykning av lättsinne.

Det förefaller mig som om man på det sättet råkade i det olyckliga läget, att man gjorde sig själv till slav under det verktyg man skapat och som man, såvitt jag förstår, vill ha som en hjälp, när man skall försöka överblicka framtiden, men som man ingalunda innerst inne själv tror kan ge något fullständigt uttryck för vad denna framtid kan bära i sitt sköte. Finansministern hade ju en hel del andra yttranden, som uttryckligen angåvo, hur osäkra han fann dessa framtidsberäkningar. Vad ligger det då för underligt i att man accepterar såsom ett räkneunderlag dessa finansministerns antaganden, men gör vissa erinringar, som ge vi handen, att det finns sannolika skäl att antaga, att finansministern räknat med en i förhållande till nationalinkomstens tillväxt för liten stegring av skatteintäkterna vid ett visst skatte-tryck? Jag vet ingenting som säger att en sådan beräkning som vi ha gjort i högre grad skulle förtjäna beteckningen av lättsinne och dylikt än det tillvägagångssätt som ligger bakom finansministerns eget räknearbete, som naturligtvis måste vara behäftat med minst samma grad av osäkerhet på de olika punkter, där man nödgas göra ovissa antaganden. Dessa antagandens riktighet är ju beroende inte bara på våra egna åtgöranden utan i mycket stor utsträckning på inflytelser utifrån, som vi icke på något sätt äro her-rar över.

Det är självfallet, att om man har den åskådning, som jag här givit ut-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

tryck åt, och alltså går ut ifrån att denna finansplan är ett värdefullt dokument på det sättet, att den ställer problemen för framtiden, måste man samtidigt vara klart medveten om att uppgörandet av finansplanen icke på något sätt får betaga oss möjligheten och icke på något sätt kan befria oss från nödvändigheten att successivt och ständigt åter pröva: vilket underlag för det fortsatta sociala reformarbetet och för lättnader i skattetrycket ger det ekonomiska läge i landet, som vid varje givet ögonblick föreligger? Det må kanske ursäktas oss inom folkpartiet, om vi icke hos finansministern i alla situationer funnit en så stark motvilja mot ökad skattebelastning, att vi utan vidare på hans rekommendation vilja binda oss för vissa skattehöjningar, innan vi kunnat bli övertygade om att dessa skattehöjningar äro ofrånkomliga. En viss försiktighet och återhållsamhet på den punkten tycker jag är rekommendabel. Och jag tror att om det för finansministern skulle ha gällt ett för honom något mera osympatiskt åtagande än vissa skattehöjningar av den typ, som av honom antydde, skulle han själv ha skjutit på sitt slutliga ståndpunktstagande till det ögonblick, då han kunde avgöra om dessa skattehöjningar äro nödvändiga eller inte.

Det kan hända att utvecklingen blir väsentligt ogynnsammare än både finansministern, folkpartiet, högern och alla andra räknat med. Då ställas vi på ett obehagligt sätt inför svåra och brydsamma problem, som komma att konfrontera vår reformvilja med vår önskan att åstadkomma ett måttligt skattetryck. Å andra sidan kan det bli en väsentligt gynnsammare utveckling, och då hoppas jag att finansministern stiger upp och konstaterar, att den optimistiska prognos som antytts från folkpartiets sida har gått i uppfyllelse och att vi skola utnyttja de chanser den ger i förnuftig riktning.

Vad herr Åkerberg beträffar, vill jag bara säga ett ord till honom. Han talade om att folkpartiets positionstagande var bestämt av valtaktiska synpunkter. Jag minns inte i vilket sammanhang yttrandet fälldes, men jag tror det återkom flera gånger. Jag vill inte säga något annat än att jag har en gammal erfarenhet av människornas reaktion i olika situationer, nämligen den, att de forma sitt bedömande efter de erfarenheter, som de vunnit av sitt eget handlande under årens lopp. Jag förmodar därför att herr Åkerbergs renhjärtade indignation beror på att han vid olika tillfällen har känt, hur svår denna frestelse har varit för honom personligen och för hans parti. För övrigt vill jag säga, att jag tar alla dessa beskyllningar för valtaktiska spekulationer väldigt lätt, tills det påvisas att det föreligger något ur saklig synpunkt icke försvarligt i den position som vi valt.

Denna debatt anknuter ju egentligen till en proposition om omsättningsskatten, och jag skall säga ett ord om den för att motivera min ståndpunkt. Jag skulle i detta nu mycket väl kunna förstå en speciellt ekonomiskt sakkunnig person, en nationalekonom av facket, som stode upp och sade, att med den kolossala disproportion mellan köpkraft och varutillgång, som vi nu ha, måste herrarna vara alldeles tokiga, om ni avskaffa omsättningsskatten; det enda rimliga i denna situation skulle vara att fördubbla skatten, då finge vi åtminstone något rimligare proportion mellan varutillgång och köpkraft. Men jag måste tillägga, att för mig blir det resonemanget icke hållbart, emedan jag alltid ansett, att omsättningsskatten representerar en skatteform, som kan göras till föremål för så grava anmärkningar med hänsyn till det sätt, på vilket den träffar, och de personer den drabbar, att jag icke tycker att man rimligen bör bibehålla den, om man har någon möjlighet att slippa från den. Nu har gudskelov enighet vunnits på den punkten. Det råder från yttersta vänstern till yttersta högern fullkomlig enighet om att man skall avskaffa omsättnings-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.) skatten. Det råder vissa differenser i fråga om tidpunkten för skattens avskaffande, men den största differensen uppgår till ett år. I högers reservation finns det visserligen två uttalanden, som icke äro helt överensstämmande. På ett ställe i motiveringen står det: »Att alltför tidigt fixera ett datum för omsättningsskattens avveckling kan medföra allvarliga olägenheter.» Detta gjorde mig ju litet tveksam om inställningen, men om jag läser litet längre fram, finner jag följande uttalande: »Med hänsyn till vad som ovan anförts anser utskottet att omsättningsskattens avveckling bör äga rum då föreliggande förhållanden göra det möjligt och lämpligt . . .» Om det slutat där, hade det gått ihop, men så fortsätta reservanterna: »dock senast vid den tidpunkt, som av Kungl. Maj:t föreslagits» — alltså oberoende av om de omständigheter som tidigare i reservationen omtalats föreligga eller inte.

Meningsskiljaktigheterna röra sig alltså endast om högst ett år, och det är ju inte någon lång tidrymd. Det förefaller att närmast vara en praktisk fråga att välja tidpunkt. Att göra detta val till en fråga av stor ekonomisk betydelse för staten eller folkhushållet är orimligt. Det förefaller mig då som om ståndpunktstagandet i frågan bör väljas från rent praktiska utgångspunkter. När ha vi mesta nyttan av att avskaffa omsättningsskatten? Jag måste säga att på basis av de erfarenheter som vi haft anledning att dryfta i denna kammare vid många föregående tillfällen, med hänsyn till det läge, i vilket vi för ögonblicket befinna oss i penningpolitiskt avseende, och med de prisstegringsrisker, som vi för närvarande ha, synes det mig, när det inte finns några avgörande hinder emot ett sådant ståndpunktstagande, naturligtast att avskaffa skatten vid tidigast möjliga tidpunkt. Utskottet säger, att avskaffandet skall ske den 1 juli 1947, men tillägger ju sedan att därest förhållandena — det är väl närmast i prisavseende — skulle utveckla sig på sådant sätt, att det kan finnas angeläget att omsättningsskatten slopas före den tidpunkten, så bör frågan därom upptagas till omprövning. Detta visar, tycker jag, att man inte är främmande för möjligheten att avskaffa skatten tidigare. Men då är det nog bättre ur praktiska synpunkter att fixera tidpunkten redan nu, så att de myndigheter, som skola se till att skattesänkningarna verkligen komma den konsumerande allmänheten till godo, få möjlighet att vidtaga de erforderliga förberedelserna.

Jag vill bara säga ett enda ord till med anledning av finansministerns senaste anförande. Det rör varken finansplanen eller omsättningsskatten, utan det rör hans yttrande, då han var inne på frågan om faran för prisstegring. I ett polemiskt anförande gentemot herr Domö talade han om, att vår utrikeshandel — han nämnde i detta sammanhang, att herr Domö även nu varit inne på den frågan — var besvärande då det gällde att behålla den svenska prisnivån. Därefter lade han tyngdpunkten på investeringsverksamheten, och även i det avseendet kan jag följa honom en bra bit på vägen, ty jag tror, att den nuvarande utomordentligt starka investeringsverksamheten är en av de besvärligaste av de omständigheter, som vi måste få bukt med, om vi skola kunna klara den svenska prisnivån.

Sedan drog emellertid finansministern en slutsats, som jag måste reservera mig för att jag kanske har missuppfattat, ty det uttalande han gjorde föreföll mig nästan halsbrytande. Han gjorde nämligen det uttalandet, att vi i dag skulle ha befunnit oss i ett sämre läge ur prissynpunkt med större risker för prisstegring, om man inte hade haft de kraftiga lönestegringarna från år 1942. Hade dessa lönestegringar uteblivit, skulle bolagens vinster, sade han, ha varit större, investeringsverksamheten ha varit större, och vi skulle också ha haft ett större tryck på prisnivån.

Detta stämmer inte riktigt med finansministerns tidigare uttalanden. Han

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
har själv vid en mångfald tillfällen medgivit, att lönestegringar över en viss gräns medföra allvarliga risker för ett sådant tryck på prisnivån att prisstoppsfronten kan genombrytas. Att nu helt plötsligt vrida denna ståndpunkt därhän, att frånvaron av lönestegringar i och för sig skulle vara den stora faran i prisstegringsavseende, förefaller mig, även om jag kan förstå den tankegång som ligger bakom detta yttrande, ändå vara att gå en aning för långt.

Herr talman! Med dessa ord har jag försökt ge några synpunkter — jag tror närmast jag kan säga att de ha varit tre — på de frågor, som ha berörts i detta sammanhang, och med hänsyn till vad jag anfört, ber jag att få yrka bifall till den av herrar Holmbäck och Ohlin avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **andre vice talmannen** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är klart att vi ha rätt att beskylla varandra hur mycket som helst för att hemfalla åt valpolitiska spekulationer. För egen del bär jag naturligtvis en sådan beskyllning mycket lätt, eftersom jag är anställd för att driva valpolitik. Men i detta fall skulle jag vilja påpeka, att när ett parti intager en ståndpunkt i uppenbar strid mot dess eget och framför allt dess ledares föregående, har man rätt att misstänka valpolitiska spekulationer. Och när samma parti avböjer en erbjuden kompromiss utan annan motivering, än att det prompt vill ha en egen ståndpunkt i fred, så stegras denna misstanke till fullständig visshet.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är bara en kort replik, som jag också skulle vilja ge. I anledning av herr Bergvalls senaste yttrande vill jag erinra om, att mitt yttrande i fråga om risken från den stora investeringskonjunkturen fälldes med anledning av klagomålen över att lönestegringarna hade släppts loss genom mina uttalanden 1944. Det var i det sammanhanget jag ville erinra om, att ifall vi hade hållit lönestoppet ända från 1942 till nu, skulle företagen ha haft sådana orimliga vinster, eftersom de tydligen ha kunnat medge lönestegring utan prishöjningar, att den nuvarande investeringskonjunkturen kanske skulle ha tagit former, som hade varit ännu mycket svårare att bemästra.

Vad herr Bergvalls första försök till försvar för folkpartiets och även högerns mera optimistiska beräkningar beträffar, tror jag inte att jag använde ordet »lättsinne». Jag vet att det är så lätt att använda detta ord — jag har fått det kastat emot mig själv så många gånger att jag redan av den anledningen är försiktig, då jag använder det. Men det är alldeles uppenbart, att man inte kan göra vilka antaganden som helst i fråga om framtida statsinkomster utan att få tillfoga någon varning i fråga om deras hållbarhet. Jag kan ju bara ställa frågan så: varför har inget parti vågat antaga en inkomstutveckling, som i stället för att med 150—200 miljoner överstiga den av regeringen antagna hade varit ytterligare 100 eller 150 miljoner kronor högre, för att därigenom kunna säga till folket: »Vi kunna göra en skattesänkning, inte på 150 miljoner, som t. ex. det eller det partiet föreslår, utan i stället på 300 miljoner — rösta med oss!»

Jag menar att man har en viss skyldighet att inte intala folk, att det finns större möjligheter till utgifter och skattesänkningar än som rimligen kan försvaras. Och jag tror, att det är svårt att försvara den mycket optimistiska inkomstberäkning, som högern och folkpartiet här ha hamnat i.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Bergvall**, som yttrade: Herr talman! Beträffande talet om lättsinne vill jag konstatera, att jag var

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
 mycket försiktig med formuleringen på den punkten. Jag sade direkt, att finansministern karakteriserat folkpartiets ståndpunkt på det sättet, att denna ståndpunkt skulle ge ett intryck av lättsinne, vilket var ett mycket försiktigare uttryck än det finansministern använde i sin replik mot mig. Varför man inte räknar med 100, 200 eller 300 miljoner högre inkomster än vad som räknats med från folkpartiets sida, är mycket lätt att förklara. Jag går nämligen ut ifrån att man inte har rätt att hugga dessa siffror ur luften, utan att man även skall kunna ge en rimlig förklaring till avvikelserna från de antaganden, som gjorts i propositionen. Har man inte möjlighet att lämna denna rimliga förklaring, så ger jag finansministern fullkomligt rätt i att det vore ett valtrick.

Men i och för sig förstår jag inte, vad som ger finansministern anledning att med sådan absolut säkerhet påstå, att han har räknat riktigare än man gjort från folkpartiets sida. Vi kunna ju få komma tillbaka till denna diskussion om en tre, fyra år. Utvecklingen kan bli antingen mycket ogynnsammare än vi håda två ha antagit eller eventuellt gynnsammare. Men därom veta vi för närvarande intet.

En fordran har man dock rätt att ställa, nämligen att det skall talas om, varför det räknats på det ena eller det andra sättet, så att människor med kritiskt omdöme få bedöma, om det finns någon förnuftig anledning att räkna på detta sätt.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr Bergvall har alldeles rätt! Jag har inte heller på något sätt velat förklara, att den beräkning, som regeringen har gjort, är den enda hållbara. Jag har tvärtom sagt, att det är möjligt att man på höger- och folkpartihåll får rätt. Men jag har bara velat erinra om, att då faller höger- och folkpartiets hela kritik emot regeringen för att inte vilja gå lika långt i skattesänkning som dessa partier. Ty om vi våga acceptera höger- och folkpartiets antaganden om det större inkomstflödet, är det med regeringens ståndpunkt i fråga om de bidrag, som skola lämnas av bolag och förmögenheter, möjligt även enligt regeringens förslag att sänka skatten med ytterligare 100 eller 150 miljoner.

Där har herr Bergvall svaret på den fråga, som han ställde.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöts på framställning av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 324, angående de statliga publikationerna;

nr 325, angående medaljutdelningen till statstjänare;

nr 349, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; samt

nr 355, angående val av ordförande och tre andra fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 350, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Carl Petrus Valdemar Gränebo att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 351, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel Ivar Anderson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 352, för ledamoten av riksdagens första kammare herr John Helmer Bergvall att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 353, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Stig Janson i Frändesta att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 354, för ledamoten av riksdagens andra kammaren herr Olof Andersson i Malmö att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 356, för generaldirektören Anders Emanuel Örne att vara ordförande i riksgäldskontoret;

nr 357, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Artur Ryberg att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 358, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Hilding Magnusson att vara fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 359, för ledamoten av riksdagens första kammare herr John Elon Andersson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 360, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Falla att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 361, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustav Hjalmar Svensson i Grönvik att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 362, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustaf Valdemar Nilsson i Kristinehamn att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till Krigsmaterielverket: Avlöningar;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till avveckling av beredskapen m. m.;

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m.; samt

nr 373, i anledning av väckt motion angående lärarinnorna Lily Lundins och Gertrud Matz' löneklassplacering.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som erfordras för Sveriges anslutning till Förenta Nationerna;

statsutskottets utlåtanden:

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa hyreskostnader;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets oljeutvinningsanläggningar vid Kinne-Kleva m. m., dels ock medgivande för Svenska skifferoljeaktiebolaget att teckna viss borgen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i aktiebolaget Ceaverken, m. m.;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit;

nr 220, i anledning av väckta motioner om vissa förändringar i gällande bestämmelser för befordringar inom krigsmakten;

nr 221, i anledning av väckt motion angående ordnande av permanenta lokaler för arméns motorskola;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till understöd åt folkhögskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande av vissa åtgärder inom sinnessjukvårdsorganisationen;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om vissa anslag för budgetåret 1946/47 till länsstyrelserna och landsfiskalerna, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till civilförsvaret;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån och folkbokföringen för budgetåret 1946/47;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1945/46;

nr 229, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett sjukhus för medicinsk vård av alkoholister och forskning på alkoholsjukdomens område;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket; och

nr 74, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lönegradsplacering av kronojägare och biträdande kronojägare; samt

andra särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till folkbokföringsförordning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.22 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Fortsattes överläggningen angående första särskilda utskottets utlåtande nr 2.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningskatten.
(Forts.)

Herr Domö: Herr talman! Herr andre vice talmannen är tyvärr inte här. Jag hade tänkt att ta upp ett litet resonemang med honom om vad jag sade i frågan om att ett lands ekonomi inte skall politiseras alltför mycket. Vad jag där ville framhålla var, att ekonomiska frågor, som röra hela landets tillstånd och möjligheter för framtiden etc., inte alltför mycket böra avgöras efter politiska bevekelsegrunder, så att man vinner väljare genom en dyrbar och högst påfrestande löftespolitik o. s. v. Jag är fullt medveten om att det är nödvändigt, att även ekonomin inbegripes i politiken, men jag vill inlägga en varning emot att — som man så ofta gör — inrikta de politiska åtgörandena efter vad som kan vara behagligt för folkstämningen för ögonblicket. Det är emot den löftespolitik, som har drivits från socialdemokratiskt håll, som jag för min del vill inlägga en gensaga.

Herr Elon Andersson försökte som alltid att vara älskvärd, men han kunde i alla fall inte låta bli att komma fram med — skall jag kalla det så? — en insinuation. Han gjorde — som han visst uttryckte det — en stillsam förfrågan, om hur det stod till med högerns vilja att genomföra de sociala reformerna. Det var som om han ville låta påskina, att eftersom vi högermän inte hade bestämt accepterat alla de förslag till sociala reformer, som ha kommit fram, så skulle vi på något sätt sakna reformvilja. I samma ögonblick som herr Elon Andersson framhåller, att han inte vill bli beskylld för motvillighet mot sociala reformer därför att han i sin motion sagt, att han inte ansåg det vara lämpligt att nu binda sig för genomförandet av alla reformerna, undrar han, om inte vi, just för att vi intagit samma ståndpunkt med ungefär samma motivering, äro tveksamma inför reformerna. Jag förstår väl, att folkpartiet skulle känna sig upplivat, om det kunde säga i valrörelsen, att man inte skall rösta med högern, därför att högern inte skulle vara med om de sociala reformer, som andra vilja genomföra till folkets bästa. Men, min ärade vän herr Elon Andersson, högern vill inte stå till tjänst med att vara den där busen, som man skall skrämma folk med. Vi vilja bli bedömda efter de linjer för vår verksamhet, som vi lägga upp i vårt program och i våra motioner och efter vårt handlande. Jag är inte så säker på att folkpartiet skulle vara så trakterat av att bli betraktat, som om det alltid stode på samma ståndpunkt som för ett antal år sedan. Om man nu anser sig kunna påvisa, att exempelvis högern på 1920-talet var erligt nutida uppfattning en smula motvillig mot sociala reformer, så måste den vara det nu också, anser man. Men inte skulle socialdemokratien vilja identifiera sin nuvarande uppfattning just nu med hela den politik som den förde på 1920-talet. Socialministern ser litet spydig och frågande ut, men jag undrar, om inte många i denna kammare — även socialministern — tycka att det är bra, att var dag skall ha sin bedömning. Varje parti bör bli bedömt efter de positioner som det intar. Det är icke korrekt att felaktigt fixera in ett parti i en viss fälla, där det sedan

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
skall befinna sig i alla tider, för att man skall ha någonting att ta till i valrörelsen.

Därför vilja vi inte bli beskyllda för att vara ljumma, när det gäller sociala reformer. Men jag erkänner villigt, att vi i en hel del fall kanske se annorlunda på frågorna. Vi vilja, såsom exempelvis när det gällde pensionsreformen, bedöma dem som de framstå för oss. I den nämnda frågan ville vi komma ifrån ett pensioneringssystem, som ur samhällets synpunkt var olämpligt i olika avseenden, samtidigt som det gav folkpensionärerna en otillfredsställande försörjning. Vi ville mobilisera den arbetsvilja, som kunde föreligga hos pensionärerna, genom att ta bort inkomstprövningen av ålderspension. Inkomstprövningen ledde till att de antingen inte ville arbeta eller att de arbetade, men ändå försökte få högsta möjliga folkpension genom att lämna oriktiga uppgifter. När tre alternativa förslag till folkpensionering lades fram av socialvårdsutredningen, stannade vi därför för vår del för det som var effektivast och bäst. Det var dyrare än de andra alternativerna, men vi ansågo, att en reell och ordentlig reform var värd merkostnaden. Så kan det vara även på andra områden, och därför förbehålla vi oss full frihet att bedöma de olika reformförslagen och själva komma med dylika.

Att vi kunna ha olika uppfattningar om hur och när en reform skall genomföras betyder inte, att vi inte vilja vara med om de sociala reformerna, exempelvis barnbidragen. Herr Elon Andersson frågade mig om vår inställning till dem. Framför allt med hänsyn till att det kanske kommer flera frågor om den saken, skall jag, herr talman, tillåta mig att till en början gå in på hithörande spörsmål.

Enligt den ordning, som förordats i utskottsutlåtandet, skola barnbidragen utgå med 200 kronor per barn, från och med det första, till alla barnfamiljer. Samtidigt slopas de skattefria barnavdragen vid taxeringen till statsbeskattningen. Detta förslag har lagts till grund för beräkningarna i finansministerns finansieringsplan för åren 1946/47—1951/52. Statens bruttoutgifter beräknas till 270 miljoner kronor om året. Av detta belopp finansieras 70 miljoner kronor på så sätt, att de tagas tillbaka från barnfamiljerna genom barnavdragens slopande. Resten, 200 miljoner kronor, uttages genom den ordinarie beskattningen.

Nu frågar man sig: hur kommer det nya, av utskottet godtagna systemet att verka? Genom barnavdragens slopande vid beskattningen komma barnfamiljerna enligt förslaget att få skatta såsom barnlösa familjer. Å andra sidan få de kontant 200 kronor per barn, lika för alla.

Resultatet av det nya systemet i förhållande till nu gällande ordning med barnavdrag vid skattens beräkning kommer att ur befolkningspolitiska synpunkter bli synnerligen otillfredsställande i flera fall, särskilt i de inkomst-kategorier, som äro att hänföra till medelklasskikten. En familj med tre barn i gruppen 8 000 kronor får visserligen i barnbidrag 600 kronor, men av detta belopp tar staten tillbaka inte mindre än 485 kronor, varför förbättringen stannar vid 115 kronor. En arbetarfamilj med tre barn och en taxerad inkomst av 5 000 kronor får av bidraget, 600 kronor, avstå 137 kronor till staten. En familj med fem barn och 10 000 kronors taxerad inkomst får endast en förbättring med 136 kronor; den får avstå 864 kronor av barnbidragen till staten. Lever denna familj på en standard av 12 000 kronors taxerad inkomst, blir läget försämrat med 70 kronor.

Vidare blir det så, att en familj om man, hustru och ett barn, således ett hushåll på tre personer, med en inkomst av 8 000 kronor — en familj alltså med en standard motsvarande cirka 2 700 kronor per person — får sitt läge förbättrat med 68 kronor, medan däremot en familj om man, hustru och fem barn,

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
eller sju personer, med en taxerad inkomst av 12 000 kronor, d. v. s. 1 630 kronor per person, som nämnt får sitt läge försämrat med 70 kronor. För en fembarnsfamilj med 15 000 kronors taxerad inkomst, som representerar något mer än 2 100 kronor per person, blir läget försämrat med 321 kronor.

För statskassan komma barnbidragens slopande förmodligen att betyda en större vinst än beräknade 70 miljoner kronor. Detta belopp har nämligen räknats ut på grundval av 1940 års inkomster. Till år 1948, då barnbidragen föreslagits skola träda i kraft, torde de taxerade inkomsterna högst avsevärt ökas, kanske nästan fördubblas, med motsvarande ökning av skatten på den del som representeras av nuvarande barnavdrag. Redan nu är det sannolikt, att en statsskatt på barnavdragsbeloppen skulle ge 100 miljoner kronor. Om inkomstökningen sedan 1940 pågår oförändrat, skulle en skatt 1948 på de belopp, som nu undandragas genom barnavdragen, sannolikt nå upp till bortemot 140 à 150 miljoner kronor.

För staten skulle detta betyda å ena sidan en utgift av 270 miljoner kronor och å andra sidan en ökad inkomst av barnfamiljerna å 140 miljoner kronor. Emellertid har man räknat med att i samband med barnbidragens införande livsmedelsrabatterna till barnfamiljerna skulle tagas bort. Detta medför en besparing för staten av 55 miljoner kronor. Följaktligen skulle statens nettoutgifter bli $270 - 140 - 55 = 75$ miljoner kronor.

På grund av de vägande invändningar, som kunna göras mot systemet, har högern erbjudit ett provisorium, vilket går ut på att beloppet 55 miljoner kronor användes som barnbidrag till de behövande barnfamiljerna, d. v. s. främst dem som nu inte kunna fullt utnyttja barnavdragen vid beskattningen, men att i övrigt icke några ändringar ske. Under tiden skall frågan vidare utredas, så att man kan komma fram till ett tillfredsställande system med barnbidrag, vilket givetvis kommer att ställa ytterligare anspråk på statskassan. Högern har alltså inte motsatt sig barnbidrag överhuvud taget, utan vill, att reformen skall vara sådan, att inte orättvisor uppstå, vilket otvivelaktigt skulle bli följden, om nu föreliggande förslag genomfördes.

Man har väl åsyftat att komma till rätta med de missförhållanden som nu föreligga, nämligen att vissa personer på grund av för låg inkomst inte kunna utnyttja nu medgivna barnbidrag. Man torde inte ha särskilt åsyftat att försämrå för de barnfamiljer, som nu via skatteavdraget få en viss lättnad. Men det nya systemet verkar på det sättet, att det tar från medelklasskikten. De få det sämre. Sedan kommer barnbidraget och sätter in underifrån och jämnar ut för de lägre inkomsttagarna. Vi tycka, att syftet skall vara att bättra de brister som finnas, inte att göra det sämre för medelklasskiktet. Om man går in för ett nytt system, som vi tänka oss skall bestå däri, att barnbidraget är kombinerat med ett direkt avdrag på skatten, bör det vara möjligt att åstadkomma de förbättringar, som behövas, utan att göra det sämre för dem som nu ha vissa fördelar på grund av att de ha barn. Vi vilja inte vara med på att man även på detta område genomför ett system, som är en del av den inkomstnivellering, som ideligen främjas på olika sätt genom skatte- och bidragsformer. Vi vilja inte, att varje åtgärd, som staten vidtar, skall vara ett led i den inkomstutjämnning, som via statens olika åtgöranden sker undan för undan.

Herr Elon Andersson tyckte, att det inte var riktigt snällt av mig att tala om bristande klarhet i folkpartiets motion. Jag har särskilt framhållit det, därför att man på olika håll har kritiserat högerns motion för att den skulle lida av oklarhet och innehålla förslag, som inte skulle täckas av de gjorda inkomstberäkningarna. Vi ha sökt visa, att de utgifter vi ha föreslagit täckas av de inkomster som vi beräknat.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Men som känt är har folkpartiet inte lagt fram några beräkningar rörande budgetens utformning de kommande åren. Folkpartiet avböjer till och med uttryckligen att söka bedöma statsfinanserna under åren från och med 1948/49. Enligt min mening är detta ett svaghetstecken, ty även om alla inse, att det inte är möjligt att exakt ange inkomster och utgifter i framtiden, är det dock sakligt sett ofrånkomligt, att om folkpartiet ger sin anslutning till exempelvis folkpensionsreformens genomförande från den 1 januari 1948 och för budgetåret 1947/48 accepterar härav betingad utgiftsökning under ett halvt år, så måste folkpartiet ta konsekvensen härav och året därefter bereda utrymme i budgeten för hela årskostnaden för reformen. Godtar folkpartiet även andra sociala reformer, som kosta pengar, exempelvis barnbidrag enligt regeringens förslag, godtar det en försvarskostnad av en viss, inte alltför ringa storlek, godtar det undervisningsväsendets utbyggnad m. m. och vill det ha en strängare budgetbalansering än regeringen, så måste folkpartiets utgiftskrav, trots att de inte angivits i siffror, som summeras ned, vara större än såväl regeringens som högerens. Folkpartiet kan inte ansluta sig till regeringens inkomstplan, utan måste utgå från större inkomster, ty eljest skulle större budgetunderskott uppstå än regeringen räknar med, och det vill folkpartiet uppenbarligen inte. Jag erinrar om omsättningsskattens avskaffande, som givetvis kommer att förminska statens inkomster under en viss tid efter skattens borttagande. Såväl i herr Ohlins anföranden som i folkpartipressen har högerens inkomstplan utsatts för stark kritik för sin s. k. obefogade optimism särskilt i fråga om periodens senare år. Folkpartiet utgår från större utgifter och kritiserar samtidigt inkomststoppssänkningarna som optimistiska, men vill ändå inte underbalansera. Regeringen och högern summera och finna, att det inte går ihop, om inte utgifterna begränsas eller inkomsterna bli större. Folkpartiet låter bli att summera, och då går allt fint ihop. Detta förstår jag inte. Hur vill folkpartiet, att budgeten egentligen skall se ut? Därom ha vi inte fått några besked.

Men inte nog med detta. Varken regeringen eller högern kan få något mera betydande överskott i budgeten under perioden fram till år 1952. Folkpartiets utgiftskrav utesluta denna möjlighet helt och hållet.

Vad jag inte heller kan förstå är, att folkpartiet kan kräva, att budgeten balanseras, och samtidigt fordra ännu större minskning av budgetens inkomstsida än såväl regeringen som högern funnit vara möjlig efter så noggranna beräkningar som förhållandena medge — beräkningar som folkpartiet helt enkelt underlåtit att göra. Genom att folkpartiet fordrar omsättningsskattens borttagande ett år tidigare än regeringen och högern krävt, uppstår en brist på nära 400 miljoner kronor. Detta är ett engångsbortfall, men leder dock till ett mycket betydande underskott för hela perioden. Folkpartiet ansåg sig i sin motion inte böra ta ställning till omfattningen av den direkta skattens sänkning. Sedan högern i sin motion yrkat på en direkt skattesänkning av 350 miljoner kronor i etapper, har folkpartiet i sin reservation till utskottsutlåtandet ansett sig böra yrka på en väsentligt större sänkning av den direkta skatten än den sänkning med 150 miljoner kronor som högern visat vara möjlig i en första etapp.

För hela perioden skulle alltså enligt folkpartiet uppstå ett inkomstbortfall av cirka 75 miljoner kronor för budgetåret 1947/48 och därefter mer än 150 miljoner kronor årligen i hela fyra budgetår, och detta skulle sammanlagt betyda över 700 miljoner kronor. I sin motion antyder folkpartiet sin förhandlingsvilja i fråga om finansministerns förslag att ta igen inkomstbortfallet i den direkta beskattningen genom höjning av vissa andra skatter, exempelvis av arvsskatterna. Men märk, att detta tar folkpartiet »tills vidare» tillbaka i sin till utskottsutlåtandet fogade reservation. Jag har förut i dag framhål-

Ang. arvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

lit detta och vill nu endast konstatera det hål, som även härigenom uppstår i inkomstsidan.

Slutligen begär folkpartiet en höjning av de skattefria avdragen vid statsbeskattningen. Detta skulle i och för sig leda till mycket betydande inkomstbortfall genom att stora folkskikt undantagas från statlig beskattning och skulle ge upphov till ytterligare brister i budgeten. Det vore intressant att i detta sammanhang få veta, om folkpartiet, som kräver höjning av de skattefria avdrag som motsvara existensminima, är berett att i likhet med finansministern avskaffa dessa avdrag när det gäller barnen. Folkpartiet lägger fram en lång önskelista på kostnadskrävande reformer, längre än vad regeringen och högern vågat komma med, visar upp att inkomsterna räcka till för de två närmaste åren, innan de påyrkade sänkningarna av den direkta skatten hunnit träda i kraft och innan reformerna ännu börjat kosta pengar, men avböjer att uttala sig om hur utgifterna skola täckas de år då de verkligen föreligga.

Om man, såsom jag har gjort här, gör en ungefärlig uppskattning av vad folkpartiets politik skulle leda till, finner man, att den skulle medföra ett mycket stort budgetunderskott — av storleksordningen ungefär en miljard — för perioden till år 1952, om alla reformer och skattelättnader skulle genomföras under den tiden. Det skulle verkligen vara mycket intressant, om folkpartiet ville mera än herr Elon Andersson gjorde i sitt första anförande bidra till att skingra den oklarhet som vilar över dess metod att, utan att låna pengar, infria alla givna löften om sociala reformer och skattelättnader.

Jag skall tillåta mig att med anledning av finansministerns anförande här göra några reflexioner. Herr Wigforss sökte på allt sätt ge ett intryck av att högern och även folkpartiet skulle ha varit mycket optimistiska i sina kalkyler. Det är riktigt, att vi ha kommit till något högre siffror än regeringen — högerns och folkpartiets äro för övrigt förvånansvärt lika — men jag skulle vilja säga till finansministern, att det inte finns någon anledning att söka skapa ett intryck av att våra inkomstberäkningar äro lättvindigt gjorda. Jag tror det snarare ligger så till, att de stämma väl så bra med verkligheten som finansministerns. Jag tillåter mig påpeka, att inkomstutfallet för budgetåret 1945/46, såvitt jag har kunnat se rätt i hastigheten, ligger 180 miljoner kronor över den inkomstsiffror, som vi ha räknat med för 1947/48, således två år härefter. Med den stegring i den taxerade inkomsten som föreligger är det sannolikt, att denna siffra kommer att ganska väsentligt överskridas under de åren. Vi vilja inte ta ut mera skatt än vad som är nödvändigt, och vi söka så exakt som möjligt hålla oss till vad som kan väntas inflyta av statsinkomster, varför vi tro oss följa verkligheten mycket nära. Vi vilja inte ta ut mera pengar för låt oss säga sådana utgifter, som skulle kunna lockas fram av ett budgetläge, där det genom stora inkomstöverskott föreläge ganska stor frestelse. Vi anse att staten inte skall uppbära större inkomster än vad den överhuvud taget behöver för sina nödvändiga utgifter.

Finansministern frågade: »Var ämnar högern ta pengar till undervisning och forskning? Högern har inte tagit upp de 100 miljoner kronor som vi ha räknat med.» Jag behöver kanske inte särskilt fästa finansministerns uppmärksamhet på att den stat vi ha uppgjort gäller för de två budgetåren 1947/48 och 1948/49 och att där äro upptagna, om jag minns rätt, 60 miljoner kronor härför. Det är så mycket som man räknar med att det överhuvud taget finns plats för att använda under de åren. Det går inte att komma till att högern inte skulle vara vän av förbättrad undervisning och utökad forskning. Vi ha räknat med att man efter de där två budgetåren får ta upp frågan till prövning på nytt. Vi vilja inte redan nu, så ovissa som omständigheterna äro, binda

Ang. arvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.) statsmakterna på alla punkter. Man får väga mot varandra de olika önskemål som kunna förverkligas inom den inkomstram, som framdeles kan beräknas. Såvitt jag förstår blir den inte särskilt trång, om de förhållanden skulle råda, varmed såväl finansministern som vi räknat, nämligen förhållanden, som präglas av en ostörd produktion med en någorlunda full och jämn sysselsättning. Det är väl sannolikt, att vissa inkomstkällor komma att visa stigande belopp. Jag vet inte, hur avräkningen av krigskonjunkturskatten kommer att utfalla eller hur det blir vid genomförandet av källskatten o. d., men jag skulle tro, att där kunna uppstå högre inkomster än finansministern nu räknat med i finansplanen.

När finansministern säger, att högerns förslag jämfört med regeringens ger ett underskott av ungefär 200 miljoner kronor netto, så talar finansministern inte om, att högern för sin del inte binder sig för alla de utgifter, som regeringen binder sig för, varför en sådan jämförelse, som finansministern ville göra, inte är riktig.

Finansministern sade, att när man närmare ser på saken, är en skattesänkning med 150 miljoner kronor ganska liten. Han sade vidare, att om det nu går så lyckligt, att högern och folkpartiet få rätt i sina inkomstberäkningar, kommer det ju endast att föranleda, att skatterna kunna sänkas. Från hans sida framhölls det såsom ganska naturligt, att — som han uttryckte det — det väsentligaste av denna summa skall användas för skattesänkning. Ja, det kan vara effektivt att säga, att så kan det bli. Jag noterar med allra största tillfredsställelse, att finansministern nu intar den ståndpunkten, att han betraktar det som naturligt, att skattesänkningar skola kunna ske. Det är inte så förfärligt länge sedan finansministern för sin del var mycket ovillig att resonera om vare sig behovet eller möjligheten av skattesänkningar. Det är därför glädjande, att finansministern nu tar som givet, att därest inkomstutvecklingen blir sådan som högern och folkpartiet här ha räknat med, skall det överskott, som där uppstår, väsentligen användas till skattelättnader. Jag skall sannerligen inte underlåta att ta fasta på detta, och jag betraktar det som ett mycket förhoppningsfullt tecken för den kommande utvecklingen här i landet, att finansministern har intagit den positionen.

När finansministern sedan talade om penningvärdet etc., ville han göra gällande, att, som han uttryckte det, hans lönepolitik har varit en återhållande kraft mot penningvärdesförsämringen. Detta stämmer mycket illa med finansministerns tidigare uttalanden. Det är ett trolleriförsök, som överstiger även finansministerns skicklighet att få den stora allmänheten att tro, att just detta skulle ha varit ett av de mest kraftiga medlen mot en penningvärdesförsämring. Ty vad man än vill säga om det berättigade eller inte berättigade i löneförhöjningar, är det ju uppenbart — vilket också herr Bergvall var inne på — att själva löneförhöjningarna som sådana ha medverkat till en uppskrivning av priserna.

Finansministern gick så långt, att han sade, att det var väl att lönerörelserna hade tagit bort en del av vinsterna för företagen, så att dessa inte kunnat investera så mycket som de eljest skulle ha gjort. Detta ger anledning att erinra om, att en stor del av industriens investeringar ha skett i form av bostadsbyggen. Och då vill jag fråga: Äro investeringar i bostäder av industriföretag mera inflationsdrivande än investeringar, som verkställts av bostadsföreningarna eller staten?

En sak till! Vi ha en priskontroll, och den har framhållits såsom det mest effektiva medlet mot en uppdrivning av priserna. Har den varit ineffektiv, eller har den inte fullgjort sin uppgift, eftersom den har gjort det möjligt för företagen att samla så stora vinster, att löneuppdrivande rörelser i den omfatt-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

ning, som har förekommit, enligt finansministerns uppfattning, varit önskvärda? Från min synpunkt kan jag inte se annat än att herr finansministern just på denna punkt har gett sig ut på mycket hal is.

Finansministern tillspetsade läget och sade, att den stora investeringsverksamheten hos företagen är ett svårt hot mot penningvärdet. Det är väl att gå alldeles för långt och att ställa en hel del fakta på huvudet. Jag skulle tro, att andra faktorer inverka i mycket högre grad än denna investeringsverksamhet. Det är givet, att all investeringsverksamhet i nuvarande läge verkar i viss mån prisuppdrivande, men att det främst skulle gälla den stora investeringsverksamheten hos näringsföretagen, är väl ett konstigt resonemang. Ha vi inte genom tillsättande av planeringskommissionen och allting annat varit inne på att åstadkomma en ökad produktion, en ökad varuframtställning, och för att få en sådan är det ju nödvändigt med vissa investeringar! För övrigt är ju investering för byggnadsarbeten beroende på prövning av regeringen via byggnadsberedningen.

Jag kan inte komma ifrån, att finansministern ibland har en inställning till produktionen, som är ganska förbluffande. Han betraktar i varje fall inte på samma sätt som vi andra önskvärdheten av att företagsamheten utvidgas, att man kommer fram med nya planer och ny verksamhet. Mycket betecknande är ju exempelvis hans inställning till kommunikationerna. Han ser med andra ögon än vi på nyttan av att iordningställa kommunikationsleder, att bygga flygplatser, att åstadkomma internationella förbindelser för befrämjande av handel etc. Det må vara hans sak, men från mina synpunkter är förutsättningen för en stegring av levnadsstandarden och överhuvud taget för framsteg här i landet, att företagen utvecklas efter tidens krav, att en ökad produktion uppstår, att bättre kommunikationer erhållas, att bättre förbindelser med utlandet uppnås och att vi få fart och rush över det hela. Det är nödvändigt att vi samtidigt bygga bostäder och annat sådant, men det ena utesluter inte det andra. Det vore önskvärt, om finansministern, den mest utpräglade företrädaren för regeringens ekonomiska politik, kunde i här nämnda avseenden anlägga i någon mån andra synpunkter än dem han har i dag.

Finansministern tog i mycket bestämt, när det gällde vad han kallade andra utgifter än de, som äro upplagna i planen. Han hänvisade till vad som hade inträffat i riksdagen vid föregående tillfällen och i dag vid en gemensam votering, och han sade, att han komme att bestämt motsätta sig andra utgifter än dem, som äro angivna i planen. Jag har den allra största respekt för finansministerns förmåga att genomdriva vad han vill, men jag vill inte vara med om att finansministern med, som jag tillåter mig säga, sin något ensidiga syn på hela produktionsproblemet skall vara den som rätt enväldigt skall avgöra huruvida riksdagen får taga upp vissa förslag och besluta vissa utgifter. Jag vet inte, vad som kan bli följden av att riksdagen förfäktar och följer sin mening. Jag tror inte, att riksdagen gärna vill avstå från att ha sin egen mening och att votera efter eget huvud. Och jag tror inte, att, som finansministern här ville göra gällande, det är högerens och folkpartiets optimism, när det gäller inkomstberäkningarna, som har gjort att riksdagen nu har voterat på det sätt som den har gjort, utan att det är riksdagens reaktion emot de starka påtryckningar, som finansministern använt sig av här och som hota riksdagens självbestämmanderätt.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag begärde egentligen ordet bara för att göra en enda kort replik med anledning av vad herr Domö yttrade om att man på högerhall inte tagit upp de 100 miljoner i anslag till skolbyggnader, vetenskaplig forskning o. s. v., som jag talade om på förmiddagen. Jag förutsätter, att herr Domö inte önskar vara mera återhållsam på dessa punkter än regeringen och att herr Domös argumentering alltså går ut på att det inte

Ang. utvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
kommer att behövas så mycket pengar för dessa ändamål — vi skulle av olika anledningar inte kunna ge ut så mycket för detta, som jag har räknat med i finansieringsplanen. Det är en möjlighet, men om herr Domö har rätt på den punkten, bortfaller också de 100 miljonernas underbalansering, och hela argumenteringen mot det riskabla i finansieringsplanen försvinner.

I fråga om investeringshussen behöver jag bara erinra om att vi ha diskuterat det problemet flera gånger förut och att det inte kan vara någon mening i att här försöka framställa ståndpunkterna så onyanserat, som om en enda sak skulle vara ensamt avgörande. Jag har vid ett tidigare tillfälle försökt sätta in alla dessa olika moment i deras sammanhang, och bland dessa moment har jag också, fastän inte i första rummet, nämnt den fara för fortsatt lönestegring, som herr Domö här talar om. Min replik är densamma som jag gav till herr Bergvall. Det föreföll mig, som om herr Domö beklagade, att vi icke hade kunnat hålla lönestoppet från 1942, men jag har erinrat om den utveckling, som vi icke kunde förutse, nämligen att det visat sig vara möjligt för det svenska näringslivet att absorbera en lönestegring från 1942 till nu på åtminstone 20 procent. Om vi hade haft möjlighet att hålla tillbaka denna lönestegring, skulle vi ha fått sådana abnorma vinster för företagen, att den investeringshuisse, som vi nu med all makt försöka hålla igen, kanske skulle ha blivit omöjlig att bemästra. Jag tror, att herr Domö underskattar betydelsen av dessa investeringar. Det gäller icke bara den enskilda industriens investeringar, det gäller i lika mån statens egna investeringar, och det gäller till och med de mycket önskvärda bostadsbyggen, som vi allra helst skulle vilja se komma till stånd i så stor utsträckning som möjligt. När det gäller att försöka få i sin hand medel att hindra en sådan alltför stor efterfrågan, måste man försöka att komma fram till vad man skulle kunna kalla för en prioritetsordning, d. v. s. att ställa efter varandra saker, som äro mer eller mindre angelägna. Då kan jag — fastän det inte hör till denna debatt — inte komma ifrån, att även en storflygplats icke kommer att stå i främsta rummet, när det gäller att använda svensk arbetskraft och svenskt material för att skapa den ökade produktion, om vilken både herr Domö och jag äro ense. Inför herr Domös lovtal över företagsamheten och hans ord om hur utomordentligt det är att producera och bygga nya anläggningar för att kunna framställa mera få vi ändå komma ihåg det enkla faktum — det är mycket konservativt att erinra om det — att tillgången på arbetskraft och material är begränsad i vårt land. Det har sagts, och herr Domö antydde det, att jag på dessa punkter skulle representera en konservativ uppfattning. Ja, det skall jag gärna medge, att jag gör. Det är mycket konservativt att hålla på att två och två är fyra, men vi komma inte ifrån det. Det är mycket konservativt att hålla på att man inte med bästa vilja i världen kan bygga mer anläggningar än vi ha material och arbetskraft till, och när vi äro i ett läge som det nuvarande, är det nödvändigt att göra besparingar på vissa punkter. Och vilka dessa punkter äro, få vi diskutera.

Sist vill jag säga, att herr Domö tydligen har fallit offer för ett något ensidigt studium av bara egna meningsfränders skriftliga och muntliga yttranden. Han har nämligen inte förrän nu uppmärksammat, att jag är anhängare av låga skatter. Jag har alltid varit en anhängare av låga skatter. Det är bara så, att jag har velat lägga de låga skatterna på andra punkter än herr Domö.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Herr Domö uppehöll sig tämligen utförligt vid frågan om barnbidragen och deras konstruktion. Eftersom jag i viss mån är ansvarig för det förslag, som förhandsvis diskuteras, får det kan-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

ske tillåtas mig att ta upp ett par av punkterna. Det är ju inte mycken mening i att vi gå in i någon mera utförlig debatt därom, men en del ting skola kanske ändå inte stå oemotsagda.

Jag kunde för det första inte riktigt förstå, hur herr Domö kom till att barnavdragens borttagande skulle betyda 140 miljoner kronor. I det betänkande, som ligger till grund för vårt förslag, räknades de till 70 miljoner kronor. Det är klart, att en viss stegring har skett. Penninglöner och penninginkomster ha stigit. Men jag betraktar det såsom ganska uteslutet, att det kan vara fråga om ett belopp av den storleksordning, som herr Domö anförde. Och skulle så vara, herr Domö, är ju ingenting enklare än att man justerar barnbidragen från 200 till 250 kronor, så är den frågan ur världen och behöver inte bli föremål för någon diskussion.

En annan sak! Givetvis ha vi föreslagit, att barnbidragen skola vara skattefria. Jag kunde inte riktigt förstå herr Domös argumentation där. Det kan hända, att jag missuppfattade honom. Vårt förslag — och så långt överläggningarna i regeringen hittills ha gått vet jag inte, att det skall frångås — innebär, att barnbidragen skola bli skattefria. Under sådana omständigheter ramlar ytterligare ett av herr Domös argument.

Diskussionen om livsmedelsrabatterna tror jag vi skola spara. Där har befolkningsutredningen för sin del skrivit, att det får bero på den kommande utvecklingen av priserna på jordbrukets produkter, om man kan avveckla livsmedelsrabatterna eller ej. Men om man går till en avveckling, vilja vi ha någonting annat i stället. Det är givet, att man här kan diskutera, om den kompensation, som vi ha föreslagit och fixerat till 200 kronor, är den riktiga vid ett bibehållet prisläge. Jag tror, att man kan skilja ut frågan om livsmedelsrabatterna och diskutera den i samband med den sak, som den skall diskuteras tillsammans med, nämligen en höjning av livsmedelspriserna. Den infördes ju, när livsmedelspriserna gingo upp.

Detta var några randanmärkingar på punkter, där jag inte riktigt kunde förstå herr Domös framställning och där jag väl alltså får ytterligare klarhet, när jag får tillfälle att ta del av argumentationen bättre. Men hans principiella inställning var — dess värre, höll jag på att säga — desto klarare, och den kan jag omöjligen acceptera. Vi få väl ändå utgå från att om vi vilja utjämna kostnaderna för barnen, få vi acceptera en barnkostnad, som är ungefär lika stor för olika grupper i vårt samhälle. Vi kunna inte säga, att en jordbrukares kostnader för sina barn äro mindre än exempelvis ett statsråds utgifter för sina barn, därför att statsrådets penninginkomster äro större än jordbrukarens, utan vi få acceptera den tanken, att vi ha ungefär lika stora kostnader för barnen, vare sig vi äro jordbrukare, industriarbetare, statsråd eller lektorer. Det är utgångspunkten för regeringens ställningstagande och för befolkningsutredningens förslag, om vilket vi voro ense. Det finns, herr Domö, en post, där olikheter kunna komma att inträda, och det är, när det gäller utbildningen. Där kan det vara en kolossal skillnad, men till den jordbrukande befolkningens disfavör. Det kan vara dyrare att bo på landet, ha en lägre penninginkomst och ha långt till utbildningsanstalten. Detta kan inte vara ett skäl för att de högre inkomsttagarna skola få ett högre barnbidrag, utan det måste i själva verket vara ett skäl för att vi skola ta bort utbildningskostnaderna för de begåvade barnen och på det sättet åstadkomma en utjämning även i denna punkt av barnkostnaderna. Det är en grundläggande sak, att man accepterar — vilket alla partier nu ha gjort utom högern — att barnkostnaderna skola göras ungefär lika stora. Men om vi komma till den uppfattningen, kunna vi icke ha kvar det nuvarande systemet, som högern är ensam om att försvara. Vi kunna inte ha kvar ett system, som gör, att en

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
jordbrukare med låt oss säga 3 000 kronors kontantinkomst sedan avdragen äro gjorda för sitt fjärde barn kanske inte får ett enda öre i ortsavdrag, därför att han redan har utnyttjat dem fullständigt, under det att 50 000-kronorsmannen får ett ortsavdrag för det fjärde barnet, som ger honom en skattelättnad på 540 kronor. Denna skillnad kunna vi inte ha kvar, om vi acceptera den grundläggande tanken, att vi vilja utjämna barnkostnaderna och att kostnaderna skola bli lika värderade för olika samhällsklasser i detta land. Jag tror uppriktigt sagt, att det är ohållbart att försöka sig på den linje, som herr Domö nu vill driva.

Om herr Domö hade använt sitt inflytande för att hjälpa medelklassen, när vi diskuterade skolmältiderna, skulle vi ha kunnat få fram ett förslag — vi fingo det ändå, tack vare att andra partier anslöto sig till regeringsförslaget. Barnbidrag av 200 kronor till varje barn och fria skolmältider till varje barn utan behovsprövning innebär enligt våra beräkningar så stora fördelar, att varje inkomsttagare under 22 000 kronor har vinning därav. Det blir, herr Domö, en mycket liten medelklass i detta land, som har över 22 000 kronors inkomst. Det blir de allra största företagen, de bäst betalade läkarna, tandläkarna, generaldirektörerna och kanske i någon ringa mån statsråden. Det är inte någon stor medelklass att tala om.

Herr **Domö** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag ber att få göra statsrådet Erlander uppmärksam på vad han naturligtvis vet men inte nu talade om — att de, som nu ha barnavdrag och komma in under det nya systemet, hädanefter få skatta för den inkomst, som de förut ha fått avräknad såsom barnavdrag. Där kommer skatten in såsom en ganska viktig faktor.

De beräknade 70 miljonerna äro en siffra, som inte på något sätt är bevisad. Tvärtom är det, tror jag, en mycket lättvindigt framkommen siffra i propositionen, hämtad från i sin tur ganska ofullständigt redovisade förhållanden i gamla betänkanden. Det är skäl i att verkligen titta på den siffran. Det torde vara möjligt att där komma fram till någorlunda säkra beräkningar, och jag skulle vara tacksam, om regeringen ville medverka till att bringa klarhet om hur mycket som verkligen kommer att falla bort, när barnavdragen avskaffas. Enligt vår mening faller betydligt mera bort än vad som anges i propositionen och därmed faller också en förmån bort för en hel del familjer. Vi vilja inte, herr statsråd, behålla det nuvarande systemet, vi vilja ha ett nytt system, och som bevis på detta framhåller jag, att vi begära ny utredning och som provisorium vilja anvisa 55 miljoner kronor som bidrag till behövande barnfamiljer. Det går inte att göra gällande, att vi inte vilja hjälpa barnfamiljerna.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Jag skall knappast lägga mig i den sista diskussionen, men eftersom jag fick ordet omedelbart efter herr Domö, vill jag ändå meddela, att enligt de undersökningar, som äro gjorda rörande bortfallandet av barnavdraget och dess verkningar i jämförelse med barnbidraget, tycks det vara först mellan 10 000 och 15 000 kronors inkomst, som det väger jämnt, och under det beloppet ha vi ju ändå det överväldigande antalet svenska skattebetalare.

När det här har klankats rätt mycket på högerns motion och reservation — ett klander, som jag i många avseenden finner berättigat — skulle jag dock på en punkt vilja uttrycka min stora tillfredsställelse. Finansministern har ju i sin beräkning av hur det kan gå i framtiden med nationalinkomsten och därmed statsinkomsterna räknat med att man skulle ha en god allmän atmosfär för företagsamhet. När nu högern i sina beräkningar kommer till ännu

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

gynnsammare resultat än finansministern, så måste jag därav dra den slutsatsen, att högern faktiskt anser, att vi ha en bättre allmän atmosfär för företagsamhet än den som finansministern har räknat med. Nu hoppas jag, att denna tilltalande optimism, som jag tycker har mera sanningsvärde än den pessimism, som flödar ut från högerns talarstolar i landet och från affischeringen i diverse tidningar, att denna optimism, säger jag, realistisk som jag tror den är, i fortsättningen tar sig andra uttryck än den politiska agitation, som högern hittills har bedrivit. Jag hoppas med den känsla av ansvar, som säkerligen högerns ledare har, att han och hans parti inte falla för frestelsen att i valspekulativt syfte återfalla i sin gamla pessimism. Vare en sådan misstanke mig fullkomligt främmande!

Den fråga det här gäller är ju som bekant frågan, om vi samtidigt skola kunna genomföra viktiga och betydande sociala reformer och bereda en skattelättnad. Det är uppenbart, att det blir en omdömesfråga, om man tycker, att reformbehovet väger mycket tungt eller att behovet av skattelättnad väger lika tungt eller tyngre. Men jag tycker det är oriktigt att här kasta in den synpunkten, som kastades in av, jag tror det var herr Domö, att meningen är att använda försvaret som budgetregulator på så sätt, att om man inte samtidigt skulle kunna genomföra både reformer och skattelättnader, skulle det gå ut över försvaret i form av minskade anslag. Den tankegång, som framkommit i propositionen och som utskottet understrukit, är ju närmast den, att det inte här gäller ett val mellan utgifter för försvaret och utgifter för reformer, utan om vi behöva de och de försvarskostnaderna och samtidigt därmed de och de reformerna, kan det gå ut över den möjlighet till skattelättnad, som både finansministern och utskottet har räknat med. Där står motsatsen; regulatorn blir givetvis skattelättnaden och inte försvaret. Även på den punkten vill jag hoppas, att man inte från andra partiers sida driver en propaganda, som återigen politiserar försvarsfrågan. Det är farligt att göra så. Det kan gå troll i ord, och det är riktigt och klokt att hålla försvaret utanför den här diskussionen.

Men när det gäller frågan om lindring i beskattningen, skulle jag vilja något resonera om den historieskrivning, som min vän herr Nordenson gjorde. Jag tror inte, att den står fullt i överensstämmelse med de verkliga förhållandena. Om jag uppfattade herr Nordenson rätt, gick hans resonemang ut på följande. När man under kriget behöfve öka statens inkomster, vidtog man en betydande ökning av de direkta skatterna. När man nått till vad man betraktade som den maximala ökningen, ansåg man sig böra tillgripa omsättningsskatten. Därmed var saken klar. Man hade då kommit upp till en maximal beskattning av det svenska folket den direkta vägen och måste i fortsättningen tillgripa den indirekta. Jag vill erinra om att samtidigt som man gjorde detta, uttalades från alla partier med stor styrka att det fanns en punkt, på vilken man inte satt in skatteökning, nämligen förmögenheterna, och man resonerade om att en skatt på förmögenhet lämpligen borde komma såsom en engångsskatt. Nu äro vi i det läget: skola vi, som man tänkte sig, efter kriget, uttaga denna skatt på förmögenheterna på ett eller annat sätt? Riksdagen skrev — jag vill minnas förra året — att man vid sidan om en engångsskatt kan tänka sig andra vägar, såsom en höjning av den särskilda förmögenhetsskatten eller en höjning av arvsskatten, för att på så sätt taga det igen, som man redan när den direkta beskattningen höjdes i början av kriget, räknade med att taga igen. Så tror jag historieskrivningen bör vara för att överensstämma med verkligheten.

Nu ha vi kommit i det läget, att vi kunna taga upp och fullfölja det principuttalande, som riksdagen gjort och upprepat nästan varje år och sista året

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
uttalade sig så bestämt för. Men nu komma vi till det, som tydligen har överraskat de andra partierna mycket, nämligen att man i detta sammanhang också kan tala om en lindring av beskattningen. Denna lindring består ju till en början däri, att man avskaffar omsättningsskatten. Det är ändå 350 å 400 miljoner kronor, som därmed strykas bort. När man från olika håll ropar »Ned med skatterna», är det väl en utomordentligt kraftig nedskärning man kommit till, när på ett bräde 350 å 400 miljoner kronor kan strykas bort. Rörande detta har särskilt högern vissa resonemang, som jag inte kan låta helt ligga. I sin motion skriver den något om att detta borttagande av omsättningsskatten skulle kraftigt rubba den hittills såsom normal ansedda balansen mellan direkt och indirekt beskattning, därest inte samtidigt en motsvarande lättnad sker i fråga om den direkta beskattningen. Jag vill opponera mig mot allt detta tal om en normal balans mellan direkta och indirekta skatter; det är ett övervägande, som man i varje särskilt fall får göra med hänsyn till de olika skatternas verkningar i ekonomiskt och socialt avseende. Vår huvudprincip, när det gäller statsbeskattningen, är skatteförmågan, och ur den synpunkten kan ett borttagande av omsättningsskatten ingalunda motivera en sänkning av de direkta skatternas totala summa. En skatt som omsättningsskatten, som drabbar procentuellt hårdare ju lägre inkomsten är och ju flera de familjemedlemmar äro, som skola försörjas på en och samma persons inkomst, är så orättmätig, att man bör avskaffa den, när det finns en chans att göra detta; men man kan inte draga den slutsatsen, att man enbart av det skälet, att omsättningsskatten avskaffas, också måste sänka den direkta beskattningen.

Nu har man emellertid också på den punkten från regeringens sida kommit med ett förslag om skattenedsättning. Denna lindring i beskattningen har angivits röra sig om minst 100 miljoner kronor. Vi veta alla, att det inte är 100 miljoner kronor utan det är något mellan 100 och 200 miljoner kronor, som man från olika partiers sida avser att söka nedbringa den direkta inkomstbeskattningen med. Striden står ju här om vilka som skola komma i åtnjutande av denna skattelättnad. På den punkten ha regeringen och finansministern sagt, att om vi nu skola minska inkomstskatten med ett belopp av högst ett par hundra miljoner kronor, bör detta komma dem till godo, som känna skatternas börda tyngst. Här har från högerhåll sagts, att vi socialdemokrater skulle ha resonerat om en skattenedsättning bara för inkomsttagare på upp till 10 000 kronor. Nu vill jag inte säga, att det är *bara*, ty efter 1945 års taxering hade vi 2.9 miljoner skattedragare med taxerade inkomster under 10 000 kronor, medan vi hade blott 116 000 personer med högre inkomst. Kan man göra en nedsättning av den direkta beskattningen för inemot tre miljoner medborgare, är det ändå någonting, som den stora överväldigande massan av svenska folket bör känna sig tacksam för. Jag vet inte var gränsen för denna skattenedsättning kan dragas. Om man inte stannar vid dessa 10 000 kronor utan kan göra en lättnad, som i någon mån märktes för inkomsttagare upp emot 20 000 kronor, skulle ytterligare 90 000 skattebetalare få glädje av denna sänkning av skatterna. Emellertid tror jag inte att man kan sträcka sig riktigt så långt. Jag har ingen tanke på att det är möjligt att bland de högsta inkomsttagarna taga igen något nämnvärt av det, som man efterskänker på det andra hållet. Man har emellertid möjlighet att slå in på en annan väg, som riksdagen pekat på gång efter gång, nämligen en ökning av förmögenhetsskatterna.

Jag tycker, att man ur högerns motion och även i dess reservation kan utläsa, att det ur dess synpunkt vore betydelsefullt om man skulle kunna sänka skatten för de högsta inkomstgrupperna. Högern har vid flera tillfällen både i sin motion och för övrigt talat om att en sådan skattesänkning skulle alldeles

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

överbärande komma de små inkomsttagarna och medelklassen till godo. Räknar man medelklassen så högt, som högern gjort, blir det ytterligare 50 000 skatte- dragare, som komma i åtnjutande av denna skattelättnad. Men om man räknar medelklassen så högt har jag fullständigt förlorat mina begrepp om vad som menas med *medelklassen*.

Beträffande förmögenhetsskatterna skulle jag emellertid tillika vilja säga, att jag tror, att när de undersökningar, som nu göras på visst håll i form av offentliga utredningar, läggas på bordet, komma de att visa, att den direkta skatten på inkomsttagarna har ökat i ett helt annat tempo än den direkta skatten på förmögenhetsinnehavarna. Det är ju för övrigt rätt naturligt, när frågan om förmögenhetsbeskattningen från början var skjuten på framtiden. Men det kan ju därför inte vara annat än rimligt, att man på den punkten återställer det förhållande, som rådde före ökningen av den direkta inkomstskatten, och eventuellt, i den mån det finnes möjlighet till det, ökar skatten på förmögenhetsinnehavarna. Nu vill jag erinra om att det redan i den nuvarande förmögenhetsskatten finns en undre gräns på 20 000 kronor, som inte får överskridas, d. v. s. förmögenheter, som ligga under den siffran, träffas inte av någon särskild förmögenhetsskatt. Jag skulle hålla det för synnerligen otroligt, att det från något håll skulle framkomma förslag om att denna undre gräns skulle sänkas. Jag tror, att efter det uttalande, som förra riksdagen gjorde beträffande förmögenhetsbeskattningen, kommer även gränsen för förmögenheternas ytterligare beskattning, hur bestämmelserna i övrigt än komma att utformas, att ligga ett stycke över dessa 20 000 kronor, som beträffande den särskilda förmögenhetsskatten är den undre gränsen.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att det naturligtvis inte är en lust att öka skatterna för vissa förmögenhetsinnehavare här i landet, som ligger bakom den tankegång, som finansministern och utskottet ha givit uttryck åt, utan bakom ligger nödvändigheten att skaffa de tillgångar, som behövas, för att man skall å ena sidan kunna genomföra åtminstone ett par av de stora och viktiga sociala reformerna och å andra sidan den sänkning av den direkta inkomstskatten, som man avser för det stora överbärande antalet bärare av statsskatt här i landet. Det är alltså inte en fråga om att öka skatten för skattens egen skull. Men om man inte kan skaffa kompensation för den förlust, som man gör genom en minskning beträffande den direkta inkomstskatten på 100 å 200 miljoner kronor, står man utan möjligheter att genomföra den socialpolitik, som man i två avseenden — barnbidragen och folkpensioneringen — är ense om att genomföra. Jag skulle därför vilja säga, att man gör en skatteökning på denna punkt, därför att den är nödvändig, liksom man gör en skattelindring för många bärare av direkt statsskatt, därför att även den är nödvändig. Jag tror således, att det är tvenne nödvändigheter, som ha dikterat finansministerns förslag i propositionen, till vilket utskottet har givit sin anslutning. Jag tror, att det skulle vara lyckligt, om man från alla håll gick ut till svenska folket och sade, att riksdagen här kommer att göra ett principuttalande om att en omsättningsskatt på inemot 400 miljoner kronor skall försvinna, och tillika påpekade, att även de 100 miljoner kronor, som krigskonjunkturskatten för närvarande beräknas till, försvinna, och att för det överbärande antalet inkomsttagare här i landet den direkta statsskatten kommer att — som man hopas — nedsättas med 100 å 200 miljoner kronor. För den grupp av inkomsttagare, som det här gäller, blir det en nedsättning av, kan man gott säga, på mer än en halv miljard kronor.

Högerns fältrop »Ned med skatterna» har tydligen blivit följt. Om sedermera det svenska folket därav drar den slutsatsen, att det bör rösta med högern, är en annan sak. Det lämnar jag för min del — och det få vi alla göra

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

— åt det svenska folket att självt avgöra. Vad folket i val kommer att säga, veta vi inte, men vad som betyder någonting härvidlag, är att man skaffar pengar, så att man, samtidigt som man gör denna skattelindring, kan genomföra åtminstone de första stora leden i den hittills mest lyckliga och på lång sikt gagnande socialpolitik som förts här i landet och som andra länder svårigen ännu kan uppvisa maken till.

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Jag tror jag kan konstatera, att finansministern inte bara *har* lätt för sig, utan att han också *gör* det mycket lätt för sig. Åtminstone fick jag det intrycket av vissa av de invändningar, som han hade att göra mot de synpunkter, som jag hade tillfälle att framföra i förmiddags. Finansministern drog bland annat den slutsatsen av att i folkpartimotionen avböjes att säga något om de antagliga försvarsutgifterna efter de första två budgetåren, att folkpartiet ansåg sig böra även i fortsättningen räkna med de försvarskostnader, som stå kvar efter den under de första budgetåren förutsatta reduktionen med 100 miljoner kronor. Jag vill nu för min del inte inlägga precis det innehållet i folkpartimotionens avböjande motivering. Vad som i detta fall skett, är bara, att folkpartiet ansett det både olämpligt och onödigt att i en fråga, där en utredning pågår och där partiet är politiskt engagerat, ange några normer för vad som kan antagas vara erforderligt och tekniskt genomförbart, efter den tidpunkt, när utredningens förslag väntas föreligga. Det är, såvitt jag kan rätt bedöma förhållandena, en försiktighet, som inte bör klandras utan som man i stället bör finna ganska naturlig. Vad är det för resten, som garanterar att finansministerns egen förhoppning om att försvarsutgifterna efter budgetåret 1948/49 skola kunna nedbringas till 700 miljoner kronor skall slå in? Såvitt jag kan förstå är den siffran lika litet sakrosant som andra antaganden och beräkningar, som göras i propositionen och i den finanspolitiska prognos, som ligger till grund för denna. Det finns inte någon som helst garanti för att den summan håller. Även om folkpartiet för sin del således skulle ha antingen uttryckligen anslutit sig till den siffran eller också angivit en annan siffra, hade en dylik ståndpunkt vid tiden för denna finansplans realiserande inte inneburit någon större garanti än då man förklarar sig med hänvisning till pågående utredning vilja undanskjuta ett bestämt angivande av hur mycket man anser vara nödvändigt och möjligt att minska försvarsbudgeten med.

Det finns i propositionen angiven en säkerhetsventil, avsedd att komma till användning för den händelse det inte skulle lyckas finansministern och den svenska riksdagen att pressa ned försvarsutgifterna till denna begränsade storlek, och den säkerhetsventilen består i att vi få finna oss i en höjning av skatterna. Jag skulle vilja påpeka, att när man klandrar folkpartiet för att inte ha lämnat bestämt besked om hur det ser möjligheterna att efter budgetåret 1948/49 dels fullfölja den sänkning av de direkta skatterna, som partiet uttalat sig för, och dels genomföra ett fortsättande av det sociala reformprogrammet, kan folkpartiet använda sig av precis samma säkerhetsventil som den finansministern här pekat på, nämligen nödvändigheten av att taga under övervägande frågan om en höjning av vissa skatter i syfte att möjliggöra ett fortsättande av det sociala reformarbetet. Den saken är rätt tydligt angiven i påpekandet, att man för närvarande inte anser sig nödsakad att taga bestämd ställning till den frågan, då man först vill se hur den ekonomiska utvecklingen kommer att te sig. Ingen kan emellertid misstaga sig på att man, i händelse av en ogynnsam utveckling av de ekonomiska förhållandena i landet men med bevarande av en fortsatt positiv social reformvilja, kan

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

bli tvungen att gå den vägen. Detta är inte oklarare, såvitt jag förstår, än den ståndpunkt, som har angivits från andra håll. Jag skulle vilja säga, att den omständigheten, att det här finns en finansplan framlagd, till vars allmänna synpunkter man i stort sett ansluter sig, icke i och för sig medför någon ovillkorlig skyldighet att i samma andedrag också besluta om åtgärder, där intet omedelbart beslut om åtgärder är påkallat. När man således vill undanskjuta ett bestämt ställningstagande till vissa frågor till en tidpunkt, när man bättre kan överblicka den ekonomiska utvecklingen och de möjligheter, som den ger att fullfölja den ena eller andra sidan av programmet, kan detta i och för sig inte anses innebära vare sig ett brott mot sunt förnuft eller ett lätt sinnigt betraktelsesätt.

Jag är rädd för att finansministern lät mig bära en del av den syndabörda, som herr Domö påtagit sig, när finansministern riktade några smått ironiska anmärkningar mot mig och frågade om jag trodde, att de tre miljoner medborgare, som komma att få en skattesänkning genom det förslag, som finansministern framlagt, gingo omkring och jämrade sig över att förmögenhetsinnehavarna och bolagen skulle få höjd beskattning. Eftersom herr Domö och jag, som jag tror, ha en viss benägenhet att åtminstone på den punkten synda gemensamt, skall jag dock inte undandraga mig ansvaret för den beskyllningen. Jag skulle bara vilja påpeka det för finansministern ganska typiska, att han nöjer sig med att gå ut och fråga dem, som fått en skattesänkning, vad de tycka om denna utomordentligt lofvärda utveckling, men inte ägnar något som helst intresse för de kategorier i samhället, som samtidigt fått finna sig i en skattehöjning. För min del har jag intresse för alla svenska medborgare, både dessa tre miljoner, som finansministern vill hålla sin skyddande hand över, och dem som kommer på skuggsidan och inte komma i åtnjutande av den ministeriella vården.

Då jag nu har tagit upp till några reflexioner det, som finansministern framhöll på förmiddagen, skulle jag i detta sammanhang också vilja säga, att den varning för generositet från riksdagens sida i fråga om nya utgifter, som finansministern ansåg sig böra göra, naturligtvis har starkt fog för sig. Det är ju alldeles naturligt att finansministern gör en sådan varning i en tid, när påfrestningarna på statens ekonomi äro och kunna bli mycket stora. Men den varningen får väl ändå inte tolkas på det sättet, att riksdagen skulle alldeles fränkännas möjligheten att taga egna initiativ även på sådana områden, som finansministern till äventyrs ogillar. Skulle man på det sättet anse sig bunden av den — jag säger det fortfarande — mycket approximativa ekonomiska beräkning, som propositionen bygger på, skulle den svenska riksdagen ha ännu mycket större anledning än den nu har att klaga över sina möjligheter att göra sig gällande.

Jag fäste mig vid finansministerns mycket bestämda uttalande beträffande de hotande inflatoriska verkningar, som härflyta från den investeringspolitik, som det svenska näringslivet för närvarande bedriver, och som han uppenbarligen ansåg vara ett av de mest hotfulla tecknen i dagens ekonomiska läge. Det är sannerligen inte så gott för det enskilda näringslivet. Tidigare har det vid upprepade tillfällen utsatts för mycket grova beskyllningar för att föra en så kortfristig ekonomisk politik, att det inte skaffade sig möjligheter att motstå de påfrestningar, som en ekonomisk kris kan medföra. När det svenska näringslivet nu söker vidtagna åtgärder för att skaffa sig denna motståndskraft, beskylls det för att offra för mycket på investeringar. Dessa ha ju dock till huvudsakligt syfte att rusta näringslivet att möta den kris, som eventuellt kan hota, genom att bereda större möjligheter till full sysselsättning. Det är, som sagt, inte så gott för det svenska näringslivet att veta hur det

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
skall förhålla sig. Gör det på ett sätt, är det tokigt, och gör det på det motsatta sättet, är det också galet.

Herr andre vice talmannen sade också på förmiddagen några älskvärdheter till mig och mitt parti. Det föreföll mig som om vi skulle kunna ha anledning att klaga ungefär på samma sätt, som det enskilda näringslivet till äventyrs har anledning att göra. Herr andre vice talmannen var missnöjd med att folkpartiet ville för mycket. Han tyckte uppenbarligen, att det var olämpligt och nära nog oförsynt, att folkpartiet vågade antyda möjligheten av att det ville gå till och med utöver de planer, som man ifrån regeringens sida föreslagit. Ja, hur skola vi nu bära oss åt? Herr andre vice talmannen är missnöjd med att vi vilja för mycket. Vid ett tidigare tillfälle under denna riksdag har han uttryckt sitt missnöje med att folkpartiet vill för litet. Hur skola vi egentligen ställa oss för att komma till den medelproportional, som herr andre vice talmannen anser mest klädsam för ett borgerligt vänsterparti?

Herr andre vice talmannen trodde vidare, att folkpartiets intresse för att avskaffa omsättningsskatten från den 1 januari 1947 inte hade något annat syftemål än att, såsom han uttryckte sig, skaffa partiet en politisk skalp att leka med i den stundande valrörelsen. Jag konstaterar, att herr andre vice talmannen var på det klara med att det ingalunda skulle inträffa någon ekonomisk katastrof, om man hade tagit steget fullt ut och avskaffat omsättningsskatten redan från nästa årsskifte. Om det således även enligt hans uppfattning hade varit ekonomiskt möjligt och kanske ur andra för samhället ganska viktiga synpunkter lämpligt att våga göra det försöket, frågar jag mig själv, varför herr andre vice talmannen inte har velat medverka till att det beslutet gått igenom. Har det måhända även från hans sida förefunnits några spekulationer om att man kanske inte borde unna folkpartiet hela den framgång som skulle bestå i att dess yrkanden hade blivit helt bifallna? Om det skulle vara så, att folkpartiet hade ett mycket starkt behov att via omsättningsskatten skaffa sig en skalp att fästa vid sitt valpolitiska bälte, tror jag, att jag skulle kunna försäkra herr andre vice talmannen om att folkpartiet knappast har behov av någon annan skalp än den som det har lyckats ta från regeringspartiet genom att med sin motion och sin argumentation ha pressat fram en beredvillighet från regeringspartiets sida att slopa omsättningsskatten redan den 1 juli 1947. Jag kan inte bedöma detta annat än såsom en framgång för den argumentation som man från folkpartiets sida har fört. Jag är rädd för att bara denna lilla skalp, även om den inte är så stor, om man vill utnyttja den politiskt, vilket herr andre vice talmannen uppenbarligen skulle vara beredd att göra, kunde vara tillräcklig för att åtminstone fästa uppmärksamheten vid folkpartiets positiva insatser i denna fråga.

Herr andre vice talmannen fällde sedan ett yttrande som jag har svårt att förstå. Det var i en replik till herr Bergvall. Herr andre vice talmannen sade något om att när han trodde sig kunna konstatera, att folkpartiet i strid med sin ledares föregående politik hade företagit en sådan omsvängning som nu skett beträffande omsättningsskatten, var han i sin fulla rätt att antaga, att det inte var fråga om något annat än en valpolitisk spekulation. Jag har litet svårt att förstå innebörden i den invändningen, om den till äventyrs skulle gälla det förhållandet, att folkpartiet tidigare har motsatt sig avskaffande av omsättningsskatten, när man från skilda partier har motionerat därom. Jag vill först fästa uppmärksamheten på att de motionerna ha gällt omsättningsskattens ersättande med en eller annan form av direkt beskattning. Även i övrigt tycker jag — om anmärkningen nu skulle gälla detta — att den är något långsökt. Det är väl ändå skillnad att propagera för omsättningsskattens av-

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
skaffande i en situation, i vilken vi hade att räkna med en brist i budgeten, på över en miljard, och att göra det i ett läge då vi ha att räkna med en i det stora hela balanserad budget. Om herr andre vice talmannen för sin del inte tillmäter den skillnaden någon betydelse, beklagar jag det. Jag kan för min del i alla fall icke frångå den uppfattningen, att denna skillnad är mycket betydelsefull.

Jag skall, herr talman, kanske också fortsätta den konversation, som herr Domö har varit angelägen att upptaga med folkpartiet, så angelägen att jag faktiskt åtminstone i detta ögonblick är en smula villrådig om vad herr Domö anser vara mest angeläget i dagens politiska situation, att söka sak med folkpartiet eller att polemisera mot de för honom och hans parti i vissa avseenden utan tvivel ganska främmande tongångar som återfinnas i Kungl. Maj:ts proposition.

Jag kan tyvärr, tror jag att jag måste säga, inte upptaga till bemötande alla de älskvärdheter, som herr Domö hade vänligheten att rikta emot folkpartiet, älskvärdheter som tydligen voro mycket noggrant instuderade och som framfördes med all den pondus som ledaren för högerpartiet i denna kammare onekligen besitter. Rent inledningsvis skulle jag vilja göra den anmärkningen, att jag i mitt första anförande icke riktade någon beskyllning mot högern för bristande vilja, därför att högern inte accepterar allt som nu föreslagits på det sätt som det har föreslagits. När jag talade om barnbidragen, hade jag i och för sig icke någon anmärkning att göra mot den omständigheten, att högern inte gillar det system för barnbidrag, som har utarbetats inom befolkningsutredningen och till vilket Kungl. Maj:t i propositionen och även folkpartiet ha givit sin principiella anslutning. Jag frågade bara, vad högern skall göra av det *definitiva* förslaget till barnbidrag, som skall efterträda den provisoriska anordning som herr Domö nu förordar. Vad finns det för utrymme för denna definitiva lösning bredvid de höga försvarskostnaderna och de utlovade fortsatta stora skattesänkningarna i högerns finansplan? Jag är ledsen, att jag måste säga det — det kanske beror på min egen ouppmärksamhet eller klena fattningsförmåga — men jag har faktiskt inte fått något klagörande besked på den punkten.

Herr Domö hade den uppfattningen, att kostnaderna för barnbidragen för skattedragarna skulle komma att uppgå icke till 70 miljoner utan till 140 miljoner kronor. Jag vet lika litet som ecklesiastikministern, varifrån herr Domö har fått denna siffra. Jag håller det ingalunda för otroligt, att den i propositionen angivna siffran, 70 miljoner kronor, är för låg, men jag anser det ännu mer osannolikt, att den av herr Domö angivna siffran, 140 miljoner kronor, är den riktiga. Om den saken är det emellertid ganska ofruktbart för herr Domö och mig att nu upptaga någon diskussion. Jag nöjer mig med att uttala min tveksamhet, om den av herr Domö uppgivna siffran är riktig.

Herr Domö ingick, som sagt, på en mycket hård kritik av den ståndpunkt som folkpartiet har intagit i sin motion och som sedan, så vitt jag har kunnat fatta, med mycket stor energi, och måhända även med stor skicklighet, har förfäktats i det särskilda utskottet och som har resulterat i det reservationsvis framförda uttalande som finnes bifogat utskottets utlåtande. Han hade även där några omdömen som i någon mån förskräckte mig genom sin djärvhet. Herr Domö trodde sig kunna kostatera, att om folkpartiet får sin vilja fram, skulle det resultera i ett budgetunderskott år 1952 på 1 miljard kronor. Jag är rädd, herr talman, att herr Domö även därvidlag faller offer för sin kanhända också i andra hänseenden i detta sammanhang framträdande benägenhet att vilja räkna siffrorna i överkant. I varje fall skulle jag vara mycket intresserad av

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
att erhålla en närmare redovisning för hur herr Domö kommer till den miljar-
den och framför allt hur han kan få fram en så stor skillnad mellan högerns
ekonomiska prognoser och dem som folkpartiet har anslutit sig till.

Man har fäst mycket stor uppmärksamhet, herr talman, i denna debatt vid
att folkpartiet har helt och hållet underlåtit att redovisa några ekonomiska
kalkyler efter utgången av budgetåret 1948/49. Jag tror, att jag har försökt
— jag vet ju inte om jag har lyckats — att göra troligt för kammarens leda-
möter, att detta främst beror därpå, att vi anse en hel del av de faktorer som
skulle göra en dylik beräkning något så när värdefull ännu vara så pass ovissa,
att man inte bör ingiva vare sig själv eller andra den föreställningen, att man
genom uppradandet av en del siffror har löst den ekvation som denna fram-
tid kan komma att innebära. Men låt mig i alla fall påpeka ett par saker som
möjligen kunna vara av intresse.

I den motion, som folkpartiet har väckt i denna fråga, förekommer en kritik
mot det sätt att beräkna statsinkomsterna, som finansministern har använt
för de båda närmaste budgetåren. Det har säkerligen inte undgått herr Domö
eller kammarens övriga ledamöter, att den kritiken har till huvudsaklig uppgift
att skapa bakgrund för folkpartiets krav på ett tidigare borttagande av om-
sättningsskatten än vad finansministern i propositionen föreslår. Det före-
kommer också, såsom jag tidigare berört, en annan avvikelse från finansminis-
terns beräkningar. Det gäller folkpartiets avböjande av att ta någon ställning
till en bestämd siffra för försvarsutgifterna efter budgetåret 1948/49. Det
står emellertid i motionen att folkpartiet »finner sålunda ej anledning att på
frågans nuvarande stadium påyrka någon annan revision av den förebragta
finansplanen än som ovan angivits». Jag tror således att jag kan påstå, att
den allmänna grunden för folkpartiets betraktelser över både den närmaste
och den relativt näraliggande framtiden i stora drag ansluta sig till det resone-
mang om de statsfinansiella möjligheterna under de sex åren som finansminis-
tern har gjort till sitt.

Vad är det nu som har inträffat under den tid som gått sedan vår motion
väcktes? Jo, det har för folkpartiets del inträffat, att partiet har ansett sig
kunna fixera möjligheten av den sänkning av den direkta skatten, som antyd-
des redan i motionen, till ett belopp som icke behöver understiga det i herr Domös
motion angivna, 150 miljoner kronor. Folkpartiet har också ansett sig kunna
för dagen, och kanske också för framtiden, utgå ifrån att denna sänkning av
den direkta inkomstbeskattningen icke nödvändigt behöver åtföljas av en för-
höjning av andra skatter. Anledningen härtill ligger i ett efter nytt övervä-
gande framkommet antagande, att den ekonomiska utvecklingen kan komma att
bli gynnsammare än vad man från början vågat räkna med. Man har ansett
sig få stöd för det antagandet bl. a. i de förhållanden som kammaren har sett
återgivas i finansministerns senare avlämnade proposition om inkomstberäk-
ningen för nästa budgetår, där ju utvecklingen av statsinkomsterna, särskilt
när det gäller inkomsten av skatterna, har varit mycket fördelaktigare än man
från början vågat räkna med.

Om jag nu frågar, vilken skillnaden är mellan herr Domös ekonomiska be-
räkningar och den enligt hans mening planlösa och lättsinniga ståndpunkt som
folkpartiet intager, tror jag att man på detta konstaterande kan bygga några
reflexioner. Vad är det för stor skillnad som gör att herr Domö här uppträder
såsom den rättfärdige mannen, medan jag däremot och mitt parti uppenbarligen
tillhöra inte bara de orättfärdigas utan också de obotfärdigas skara? Högern
har för sin del räknat med en betydligt gynnsammare utveckling av statsfinan-
serna än vad finansministern har ansett sig böra göra. För folkpartiets del
anse vi, att den utvecklingen inte i och för sig är osannolik. Vi vilja i varje

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

fall gärna tro, att den skall slå in. Under sådana omständigheter behövs det inte någon skatteökning för att fylla det hål i de ekonomiska beräkningarna som sänkningen av inkomstskatten kommer att medföra. För denna ståndpunkt ha vi precis samma grund som högern har för den optimism som dess önskemål om en skattesänkning utan kompensation på annat håll innebär. Det är ett antagande, ett önskemål, gärna en önskedröm, om man ser pessimistiskt på situationen, men i varje fall en utveckling som enligt folkpartiets och även högerns mening inte synes vara omöjlig. Skulle denna optimistiska beräkning icke slå in, har folkpartiet förbehållit sig rätt att pröva, på vilket sätt man skall skaffa ekonomisk täckning för det sociala reformarbete som folkpartiet anser det nödvändigt att fortsätta även efter folkpensionsreformens och barnbidragens genomförande. Om det anses vara ett lättsinnigt betraktelsesätt, hemställer jag, att kammaren måtte låta det omdömet stå för herr Domös räkning.

Vad är det i övrigt som skiljer högern och folkpartiet åt? Högern har en ännu mer utpräglad aversion än vad finansministern har trots sig kunna utläsa hos folkpartiet mot att medge möjligheten av en definitiv sänkning av försvarsbördan. Finansministern har i sitt svar till herr Domö konstaterat, att det på den punkten efter budgetåret 1948/49 finns en skillnad mellan herr Domös ståndpunkt och regeringens på 220 miljoner kronor. Om man inom folkpartiet skulle finna det möjligt att reducera försvarskostnaderna med ett ganska betydande belopp — något som herr Domö kanske inte är lika villig att gå med på — så finns det där, till högerns ekonomiska nackdel men till vår fördel, en skillnad som inte gör det otroligt, att vi inte bara lika lätt som högern utan ännu lättare skola kunna förverkliga de sociala reformerna.

Högern vill ha en hårdare budgetbalans än vad folkpartiet har ansett oundgängligen nödvändig. Även i detta fall föreligger en skillnad oss till godo, om jag får använda det uttryckssättet, på åtminstone 100 miljoner kronor. Försvarsministern uppskattade även skillnaden till denna summa.

I fråga om barnbidragen vill herr Domö göra vissa besparingar. Den argumentation, som han förde på den punkten, gick ut på att visa, att statens nettoutgifter för genomförande av barnbidragen skulle komma att stanna vid ungefär det anslag som högern vill ställa till förfogande för att åstadkomma den provisoriska förbättring för barnfamiljerna som det är fråga om. Under sådana omständigheter innebär denna besparing på 145 miljoner kronor icke någon reell besparing.

Jag kommer således, herr talman, till den uppfattningen, att folkpartiets krav på utgifter under de närmaste åren, under förutsättning att högern verkligen har den vilja till fortsatt socialt reformarbete, som herr Domö försäkrar att högern har och som jag skall vara älskvärd nog att inte på något sätt ifrågasätta, icke komma att överstiga det utgiftsbehov som man på högerhåll räknar med. Folkpartiets utgiftskrav komma i stället sannolikt att understiga högerns, eftersom jag tror mig våga förutsätta, att herr Domö räknar med nödvändigheten av större försvarsutgifter än vad man kanske gör på folkpartihåll och eftersom herr Domö helt säkert räknar med en snävare budgetbalans än vad folkpartiet har givit sin anslutning till. Högerns utgiftskrav äro således, så vitt jag kan läsa rätt innantill, ingalunda mindre än folkpartiets.

Beträffande inkomstberäkningen medger jag gärna, att högerns beräkningar av statsinkomsterna äro fördelaktigare än den beräkning, som återfinnes i finansministerns proposition och mot vilken folkpartiet i sin motion har förklarat sig inte ha något annat att invända än att man beräknat utgifterna för de första budgetåren för lågt. Men om den optimistiska beräkning, som högern här har, slår in, innebär det ju för folkpartiets vidkommande ingenting annat

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

än att det överskott, som vi kunna få till förfogande för det fortsatta sociala reformarbetet och för en fortsatt skattesänkning, icke kan bli mindre än det som herr Domö kan presentera, utan i stället måste bli större. I varje fall tycker jag inte att man från högerhåll under nuvarande förhållanden skall vara så angelägen om att framställa skillnaden mellan högerens och folkpartiets sätt att beräkna dessa ting så fruktansvärt stor, som herr Domö här uppenbarligen ville göra gällande att den är.

Herr Domö påstår, att ett genomförande av folkpartiets program, eller brist på program, skulle betyda detsamma som att vi år 1952 komma att ha en negativ budgetbalans på 1 miljard kronor, medan högeren däremot år 1952 skulle disponera medel till ett försvar, som kostar 800 å 900 miljoner kronor, en skattesänkning på 350 miljoner och ett definitivt förslag om barnbidrag, som kommer att kosta staten mycket pengar. Jag vågar hävda, att herr Domös påstående därvidlag inte är riktigt. Jag motser fortfarande herr Domös redovisning för hur detta budgetunderskott på 1 miljard kronor uppkommer. Om det verkligen är nödvändigt för herr Domö att etablera en konkurrens mellan högeren och folkpartiet om vilketdera partiet som är mest eller minst lättsinnigt, vågar jag således påstå, att vårt lättsinne i varje fall icke mer än hos andra överstiger det anständiga.

Herr Strand: Herr talman! Jag tillät mig redan vid debattens början i dag säga, att frågan om finansplanen var en stor och betydelsefull ekonomisk angelägenhet men också en fråga av stor politisk räckvidd och innebörd. Den debatt, som har förts här i dag och som nu lider mot sitt slut, har enligt min uppfattning gett belägg för detta uttalande.

Det är också uppenbart, att vi måste skilja mellan vad som är ekonomiskt möjligt och vad som ur andra synpunkter är politiskt nödvändigt.

Det har varit mycket intressant att lyssna till de meningsutbyten, som ha ägt rum mellan högerens och folkpartiets representanter, och deras räkneoperationer för att söka övertyga varandra om vem som har räknat bäst och rättast. Resultatet av debatten ger bättre än något annat vid handen att utskottet och finansministern äro på den säkra sidan. Det visste vi ju redan förut, men debatten har bekräftat det på ett utmärkt sätt.

Ger man sig in på de vägar, som högeren rekommenderar, måste det betyda, att vi komma i ekonomiska svårigheter, när något är har gått. Det kommer då säkerligen inte att bli något över för skattesänkningar, och man kommer att bli tvungen att skjuta reformprogrammet framåt i tiden.

Herr Domö sade, att han inte ville ta ut större skatter än vad som är absolut nödvändigt. Jag kan instämma i hans uppfattning därvidlag. Det finns säkerligen ingen som vill ta ut större skatter än vad som är absolut nödvändigt, och det är absolut ingen som vill betala högre skatt än vad som är nödvändigt. Men vi ha ju något olika meningar om vad som är nödvändigt i det sammanhanget. Finansministern konstaterar, att skattetrycket för de mindre inkomsttagarna har blivit så hårt, att det är nödvändigt att sänka det. Jag är inte lika övertygad om att det i dagens läge är nödvändigt att sänka skatterna för de stora inkomsttagarna. För högeren är det emellertid i dagens läge en politisk nödvändighet att hävda kravet på sänkning av skatterna även för de högre inkomsterna därför att, som man säger, folk väntar skattesänkningar över hela skalan.

När vi efter övervägandena i utskottet ha konstaterat, att det är önskvärt och även bör vara ekonomiskt möjligt att avveckla omsättningsskatten den 1 juli 1947, och valt denna tidpunkt framför allt med hänsyn till faran av en inflatorisk prisutveckling, tycker jag att vi ha ganska gott underlag för vår

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
ståndpunkt. Men när folkpartiet kräver, att omsättningsskatten skall avvecklas redan den 1 januari 1947, är detta absolut ingenting annat än en politisk nödvändighet för dem att stå fast vid sitt yrkande i motionen. Motiveringen för partiets ståndpunktstagande är ur alla synpunkter synnerligen ansträngd, och det hela blir inte bättre av att man vägrar att ta ståndpunkt till vad som skall inträffa om antagandena inte slå in — det vill man skjuta på framtiden, men meningen med denna debatt och med finansplanens framläggade var ju ändå att vi skulle klara upp våra ståndpunkter och våra program, inte bara för dagen och för låt oss säga nästa budgetår, utan några år framåt i tiden, och då kan man inte stanna vid budgetåret 1948/49 och säga: vi vilja icke räkna längre, ty talen gå icke ihop när man kommer så långt fram i tiden.

Detta måste vara en svaghet i folkpartiets ståndpunktstagande. Jag tycker inte att man har fått någon klarhet i det hela, trots att jag redan i mitt första anförande begärde klart besked av folkpartiet om vad man egentligen ville göra ifall inte räkneoperationen gick i lås. Vill man då vara med om att höja skatterna? Nej, det vill man inte i dagens läge, säger man. Vill man då gå på samma linje som högern och skjuta reformprogrammets genomförande på framtiden? Den frågan ha vi inte fått något svar på. Man vill tydligen från politiska synpunkter hålla båda vägarna öppna för att sedan taga ståndpunkt, men något sådant har inte varit meningen med finansplanens framläggande, utan meningen därmed har varit att lämna klart besked om vilka vägar man vill gå och vilka linjer man vill följa.

Jag tror för min del att utskottet står mycket starkt efter dagens debatt. Det ger klart besked om att vi vilja vara med om skattesänkningar så långt de finansiella resurserna sträcka sig men att vi inte vilja företaga skattsänkningar på bekostnad av det sociala reformprogrammet, vars genomförande vi anse vara mycket angeläget.

Visst kan man erkänna, att våra skatter i dag äro höga — jämförda med skatterna år 1939 äro de synnerligen höga — och att det vore mycket önskvärt att de sänktes hela skalan igenom, men jag tror också att vi utan överdrifter kunna konstatera, att de som tryckas mest av dessa höga skatter måste vara de mindre inkomsttagarna; de ha inte bara utsatts för en höjd skatteprocent, utan de tryckas också av det förhållandet, att de medgivna ortsavdragen icke ha ändrats under hela kriget, trots att prisenivån ligger nästan 50 procent över vad den gjorde år 1939. Den kommunala beskattningen måste absolut verka tyngande i allra högsta grad för de lägre inkomsttagarna, eftersom de små ortsavdragen ha bibehållits oförändrade under hela tiden. Det kan dessutom antagas att många av de högre inkomsttagarna ha varit i det gynnsamma läget, att de ha kunnat kompensera sig fullt ut för de höjda skatterna, vilket däremot inkomsttagarna i gemen icke ha haft möjlighet till, eftersom ju indexöverenskommelsen under en lång tid av kriget har begränsat kompensationen till endast hälften av den verkliga levnadskostnadsstegringen.

Jag har inte alls något medlidande med bolagen för de höga skatter som de betala. Jag är nämligen av den övertygelsen, att bolagen inte betala sina skatter själva, utan de belasta produktionen med dem. Det är alltså vi, som köpa deras varor, som få betala, och det är naturligtvis däri faran ligger, nämligen att bolagsbeskattningen har den direkta skattens karaktär men får den indirekta skattens verkningar genom att skattekostnaden lägges på varan och får betalas av den som köper denna. Om vi höja bolagsskatten tillräckligt mycket, kunna vi följaktligen på den vägen få en ny omsättningsskatt, ty det är synnerligen svårt att även med en effektiv priskontroll kontrollera prissättningen då det överallt är högkonjunktur, brist på varor

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)
och stor efterfrågan på arbetskraft; det måste vara synnerligen gynnsamt att taga ut kostnader av detta slag utan att priskontrollen kan komma till rätta med den prishöjning som sker.

Det är klart att vi allesammans söka efter orsakerna till den hotande inflationen — vilken naturligtvis i viss mån redan är ett faktum, ty en prisstegring sedan 1939 på bortåt 50 procent är väl ändå kommen till den gräns, då man kan fråga sig huruvida vi inte redan ha inflationen. Man söker orsakerna för att om möjligt kunna komma till rätta med dem och sätta en broms för inflationen, och då är det synnerligen märkvärdigt hur lätt man har för att finna arbetslönerna som orsaken till inflationen. Alla glömma bort, att höjningarna av arbetslönerna alltid komma i efterhand. Vi fingo pris- och lönestopp år 1942. Kompensationen i lönerna började ju inte komma förrän i slutet av år 1945 — jag vet inte om den ännu har kommit fullt ut, men det är väl knappast troligt att den har gjort det över hela linjen — men prishöjningarna ha pågått hela tiden. Om man söker orsakerna till de tendenser, som otvivelaktigt finnas för dagen, så hjälper det inte att bara höja pekfingeret mot kravet på lönehöjningar; det finnes säkerligen starkare krafter bakom dessa tendenser, krafter som man bör söka komma till rätta med i första hand. Vi kunna nämligen inte inom arbetarnas organisationer hålla tillbaka kraven på lönehöjningar, om det konstateras att levnadskostnaderna stiga undan för undan — och det göra de. Man har inte lyckats komma till rätta med prisstegringen, och jag befarar att man heller inte kommer att göra det förrän man verkligen har lyckats avhjälpa den bestående varubristen. Jag tror att man måste hålla detta i minnet, när man talar om nödvändigheten av att bekämpa inflationen. Det finns helt naturligt många samverkande orsaker till inflationstendenserna, men jag tror inte de mest framträdande äro de lönehöjningar som ha beviljats eller de lönekrav som kunna framställas inom den närmaste framtiden, om lönekraven baseras på redan inträffade prisstegringar. Det blir följaktligen nödvändigt att sätta in de krafter, som kunna mobiliseras, även på annat håll än på arbetsmarknaden.

Ja, herr talman, jag har inte i debatten i övrigt funnit att det finns någonting som från utskottets sida behöver bemötas. Det har gjorts påståenden under debatten, vilka ha gendrivits från annat håll, men utskottet har stått relativt undanskymt i alla de skärmytslingar som ha förekommit, och jag tror därför att jag utan att gå längre in i vad som har sagts kan vidhålla mitt yrkande från i förmiddags, nämligen om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herr Domö m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o) av herr *Nägård*, att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av den motivering, som innefattades i den av herr Löfvander m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen; 4:o), av herr *Andersson, Elon*, att kammaren skulle godkänna herrar Holmbäcks och Ohlins vid utlåtandet anförda reservation; samt 5:o), av herr *Linderot*, att kammaren skulle godkänna den hemställan, som förordats i sistnämnda reservation, dock med den ändring, att inledningen till punkten A avfattades sålunda: »A. att riksdagen måtte till Kungl. Maj:t hemställa.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av herr *Domös* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Herr *Näsgård* åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll. Med anledning härav upptog herr talmannen vart och ett av de under 3:o), 4:o) och 5:o) här ovan angivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Näsgårds* yrkande.

Herr *Andersson, Elon*, begärde likväl votering om innehållet i denna kontraposition, på grund varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående första särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager bifall till herr *Näsgårds* yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr *Elon Anderssons* yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Elon*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 49.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående första särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager godkännande av herr *Domös* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Näsgårds* yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Ang. avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten. (Forts.)

Då emellertid herr *Domö* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 70.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Näsgårds* yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Näsgård* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 20.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Lagförslag om
folkpensionering
m. m.*

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 5 april 1946 dagtecknad proposition, nr 220, vilken hänvisats till särskilt utskott, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om folkpensionering, dels ock, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga vid propositionen fogade förslag till lag angående införande av nya lagen om folkpensionering samt lag om frivillig statlig pensionsförsäkring.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, som jämväl hänvisats till utskottet, nämligen

inom första kammaren:

nr 312 av herr *Källman*,

nr 313 av herr *Söderkvist* m. fl.,

nr 318 av herr *Bärg, Johan*, m. fl.,

nr 319 av fru *Svenson* m. fl.,

nr 320 av herr *Petersson* m. fl.,

nr 321 av herrar *Petersson* och *Annér*,

nr 322 av herrar *Mattsson* och *Andersson, Karl*,

nr 323 av herr *Näsgård* m. fl.,

nr 324 av herr *von Heland*,

nr 325 av herr *Hage*, ävensom

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

inom andra kammaren:

- nr 476 av herr *Nilson* i Spånstad m. fl.,
 nr 486 av herr *Senander* m. fl.,
 nr 487 av herr *Andersson* i Löbbo m. fl.,
 nr 488 av herr *Ohlin* m. fl.,
 nr 489 av herr *Larsson* i Stockholm,
 nr 490 av herrar *Andersson* i Alfredshem och *Lindholm*,
 nr 491 av herr *Johansson* i Torp,
 nr 492 av herr *Larsson* i Östersund m. fl.,
 nr 493 av herr *Ekdahl*,
 nr 494 av herr *Andersson* i Dunker m. fl.,
 nr 495 av herr *Fagerholm*, samt
 nr 496 av herr *Werner* m. fl.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag böra vidtagas — måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

- 1) lag om folkpensionering;
- 2) lag angående införande av nya lagen om folkpensionering;
- 3) lag om frivillig statlig pensionsförsäkring;

B. att riksdagen måtte i anledning av vad anförts i motionerna I: 313, 318, 319, 322 och 325 samt II: 487, 491, 492 och 496 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta i enlighet med vad utskottet i frågan anfört verkställa skyndsamt utredning rörande grunderna för kommunernas bidrag till pensionskostnaderna;

C. att de i anledning av Kungl. Maj:ts förslag väckta motionerna I: 313, 319 och 325 samt II: 492 och 496, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A och B hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 312, 320, 321, 323 och 324 samt II: 476, 486, 488, 489, 490, 493, 494 och 495 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Förslaget till lag om folkpensionering var i nedan angivna delar så lydande:

1 §.

Svensk medborgare, som fyllt sexton år och är mantalsskriven inom riket, är berättigad till folkpension i enlighet med vad i denna lag sägs.

3 §.

1 mom. Rätt till folkpension i form av *ålderspension* tillkommer den som fyllt sextiosju år.

2 mom. För tid före fyllda sextiosju år utgår folkpension i form av *invalidpension* till den, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, sinnesslöhet, vanförhet eller annat lyte är ur stånd att försörja sig genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter, under förutsättning att nedsättningen av arbetsförmågan kan anses varaktig.

4 §.

1 mom. Till envar som är berättigad till ålderspension utgår *allmän ålderspension*. Allmän ålderspension utgör för år räknat för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter folkpension eller som uppbär i 8 § omförmält hustutillägg, 800 kronor samt för annan pensionsberättigad 1 000 kronor.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

2 mom. Till envar som är berättigad till invalidpension eller sjukbidrag utgår *grundpension* med 200 kronor om året.

Jämte grundpension utgår, där ej annat följer av vad nedan sägs, *tilläggs-pension* med 600 kronor om året till gift pensionsberättigad och 800 kronor om året till ogift pensionsberättigad.

3 mom. Änkepension utgör, där ej annat följer av vad nedan sägs, 600 kronor om året.

5 §.

Å vissa orter förhöjes folkpension med *bostadstillägg* på sätt nedan sägs. För detta ändamål indelas riket i fem bostadskostnadsgrupper på sådant sätt att grupp med högre nummer omfattar orter med större bostadskostnader. däri inberäknade kostnader för bränsle, än grupp med lägre nummer. Indelningen verkställas av socialstyrelsen enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

Bostadstillägg utgår, där ej annat följer av vad nedan stadgas, med följande belopp för år räknat, nämligen

a) till gift pensionsberättigad och till änkepensionsberättigad med 100 kronor i bostadskostnadsgrupp II, 200 kronor i grupp III, 300 kronor i grupp IV och 400 kronor i grupp V, samt

b) till annan pensionsberättigad med 150 kronor i bostadskostnadsgrupp II, 300 kronor i grupp III, 450 kronor i grupp IV och 600 kronor i grupp V.

11 §.

Pensionsberättigad som lider av sådan blindhet som i 3 § 2 mom. sagts och som blivit blind före fyllda sextio år skall utöver honom eljest tillkommande folkpension erhålla *blindtillägg* med 700 kronor om året.

Blindtillägg må ej utgå till den som enligt gällande bestämmelser om blindundervisning är skolpliktig.

14 §.

1 mom. Med årsinkomst avses i denna lag all den inkomst. för år räknad, som någon skäligen kan antagas komma att under den närmaste tiden åtnjuta. Såsom inkomst räknas icke annan folkpensionsförmån än blindtillägg och ej heller understöd som någon på grund av skyldskap eller svägerlag må vara föranledd att utgiva.

2 mom. Där inkomst helt eller delvis utgöres av naturaförmåner, skall uppskattningen verkställas efter regler, som fastställas av Konungen.

Vid uppskattningen av förmögenhets avkastning skall denna höjas med 10 procent av det belopp, varmed förmögenheten må överstiga för gift pensionsberättigad 7 500 kronor och för annan pensionsberättigad 10 000 kronor.

19—23 §§ i utskottets förevarande lagförslag hade rubriken »Om finansieringen av folkpensionerna» och innehöllo stadganden om personliga avgifter till folkpensioneringen, om folkpensioneringsfonden, om debitering och uppbörd av pensionsavgifter samt om kommunala bidrag till pensionskostnaderna.

28 § första stycket i samma lagförslag hade följande avfattning:

Pensionsnämnd sammanträder å ställe, som nämnden bestämmer, på kallelse av ordföranden, så ofta denne med avseende å inkomna ärendens antal och vikt finner det nödigt, dock minst en gång i månaden, om på nämndens prövning beroende ärende finnes. Sammanträdet skall av ordföranden, i samråd med det av pensionsstyrelsen jämlikt 32 § förordnade ombudet, utsättas till tid, då, enligt vad antagas kan, ombudet är oförhindrat att närvara. Tid och ställe

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

för sammanträde låte ordföranden minst en vecka förut kungöra i kyrka samt tillika på annat lämpligt sätt bringa till allmänhetens kännedom.

I utskottets förslag till lag angående införande av nya lagen om folkpensionering hade 1 § följande lydelse:

Den nu antagna lagen om folkpensionering skall träda i kraft den 1 januari 1948, från och med vilken dag lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering jämte vad i övrigt finnes stadgat om folkpensioner, utjämningspensioner, invalidunderstöd och utjämningsunderstöd samt blindhetsersättningar skall upphöra att gälla, i den mån ej annat följer av vad nedan sägs.

I motionen II: 493, av herr *Ekdahl*, hade för 5 § första och andra styckena i förslaget till lag om folkpensionering föreslagits följande avfattning:

Folkpensionen förhöjes med bostadstillägg på sätt nedan säges. För detta ändamål — — — Konungen meddelar.

Bostadstillägg utgår — — — för år räknat, nämligen

a) till gift pensionsberättigad och till änkepensionsberättigad med 75 kronor i bostadskostnadsgrupp I, 100 kronor i grupp II, 200 kronor i grupp III, 300 kronor i grupp IV och 400 kronor i grupp V, samt

b) till annan pensionsberättigad med 100 kronor i bostadskostnadsgrupp I, 150 kronor i grupp II, 300 kronor i grupp III, 450 kronor i grupp IV och 600 kronor i grupp V.

I motionen II: 486, av herr *Senander* m. fl., hade hemställts, utom annat, att de personliga avgifterna till folkpensioneringen skulle slopas och kostnaderna överflyttas på staten.

I motionen I: 312 hade herr *Källman* yrkat, att 28 § första stycket första punkten i förslaget till lag om folkpensionering skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Pensionsnämnd sammanträder å ställe, som nämnden bestämmer, på kallelse av ordföranden, så ofta denne med avseende å inkomna ärendens antal och vikt finner det nödigt, dock minst en gång varje kalenderhalvår, och under iakttagande av att på nämndens prövning ankommande ärende skall av nämnden handläggas snarast möjligt och senast inom två månader efter det ärendet inkommit till ordföranden, såvida icke pensionsstyrelsen, där det prövas erforderligt, annorlunda förordnar.

I de likalydande motionerna I: 321, av herrar *Petersson* och *Annér*, samt II: 488, av herr *Ohlin* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en undersökning måtte utan dröjsmål ske rörande lämpligaste sättet att bereda de till folkpension berättigade säkerhet för ett bibehållande av det realvärde pensionen hade vid den tidpunkt, då beslut om pensionsreformen fattades.

I motionen I: 324, av herr *von Heland*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om utredning avseende en tidsenlig utveckling av folkpensioneringen i överensstämmelse med i motionen angivna riktlinjer samt att i samband därmed måtte utredas möjligheter för en förenkling och förbättring av pensionsväsendets administration och avgiftssystem i anslutning till vad i motionen anförts.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

1) av herrar *Löfvander*, *Nüsgård*, *Petersson* i Dahl och *Johansson* i Mysinge, som på anförda skäl hemställt, att de i punkten A under 1) och 2) upptagna lagförslagen bort i vissa angivna delar erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade;

2) av herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Hagberg* i Malmö, *Ivar Anderson*, *Ve Första kammarens protokoll 1946. Nr 25.*

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

lander och *Nordenson*, som ansett, att utskottets motivering bort i visst hänseende kompletteras i enlighet med vad i reservationen angivits samt att viss del av motiveringen bort utgå ur utlåtandet;

3) av herrar *Holmbäck* och *Ohlin*, som ansett, att utskottets yttrande bort i vissa delar hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottets hemställan i punkterna C och D bort utbytas mot en hemställan,

C. att riksdagen med bifall till motionerna I: 321 och II: 488 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en undersökning måtte utan dröjsmål ske rörande det lämpligaste sättet att bereda pensionstagarna säkerhet för bibehållandet av det realvärde pensionen hade i juni 1946;

D. att de i anledning — — — åtgärd;

E. att i motionerna I: 312, 320, 323 och 324 samt II: 476, 486, 489, 490, 493, 494 och 495 — — — åtgärd;

4) av herr *Mannerskantz*, som av angivna orsaker ansett, att i 14 § 2 mom. i förslaget till lag om folkpensionering bort efter momentets första stycke infogas följande bestämmelse:

Ätnjuter någon livsvarig livränta eller pension, vilken icke är i lag föreskriven, skall såsom inkomst allenast anses ränta å livräntans eller pensionens kapitalvärde. Detta kapitalvärde skall anses vara livräntans eller pensionens årsbelopp multiplicerat med sju och en halv;

5) av herr *Löfvander*, som likväl ej antytt sin åsikt.

I den av herr *Löfvander m. fl.* avgivna, under 1) här ovan upptagna reservationen hade för 5 § i lagen om folkpensionering förslagit lydelse:

Folkpension förhöjes med *bostadstillägg*. Bostadstillägget utgår, där ej annat följer av vad nedan stadgas, till gift pensionsberättigad och till änkepensionsberättigad med 200 kronor om året samt till annan pensionsberättigad med 300 kronor om året.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Strand**: Herr talman! I avseende å föredragningen av första särskilda utskottets utlåtande nr 1 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de tre däri behandlade lagförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis och, där så erfordras, momentvis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, samt det andra paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten A föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga de ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets under 1) upptagna förslag till lag om folkpensionering.

1 §.

Herr **Löfvander**: Herr talman! Sällan har väl ett förslag framlagts i riksdagen, som i princip har vunnit en så enhällig anslutning som det nu förelig-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

gande. Det visade sig i utskottet, att man ansåg principdebatt överflödigt, och man gick direkt att diskutera de olika paragraferna.

Frågan om folkpensionernas storlek och avvägning har på senare år vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Den skillnad i folkpensionernas storlek, som ursprungligen förelåg på grund av dyrortsgrupperingen, har i viss mån utjämnats, i det att dyrortstilläggen till folkpensionerna inom de lägsta ortsgrupperna fått en relativt större utbyggnad, sedan en utjämning i levnadskostnaderna kommit till stånd de olika orterna emellan.

I det förslag, som riksdagen nu går att besluta om, har socialministern sökt komma till rätta med detta problem genom att slopa dyrortsgraderingen beträffande ålderspensionerna. Det är med tillfredsställelse jag hälsar denna reform, men samtidigt måste jag konstatera, att grupperingen i viss mån bibehålles genom de s. k. bostadstilläggen. I lägsta ortsgrupp skall enligt förslaget bostadstillägg ej utgå, utan dylikt tillägg anses för denna grupp vara inräknat i grundpensionen, medan däremot i ortsgrupperna II—V bostadstilläggen föreslås utgå med respektive 100, 200, 300 och 400 kronor för gift pensionsberättigad samt med 150, 300, 450 och 600 kronor för annan pensionsberättigad i vederbörande ortsgrupper. Det nya förslaget innebär, att skillnaderna i pensionsbelopp de olika ortsgrupperna emellan bli procentuellt större. Under innevarande budgetår uppgå sålunda de maximala pensionsförmånerna, tilläggs-pension och dyrtidstillägg inräknade, för ogift, obemedlad pensionär i ortsgrupp I till ca 68 procent av motsvarande förmåner i ortsgrupp III, som nu är den högsta ortsgruppen. Enligt departementschefens förslag till grundpension och bostadstillägg komma pensionsförmånerna för ogift pensionär i lägsta ortsgrupp att utgöra endast ca 62 procent av motsvarande förmåner i högsta ortsgrupp.

I de av bondeförbundet framförda motionerna I:319 och II:496 har framhållits, att de av socialvårdskommittén framräknade siffrorna icke återspegla det verkliga behovet av bostadstillägg. De ange endast de faktiska bostadskostnader, som pensionärerna vid tiden för undersökningarna hade, oavsett bostädernas kvalitet. Den låga genomsnittshyran för A-kommunerna är därför att betrakta som ett konstaterande av att bostadsstandarden på landsbygden är för låg. Vid beräkningen av kostnaderna för pensionärernas egna bostäder har man dessutom inte tagit hänsyn till amortering och avskrivning samt reparations- och underhållskostnader. Det är ju klart, att kostnaderna för bostäderna under sådana omständigheter måste framstå såsom låga, men det är för den skull icke riktigt att i likhet med socialministern hålla före, att bostadskostnaderna på landsbygden knappast spela någon roll. Reservanterna anse, att de ytterligare bostadstillägg, som kunna behöva utgå, sammanhänga med en högre bostadsstandard och att det därför är riktigt, att vederbörande kommuner själva svara för de kostnader, som bliva förenade med särskilda bostadstillägg. Utskottet har ej godtagit departementschefens förslag i § 23, i vilken det föreslås, att varje kommun skall bidra till kostnaderna för tilläggspension och änkepension med 20 procent av kostnaderna samt för bostadstillägg med 30, 40, 50 och 60 procent respektive i ortsgrupperna II, III, IV och V. Utskottet föreslår i stället, att nu nämnda kostnader skola gäldas av kommunerna efter bärkraft och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning rörande grunderna för kommunernas bidrag till pensionskostnaderna. Reservanterna notera med tillfredsställelse detta förslag av utskottet.

För att i möjligaste mån skapa rättvisa åt pensionärer, som äga uppbära bostadstillägg, föreslår reservanterna från bondeförbundet, att samma bostadstillägg, som i departementschefens förslag avsetts för bostadsgrupp III, skall

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

utgå till alla pensionärer — alltså 200 kronor för gift pensionsberättigad och 300 kronor för annan pensionsberättigad. Vid reservationen är fogat ett utarbetat lagförslag, i vilket föreslås de ändringar i departementschefens förslag, som reservanterna anse berättigade ur rättvisesynpunkt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av undertecknad jämte herrar Näs-gård, Pettersson i Dahl och Johansson i Mysinge avgivna reservationen.

Men, herr talman, jag har till utskottsutlåtandet även låtit anteckna en blank reservation, och jag skall be att få motivera denna, medan jag ändå har ordet.

Det skall villigt erkännas, att det beslut, som riksdagen nu går att fatta be-träffande ändring av folkpensioneringslagen, kommer att innebära en avsevärd förbättring för våra pensionsberättigade åldringar, men trots detta erkännan-de måste jag konstatera, att det kvarstår en del orättvisor vissa befolknings-grupper emellan. Enligt det föreliggande förslaget få sålunda stats- och kom-munalanställda och även det stora antal privatanställda, som tillförsäkrats tjänstepension på grund av sina anställningar, utöver denna pension ålders-pensionen som ett påbröd. Nu kommer det att invändas, att dessa pensionärer under sin anställningstid erlagt pensionsavgifter, som berättigar dem till de-ras tjänstepensioner. I viss mån kan detta vara riktigt, men jag har den upp-fattningen — som jag tror inte kan jävas — att vid lönernas bestämmande tid efter annan för dessa anställda befattningshavare hänsyn tagits till de pen-sionsavgifter, som vederbörande haft att erlägga.

Jämför man nyss nämnda befolkningsgrupper med åtskilliga andra grup-per i samhället, särskilt mindre företagare och deras anställda, t. ex. hant-verkare, småindustriidkare, lantbrukare, fiskare, handlande m. fl. och deras arbetare, vilka alla hittills ansetts själva böra sörja för sin ålderdom, så fram-står den orättvisa, som jag har påtalat, i öppen dag. Även här är jag beredd på en invändning, nämligen att dessa av mig nämnda kategorier ha kunnat ordna för ålderdomen genom att teckna frivillig pensionsförsäkring. Saken är dock inte så enkel. En stor del av de egna företagarna ha behövt eventuellt disponibelt kapital för förbättring och rationalisering av sin egen rörelse och ha därför inte haft möjlighet att ordna sin pensionering, och vad deras an-ställda beträffar, så har under den tid, då de skulle ha sört för sin frivilliga pensionering, deras kontanta löner icke varit av sådan storleksordning, att det blivit något över för detta ändamål. Jag tänker särskilt på lantarbetarna, som före statsystemets avskaffande fingo huvuddelen av sin lön i naturprodukter.

I motionen I: 324 har herr von Heland bland annat påtalat de av mig an-förda orättvisorna, som komma att kvarstå, även sedan riksdagen antagit det föreliggande folkpensionsförslaget, samt hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om ny utredning, avseende en tids-enlig utveckling av folkpensioneringen. I sak hade inte utskottet, såvitt fram-gick av utskottsdebatten, något att invända mot denna hemställan, utan det var endast mot tidpunkten för den föreslagna utredningen som man opponerade sig. En folkpensioneringslag blir emellertid inte långlivad — de många änd-ringar, som företagits i den gamla lagen sedan dess första utformning, vittna härom. Jag delar motionärens uppfattning, att utvecklingen kommer att gå i den riktningen, att krav snart komma att resas på en mera rättvis folkpen-sionering än den vi nu gå att besluta om och att det hade varit lämpligt, om riksdagen redan nu inriktat sig på en utredning i detta avseende.

Jag skall emellertid inte göra något yrkande på grund av vad jag nu se-nast anfört utan har endast i korthet velat ge till känna min mening på dessa punkter.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Herr **Källman**: Herr talman! Det lagförslag, som med all säkerhet kommer att antagas i dag, har här i landet mottagits med stor tillfredsställelse. Jag har inte begärt ordet för att yttra mig i frågan i stort — jag är i huvudsaken ense med utskottet — men det är en detaljfråga, som jag inte kan låta bli att ägna några ord med stöd av en snart 33-årig verksamhet såsom medarbetare i folkpensioneringens administrativa handhavande.

Enligt nu gällande bestämmelser skall ansökan om folkpension, som inkommit till pensionsnämnd, avgöras inom två månader. Kungl. Maj:t föreslår däri sådan ändring, att inkommet ärende skall vara avgjort inom en månad. Det märkliga är att denna ändring, som ur praktisk kommunal synpunkt är förenad med betydande olägenheter, föreslås utan annan motivering än att departementschefen velat »markera sin ståndpunkt».

Särskilda utskottet säger, att departementsförslaget i denna del är att »anse såsom provisoriskt i avbidan på de förslag, vilka kunna föranledas av socialvårdskommitténs betänkande angående folkpensioneringens administrativa handhavande m. m.», samt tillägger: »Med hänsyn härtill torde ett definitivt ställningstagande till frågan om sammanträdestiderna i pensionsnämnderna icke kunna ifrågakomma i detta sammanhang.»

Detta är en i hög grad märklig motivering. Om den skulle äga giltighet, skulle utskottet helt naturligt i anslutning till den av mig väckta motionen nr 312 ha föreslagit ett bibehållande av två månader såsom den tid, inom vilken inkommet ärende skall avgöras. Det kan ej vara logiskt att med den återopade motiveringen göra ändring i en av de många paragrafer, som reglera folkpensioneringens administrativa handhavande.

Jag vill nu fästa kammarens uppmärksamhet på att det av utskottet återopade betänkandet av socialvårdskommittén återfinnes i SOU nr 37/1946. Jag vet inte, om betänkandet varit tillgängligt för utskottet, men det borde i varje fall ha varit det. Naturligt nog hade utskottet inte kunna pröva hela betänkandets innehåll. Men eftersom den enda fråga rörande folkpensioneringens administrativa handhavande, där regeringen föreslagit någon ändring, är den av mig i min motion behandlade, borde utskottet ha beaktat vad kommittén anfört därom. Hade så skett, skulle utskottet efter min mening ha kommit till en annan uppfattning.

Visserligen framhåller kommittén, att det »på alla sätt bör eftersträvas att de pensionsökande få den pension, vartill de äro berättigade, utan onödigt dröjsmål». Den uppfattning, som kommit till uttryck i propositionen, delar även jag i hög grad. Men det är inte allt kommittén har att säga i detta sammanhang. Jag skall be att få referera — icke helt återge — det stycke i kommitténs betänkande, som har betydelse i detta avseende. Kommittén, som bör vara hemmastadd på området ungefär lika bra som en ordförande i en pensionsnämnd eller ett pensionsstyrelsens ombud, kan inte viftas bort lika lätt som en motionär i kammaren.

Innehållet i vad kommittén anför är i huvudsak följande. Hänsyn skall tagas till de svårigheter, som äro förenade med alltför täta sammanträden, särskilt i kommuner med svåra kommunikationsförhållanden. I fall, då det gäller indragning eller minskning av pension eller återförvisning av ärende, men pension beviljats provisoriskt, torde behov av snabbhet i behandlingen icke vara lika stort som vid nybeviljande eller ökning av pension. Ålderspensionerna behöva ej prövas av pensionsnämnd, vilket minskar antalet sammanträden i lägsta bostadskostnadsgruppen. I övriga bostadskostnadsgrupper kan separat ansökan ingivas om ålderspension. Frågan om bostadstillägg och eventuellt hustrutillägg kan prövas senare i nämnden. I de högsta bostadskostnadsgrupperna, grupperna III—V, blir det alltid tätare sammanträden, men även där

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

kan ålderspension sökas separat. För många, som ha egna likvida tillgångar eller äro intagna på anstalt och där få sin försörjning, har det icke större betydelse, om de få sina behovsprövade förmåner någon månad senare. Vad nu sagts, anför kommittén, bör leda till att åt pensionsstyrelsen inrymmas befoogenhet att genom generella bestämmelser eller för speciella fall dispensera från den huvudregel, som inflyter i lagtexten. Genom generella bestämmelser bör sålunda pensionsstyrelsen kunna låta mindre och medelstora pensionsdistrikts nämnder få två månader på sig för ärendenas avgörande. De speciella fall, som avses med dispensmöjligheten, äro tydligen de vanligen förekommande fall, då utredningen ej hunnit slutföras inom den bestämda tiden, t. ex. då bouppteckning efter avliden person ej inkommit eller då läkarbehandling för uttrönande av invaliditet ur medicinsk synpunkt ej avslutats m. m.

I föreliggande proposition och utskottsförslag saknas alla dispensmöjligheter. De sakkunniga gå alltså på en helt annan linje än utskottet. Kommitténs betänkande är för närvarande utsänt på remiss. Pensionsstyrelsen har infordrat yttrande av sina ombud och kommer så småningom att avge eget yttrande. Utan tvivel blir detta av stor betydelse för frågans vidare behandling. Att dessförinnan företaga den föreslagna ändringen strider mot vanlig praxis.

Det förefaller som om utskottets ledamöter vore främmande för det praktiska arbetet i våra pensionsnämnder. Hänsyn bör tagas till erfarenheterna från detta arbete. Tillskapas lagar, vilka inte ta hänsyn till vad folk anser vara förnuftigt, blir det i regel fråga om att kringgå dem. Och på detta område finns det även möjligheter därtill. Det går nämligen att anordna något som kallas för telefonsammanträden. Ett sålunda behandlat ärende skickas sedan till ombudet, som får bedöma det efter vad handlingarna innehålla. Men med en sådan ordning kan ärendet bli bristfälligt utrett. Ombudet får nämligen inte tillfälle att ställa frågor, vilka kunna ge svar som innehålla upplysningar av betydelse.

I motionen har jag beskrivit de olägenheter, som äro förenade med anordnande av sammanträde för behandling av allenast ett ärende. Dels medför det ingen fördel för den, som söker pension, dels är det förenat med uppoffringar för ledamöterna i nämnden och dels medför det kostnader för enskilda och kommunen. Det är alltså ingen nyttig eller nödig reform som här föreslås. Det blir en reform utan verkligt sakligt innehåll.

Om propositionens ändringsförslag på denna punkt bifalles, antar jag, att 1947 års riksdag kommer att draga försorg om att ändringen inte träder i kraft. Vad skall det då tjäna till att frågå nu gällande regel?

Jag har på grund av min erfarenhet på detta område velat bibehålla tvåmånadersregeln i lagen, och jag hoppas att den kommer att ingå i den lag, som skall träda i kraft den 1 januari 1948. Riksdagen bör inte vara med om att i avvidan på det slutliga ställningstagandet till frågan om administrationen införa en ändring av denna beskaffenhet. Jag har haft tillfälle att under detta halvår resonera med både pensionsnämnder och pensionsnämndsordförande i inte mindre än 26 pensionsdistrikt på grund av att vi ha haft särskilt många sammanträden för efterkontroll. Alla beklaga, om de skola bindas vid den av regeringen föreslagna ordningen. Den förvånar alla som jag har talat med.

Under hänvisning till vad jag nu anfört får jag, herr talman, yrka bifall till min motion, enligt vilken 28 § första stycket lagen om folkpensionering erhåller följande lydelse: »Pensionsnämnd sammanträder å ställe, som nämnden bestämmer, på kallelse av ordföranden, så ofta denne med avseende å inkomna ärendens antal och vikt finner det nödigt, dock minst en gång varje kalenderhalvår, och under iakttagande av att på nämndens prövning ankommande ärende skall av nämnden handläggas snarast möjligt och senast inom två må-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

nader efter det ärendet inkommit till ordföranden, såvida icke pensionsstyrelsen, där det prövas erforderligt, annorlunda förordnar.»

Herr **Holmberg**: Herr talman! Jag tror att man kan säga, att det är mycket glädjande, att det har varit möjligt att kring den föreslagna folkpensionsreformen åstadkomma enighet så pass långt som fallet är. Det visar att det under de senare åren har skett en ganska stor förändring i inställningen till sociala reformer. Det är ganska mycket annorlunda nu än år 1936, då de borgerliga inför en valrörelse framkallade regeringsskris på grund av en folkpensionsreform, som i jämförelse med den nu föreslagna ter sig mycket blygsam. Nu framträder till och med högerpartiet såsom mycket varm anhängare av den föreslagna reformen. Det kanske är tillåtet att gratulera högern till omvändelsen och uttrycka en stillsam förhoppning om att den skall bli mera varaktig än den, om vilken Albert Engström berättar i sin historia om predikanten, som återvände för att se till sin skärgårdsförsamling och då möttes av en ensam broder, som talade om att av hela den stora församlingen var det bara han och Andersson kvar och därefter tillade: »Hin vet för resten, hur det är med Andersson.» Den som lever, får ju se, hur länge högerens reformvilja står sig.

När emellertid reformivern nu är så stark också på det hållet, hade det varit önskvärt, tycker jag, att man hade utnyttjat den för att få reformen så klanderfri som möjligt. Det är ju tyvärr så, att det föreliggande förslaget har kunnat utsättas för en sakligt mycket stark och berättigad kritik från pensionärshåll, och man har från deras organisationers sida framfört en rad önskemål om förändringar och förbättringar i propositionens förslag.

Flera av de motioner, som föreligga, avspegla dessa önskemål från pensionärernas sida till en viss del, men helt återgivna äro de endast i en motion i andra kammaren, nr 486, som har framförts av det kommunistiska partiet. Om den skriver utskottet visserligen mycket välvilligt, men utskottet avstyrker ändå dess yrkanden.

Ett av motionens yrkanden rör pensionsåldern, som motionärerna vilja ha sänkt till 65 år i stället för gällande och föreslagna 67 år. Motionärerna åberopa till stöd för sitt yrkande bl. a. att pensionsåldern i Danmark är 60 år. Utskottet vill inte förneka, att pensionsåldern här i landet är hög och att det medför vissa olägenheter, men utskottet hävdar också att medellivslängden i Sverige är längre än i de allra flesta länder och att den ålder, intill vilken arbetsförmåga föreligger, i allmänhet också är högre här än på annat håll. Det kan så vara. Jag tror emellertid inte att medellivslängden och den ålder, till vilken arbetsförmågan bibehålles, här i landet är så mycket högre än exempelvis i Danmark, att det motiverar, att pensionsåldern ligger sju år högre än i Danmark. Faktum är också att staten, då det gäller dess egna pensionärer, sätter pensionsåldern lägre och i vissa fall betydligt lägre än när det gäller folkpensionen. Vissa statstjänstemän pensioneras vid 65 år, andra — t. ex. majoriteten av de lägre statstjänarna — vid 63 år och andra återigen redan vid 55 års ålder. Det är väl ingen som med anspråk på att bli tagen på allvar vill hävda, att en grovarbetare eller skogsarbetare eller en arbetande jordbrukare har ett mindre uppslitande arbete än exempelvis en kammarskrivare vid tullen eller en expeditjonsfanjunkare vid något av våra regementen och att man därför skall kunna sätta grovarbetarens eller skogsarbetarens eller jordbrukarens pensionsålder så mycket högre än kammarskrivarens och expeditjonsfanjunkarens. I verkligheten är det väl så, att de kategorier arbetande människor, som jag här har nämnt och som inte äro statspensionärer, utan folkpensionärer, oftast äro utslitna mycket tidigare än de

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

statspensionärer, som jag här har anfört och vilkas pensionsålder är satt lägre, i vissa fall betydligt lägre än folkpensionärernas. Det finns, tycker jag, intet skäl för att ställa medborgarna i allmänhet i så mycket sämre ställning än statens egna anställda.

Utskottet talar om att man önskar att i det längsta behålla arbetskraften kvar i industrien och jordbruket, som om det skulle vara ett skäl för en hög pensionsålder. Jag kan mycket väl förstå den önskan, men jag kan inte se, att en sänkning av pensionsåldern skulle innebära något hinder för dess tillfredsställande, eftersom folkpensionerna skola utgå utan behovsprövning. De fallen skulle säkert vara lätt räknade, där en människa, som vid uppnådd pensionsålder har sin fulla arbetsförmåga kvar, skulle sluta att arbeta och avsäga sig sin arbetsförtjänst för att uteslutande leva på sin folkpension. Så fet är inte folkpensionen, trots att den nu blir förbättrad. I denna del kommer jag därför att i anslutning till de lagparagrafer, som betöra denna sak, yrka bifall till motionen.

I motionen har man vidare yrkat, att blindtillägget skall utgå oberoende av tiden för blindhetens inträdande. Utskottet vill bibehålla propositionens bestämmelse om att de, som bli blinda efter uppnådda 60 år, inte skola ha rätt till blindtillägg, och hänvisar bl. a. till att om man skulle slopa denna bestämmelse, skulle ytterligare mera än 2 000 blinda bli berättigade till dylik ersättning. Men just detta, att de äro så många, är, såvitt jag kan se, ett mycket starkt skäl för att de verkligen skola få den ersättningen. De människor, som bli blinda efter uppnådda 60 års ålder, stå, såvitt jag förstår, i en mycket sämre ställning än de, som bli blinda i tidigare år, ty de ha svårare att finna sig till rätta och klara sig själva. De ha större behov av hjälp och vård och därmed också större levnadskostnader. Jag tycker därför inte att det är riktigt av riksdagen att försöka på deras bekostnad spara in de ca en och en kvarts miljon kronor, som det på sin höjd skulle kosta att tillerkänna också dem blindtillägg.

Ett annat av motionens yrkanden riktar sig emot behovsprövning av invalidpensioner. Utskottet anser, att ett bifall till det yrkandet skulle betyda, att man hindrar utnyttjandet av invalidernas arbetskraft. Jag tycker att det är litet konstigt resonerat. Det verkar, som om det, som är sanning i fråga om *en* lagparagraf, vore lögn i fråga om en annan. För ålderspensionärerna har man upphävt behovsprövningen, och ett av argumenten, för att inte säga det starkaste argumentet, därför är ju, att denna behovsprövning har förhindrat pensionärer att ta arbete och göra sig en inkomst på det. Man skall alltså upphäva behovsprövningen för att möjliggöra utnyttjandet av deras arbetskraft i större utsträckning. Men för invalidpensionärer vill man bibehålla behovsprövningen, emedan dess slopande skulle hindra utnyttjandet av arbetskraften. Jag tycker att det är litet svårt att ta ett sådant resonemang på allvar. Det som varit avgörande för utskottet här är väl inte så mycket att man hindrar utnyttjandet av invalidpensionärernas arbetskraft som det faktum, att man genom att bibehålla behovsprövningen, hoppas att spara in 36 miljoner kronor på invalidpensionärernas bekostnad. Det är statsfinansiella skäl som varit avgörande för utskottets ställningstagande, liksom då det gäller pensionsåldern och några andra frågor.

Jag skall med hänsyn till att dessa statsfinansiella skäl väl komma att dyka upp också senare i debatten ta mig friheten att erinra om vad statsrådet Möller en annan gång, då man debatterade folkpensionerna, sade till herr Andersson i Rasjön, som motsatte sig vissa föreslagna reformer med hänvisning till statsfinansiella skäl. Herr Möller påpekade, att alla pensionärerna måste få sin försörjning ur den samlade nationalinkomsten och att frågan endast

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

var, vem som skulle avstå medel till deras försörjning, deras egna närmaste eller samhället som en helhet. Statsrådet Möller hävdade, att samhället som helhet skulle göra det. Jag tycker också att det är riktigt. Men ställer man sig på den ståndpunkten, kan man inte anföra statsfinansiella skäl, som endast bli en motivering för att samhället skall slippa ifrån en viss börda och lägga den på en del av dess medlemmar, nämligen dem som stå invaliderna närmast. Herr statsrådet Möllers resonemang den gången har, tycker jag, en gång för alla dräpt alla statsfinansiella skäl, som kunna anföras som argument för att man skall draga in på pensionen på det ena eller andra området.

Beträffande bostadstilläggen har i motionen yrkats, att pensionärerna i bostadskostnadsgrupp I skola erhålla samma bostadstillägg som pensionärer i grupp II. Andra motionärer, t. ex. kammarledamoten fru Svenson, ha gått längre och vilja ge 300 kronor i bostadstillägg även i grupp I. Jag har synnerligen svårt att föreställa mig, att det verkligen finns möjlighet för pensionärer på någon ort att klara dagens nödtröft med 800 kronor om året och bostad och bränsle med 200 kronor. Jag skulle därför med sant nöje ha gått från den kommunistiska motionen i detta stycke och anslutit mig till fru Svenson, om hon inte gått in för att sätta bostadstillägget till samma belopp, d. v. s. 300 kronor, i alla bostadskostnadsgrupper. Det kan man verkligen inte gå med på. Fru Svenson motiverade sitt förslag därmed, att i den mån som bostadskostnaderna någonstädes överstiga 300 kronor per år, så beror det på att bostadsstandarden är högre än den som genomsnittligt förefinnes, och då bör den ökade kostnaden betalas av kommunen. Jag tycker att detta är en ganska hopplös och mycket reaktionär ståndpunkt. Menar verkligen fru Svenson och bondeförbundet, som hon företräder, att man skall motverka en höjd bostadsstandard genom att bötfälla de kommuner, som ha lyckats åstadkomma en sådan? Jag trodde faktiskt hittills, att bondeförbundet menade allvar, när det sade att det är nödvändigt med en högre bostadsstandard på den svenska landsbygden och att man åt svenska folket vill ge samma bostadsstandard som man har i de bästa husen i Stockholm och Göteborg, men att döma av den här motionen skulle bondeförbundet vara ute för att resa spärr mot alla förbättringar av bostadsstandarden och söka föreviga bostaden utan värme, vatten och avlopp som den normala bostaden i Sverige. Jag ser mig alltså föranledd att i detta stycke som i de andra berörda yrka bifall till motionen II: 486.

I denna sistnämnda motion har det också framställts förslag om att pensionsavgifterna skola slopas och kostnaderna för pensioneringen helt bestridas av statsskattemedel samt vidare om att kommunernas bidrag till folkpensioneringen skola slopas. Utskottet ansluter sig beträffande pensionsavgifterna till socialvårdskommittén, som menar, att det ur psykologisk synpunkt är viktigt att varje medborgare bidrar till sin egen försörjning vid ålderdom och invaliditet och känner att han har rätt till folkpension och att man därför skall ha dessa pensionsavgifter. Jag vill inte ge så värst mycket för denna motivering. Med dylika s. k. psykologiska skäl skulle man kunna införa avgifter för snart sagt vad som helst.

Man skulle exempelvis kunna införa skolavgifter för barnen i folkskolan, för att varje medborgare skulle känna, att han bidrog till sina barns uppfostran och utbildning i folkskolan och i övriga skolor, och för att han skulle ha rätt att begära undervisning för sina barn. Nu är det väl så, att ingen människa i det här landet på något sätt känner sig förnedrad eller utan rätt att begära undervisning åt sina barn, därför att han eller hon inte betalar särskilda skolavgifter. Alla anse, att skolundervisning är en rättighet. Barnen ha rätt att få en så god utbildning som möjligt, oavsett om föräldrarna äro fattiga eller rika och oavsett om deras skattevägen levererade bidrag till undervisningsväsendet äro mycket

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

små eller stora. Jag tror inte heller, att någon skulle känna sig generad eller utan rätt att uppbära folkpension, om man inte hade avgifter, utan lade alla kostnaderna för pensioneringen på skatten. För staten är det väl tämligen likgiltigt, om man har pensionsavgifter, som helt eller delvis täcka kostnaderna för folkpensioneringen eller om man finansierar den skattevägen. Men för alla de små inkomsttagarna här i landet är detta absolut inte likgiltigt. För dem skulle avskaffandet av avgifterna betyda, att de finge ett mindre belopp på skattsedeln, där nu pensionsavgifterna äro uppförda, och att det skipades större ekonomisk rättvisa, i det att kostnaderna för folkpensioneringen i ännu högre grad än vad propositionen förutser skulle komma att fördelas efter bärkraft.

Ungefär detsamma tror jag man kan säga till förmån för kravet på kommunbidragens avskaffande. Kostnaderna för dem täckas nu med kommunal-skatt, som inte är progressiv utan proportionell. Betalades dessa pengar av staten och täcktes med statskattemedel, som uttagas progressivt, så skulle de små inkomsttagarna slippa lindrigare undan än de nu göra, och det är, tycker jag, ett mycket gott skäl för en sådan ändring. Utskottet vill emellertid ha kommunbidragen kvar, därför att det anser, att dessa bidrag åtminstone i vissa fall kunna verka återhållande vid prövning av pensionsansökningar ute i kommunerna. Jag vet inte, om det bland utskottets medlemmar finns några aktiva kommunalmän. Skulle så vara fallet, måste jag säga, att det är ett ganska dåligt betyg de med denna motivering för kommunbidragens bibehållande ge sig själva. Och jag tror absolut inte, att flertalet av landets kommunalmän vill acceptera en sådan betygssättning för sitt vidkommande. De komma alldeles säkert att visa lika stor samvetsgrannhet vid prövningen av pensionsansökningarna om kommunbidragen avskaffas som om de bestå. Därför finns det enligt min mening inga skäl att motsätta sig den ökade ekonomiska rättvisa, som ligger i att kommunbidragen avskaffas.

Jag kommer så till det yrkande, som efter vad jag kan finna är motionens viktigaste, nämligen kravet på indexreglerade folkpensioner. Utskottet menar, att en sådan reglering är obehövlig; statsmakterna kunna, om levnadskostnaderna stiga, gripa in och vidtaga nödvändiga åtgärder. Utan tvivel kunna statsmakterna göra det, men erfarenheterna ha visat, att de inte alltid utnyttja sina möjligheter att gripa in och vidtaga åtgärder på det sätt som man skulle önska. Det senaste kriget hade pågått i två år, och levnadskostnadsindex hade stigit med 27 enheter, innan folkpensionärerna äntligen fingo sitt första dyrtidstillägg. Och av de två åren hade mera än ett åtgått till att utreda frågan, om de skulle ha dyrtidstillägg eller inte. När kommunisterna i riksdagen år 1940 väckte motion om dyrtidstillägg åt folkpensionärer, avslogs den med hänvisning till att det då redan pågick en utredning angående dyrtidstillägg på folkpensionerna. Av den blev det emellertid resultat först ett helt år senare, nämligen år 1941.

När man har sådana erfarenheter, kan det vara motiverat att åtminstone, såsom herrar Holmbäck och Ohlin föreslagit i sin reservation, utreda frågan om indexreglerade folkpensioner nu. Man bör inte dröja därmed, till dess deras införande blir aktuellt och då kanske låta folkpensionärerna vänta på dyrtidstilläggen i ett eller ett och ett halvt år, medan frågan utredes. Jag skall inte vidhålla motionens yrkande på denna punkt, utan ber i stället att få yrka bifall till den reservation, som har framställts av ledamoten av denna kam-mare professor Holmbäck.

Till sist vill jag, herr talman, bara säga ett par ord om reformens ikraft-trädande. Jag tycker att ett år borde vara tillräckligt lång tid för att förbereda genomförandet av denna reform. Jag kan inte förstå, varför man skall behöva vänta till den 1 januari 1948. Från och med den 1 januari nästa år

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

skola vi ju börja tillämpa ett helt nytt beskattningssystem, som fordrar en fullkomligt förändrad organisation av hela vårt uppboordsväsen. Denna mycket omfattande omläggning skall klaras med en förberedelsetid, som är kortare än ett år. Varför skulle det då vara så omöjligt att genomföra denna reform beträffande folkpensionerna och bostadstilläggen under tiden fram till, låt oss säga den 1 juli 1947? Man skulle då kunna låta reformen träda i kraft vid början av det nya budgetåret. Pensionärerna ha redan väntat så länge, att de inte borde behöva vänta en dag till utöver vad som är absolut nödvändigt.

Jag vill därför, herr talman, såsom mitt sista yrkande hemställa om sådan ändring i den föreslagna lagen angående reformens införande, att den skall träda i kraft den 1 juli 1947 i stället för den 1 januari 1948.

Herr von Heland: Herr talman! Herr Löfvander har redan på ett utmärkt och kortfattat sätt redogjort för det viktigaste av önskemålen i min motion nr 324. Jag ber endast att i korthet få tillägga ett par synpunkter.

Utskottet har på sidorna 4, 35 och 51 behandlat ett avsnitt av mina önskemål. Enligt min uppfattning är det statliga pensionsväsendet synnerligen irrationellt ordnat, varför en förenkling av administration och avgiftssystem borde vara i högsta grad önskvärd. Det är modernt att förordna rationalisering av svenskt jordbruk och att anordna utredningar, den ena efter den andra, när det gäller det fria näringslivet. Att rensa upp i opraktisk statlig byråkrati synes däremot vara något mindre roande. Till svar på min motion om utredning säger utskottet sålunda endast, att enligt nu föreliggande förslag skall förenkling av administrationen komma till stånd. Jag kan för min del bara konstatera, att man konserverar ett mycket opraktiskt system med två statliga pensioner och onödiga fonder och avgifter. Det är emellertid att märka, att pensionsavgifterna för statens tjänstemän enligt nu uppgjort preliminärt avtal komma att försvinna, därest riksdagen i höst bifaller då väntad proposition.

På sidorna 12 och 13 har utskottet behandlat ett annat avsnitt av min motion. Utskottet anser, att de föreslagna pensionsbeloppen under nuvarande förhållanden äro väl avvägda, men att man bör ha klart för sig, att förhållandena inom en icke allt för avlägsen framtid kunna förändras i olika avseenden, så att dessa belopp framstå såsom otillräckliga. Jag delar inte utskottets uppfattning, utan anser att en fruktansvärd orättvisa redan nu äger rum. Enligt uppgift erhålla grovarbetarna i statens tjänst en årlig pension av 2 720 kronor. För grovarbetare i Stockholms stads tjänst är pensionen efter 30 tjänsteår 3 864 kronor. Härtill kommer nu den höjda folkpensionen. Ännu mer drastiskt framstår rättvisan i det s. k. folkhemmet, om man betänker, att tjänstemän hos Stockholms stad kunna erhålla över 17 000 kronor om året i pension, och därtill kommer givetvis den nu påyrkade folkpensionen.

Till detta kommer den ständigt kritiserade stora inkomstklyftan mellan å ena sidan dem, som arbeta i jord- och skogsbruket, och å andra sidan dem som sysselsätts inom andra arbetsområden; den saken ha vi ju tidigare i dag diskuterat. Jordbrukets folk, som av sin ringa inkomst söker spara för att därigenom trygga sin ålderdom, pressas ju redan liksom hantverkare m. fl., oskäligt av skatter. Och nu förordar särskilda utskottet i sitt nyss behandlade utlåtande skärpt förmögenhetsskatt. Om riksdagen, på sätt jag anfört i min motion, hade ordnat för alla medborgares skåliga pensionering, skulle jag för min del inte alls ha reagerat mot sådan ökad beskattning. Nu tycker jag emellertid, att det är cyniskt att öka beskattningen för dem, som söka att genom sparsamhet själva förbättra sin dåliga pensionering, för att med dessa ökade skatteinkomster förbättra pensioneringen för dem, som redan ha en stor pension.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Förutom tidigare nämnda grupper äro alltjämt även stora arbetargrupper — jag skulle tro de flesta arbetargrupperna i landet — behandlade på det orättvisa sätt jag anfört i min motion. Andra lagutskottet uttalade emellertid i sitt utlåtande nr 36 med anledning av en folktopartimotion, att spörsmålet angående obligatorisk pensionering av arbetstagare i enskildas tjänst kommer att utredas. Utskottet ansåg det dock föga sannolikt, att en lösning av de anställdas pensioneringsfråga inom överskådlig framtid skulle komma till stånd genom överenskommelse mellan parterna på arbetsmarknaden.

Jag hoppas, såsom jag framhållit i min motion, att frågan skall ordnas genom statens försorg. Om de olika näringsgrenarna vid sidan av folkpensioneringen skola lämna en särskild pension, komma på grund av nationalinkomstens orättvisa fördelning de olikheter i pensionsförmåner, som jag nyss påvisade, att bli bestående. Enligt min uppfattning måste staten anpassa den allmänna folkpensioneringen till vad som anses lämpligt såsom lägsta statspension.

Planeringskommissionen har bland sina förslag även framfört önskemålet om en utredning av vad som kan anses vara minimikostnad för en skälig existens i vårt land. Handelsministern är inte närvarande, men då han var ordförande i planeringskommissionen och själv framförde detta förslag, skulle jag haft lust att fråga honom, varför inte denna utredning sättes i gång. Dess resultat skulle säkerligen visa det berättigade i de av mig framställda önskemålen i motionen I: 324.

Jag har, herr talman, endast djärvt yrka på en utredning, och då jag anser en ny utredning synnerligen befogad — även om den skulle ske omedelbart efter den redan verkställda — för att åstadkomma rättvisare förhållanden, yrkar jag bifall till min motion i denna kammare nr 324.

Herr Andersson, Elon: Jag förstår mycket väl, herr förste vice talman, att kammarens ledamöter kunna känna sig trötta efter en dag av långa, betydelsefulla debatter. Den omständigheten, att kammaren endast visar ett relativt ringa intresse för den fråga, som vi nu behandla, kan dock inte undanskymma det faktum, att denna dag bör karakteriseras såsom en märkesdag i den svenska socialvårdens historia.

Det märkliga ligger inte endast däri att målsättningen är en annan och djärvare än som hittills har tillämpats. Det svenska samhället har ju tidigare resignerat inför svårigheten att bereda annat än en ytterst nödtorftig hjälp åt de gamla, en hjälp, som har tvingat dem att anlita även andra understödsformer. Nu inriktar man sig på att ge de gamla en levnadsstandard, som är skälig i förhållande till den, varpå medborgare med låga inkomster i gemen kunna leva. Det kan med skäl sägas, att vi inte ens genom dagens beslut ha nått ända fram. Målsättningen är emellertid klar, och vi ha nått ett betydande stycke framåt på vägen.

Men det märkliga ligger också däri, att beslutet i sina huvuddrag kommer att bli enhälligt. I den mån reservationer ha fogats till utskottets utlåtande, röra de detaljer, viktiga i och för sig, men utan betydelse för huvudfrågan. Man har varit enig om att acceptera det alternativ, som ger de gamla den största hjälpen. Den tveksamhet, som tidigare varit för handen, har gällt våra finansiella möjligheter, men sedan det blivit klart, att det svenska samhället tål att bära det längst gående förslaget till folkpensionsreform utan att därför bli så överlastat, att andra nödvändiga krav måste skjutas åt sidan, har ingen tvekan rått. Beslutet sker således till sin huvudsakliga del i enighetens tecken, och de reservationer, som på några punkter äro fogade till utskottsutlåtandet, kunna inte undanskymma det väsentliga, nämligen att det framsteg inom vår socialvård, som nu sker, tages i den nationella enighetens tecken.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Många krafter ha samverkat till detta resultat. På den grundsten, som den dåvarande liberale civilministern lade år 1913, har sedan växt upp en byggnad, vars hittillsvarande ofullständighet vi, som sagt, varit tämligen på det klara med, ehuru vi hittills ansett oss sakna möjlighet att åstadkomma den avsevärda grundförbättring, som dagens beslut kommer att innebära. Jag tror att det finns anledning att lyckönska den nuvarande socialministern till att han får signera det beslut, som kommer att medföra den förbättringen. Jag vill personligen gärna erkänna, att jag betraktar detta såsom en synnerligen berättigad framgång. Det starka sociala patos, som har behärskat och behärskar den nuvarande socialministern, har ostridigt varit en så starkt pådrivande kraft i svensk sociallagstiftning och även i denna speciella fråga, att han utan förhävelse säkerligen kan tillskriva sig en betydande del av äran för detta resultat. Jag är glad att kunna säga, att jag finner det vara befogat, om den nuvarande socialministern känner tillfredsställelse inför den utveckling, varom det föreliggande utlåtandet ger vittnesbörd.

På ett par punkter ha som sagt vissa reservationer bifogats utskottsutlåtandet. Jag skall, herr förste vice talman, endast beröra en av dem, och det skall ske bara med ett par korta ord. Jag avser det förslag om utredning angående garantier mot en försämring av pensionernas realvärde, varom bland annat ett par partivänner till mig ha motionerat. Jag är villig att erkänna, att det understrykande av nödvändigheten därav, som utskottet gör i sin skrivning, i och för sig är så pass tillfredsställande, att man måhända kunde ha varit nöjd med detta utan att alltför mycket behöva pressa sitt samvete. Visserligen vill utskottet inte vara med om en utredning av hur en sådan trygghet skall kunna *garanteras* pensionstagarna, men utskottet framhåller ju att det är av synnerlig vikt, att pensionernas verkliga värde inte försämras. Tyvärr begränsas emellertid detta uttalandes räckvidd därigenom att det hänföres till de pensionstagare, som för sin försörjning äro väsentligen beroende av folkpensionen. Man skulle således därur kunna utläsa, att personer med en liten statstjänarpension eller annan nämnvärd inkomst eller enskild pension inte få trygghet för pensionens realvärde i händelse av en prisstegring.

Detta är enligt mitt sätt att se en otillfredsställande ståndpunkt, och jag skulle för min del av den anledningen gärna ha sett, att utskottets betydande av denna frågas vikt hade lett fram till ett bifall till det yrkande om en utredning, som i motionerna har framställts, rörande det sätt, på vilket en sådan garanti skall skapas — om det skall ske genom en indexreglering eller eventuellt på något annat vis. Denna fråga, om man på förhand skall ge uttryck för en bestämd vilja från statsmakternas sida att garantera folkpensionens realvärde, är enligt mitt sätt att se så betydande, att ett positivt beslut i den vägen hade varit rekommendabelt. Jag har knappast anledning antaga, att kammaren skall vilja bryta den enighet omkring utlåtandet, som i huvudsak föreligger, genom att i det avseendet göra något avsteg, men det kan inte, herr förste vice talman, hindra mig från att i varje fall framställa ett yrkande om bifall till den reservation, som på denna punkt har avgivits av herrar Ohlin och Holmbäck.

Med detta betydande av min tillfredsställelse över den utveckling av vår socialvård, som genom detta beslut kommer att ske och som har möjliggjorts genom den ekonomiska utvecklingen i vårt land, vilken vi ha anledning förmoda kommer att bli gynnsam även i fortsättningen, samt med ett uttalande av önskemålet om en mera tillfredsställande garanti för pensionernas realvärde har jag, herr talman, sagt vad jag för stunden har att säga.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det kan inte falla mig in att vid denna timme ingå på några längre utläggningar rörande det ämne, som här be-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

handlas. Jag har begärt ordet endast för att på ett par punkter försöka belysa det föreliggande förslaget.

Herr Holmberg klagade på att pensionsåldern är så hög och hänvisade till att pensionsåldern i Danmark är 60 år. Det förhåller sig ju så, att man i Danmark har ett slags trappstegspensionsålder, från 60 år och upp till 70 år. Att man i Danmark överhuvud taget har gått så långt ned som till 60 år, sammanhänger efter min övertygelse med den arbetslöshetsituation, som där har förelegat under så gott som hela mellankrigsperioden. Vi ha här i Sverige fört en annan arbetslöshetspolitik än danskarna gjort. Danskarna ha intill utbrottet av det sista kriget fört en ren understödspolitik via arbetslöshetskassor, en politik som man nu har börjat ändra på. Däremot har man icke fört någon sysselsättningspolitik i egentlig mening från statens eller kommunernas sida. Det gör, att man under mellankrigsperioden haft en nästan permanent arbetslöshet i Danmark, vilken i regel omfattat mellan 50 000 och 80 000 personer. Detta skulle i vårt land ha motsvarat ett hundratusental, för att inte säga ungefär 150 000 arbetslösa. Detta tillstånd har där nere varit permanent, och det är då ganska naturligt, att man ansett sig kunna lätta på de bördor, som arbetslösheten åsamkar samhället genom att pensionera personer vid en relativt tidig ålder. Jag tror att detta är den verkliga förklaringen till denna rätt uppseendeväckande låga pensionsålder i Danmark. Även i Nya Zeeland har man för övrigt samma låga pensionsålder, men vad förklaringen där kan vara vet jag ingenting om.

Vad Sverige beträffar ha vi resonerat på det viset, att eftersom vi ha en mildare invaliditetsprövning än danskarna, då vi inte kräva fullständig arbetsoförmåga för erhållande av invalidpensioner, så är det något så när försvarligt — jag säger inte mera, ty det vore naturligtvis i och för sig önskvärt, att vi kunde sänka pensionsåldern åtminstone till 65 år — att vi ha en jämfört med de flesta andra länder relativt hög pensionsålder. Jag vill fästa uppmärksamheten på att socialvårdskommittén räknar med att vi med den inkomstprövning som föreslås skulle via folkpensioneringen få ta hand om ungefär 250 000 invalider. Den siffran har jag för min del ansett mig kunna reducera, men jag vill i alla fall fästa uppmärksamheten på att man från sakkunnigt håll har räknat med denna kolossalt höga siffra bara för invalidpensionerna.

Beträffande frågan om inkomstprövningen med avseende på invalidpensionerna vill jag säga, att det är ett misstag att påstå att den väsentligen bibehållits av statsfinansiella skäl. Den har bibehållits därför att själva det faktum, att en person har en egen relativt hög inkomst av arbete är ett vittnesbörd om att vederbörande icke är invalid. Det gör detsamma vad läkarna säga på den punkten. Kan han förtjäna tillräckligt mycket pengar för att försörja sig själv något så när anständigt är han icke invalid, och det är väl ganska orimligt att han då skall ha en invalidpension.

De regler, som här föreslås, äro verkligen inte så stränga. På den rena landsbygden upphör icke invalidpensionen — ehuru den givetvis reduceras efter inkomsten — förrän vederbörande kommer upp i en egen arbetsinkomst eller annan inkomst på 2 000 kronor. Har han t. ex. 1 900 kronor i arbetsinkomst erhåller han i alla fall en invalidpension på 250 kronor, d. v. s. hans sammanlagda inkomst blir 2 150 kronor. Det gäller en ungarl. Det är inte så länge sedan som man här i Sverige ansåg att en inkomst på över 2 000 kronor på den rena landsbygden var en ganska god inkomst för fullt *arbetsföra* människor. Jag erinrar mig livligt alla de diskussioner som på 30-talet fördes om hur man skulle avväga folkpensionerna för att inte folkpensionärerna skulle komma upp i en högre inkomst än den arbetande skogsarbetaren, som eventuellt hade att på sin lilla kontantinkomst även försörja en familj. Det ansågs att de pensioner, som då föreslogos, lätt kunde leda till att pensionärerna finge högre inkomster än skogsarbetaren, som var fullt sysselsatt.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Jag skall inte här redogöra för alla pensionsbelopp som komma att utgå, men jag vill nämna, att en gift invalid på landsbygden kan ha en egen inkomst på 2 800 kronor och till detta få en pension på 267 kronor, d. v. s. en sammanlagd inkomst på något över 3 000 kronor. Tar jag den högsta bostadskostnadsgruppen kan en ungarman ha 3 100 kronor och ändå erhålla en pension på 250 kronor. Han får då en sammanlagd inkomst på 3 350 kronor. Och är han gift — hustrutillägget inverkar inte härvidlag — kan han ha 4 400 kronor i egen inkomst och få en pension på 270 kronor, d. v. s. han kan få en sammanlagd inkomst på 4 670 kronor.

Det finns för den skull enligt mitt förmenande icke något skäl att på allvar klandra den invalidpension, som nu bestämmes, även om den blir inkomstprövad. Denna inkomstprövning är nödvändig, såvida jag inte uteslutande vill lita till läkarbetyg, men det är ju inte obekant att ingen människa är så frisk att han inte kan få ett sjukbetyg och ingen människa så sjuk att han inte kan få ett friskbetyg, om man vänder sig till rätt person. Jag tror därför vi kunna vara ganska tillfreds med denna ordning.

Vi ha under större delen av dagen diskuterat en flerårig finansplan. Det är alldeles riktigt att den rör sig med antaganden. Den kan slå fel i negativ eller i positiv riktning. Därom veta vi i dag ganska litet. Men vi veta i alla fall så mycket, att om vi på den ena punkten efter den andra lägga på vad propositionen föreslagit och utskottet föreslagit, måste det komma att resultera i att vi en vacker dag få lov att skjuta på de i och för sig mest önskvärda sociala reformer. Jag skulle tro att exempelvis en sådan sak som en total omstötning av moderskapspenningen måste anstå under en avsevärd tid, liksom antagligen åtskilliga andra ting, om vi inte här hålla oss inom något så när måttliga gränser. Det är vad jag på denna punkt velat säga.

Beträffande indexregleringen, herr talman, kan jag väl förstå, att folkpensionärerna skulle anse det glädjande med en rent automatisk reglering av pensionerna, så att deras realvärde kunde bibehållas. Men man förbiser därvid en mycket viktig omständighet. Socialvårdskommittén, som även diskuterat denna fråga om en indexreglering av folkpensionerna, har avvisat tanken på en dylik reglering. Inom socialdepartementet, där vi noggrant övervägt denna fråga, kommo vi till samma resultat som socialvårdskommittén. Och på vilken grund? Jo, närmast den omständigheten att de flesta människor i detta land för icke många månader sedan väntade sig att efter krigets slut eller låt mig säga en viss tid därefter, men i alla fall relativt snart, skulle det komma att ske en prissänkning. Och man kan ju inte göra en indexreglering på det sättet, att man bara höjer pensionerna när priserna rusa uppåt, utan skall det vara någon mening med en indexreglering får den också lov att innebära, att man sänker pensionerna när priserna sjunka och levnadskostnaderna sjunka.

Denna reform skall nu träda i kraft den 1 januari 1948. Finns det verkliga någon som är så blyxt övertygad om att vi inte vare sig 1948 eller 1949 få en prissänkning? För min del är jag icke villig att uppge hoppet på att en prissänkning måste inträffa, när handeln kommer i gång och åter blir sådan som den var före det sista världskriget. Det är väl inte något orimligt att kolbrytningen i världen kommer i gång igen och bränslekostnaderna därmed sjunka, liksom priserna på varor som vi köpa från utlandet. Jag finner det därför inte uteslutet att en prissänkning kan komma att inträffa.

Om det är någon tanke som förefaller mig ruskig är det den, att vi år 1946 besluta tilldela pensionärerna en ålderspension på 1 000 respektive 1 600 kronor plus bostadstillägg, men att det när pensionärerna sedan skola lyfta sina pensioner i realiteten inte blir några 1 000 kronor eller 1 600 kronor, utan ett mindre belopp med hänsyn till att prisnivån sjunkit. Jag vill inte vara med om

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

en sådan ordning. Jag har kallblodigt räknat med att om priserna komma att sjunka, skulle det vara en extra glädje, om folkpensionernas realvärde därmed bleve något högre än vi i dag tänka oss.

Om det verkligen blir någon sådan höjning av levnadskostnaderna, att man rimligen bör ta hänsyn därtill, kunna folkpensionärerna — åtminstone om jag skall fortsätta att bevaka deras intressen här i landet — vara fullkomligt lugna för att de skola få de dyrtidstillägg som äro motiverade av levnadskostnadernas stegring. Jag vill mycket hellre ha ett sådant system — det är i själva verket också smidigare — än denna upp- och nedgång allteftersom prisnivån stiger eller sjunker. Jag vill här inte anföra ett sådant skäl som att det med vårt nuvarande utbetalningssystem är tekniskt omöjligt att göra en indexreglering, ty utbetalningssystemet kan givetvis ändras. Det kommer för övrigt till 1947 års riksdag ett förslag om en mycket genomgripande nyorganisation beträffande hela administrationen av folkpensionerna, och jag utgår från att denna nyorganisation av administrationen skulle göra det tekniskt möjligt att utan större svårigheter införa indexreglerade pensioner. Men jag anser av de skäl jag här anfört att detta är en sämre lösning än tanken på att ge dyrtidstillägg till folkpensionärerna om det verkligen finnes påkallat av förhållandenas egen utveckling.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag vill gärna instämma i vad herr Elon Andersson nyss yttrade, att det är en stor dag i socialvårdens historia, när vi nu omsider kunnat genomföra denna märkliga socialreform och kunnat genomföra den i samlingens tecken. Men vi måste också rättvisligen säga att det är socialdemokratiens förtjänst att vi kommit dithän. Jag tror verkligen inte, hur högt jag än skattar att de borgerliga partierna nu gått in för denna stora reform, att de skulle ha gjort det, om inte socialministern och arbetarpartiet med en sådan kraft fört fram denna sak.

Men, herr talman, även om man tacksamt erkänner de oerhörda fördelar som äro uppnådda genom de höjda beloppen, genom att behövsprövningen borttagits — dock beklagligtvis icke för invaliderna —, genom att den sänkning av de gamlas pensioner som tidigare inträdde på grund av arbetsförtjänst numera bortfallit, genom att änkepensioner, bostadstillägg, hustrutillägg och mycket annat genomförts, vilket allt skapar en reform av mycket större omfattning än man från början hade beräknat skulle komma såsom en frukt av folkpensionsreformen, måste man dock peka på vissa svagheter, som delvis tidigare äro berörda.

Jag kan icke, såsom herr statsrådet, vilkens förtjänster i denna sak äro stora och oförglömliga, tro att någon prissänkning är möjlig inom överskådlig tid, kanske icke ens inom överskådlig tid. Jag tror att statsrådet ser illusionistiskt på denna fråga. Det skulle inte ha skadat om motiveringen för ett bibehållande under alla förhållanden av pensionernas sakvärde i propositionen hade fått den styrka, som statsrådet själv i sitt tal i dag gav uttryck åt och som också återfinnes i den liberala reservationen. Det skulle ha varit önskvärt att utskottet icke hade tillfogat vissa ganska tvivelaktiga satsar i sitt utlåtande, som en kommande socialminister kanske kan missbruka, ty herr statsrådet Möller kan ju ändå inte beräkna att i evighet sitta såsom socialminister. Han kan i dessa stycken endast svara för sig själv, och vi veta ju icke vad kommande socialminister och regeringar kunna tänka och göra. Det hade därför varit önskvärt att man redan nu hade kunnat få en klar och bestämd utfästelse att dessa pensioner skola automatiskt eller på ett sätt, som under alla förhållanden ger full valuta, bibehållas vid sitt sakvärde.

När den liberale talaren inte ställde något yrkande om bifall till reserva-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

tionen, kan det vara svårt för mig att göra det, men om den liberale talaren, när vi komma till denna punkt, framställer ett yrkande i enlighet med reservationen tror jag att många av kammarens ledamöter komma att följa reservationen.

Det skulle också vara önskvärt om man i fortsättningen kunde nå fram till en befrielse från behovsprövning av folkpensionerna även på de punkter där en sådan nu bibehållits, d. v. s. när det gäller bostadstilläggen och invalidpensionerna. Behovsprövning blir alltid ett klassmärke, som bör avskaffas. Vi böra försöka komma ifrån detta gamla minne från en förgången reaktionär tid.

Sedan vill jag också uttala förhoppningen, att när den utlovade prövningen av kommunalbidragen och formerna för deras uttagande skall äga rum, denna prövning måtte ske fullständigt förutsättningslöst. Det är endast på den vägen man kan nå en lösning av detta även enligt utskottet erkänt vanskliga problem. Enligt mitt förmenande borde samtliga kostnader för genomförandet av denna reform bäras av staten och täckas av statsskatter. Kommunerna borde vara helt befriade från att bidra till dessa pensionsavgifter. Men när nu kommunerna fortfarande skola bidra till kostnaderna, synes det mig att prövningen bör vara helt förutsättningslös, så att icke någon orättvisa sker gentemot de städer, som enligt utskottet anses vara särskilt rika och förmögna. De äro, även om det kan se så ut, ingalunda alltid så förmögna. Även dessa större städer ha mycket vanskliga ekonomiska problem att brottas med. Det bör också observeras att de pensionsbelopp, som vi nu stå i begrepp att godkänna, icke ge storstädernas folkpensionärer vad de rätteligen borde ha i förhållande till andra pensionärer, ett förhållande som säkerligen kommer att dra med sig åtskilliga ganska besvärliga och svårlösta kommunala undersökningar. Vi komma icke ifrån att genom kommunerna i vissa fall bereda väsentliga öknningar i pensionsbeloppen åt de stora och med hänsyn till levnadskostnaderna dyra städernas folkpensionärer. Det lägges på detta sätt en extra börda på dessa städer.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter, ehuru jag är i stort sett synnerligen tillfredsställd med det resultat vartill utskottet kommit.

Herr Strand: Herr talman! Jag har i likhet med ett par talare tidigare i dag den känslan, att det skall sägas ut att vi här tagit ett mycket stort steg när det gäller att sörja för de gamla och arbetsoförmögna. Jag är dock inte lika säker på att alla helhjärtat äro av den uppfattningen, ty jag fick härom dagen en skrivelse på åtta maskinskrivna sidor, och när jag läst den fick jag närmast det intrycket, att det var bättre förut och att det förslag som utskottet framlagt skulle betyda ett steg tillbaka. Skrivelsen var anonym, och jag vet inte om brevskrivaren skämtade eller menade allvar.

När jag läste herr von Helands motion I: 324 fick jag precis samma känsla — om det är någon som är intresserad av den, men ännu inte läst den, kan han ju göra det och se om han inte får samma intryck. Jag är faktiskt inte riktigt säker på om det är ett skämt från hans sida eller om det är allvar, när han påyrkar utredning angående möjligheterna att bereda samtliga medborgare i landet samma pensionsförmåner som dem som nu äro tillförsäkrade tjänstemän i stat och kommun och vissa enskilda företag. Herr von Heland nämnde här pensionsbeloppet 3 800 kronor för exempelvis en grovarbetare i Stockholms stads tjänst. Jag tror inte herr von Heland på allvar menar, att vi skulle tillstyrka en utredning angående möjligheten att åstadkomma pensioner av denna storleksordning till samtliga medborgare i landet. Är det skämt från hans sida, tycker jag att det är mycket malplacerat. Man får inte handla på det sättet. Har han den uppfattningen att de pensionärer i stat och kommun eller enskild tjänst, som ha de pensionsbelopp han här nämnde, äro på något sätt gynnade,

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

borde han ha motionerat om att behovsprövning skulle tillämpas för sådana grupper, som ordnat sin pensionsfråga på ett rationellt sätt tidigare, och inte bara gå och ondgöra sig över att det finns folk, som ha dessa stora pensionsbelopp, och begära någonting så omöjligt som en utredning huruvida dylika pensioner skulle kunna ges åt samtliga medborgare i landet. Om herr von Heland följt den debatt, som vi haft tidigare i dag, borde han, om han inte fått det förr, ha fått klart för sig, att det i varje fall för närvarande inte finns någon möjlighet att åstadkomma pensioner av den storleksordning han i sin motion tänkt sig.

Jag trodde ett ögonblick att vi skulle komma i samma lyckliga omständighet som när vi debatterade finansplanen, nämligen att de partigrupper som hade reserverat sig skulle klara upp sina förhållanden sinsemellan och utskottet hålla sig vid sidan om debatten tills vidare. Herr von Heland har nämligen i sin motion nr 324 anfört synpunkter, som gå stick i stäv mot de synpunkter, som närmast ligga till grund för herr Mannerskantz' reservation, enligt vilken tjänstepensionerna skola ställas i ett annat förhållande till kapitalinkomst än som här är föreslaget. I motion II: 495, som väl närmast ligger till grund för herr Mannerskantz' reservation, göres den meningen gällande, att de som ha en tjänstepension eller en livränta äro oerhört missgynnade i förhållande till dem, som samlat sig ett kapital för att försöka klara sig på gamla dagar. Herr von Heland har den rakt motsatta uppfattningen, nämligen att dessa pensionärer äro så pass gynnade, att han egentligen går och avundas dem.

Jag tror att båda ha fel. Man kan inte jämställa tjänstepension med folkpension. I enskild tjänst anställda få betala en del av avgiften för sin pensionering, och arbetsgivaren betalar resten. Även pensionen för de i statens och kommunernas tjänst anställda får nog betraktas på ett annat sätt än folkpensionen. Det blir sedan en annan fråga, huruvida någon gång i framtiden hänsyn vid bestämmandet av i varje fall de statsanställdas pensioner skall tagas till det, som beslutas beträffande folkpensionerna. Men jag tror att man i varje fall i dagens debatt skall försöka hålla frågorna på detta sätt åtskilda.

Själv har jag den uppfattningen, att den Mannerskantzka reservationen är obefogad utom i ett enda fall, som anges i motionen nr 495, nämligen det fallet att en äldring köper livränta mot engångspremie. Denna premie är nämligen icke avdragsgill vid beskattningen och borde följaktligen i folkpensioneringslagens inkomstberäkning kunna behandlas på samma sätt som då det gäller taxering av sådan livränta, som utfaller på grund av engångspremie; den reduceras nämligen, och det kunde finnas skäl att tillämpa samma metod även här. Å andra sidan är det ju så att vederbörande, då han köper sin livränta, har möjlighet att bedöma vilket som för hans del är fördelaktigast; antingen köper han sin livränta och tar den trygghet, som ligger i att han får utbetalat ett visst belopp per år, så länge han lever, och tar olägenheten av att situationen blir något ofördelaktigare, då han skall ha sin folkpension, eller också behåller han sitt kapital och lever på det så länge det räcker samt får denna fördelaktigare beräkning av sin verkliga ekonomiska ställning, då folkpensionen en gång skall utmätas.

Men i det andra exemplet som är givet i motionen 495 och som väl närmast ligger till grund för herr Mannerskantz' reservation, där håller inte resonemanget. I ena fallet har tjänstepensionen samlats upp på grund av skattefria inbetalningar. Man har aldrig talat om den förmögenhet, som pensionen representerar under den tid som pensionsförmånen uppsamlats, och den har inte heller beskattats. Det finns då inte heller, enligt mitt sätt att se, anledning att börja införa en förmögenhetsberäkning, då pensionen skall utfalla, och sålunda privilegiera en sådan pension enligt folkpensioneringslagen. Vederbörande har

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

fått ett privilegium under den tid pensionen hopsamlats, och jag vill rekommendera vederbörande motionär, som jag tror är försäkringstjänsteman, att göra en försäkringsmatematisk utredning på denna punkt. Jag undrar om den inte kommer att ge vid handen, att dessa förmögenhetsobjekt ha blivit privilegierade i sådan utsträckning, att det kan vara motiverat att räkna hela pensionen såsom inkomst vid inkomstprövningen enligt folkpensioneringslagen. Jag tror också att fördelarna äro tillräckligt stora för att ändå stimulera till pensionsförsäkring där så är möjligt.

Jag håller för troligt att samma resonemang gäller för det tredje exemplet i motionen, nämligen det där arbetsgivarna ställas inför alternativet, när vederbörande arbetare uppnått pensionsålder och arbetsgivaren inte har ordnat hans pensionering genom försäkring, att antingen köpa en livränta åt arbetaren mot engångspremie eller själv årligen svara för betalningen. Det kan räknas såsom pension i båda fallen, och arbetsgivaren får avgöra, vilket alternativ han ur sin synpunkt anser vara fördelaktigast: om han vill ta självrisk genom att utbetala ett årligt belopp eller trygga denna risk genom försäkring. Det finns inte någon som helst anledning att försöka få fram någonting sådant som att det skulle börja räknas med förmögenhetsobjekt och dylikt enligt yrkandet i reservationen och motionen nr 495 i andra kammaren.

Jag är inte heller säker på att reservationen från bondeförbundet om lika bostadstillägg över hela landet är allvarligt menad eller om det bara är en demonstration för en strävan, som man där haft i många år. Jag är inte säker på att man eftersträvar samma levnadskostnader över hela landet, men man strävar i alla fall efter att få erkänt att levnadskostnaderna skola anses vara lika höga över hela landet och att det därför är motiverat att förmåner av olika slag utgå efter samma grunder.

Jag håller för troligt, att bostadskostnaderna på landsbygden komma att stiga. Bostadsbeståndet är där i allmänhet dåligt och bör förbättras, och i den mån förbättringar kunna åstadkommas, stiga förmodligen också bostadskostnaderna. Men det som ligger till grund för propositionens förslag beträffande bostadstillägget och som exemplifierats av utskottet, bygger på en utredning, som socialvårdskommittén har gjort angående de verkliga bostadskostnaderna, icke individuellt men genomsnittligt, och vi kunna icke se att det finns någon möjlighet att gå ifrån resultatet av dessa undersökningar, eftersom de äro gjorda ganska nyligen. Det är en skillnad på kostnaden för bostad i Stockholm och på den billigaste orten. Man har konstaterat, att skillnaden uppgår till 800 kronor, och det beloppet föreslås därför såsom bostadstillägg för äkta makar i Stockholm.

Jag tror inte att landsbygden skall sträva efter att få samma bostadskostnader som vi ha i Stockholm. Kunna ni där förbättra bostadsbeståndet utan att behöva ikläda er så stora kostnader, så gör vad ni kan för att klara den historien! Det är inget nöje och ingen förmån att bo i en ort med sådana bostadskostnader som Stockholms, men det finns tyvärr en hel del människor, som ändå måste stå ut med dessa besvärligheter.

Om man i denna del överhuvud taget skulle reflektera på reservationen, så vet jag inte, varför man skulle tala om dels en grundpension och dels ett bostadstillägg. Om bostadstillägget skulle vara lika över hela landet, varför lå inte säga att vi för en ensamstående person skola fastställa en pension på 1 300 kronor, av vilka 300 kronor skola vara behovsprövade? Vi måste alltid räkna med att vederbörande skall ha en bostad, och skola beloppen vara lika över hela landet, finns det ingen anledning att uppehålla begreppet bostadstillägg. Det som behövs utöver dessa 1 300 kronor för att täcka de höga bostadskostnaderna får vederbörande kommun betala såsom särskilt bostadstillägg.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Jag kan å andra sidan inte förstå, varför herr Holmberg vill underkänna bondeförbundets yrkande om enhetliga bostadsbidrag för hela landet. Ty kommunisterna ställa själva ett liknande yrkande, då de föreslå att det i varje fall skall vara lika bostadsbidrag i första och andra bostadsgruppen. De äro i den lyckliga omständigheten att någon bostadsgruppering inte är gjord. Om deras yrkande därför skulle bifallas, kommer resultatet att bli, att det bara blir fyra bostadsgrupper. Men deras yrkande är lika inkonsekvent som bondeförbundets, ty skall man ha samma bostadstillägg för två bostadsgrupper, där det klart konstaterats att kostnaderna äro olika, kan man principiellt ha det för hela landet. Att skillnaden är större mellan den högsta och den lägsta bostadsgruppen än mellan den första och den andra blir då en underordnad sak.

Det har varit allmän enighet om att vi ha kommit ett stort steg på vägen genom att vi ha fått icke behovsprövade ålderspensioner. Men det har kommit många yrkanden om att man på dessa icke behovsprövade ålderspensioner skulle lägga ett särskilt tillägg, som skulle vara behovsprövat. Önskan att slippa behovsprövningen är följaktligen icke så allmän som man gärna skulle ha sett, och jag förmodar att man heller aldrig kommer till en fullständig enighet på den punkten. Till vilket belopp vi än fastställa den icke behovsprövade ålderspensionen, kommer det nämligen alltid att kvarstå en önskan bland dem, som inte ha något annat än denna pension, att de skola få något tillägg. I och för sig kan det vara motiverat, därför att dessa pensionärer alltid komma att leva på en lägre standard än dem som ha ett tillskott till folkpensionen. Jag är övertygad om att utskottet i sin helhet i stort sett har gått så pass långt som man med hänsyn till dagens läge har vågat räkna med såsom genomförbart.

Man har ifrån kommunistiskt håll yrkat på en pensionsålder av 65 år; det skulle kosta cirka 80 miljoner kronor att realisera detta krav. Visst är det riktigt, som det sägs, att en pensionsålder av 67 år är hög, och man anför som exempel att pensionsåldern i Danmark är 60 år. Men lägg märke till, att i Danmark är hela ålderspensioneringen behovsprövad, så att den, som fortsätter sitt arbete efter de 60 åren, inte får någon pension alls om han har inkomst av viss storlek. Utskottet har ansett, att är en person arbetsför och vill han gärna bibehålla sitt arbete, finns det knappast någon anledning att utbetala pension till honom vid 65 års ålder. Med våra bestämmelser för invalidpension är det i varje fall säkerställt, att den, som inte har någon arbetsförmåga eller har betydligt nedsatt sådan, så att hans arbetsinkomst är synnerligen låg, kan få samma förmån som ålderspensionen skulle bereda honom. Utskottet har ansett, att man icke i nuvarande läge kan reflektera på en pensionsålder av 65 år.

Det har också ställts yrkande från kommunistiskt håll om att invalidpensionen skulle utgå utan behovsprövning. Invalidpensionerna skulle naturligtvis kunna utgå på detta sätt om de vore något slags skadeersättning, men det är det inte meningen att de skola vara. De utgöra en ersättning för bortfallen möjlighet att försörja sig genom arbete eller på annat sätt. Jag anser därför, att det är nödvändigt att bibehålla behovsprövningen, ty läget är sådant att vi ha ett mycket stort antal invalidpensionärer, som ha så stor arbetsförmåga kvar att de inte uppbära mer än grundpension.

Med en invalidpension, som kan uppgå till samma belopp som ålderspensionen, är det icke nödvändigt att fastställa den icke behovsprövade delen av invalidpensionen till mera än föreslagna 200 kronor.

När det gäller de blinda har det yrkats av kommunisterna, att en annan definition för blindheten än den föreslagna skulle tillämpas, och vi ha undersökt möjligheten att få en sådan. Vi ha emellertid funnit, att det är svårt

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

att få någonting, som verkligen ger en någorlunda hållbar gräns, och vi ha därför nödgats bibehålla den tidigare fastställda definitionen.

Det har också ställts yrkande om att även den, som blivit blind efter 60 års ålder, skulle erhålla blindtillägg. Jag är inte alldeles övertygad om, huruvida det inte skulle vara motiverat att flytta åldersgränsen över föreslagna 60 år. Men man måste nog skilja på den, som blir blind på grund av ålder, och annan blindhet, ty vederbörande har i varje fall vid denna tidpunkt möjlighet att falla tillbaka på invalidpensionen och därigenom erhålla samma försörjningsmöjligheter som ålderspensionärerna. Det är alltså inte enbart låt oss säga statsfinansiella synpunkter, som utskottet lägger på sitt avvisande av en höjning av den föreslagna åldersgränsen i detta fall. Jag tror närmast att det är hänsynen till andra invalider, som inte få någon liknande förmån utan få nöja sig med invalidpension. Blindtillägget har avsetts att vara en hjälp åt de blinda under den arbetsföra åldern, då de på grund av sin blindhet alltid ha en nackdel i jämförelse med andra medborgare.

Det har vidare ställts yrkande om att de så kallade kommunbidragen helt böra avskaffas. Jag tycker inte vi ha anledning att sysselsätta oss med denna fråga nu, eftersom utskottet i sitt utlåtande föreslår, att kommunbidrag skall utgå efter grunder, som fastställas i en särskild lag. Vi ha begärt förslag till nästkommande års riksdag, och det blir då tillfälle att diskutera, huruvida kommunbidragen skola bibehållas eller ej. I dagens situation tror jag, att det statsfinansiella läget motiverar att vi behålla detta tillskott, som beräknats uppgå till mindre än 67 miljoner kronor, av vilket belopp en mycket stor del utgör kostnader för bostadstillägg. Till ålderspensionerna utgår som bekant numera — det är möjligt att det inte gjort det tidigare heller — icke något kommunalt bidrag; ålderspensionerna bekostas helt av statsmedel.

I fråga om ikraftträdandet slutligen skulle man gärna se, att lagen trädde i kraft tidigare än den 1 januari 1948, och herr Holmberg har uttalat, att han finner det märkvärdigt, att den inte skall kunna realiseras på ett tidigare datum. Utskottet har inte gjort någon undersökning, huruvida detta är möjligt. Vi ha tagit för gott vad socialvårdskommittén har sagt och vad departementschefen har konstaterat, nämligen att det saknas tekniska möjligheter att sätta det hela i kraft före den angivna dagen. Med anledning härav har i särskild proposition, som redan är behandlad av riksdagen, föreslagits viss förbättring på folkpensionerna under det sista halvåret i år och under nästa år.

Herr talman! Jag tror inte att jag just nu har något mer att tillägga, och jag ber att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag skall inte gå in på några detaljer i det föreliggande stora förslaget utan inskränka mig till att i största korthet säga några ord i allmänhet om det betydelsefulla beslut, som nu skall fattas. Delvis får detta formen av en personlig deklARATION.

Jag hör till dem, som ha ställt sig ganska betänksamma inför denna stora reform. Jag har inte tvekat om behovet av en mycket genomgripande förbättring av folkpensioneringen, men inför de uppgifter, som under de senaste årens lopp kommit från socialvårdskommittén, har man måst ställa sig mycket frågande beträffande våra möjligheter att gå i land med en så omfattande och dyrbar reform. När förslagen sedan kommo fram och man fick tillfälle att pröva de olika alternativ, som förelågo, stod det dock ganska snart klart för varje intresserad, att här förelåg ett tillfälle att genomföra en stor socialreform, som någorlunda snabbt och helt skulle kunna nå det åsyftade målet.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Inför de uppenbara fördelarna av denna reform fingo de ekonomiska betänkligheterna vika.

Det förslag, som socialministern har godtagit som underlag för propositionen, har framgått ur en mycket noggrann remissprövning, där det har fått en överväldigande tillstyrkan. Jag vill begagna detta tillfälle till herr socialministern uttala min beundran för det sätt, på vilket han har skött denna sak. Han har lagt på kammarens bord en mycket väl utarbetad proposition. Åran för denna tillkommer naturligtvis också alla dem, som biträtt honom vid förslaget utarbetande, och även socialvårdskommittén skall ha sin andel av berömmet. Det är rätt sällan man haft tillfredsställelsen att ta emot en så verkligt genomarbetad proposition som denna och en lagtext som är så föredömligt klar. Utan tvivel kommer det att visa sig vara av den största betydelse för framtiden att man här får en lag om folkpensionering, som i motsats till den föregående verkligen är klar och tillgänglig för envar. Det är här närmast fråga om upptakten, det gäller nu att fortsätta med ett omfattande tekniskt detaljarbete. Men grunden är lagd och den måste sägas vara synnerligen tillfredsställande.

Jag behöver här inte upprepa de argument, som i den offentliga diskussionen och även här inom riksdagen liksom i propositionen ha givits för valet av alternativ III. När detta alternativ, ehuru det mest kostnadskrävande av förslagen, lagts såsom grundval för propositionen, har det varit ett mycket klokt val. Ur alla synpunkter, först och främst med hänsyn till pensionärernas intresse men också ur nationalekonomiska och sociala synpunkter, är det klokt och välbetänt att man har valt detta alternativ.

Behandlingen av propositionen inom riksdagen har såsom redan framhållits gått i enighetens tecken. Jag kan helt instämma i vad herr Elon Andersson nyss yttrade, och jag kan göra det så mycket hellre som han började med att citera några ord, som jag hade fällt. Det har på ett ganska anmärkningsvärt sätt rätt enighet inte bara om den stora principen utan även om de flesta detaljerna under utskottsbehandlingen. Denna enighet har också i dag kommit till glädjande uttryck. Det är också helt naturligt, att man vill ge uttryck åt sin tillfredsställelse över att en så stor och genomgripande social reform kan beslutas i en så fullständig enighet.

Jag hade tänkt säga några ord om indexregleringen av folkpensionerna, en fråga som tilldragit sig mycket intresse och väl förtjänar detta. Men då herr Elon Andersson börjat sitt anförande med att förklara, att han för sin del egentligen skulle kunna acceptera utskottets skrivning på denna punkt och avstå från reservationen, och då han vidare mycket kraftigt gav uttryck åt synpunkter, som tyda på förståelse för majoritetens ståndpunktstagande, finns det ingen anledning att polemisera emot honom.

Jag skulle däremot vilja inlägga en gensaga emot det sätt, på vilket en del tidningar, som representera den meningsriktning som herr Elon Andersson här företräder, ha behandlat denna fråga, och det är väl närmast detta, som givit anledning till att frågan tilldragit sig så stor uppmärksamhet och att man fått en försmak av att den kan komma att spela en viss roll i en kommande valstrid. Det vore enligt min mening mycket olyckligt, om så skulle bli fallet.

Till de synpunkter, som ha anförts av socialministern, vill jag särskilt lägga den, att det skulle vara mycket olyckligt, om man ifrån början skulle sätta stämpeln av otillräcklighet och otrygghet på den reform, som man nu beslutar. Det skulle man göra, om riksdagen här uttalade sig för en utredning om en automatisk indexreglering av folkpensionerna. Det skulle vara detsamma som att man sade till pensionärerna: »Det är klart att någon sänkning av pris-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

läget och någon förbättring av penningvärdet kunna ni inte räkna med. Vad ni ha att räkna med är en fortgående penningvärdesförsämring. Men om ni rösta med oss, kunna ni vara säkra på att bli skyddade mot denna fara!»

Denna automatisering, som ju överhuvud taget måste vara en fara för penningvärdet, skulle bli alldeles särskilt farlig på denna punkt, och därför är det naturligt att riksbanksfullmäktige, som ha beretts tillfälle att yttra sig över detta förslag, mycket bestämt ha avstyrkt en indexreglering av folkpensionerna. När man, som jag gärna vill tro, från motionärernas sida har satt som sitt huvudintresse att verkligen bereda trygghet för pensionärerna, så gör man säkerligen detta bättre om man lämnar sin kraftiga medverkan till en sådan ekonomisk politik överhuvud taget, som går ut på att skydda penningvärdet inte bara på en isolerad punkt utan efter hela linjen, och om man inte försummar något tillfälle att sätta in sina krafter på att bekämpa de tendenser, som på olika håll inom vårt ekonomiska liv utgöra en fara för ett stabilt penningvärde. Endast på det sättet kunna vi bereda trygghet för folkpensionärerna liksom för löntagarna och inkomstagare med fasta inkomster i allmänhet.

Herr talman! Det finns några reservationer knutna till detta utskottsberäkande. Jag står också under en av dem. Men då den rör en detalj, som jag inte tror här spelar någon större roll, har jag icke ansett nödigt att här framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Då riksdagen år 1913 fattade beslut om tillkomsten av en folkpensionering, var det fyra socialdemokrater, vilka fortfarande äro riksdagsmän, som röstade mot det dåvarande lagförslaget för att därmed markera, att detta var så dåligt, att de ansågo sig vara skyldiga att rösta emot detsamma. Dessa voro herrar Sävström, Lindkvist i Halmstad, Rickard Sandler och undertecknad.

För min del skulle jag vilja säga, att jag nu känner ett särskilt behov att mot bakgrunden av den lagstiftning, som då åstadkoms, slå fast, att det är en avgrund befäst mellan den och den lagstiftning, som nu kommer att genomföras. Jag uppskattar därför på ett alldeles särskilt sätt det lagförslag, som nu kommer att antagas av riksdagen, och jag skall naturligtvis från denna utgångspunkt med tillfredsställelse och glädje yrka bifall till det föreliggande förslaget.

Jag vill å andra sidan säga, att det ändå är dystert, att det har behövt ta ett tredjedels sekel för att i vårt demokratiska land genomföra ett tillfredsställande folkpensioneringsförslag. Det tjänar emellertid inte mycket till att här tala om vad som varit orsaken till detta dröjsmål. Jag vill bara tillägga, att det väl förhåller sig på samma sätt med partier som med enskilda personer, att man på dem kan tillämpa det gamla ordet om att en syndare, som sig omvänder och bättrar, åstadkommer stor glädje i himmelen — jag tror kanske man kan säga detsamma med avseende på ett politiskt parti, som så gör.

För min del har jag särskilt velat betona, att detta förslag skall innebära, att *fattigvården* såsom en understödsform åt folkpensionärer skall upphöra. Vi talade inom utskottet om att det skulle vara endast i undantagsfall som fattigvård skulle få användas för detta ändamål; för min del vill jag uttala den förhoppningen, att det skall bli undantagslöst i detta avseende.

Utöver detta tänkte jag säga några ord om en sak, som särskilt intresserat mig. Utskottet har ju varit enhälligt om att det skall stiftas en särskild lag om hur de skall gå till, när kommunerna skola taga på sig och debiteras vissa kostnader för folkpensioneringen. Som representant för en del små

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

skattetyngda kommuner med svag skattekraft är jag oerhört glad över att utskottet enat sig om detta avsteg från regeringsförslaget, så att en sådan lagstiftning kommer till — med därmed följande fördelar för skattefattiga kommuner.

Det har emellertid varit något olika meningar i utskottet om hur man skall gå till väga för att hjälpa dessa mindre skattekraftiga kommuner. Utskottet har för sin del skrivit, att det skall ske på det sättet, att »ramen för kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna i huvudsak bibehålles». Jag opponerade mig något mot detta, ty om man skall hjälpa de skattefattiga kommunerna på den vägen, att de skattekraftiga skola taga på sig hela den börda, som föranledes av att man skall hjälpa de skattesvaga kommunerna, blir det risk för, att man kommer att försvaga möjligheterna för att ordna saken på ett tillfredsställande sätt till fördel för de skattefattiga kommunerna. Det kan nämligen då uppstå en stark opposition inom dessa skattekraftiga kommuner, när man säger att de skola taga på sig ökad kommunalskatt för att hjälpa de mindre skattekraftiga. Jag hade tänkt mig den möjligheten, att staten av statsmedel skulle kunna skjuta till något ytterligare för att åstadkomma större möjligheter för genomförande av denna reform. Visserligen har jag icke framställt något yrkande, men eftersom nu denna fråga skall utredas, så vill jag framhålla, att det vore rimligt, om man åtminstone något övervägde denna sak. Hur skulle det t. ex. vara om finansministern, som skall syssla med detta, satte in en man från en skattesvag kommun i den utredning, som eventuellt kommer till stånd?

Sedan är det en sak till, som jag skulle vilja påpeka. Enligt det här föreliggande förslaget skall det i vissa kommuner kunna beslutas om ett s. k. särskilt bostadstillägg, som skulle fullständigt betalas av resp. kommuner. Enligt nu gällande kommunallagar skulle det antagligen i ett flertal fall — särskilt i skattetyngda kommuner — fordras två tredjedels majoritet för ett sådant beslut. Nu pågår det en utredning om detta — d. v. s. om den kvalificerade majoritetens bibehållande — och jag uttalar den förhoppningen, att den utredningen blir färdig med sitt förslag och riksdagen kan fatta beslut i saken så tidigt, att det, när man skall börja tillämpa dessa bestämmelser, i kommunallagarna inte finns kvar några bestämmelser om kvalificerad majoritet, som skulle förhindra och försvåra genomförandet av denna lagstiftning.

Sedan ber jag att få säga ytterligare några ord i frågan om att åstadkomma en indexreglering. Jag blev, uppriktigt sagt, mycket ledsen, när jag läste den reservation, som på denna punkt avgivits från frisinnat håll. Reservanternas polemiserar där mot utskottets majoritet och antyda, att utskottets majoritet tänkt sig att just folkpensionärerna skola ges en sänkt levnadsstandard som led i en politik för penningvärdets bevarande. Jag blev mycket ledsen, bland annat därför att jag vid något tillfälle i en diskussion om denna fråga med i övrigt nästan identiska ordalag framförde den uppfattningen, att så får det *inte* ske. Om man skall åstadkomma några åtgärder på detta område, menade jag, bör det väl vara mera skattekraftiga människor eller andra skatteobjekt i samhället, som skola taga på sig den börda som syftar till att förhindra en inflation, och icke folkpensionärerna, som i allmänhet ligga nederst i botten på samhället när det gäller inkomsterna. Jag skulle verkligen beklaga, om det är meningen med denna reservation, att de frisinnade skola gå ut i valrörelsen och tala om, att de andra partierna i riksdagen äro inställda på att — om det är risk för en inflation — så skola folkpensionärerna offras i första hand. Denna frisinnade reservation är skriven ungefär på *det* viset, och om man läser reservationen, kan man kanske komma till den uppfattningen, att det är det frisinnade partiets mening att driva en sådan valagitation. Jag vill emellertid säga, att här föreligga

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

ju bestämda löften från utskottet och statsrådet, att om det inträder förändringar i penningvärdet i någon vidare mån, skall därmed följa en indexreglering eller någonting motsvarande. Då vill jag gent emot de frisinnade reservanterna påstå, att de löften, som givits här både av statsrådet och av utskottet, äro lika bärande som det frisinnade yrkandet om att det skall bli en särskild lagstiftning om detta.

Jag skall inskränka mig till dessa randanmärkningar. Det är klart att det i denna fråga — som föregående talare påpekat — finns en del saker, som det kanske hade funnits skäl att utarbeta efter något andra riktlinjer. Ingenting är fullkomligt i denna världen, och utskottet har ju också på ett ställe sagt ifrån, att detta inte precis är sista ordet. Utskottet uttalar därför, att om det behövs ändringar på en eller annan punkt, skall det kunna ske förbättringar av olika slag. Jag tycker att detta förslag är sådant, att även en gammal »protestant» — som stått i efter fattig förmåga för att förbättra folkpensionerna under alla dessa år och som ofta varit mycket avancerad då det gällt dessa frågor och därför ofta varit i opposition — har anledning att säga, att det förslag, som här föreligger, det är ett *förnämligt* förslag. Om den föreslagna lagstiftningen nu genomföres, ha vi tagit ett mycket långt steg och kommit ganska nära idealet, efter mitt sätt att se.

Från den utgångspunkten ber jag att för min del få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag beklagar att jag måste taga kammarens tid i anspråk i några minuter vid en så pass sen timme, men det är ju inte mitt fel, utan det beror på att högern har använt en så pass stor del av dagen till att utställa sina PHM-argument för en vädring, som det synes mig att de mycket illa tålt.

Statsrådet Möller var på ett sätt rätt uppfreskande att höra här i debatten, därför att han var så optimistisk inför de ekonomiska utsikterna. Här har tidigare, då vi haft ekonomiska debatter, från praktiskt taget alla håll och inte minst från finansministerns sida hävdats, att perspektivet tyvärr inte torde vara sådant, att man kan räkna med en prissänkning, utan att det tvärtom är en viss fara för inflation. Nu dök i denna debatt statsrådet Möller upp som den store optimisten på området, som förutsåg en prissänkning om inte förr så vid den tid ungefär, då de nya folkpensionerna skulle träda i kraft.

Illasinnade människor skulle kanske vilja uppfatta detta som om optimismen mest bottnade i en önskan att få ett argument emot det krav på indexreglerade folkpensioner, som här framställts. För min del uppfattar jag det inte så; jag tror att statsrådet Möller menar djupt allvar, när han säger att han väntar sig en prissänkning om ett år eller par. Jag kan inte dela denna tro, fast det inte finns någon anledning att nu ingå på skälen till detta. Var och en kan ju tro vad han vill i denna fråga. Men vad man än tror, och även om man tror att vi skola få en deflation i stället för en inflation, kan man inte använda detta som ett argument emot indexreglerade folkpensioner och säga, att det skulle ju betyda, att de stackars folkpensionärerna finge sänkta pensioner. Ty det går ju lätt att skydda dem emot en sådan risk genom att deklarerera, att om det blir prissänkning få folkpensionerna icke sänkas förr än priserna sjunkit så lågt, att man kan företa en viss liten sänkning av folkpensionerna och pensionärerna likväl få en betydande standardförbättring. Vill man vara säker mot alla eventualiteter och framför allt emot den eventualiteten att folkpensionärerna bli utsatta för en standardsänkning därest det skulle bli en prisstegring i stället för en prissänkning — ingen vet ju vad som kan ske om ett par år — då gör man nog klokt i att godtaga

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)
en indexreglering. Man kan inte avböja den med sådana argument som statsrådet Möller här använde.

Sedan polemiserade statsrådet Möller mot mig för det krav som jag här upprätthöll angående borttagandet av behovsprövningen av invalidpensionerna. Herr statsrådet sade, att det icke är av ekonomiska skäl som man vill behålla denna behovsprövning, och det kan ju hända att han har rätt. I så fall ha väl både jag och utskottet tagit fel i frågan, ty utskottet skriver väldigt mycket om de ekonomiska skälen och anför att det skulle kosta 36 miljoner att slopa behovsprövningen. Statsrådet säger nu att skälet är, att man vill undvika att folk som inte egentligen äro invalider uppbära invalidpension. Det har jag litet svårt att begripa, ty här står ju i 3 § 2 mom.: »För tid före fyllda sextiosju år utgår folkpension i form av invalidpension till den, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, sinnesslöhet, vanförhet eller annat lyte är ur stånd att försörja sig genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter.» Det gäller ju här inte bara att titta på läkarintyg för att få frågan belyst, huruvida vederbörande är invalid, utan också att undersöka hans personliga förhållanden och se om läkarintyget stämmer med fakta eller inte. Är han inte invalid, utan kan han försörja sig trots en viss invaliditet, så är han ju inte berättigad till invalidpension enligt denna lagparagraf, och vad skall man då med en behovsprövning? Det är tydligen inte gent emot sådana människor som genom lagens formulering äro utestängda från att få invalidpension, som man har behovsprövningen, ty det står i 7 §: »Tilläggspension, änkepension och bostadstillägg minskas med fem tiondelar av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift pensionsberättigad 300 kronor och för annan pensionsberättigad 400 kronor.» Behovsprövningen skall alltså användas till att ifrån en invalid, som inte kan försörja sig men kanske kan förtjäna 600 kronor om året genom eget arbete, genom avdrag på tilläggspensionen taga två femtedelar av vad han förtjänar utöver 400 kronor. Det är detta som jag anser olämpligt därför att det betyder, att man hindrar invaliden från att utnyttja den lilla arbetskraft han har till att förbättra sitt läge. Man uppträder på ett sätt — jag vet inte hur jag skall karakterisera det, men i varje fall innebär det, att man säger att den människan skall hållas på den allra lägsta gränsen. Hon skall få 1 400 kronor att leva på, men så fort hon genom eget arbete kommer upp litet högre, skall man skära ned tilläggspensionen. Det tycker jag inte är riktigt.

Jag finner alltså att jag, trots vad statsrådet Möller har anfört emot mig i dessa båda punkter, måste vidhålla mina yrkanden i dem.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda igen, men det är ett par saker, som jag måste ytterligare belysa. För den händelse man skall göra en spärr nedåt, blir det ju inte en indexreglering, utan då blir det något annat; man kan kalla det vad man vill, men en indexreglering blir det inte.

Det är inte så att jag hemfallit åt någon särskild optimism. För närvarande delar jag den uppfattningen, att den verkliga faran är inflationsfaran, men därmed är inte sagt att den kommer att kvarstå under någon längre tid framåt. Jag vill erinra om ett sådant faktum som att kolpriset under förra världskriget, om jag inte minns fel, steg till 200 kronor per ton, och det dröjde något innan det sjönk igen, men det sjönk i alla fall ned till 20 kronor per ton — en tiondel av priset under världskriget. Om en gång kolbrytningen i världen åter kommer i riktiga gängor och vi få helt andra kolpriser, om sjöfarten kommer i gång på vanligt sätt och alla verkliga risker försvinna, vad finns det då för

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

särskild anledning att tro att icke bränslekostnaderna och prisen på praktiskt taget alla industrivaror komma att sjunka? Jag kan för min del inte tro, att den besynnerliga ordning som vi nu ha när det gäller t. ex. priserna på våra exportvaror, kanske framför allt på trävarorna, kommer att bestå för framtiden. Det har jag mycket, mycket svårt att tänka mig. Min mening är ingen annan än den, att jag *icke vill utestuta* att vi sedermera kunna komma in i en prissäkningskurva. Det är så, jag vill ha mina yttranden på denna punkt uppfattade.

Beträffande frågan om inkomstprövningen för invaliderna så fick jag nog det intrycket, att det måtte vara väldigt sent på kvällen, ty jag har aldrig någonsin förut hört herr Holmberg vara så pass trött i utvecklandet av de synpunkter han lägger på en fråga. Om jag fattade honom rätt — och det hoppas jag att jag gjorde — så ville han ha en prövning bredvid läkarintyget. Men vad skall det vara för sorts prövning, om det inte skall vara en inkomstprövning? Jag vill fästa uppmärksamheten på att han nämnde 600 kronor som en bättre avvägd inkomstgräns. Ja, man kan alltid resonera om sådana saker som om det skall vara 400 eller 600 kronor. Men såvitt jag kunde fatta var det ju meningen att det överhuvud taget inte fick förekomma någon inkomstprövning för invaliderna, och det är det, jag säger är orimligt. Ty det enda verkliga kriteriet på att en person är invalid är just att han icke på sitt arbete kan förtjäna sitt uppehälle. Det är prövostenen, och därför tror jag att det är principiellt alldeles galet att förklara, att man överhuvud taget inte vill ha någon inkomstprövning. Om gränsen sedan är 200, 400, 600 eller t. o. m. 800 kronor, det har ingenting med principen att göra; inte ett dugg!

Herr Anderberg: Herr talman! Det förslag till lag om folkpensionering, som vi i dag gå att besluta, har man ju i stort sett varit enig om i utskottet. Det är inte i någon väsentlig sak som jag önskar anmäla en avvikande mening, men jag vill föra fram några synpunkter, som särskilt gälla folket på den rena landsbygden.

Det gäller bostadstillägget till de personer som bo inom bostadskostnadsgrupperna I och II. Jag anser att förslaget på denna punkt icke innebär någon rättvis relation emellan förmånerna åt folkpensionärerna i grupp II och folkpensionärerna ute på rena landsbygden, i all synnerhet dem som bo i närheten av närmast jämförliga dyrorter, d. v. s. ortsgrupp II. Skillnaden mellan förmånerna åt folkpensionärerna inom grupperna I och II anser jag vara obillig, och den kunde mycket väl delvis ha eliminerats. I en motion nr 493 i andra kammaren har föreslagits att även pensionärerna inom grupp I skola ihågkommas med bostadstillägg. Det gäller ju att få en så rättvis relation som möjligt mellan de förmåner som tillkomma de olika grupperna av folkpensionärer. I denna sena timme skall jag inte närmare utveckla detta, men jag har icke kunnat underlåta att föra fram min synpunkt på saken. Det överensstämmer icke med min uppfattning om billighet, att man har utestutit hela dyrortsgrupp I ifrån rätt till bostadstillägg. Det är svårt att bestämma ett lika stort bostadstillägg för båda, och därför har också motionären respekterat principen om fem olika bostadskostnadsgrupper men föreslagit ett generellt bostadstillägg som i grupp I skulle utgå med 75 kronor för gift pensionsberättigad och änkepensionsberättigad samt med 100 kronor till annan pensionsberättigad.

Det skulle ju vara mycket att tillägga som motivering, men vi känna ju till det från de talrika tidigare dyrortsdebatterna, så att jag inte behöver upprepa det. Jag har emellertid icke kunnat underlåta att föra fram dessa synpunkter, sedda från ortsgrupp I på landsbygden, och jag ber, herr talman,

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)
att få yrka bifall till den motion i andra kammaren nr 493, som är väckt av herr Thorvald Ekdahl.

I detta anförande instämde herr *Ericson, Frans*.

Herr Holmberg: Herr talman! Bara en kort replik till herr Möller.

Det kan hända att jag är trött i kväll, men det är jag i så fall inte ensam om, och det fick jag belägg på genom herr statsrådets redogörelse för hur han uppfattat vad jag sade. Jag ville visst inte sätta någon gräns för behovsprövningen vid 600 kronor, jag nämnde det beloppet blott som ett exempel för att illustrera hur behovsprövningen verkar. Jag sade att jag ansåg att man icke behöver någon behovsprövning av det slag som här är föreslagen, då man har alla möjligheter att med hjälp av 3 § 2 mom. i lagen gardera sig mot att behöva betala invalidpension till folk som icke äro invalider. Statsrådet påstod nämligen att man riskerade det, om man inte hade en behovsprövning.

Vad de indexberäknade pensionerna beträffar, förhåller det sig så, om jag inte är alldeles fel underrättad, att det beträffande de indexreglerade dyrtidstilläggen finns en bestämmelse som säger, att index får falla vissa enheter, innan det sker någon reglering nedåt av dessa tillägg. Den bestämmelsen gör väl inte dessa dyrtidstillägg mindre indexreglerade än de eljest skulle vara. Varför skulle det vara så omöjligt att bestämma indexreglerade folkpensioner efter samma mönster.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes den nu ifrågasvarande paragrafen.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag ber att få yrka, att 3 § 1 mom. första satsen måtte ändras så att det kommer att stå: »Rätt till folkpension i form av ålderspension tillkommer den som fyllt 65 år», samt att 2 mom. i överensstämmelse därmed ändras så att där kommer att stå: »För tid före fyllda 65 år utgår...»

Herr Strand: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu förevarande paragrafen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av herr *Holmberg*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att de i 1 mom. och 2 mom. första stycket förekommande orden »sextiosju år» utbyttes mot »sextiofem år».

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse vara med övervägande ja besvarad.

4 §.

Herr Holmberg: Herr talman! Beträffande 4 § 1 mom. skall jag be att få yrka, att man stryker första satsen »Till envar som är berättigad till ålderspension utgår *allmän ålderspension*» och ändrar andra satsen, så att den kommer att lyda: »Folkpension utgör för år räknat — — — 1 000 kronor.»

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

I samband därmed ber jag att redan nu, om herr talmannen tillåter det, få yrka, att andra momentet utgår.

Herr Strand: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att den nu föredragna paragrafen skulle godkännas, dels ock, av herr *Holmberg*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att 1 mom. avfattades sålunda: »Folkpension utgör för år räknat — — — (lika med utskottets förslag) — — — 1 000 kronor.» och att 2 mom. utginge ur lagförslaget.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

5 §.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag skall här be att få yrka, att stycket a) i paragrafen ändras till: »a) till gift pensionsberättigad och till änkepensionsberättigad med 100 kronor i bostadskostnadsgrupp I och II» samt sedan i likhet med utskottets förslag samt att under b) kommer att stå, i överensstämmelse med det nyssnämnda förslaget: »b) till annan pensionsberättigad med 150 kronor i bostadskostnadsgrupp I och II» och i övrigt lika med utskottets förslag.

Herr Strand: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig och herr Näsgrård m. fl. avgivna reservationen.

Herr Anderberg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 493, vari hemställes, att bostadstillägg skall utgå »a) till gift pensionsberättigad och till änkepensionsberättigad med 75 kronor i bostadskostnadsgrupp I — — —» och »b) till annan pensionsberättigad med 100 kronor i bostadskostnadsgrupp I — — —» och i övrigt lika med utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande paragrafen förekommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr *Holmberg*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att de i andra stycket under a) och b) förekommande orden »bostadskostnadsgrupp II» utbyttes mot »bostadskostnadsgrupp I och II»; 3:o), av herr *Löfvander*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 4:o), av herr *Anderberg*, att paragrafen skulle godkännas med den avfattning, som påyrkats i motionen II: 493.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Löfvander* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det av herr *Löfvander* framställda yrkandet.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Herr *Anderberg* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll. Med anledning härav upptog herr talmannen vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Anderbergs* yrkande.

Herr *Holmberg* begärde likväl votering om innehållet av denna kontraposition, på grund varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående 5 § i det av första särskilda utskottet framlagda förslaget till lag om folkpensionering antager bifall till herr *Anderbergs* yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr *Holmbergs* yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmanen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 12.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 5 § i det av första särskilda utskottet framlagda förslaget till lag om folkpensionering antager bifall till herr *Löfvanders* yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Anderbergs* yrkande i frågan.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Slutligen uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 5 § i det av första särskilda utskottet framlagda förslaget till lag om folkpensionering, röstar

Ja;

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Anderbergs under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

6—13 §§ och 14 § 1 mom.

Godkändes.

14 § 2 mom.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag har här avgivit en reservation, som går ut på att man vid beräkning av årsinkomst skall principiellt jämställa livränta och pension med avkastning av kapital. Utskottets ärade ordförande har redan berört reservationen, men jag tror att han därvid underlät att nämna de verkningar, som uppkomma om man inte beslutar ett sådant tillägg som jag här föreslagit och som varit föremål för gynnsamt övervägande under den förberedande behandlingen av detta ärende.

En livränta eller en pension räknas ju i propositionen med sitt fulla belopp, när det gäller behovsprövningen för erhållande av bostadstillägg, änkepension och invalidpension. Detta medför, att om någon själv skaffar sig eller av en arbetsgivare erhåller en pension eller en livränta, blir han praktiskt taget ur stånd att få något bostadstillägg, när pensionen når en viss höjd. Om den egna pensionen utgör 1 000 kronor om året, får pensionären med de nu föreslagna bestämmelserna intet bostadstillägg i de tre lägsta bostadskostnadsgrupperna. 150 kronor i bostadskostnadsgrupp IV och 300 kronor i bostadskostnadsgrupp V. Detta måste verka så, att det dels avhåller arbetsgivarna från att bättra på sina arbetares ålderspensioner över en viss gräns, dels minskar de enskildas strävan att t. ex. genom den frivilliga folkpensioneringen bygga på folkpensionen.

Därför har jag här föreslagit, att man skall kapitalisera pensionen efter försäkringsmatematiska grunder, så att man multiplicerar pensionens årsbelopp med sju och en halv. Vid högre åldrar blir då pension fortfarande sämre ställd än kapital, men skillnaden blir inte så stor. Sedan räknar man vanlig ränta — för dagen 3 procent — på det kapital man på detta sätt erhåller. Härigenom bli de som ha pension mera jämställda med dem som ha ett mindre kapital, där man vid behovsprövningen tar hänsyn till blott avkastningen.

På grund av de verkningar, som skulle kunna bli följden av att man inte gör denna ändring, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som jag har avgivit och som är betecknad med 4).

Herr Strand: Med hänsyn till att enligt det föreliggande förslaget den tidigare privilegieringen av bland annat pensioner har avskaffats, finner jag ingen anledning, att sådan privilegiering skall införas på annan väg, varför jag hemställer om bifall till utskottets förslag oförändrat.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det nu ifrågakommande momentet samt vidare på momentets godkännande med det tillägg, som förordats i den av herr Mannerskantz vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

14 § 3 och 4 mom. samt 15—18 §§.

Godkändes.

Nu föredrogos i ett sammanhang

19—23 §§.

Herr **Holmberg**: Herr talman! Jag ber att få yrka, att paragraferna 19—23 utgå.

Herr **Strand**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag beträffande dessa paragrafer.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på godkännande av de nu föredragna paragraferna samt vidare därpå att nämnda paragrafer skulle utgå ur lagförslaget; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

24—27 §§.

Godkändes.

28 §.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag skall be att få upprepa det yrkande jag framställde under överläggningen, vilket innebär, att den nuvarande ordningen för pensionsärendes handläggning i pensionsnämnd förblir gällande.

Herr **Strand**: Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande paragrafen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av herr *Källman*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som påyrkats i den av honom i ämnet väckta motinonen.

Sedermåra gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 28 § i det av första särskilda utskottet framlagda förslaget till lag om folkpensionering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som påyrkats i den av herr *Källman* i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Utskottets under 2) upptagna förslag till lag angående införande av nya lagen om folkpensionering.

1 §.

Herr **Holmberg**: Herr talman! Jag yrkar sådan ändring i denna paragraf, att där kommer att stå, att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1947.

Herr **Strand**: Herr talman! Med hänsyn till att det visats, att det är ogörligt att få lagen i kraft till denna dag, ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den ändring, att orden »den 1 januari 1948» utbyttes mot »den 1 juli 1947»; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets under 3) upptagna förslag till lag om frivillig statlig pensionsförsäkring.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten D.

Herr **Andersson, Elon**: Jag hemställer om bifall till den reservation, som avgivits av herrar Ohlin och Holmbäck.

Herr **von Heland**: Jag anhåller att få yrka bifall till motionen I: 324.

Herr **Strand**: Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt rörande utskottets i den nu ifrågavarande punkten gjorda hemställan, såvitt anginge motionerna I: 321 och II: 488, vidare särskilt beträffande utskottets hemställan, i vad den rödde motionen I: 324, och slutligen särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan, såvitt anginge motionerna I: 321 och II: 488, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i punkten C i den av herrar Holmbäck och Ohlin vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i nu förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten D, såvitt angår motionerna I: 321 och II: 488, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten C i den av herrar *Holmbäck* och *Ohlin* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedermera gjordes i enlighet med de yrkanden, som förekommit beträffande utskottets hemställan, i vad den avsåg motionen I: 324, propositioner, först på bifall till berörda hemställan samt vidare på bifall till nämnda motion; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt i punkten D hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Interpellation ang. rätten till avgång från åttaårig folkskolas sjunde klass.

Herr *Wahlund* erhöi på begäran ordet och anförde: I § 47, mom. 4 folkskolestadgan föreskrives, att i skoldistrikt med sjuårig skolkurs skolrådet må, där särskilda omständigheter sådant föranleda, kunna under en övergångstid av högst fem år, räknat från den sjunde årsklassens inrättande, medgiva särskild lärjunge rätt att, i den ordning, som omförmäles i samma paragrafs första moment, avgå från skolan redan efter genomgångna sex årsklasser, därest lärjungen visar sig hava nöjaktigt inhämtat dessa klassers lärokurser. Stadgan innehåller däremot inga motsvarande bestämmelser beträffande skoldistrikt med åttaårig skolkurs.

Om en elev, vilken fyllt 15 år och har godkända betyg, i skoldistrikt med åttaårig skolkurs begär avgång från sjunde klassen, så skall han alltså avgå enligt stadgans § 48. Detta måste anses vara orimligt. Eleven innehar ett kunskapsmått, som i distrikt med sjukklassig folkskola berättigar till avgång enligt § 47, och betydligt större kunskaper än en elev, som avgår från sjätte klassen i distrikt med sexårig folkskola.

Det berörda förhållandet är ingalunda oväsentligt. Avgångsbetyg enligt § 48 ger en stämpel av bristande begåvning, och betyg enligt § 47 utgör en gängse kompetensfordran för statlig tjänst. Jag ifrågasätter det rimliga i upprätthållandet av dylika kompetensvillkor, men förbigår här detta spörsmål.

Med anledning av vad jag såiunda anført hemställer jag om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att i § 47 folkskolestadgan intaga övergångsbestämmelser, tillämpliga för åttaåriga skoldistrikt, motsvarande dem för sjuåriga skoldistrikt?

Interpellation ang. rätten till avgång från åttaårig folkskolas sjunde klass.

(Forts.)

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.03 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.
